

24

SDÜ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS ADMINISTRATIVE SCIENCES

İB

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ ve İDARİ
BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

THE JOURNAL OF FACULTY OF
ECONOMICS
ADMINISTRATIVE
SCIENCES

Cilt/Volume 24 • Yıl/Year 2019 • Sayı/Issue 02

İB

ISSN 1301-0603

İB

ISSN 1301-0603

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
DERGİSİ

Editor / Editor-in-Chief

Prof. Dr.

Mustafa Zihni TUNCA

Editor Yardımcıları / Associate Editors

Prof. Dr.
Adem EFE

Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr.
Çiğdem AKMAN

Danışmanlar Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
Prof. Dr. Bekir GÖVDERE
Prof. Dr. Can Deniz KÖKSAL
Prof. Dr. Durmuş ACAR
Prof. Dr. Hayrettin USUL
Prof. Dr. Hüseyin GÜL
Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR
Prof. Dr. Nuri ÖMÜRBEK

Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI
Prof. Dr. İsa İPÇİOĞLU
Prof. Dr. Murat Ali DULUPÇU
Prof. Dr. Murat OKCU
Prof. Dr. Mustafa GÜLMEZ
Prof. Dr. Ramazan ERDEM
Prof. Dr. Şeref KALAYCI
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Hakan DEMİRGİL

Bilim Kurulu / Scientific Board

Prof. Dr./Prof. Dr. A. Argun AKDOĞAN (TODAİE)
Prof. Dr./Prof. Dr. Abdullah Mesud KÜÇÜKKALAY (Osmangazi University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Ahmet NOHUTÇU (Medeniyet University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Ayşe ŞAHİN (Mersin University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Birdoğan BAKI (Karadeniz Technical University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Cem SAATÇIOĞLU (İstanbul University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Falah F. ALSUBAIE (Al-Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Fatma Bahar ŞANLI GÜLBAHAR (İstanbul University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Fuat SEKMEN (Sakarya University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Gökhan ORHAN (Bandırma 17 Eylül University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Hasan BÜLBÜL (Ömer Halisdemir University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR (Pamukkale University)
Prof. Dr./Prof. Dr. İdil KAYA (Galatasaray University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN (TODAİE)
Prof. Dr./Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI (Mehmet Akif Ersoy University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU (Süleyman Demirel University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Mahmut GÜLER (Trakya University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Mete YILDIZ (Hacettepe University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Mohamed Gamal ABOELMAGED (University of Sharjah)
Prof. Dr./Prof. Dr. Muammer ZERENLER (Selçuk University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Murat KAYALAR (Mehmet Akif Ersoy University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Murat YILDIZ (Cumhuriyet University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Nurhan PAPATYA (Süleyman Demirel University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Selma KARATEPE (İnönü University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Semih BİLGE (Anadolu University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Şaban UZAY (Erciyes University)
Prof. Dr./Prof. Dr. Tuncay ÇELİK (Erciyes University)

SÜLEYMAN DEMİREL UNIVERSITY

THE JOURNAL OF

FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Prof. Dr./Prof. Dr. Walailak ATTHIRAWONG (King Mongkut's Institute of Technology)
Prof. Dr./Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN (Dokuz Eylül University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Abdulaziz H. ALGAEED (Riyadh Imam University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Abed Al-Nasser ABDALLAH (American University of Sharjah)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Ahmet MUTLU (On Dokuz Mayıs University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Barış ÖVGÜN (Ankara University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Can Umut ÇİNER (Ankara University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Erbay ARIKBOĞA (Marmara University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Ferruh TUZCUOĞLU (Sakarya University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Gökhan AKYÜZ (Akdeniz University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Hacı KURT (Mersin University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Hakan AY (Dokuz Eylül University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Hasan Engin ŞENER (Yıldırım Beyazıt University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. İbrahim Güray YONTAR (Dokuz Eylül University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. İhsan KAMALAK (Mersin University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. İlker Murat AR (Karadeniz Technical University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Khodakaram SALIMIFARD (Persian Gulf University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Menaf TURAN (Yüzüncü Yıl University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Murat ÇUHADAR (Süleyman Demirel University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK (Süleyman Demirel University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Naci KARKIN (Pamukkale University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Nasser ALOMAIM (Riyadh College of Technology)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN (Atılım University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK (Nevşehir Hacı Bektaş Veli University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Şenol BABUŞCU (Başkent University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Vesile ÖMÜRBEK (Süleyman Demirel University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Vural ÇAĞLIYAN (Selçuk University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre ÖZER (Dokuz Eylül University)
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Zahid SOBACI (Uludağ University)
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Dilek MEMİŞOĞLU (Kâtip Çelebi University)
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. İbrahim ARAP (Dokuz Eylül University)
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Mahmut SÖNMEZ (The University of Texas at San Antonio)
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Ozan ZENGİN (Ankara University)
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Sibel BİLGİN (Gazi University)
Dr./Dr. Neriman HANAHMEDOV (Azerbaijan State University of Economics)

Yayın Ofisi / Editorial Office

Arş. Gör./Res. Assist. Ahmet Kuntay DEMİRAL | **Dergi Sekreteri / Secretary of the Journal**
Arş. Gör./Res. Assist. Murat KARA | **Kapak Tasarım / Cover Design**
Bil. İşl./Computer Op. Ramazan DAĞ | **Dizgi / Type Setting**

Baskı / Printing

SDÜ Basımevi Isparta / SDU Publication House Isparta

© SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Isparta – 2019 / Faculty of Economics and Administrative Sciences of SDU Isparta – 2019

Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ISSN 1301-0603 Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında olmak üzere yılda dört sayı olarak yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Yazarlara nakit olarak telif ücreti ödenmez. Telif ücreti olarak yazının yayımlandığı dergi gönderilir. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi; EBSCO, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, ASOS ve SOBİAD İndeks tarafından taranan dergiler arasında yer almaktadır.

Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences (ISSN 1301-0603) is an international refereed publication of Süleyman Demirel University, published every January, April, July and October. Editorial board claims no responsibility for the opinions, expressed in the published papers. The authors are responsible for the content of their papers. All rights are reserved. No parts of this publication may be reproduced, or transmitted in any forms or by any means without appropriate citation. No royalty will be paid for the published papers. Instead, a complimentary copy of the issue will be sent to the authors. The journal is indexed by EBSCO, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, ASOS and SOBİAD index databases.

İletişim Adresi / Contact Info

Süleyman Demirel Üniversitesi / Süleyman Demirel University
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Faculty of Economics and Administrative Sciences
Dergi Yayın Komisyonu Başkanlığı / Head of Journal Publication Office
Doğu Kampüsü, 32260, Çünür / East Campus, 32260, Çünür
İSPARTA / İSPARTA, TURKEY

☎ : 0 246 211 04 01
Fax : 0 246 237 09 20
E-mail : iibfdergi@sdu.edu.tr
Web : http://iibfdergi.sdu.edu.tr

SÜLEYMAN DEMİREL UNIVERSITY

THE JOURNAL OF

FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

BU SAYININ HAKEMLERİ / LIST OF THE REFEREES OF THE CURRENT ISSUE

Prof. Dr./Prof. Dr. Başak ATAMAN GÖKÇEN	Marmara University
Prof. Dr./Prof. Dr. Bekir GÖVDERE	Süleyman Demirel University
Prof. Dr./Prof. Dr. Bilal SAMBUR	Ankara Yıldırım Beyazıt University
Prof. Dr./Prof. Dr. Fikret OTLU	İnönü University
Prof. Dr./Prof. Dr. Hüseyin GÜL	Süleyman Demirel University
Prof. Dr./Prof. Dr. İsa İPÇİOĞLU	Bilecik Şeyh Edebali University
Prof. Dr./Prof. Dr. İsmail BEKÇİ	Süleyman Demirel University
Prof. Dr./Prof. Dr. Kenan ÖREN	Süleyman Demirel University
Prof. Dr./Prof. Dr. Muhammed KARATAŞ	Akdeniz University
Prof. Dr./Prof. Dr. Murat KAYALAR	Mehmet Akif Ersoy University
Prof. Dr./Prof. Dr. Nuri ÖMÜRBEK	Süleyman Demirel University
Prof. Dr./Prof. Dr. Umut AVCI	Muğla Sıtkı Koçman University
Prof. Dr./Prof. Dr. Zeki DOĞAN	Niğde Ömer Halisdemir University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Abdullah ÇALIŞKAN	Toros University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Battal YILMAZ Kırşehir	Ahi Evran University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Emre İPEKÇİ ÇETİN	Akdeniz University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN	Muğla Sıtkı Koçman University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. İhsan KAMALAK	Mersin University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Kenan Oğuzhan ORUÇ	Süleyman Demirel University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN	Ankara Hacı Bayram Veli University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Murat ÇUHADAR	Süleyman Demirel University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Osman AKIN	Mehmet Akif Ersoy University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Özgür ÖNDER	Kütahya Dumlupınar University
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Özgür ÖZER	Necmettin Erbakan University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Aysun ÖCAL	Aksaray University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Cenay BABAOĞLU	Niğde Ömer Halisdemir University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Çiğdem AKMAN	Süleyman Demirel University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Eda ORUÇ ERDOĞAN	Akdeniz University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Elvettin AKMAN	Süleyman Demirel University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Gonca MANAP DAVRAS	Isparta University of Applied Sciences
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Gökhan TURHAN	Süleyman Demirel University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Özgür DAVRAS	Süleyman Demirel University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Sonay Zeki AYDIN	Akdeniz University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Şerife DURMAZ	Akdeniz University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Utku ONGUN	Mehmet Akif Ersoy University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Ümmü Gülsüm KAHRAMAN	Mehmet Akif Ersoy University
Dr. Öğr. Üyesi/Assist. Prof. Dr. Üyesi Tahsin AKÇAKANAT	Süleyman Demirel University

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
DERGİSİ

İ ç i n d e k i l e r / C o n t e n t s

Kişilik Tiplerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Üzerine Bir Araştırma
A Research On Sustainable Consumption Behaviors Of Personality Types

Dr. Öğr. Üyesi Sema SARI
Arş. Gör. Fatih TOPÇUOĞLU
159-169

Marka Kent Isparta Üzerine Bir Araştırma
A Research On The Branded City Isparta

Öğr. Gör. Havva UZUN
Doç. Dr. Şirvan ŞEN DEMİR
171-186

Algılanan Hizmet Kalitesinin Ölçümünde SERVOTHERM Ölçeği Kullanımı:
Spa ve Wellness Merkezlerine Yönelik Bir Uygulama
*Use Of SERVOTHERM Scale For Measurement Of Perceived Service Quality:
An Experimental Study At Spa And Wellness Centers*

Merve Sema YİĞİT TEKİNÇAY
Doç. Dr. Murat ÇUHADAR
187-198

Sakin Şehir, İnanç ve Kırsal Turizm Üçgeni:
Yalvaç İlçesi'nin Turizm Potansiyeline Yönelik SWOT Analizi
*Cittaslow, Faith And Rural Tourism:
SWOT Analysis Of Yalvaç District's Tourism Potential*

Dr. Öğr. Üyesi Olcay KİLİNÇ
Dr. Öğr. Üyesi Utku ONGUN
Dr. Öğr. Üyesi Uğur KİLİNÇ
199-213

Bir Alternatif Kanal Olarak İnternet Bankacılığının
Teknoloji Kabullenme Modeli İle İncelenmesi
*Technology Acceptance Model-Based Investigation
Of Internet Banking As An Alternative Channel*

Dr. Filiz TORUN NALBANT
Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA
215-236

Değişime Direnç: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması
Resistance To Change: A Study Of Scale Adaptation

Doç. Dr. Abdullah ÇALIŞKAN
237-252

SÜLEYMAN DEMİREL UNIVERSITY

THE JOURNAL OF

FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Paternalist Liderlik İle Mobbing İlişkisi: Kamu Kurumunda Bir Araştırma
Relationship Between Mobbing And Paternalistic Leadership:

A Research In The Public Institution

Doç. Dr. Alper ÖZMEN

253-262

Gençlik Politikalarında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme: Türkiye ve Finlandiya Örneği

A Comparative Evaluation In Youth Policy: Turkey And Finland Case

Veli Ercan ÇETİNTÜRK

Öğr. Gör. Hülya KÜÇÜK

263-284

Bağımlılıkla Mücadele Politikasında Din Görevlilerinin

Rolü Üzerine Bir Değerlendirme: Düzce Örneği

An Assessment On The Role Of Religious Service Officers

In Policies Of Combating Addiction: Düzce Sample

Dr. Zülkif DAĞLI

285-297

Finansal Açıdan Sıkıntılı Firmaların Bankalara Olan

Borçlarının Yeniden Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz

An Analysis On The Reconstruction Of Bank Debts Of Financially Distressed Firms

Dr. Selçuk KAPLAN

Arş. Gör. Ebru NURCAN

Prof. Dr. Can Deniz KÖKSAL

299-310

Kripto Paraların Fiyatları Arasındaki İlişkinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma

A Research For Determining The Relationship Between Prices Of Crypto Coins

Ayşen KONUŞKAN

Arş. Gör. Türker TEKER

Doç. Dr. Vesile ÖMÜRBEK

Prof. Dr. İsmail BEKÇİ

311-318

Bir Üniversite Hastanesinde Makroelisa Ekipmanı Alternatiflerinin

WASPAS ve SWARA Yöntemleri İle Değerlendirilmesi

Evaluation Of Macroelisa Equipment Alternatives

In A University Hospital With WASPAS And SWARA

Doç. Dr. Aşkın ÖZDAĞOĞLU

Dr. Murat Kemal KELEŞ

Fatma YÖRÜK EREN

319-331

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

DERGİSİ

Dünya Ekonomisi ve Türkiye'nin Yeri: Tarihsel Süreç,
Ekonomik Göstergeler ve Geleceğe Yönelik Tahminler
The World Economy And Turkey: History, Economic Indicators And Future Expectations

Prof. Dr. Müge ÇETİNER

Emine SEVER

333-347

Çalışma İlişkileri ve Etik: Anaakım İnsan Kaynakları
Yönetimi Perspektifi Üzerine Bir Araştırma
*Labor Relations And Ethics: A Research On Mainstream
Human Resource Management Perspective*

Doç. Dr. Beyhan AKSOY

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI

349-368

Eski Hükümlü Bireylerin İşgücü Piyasasına İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma
A Research On Opinions About Labor Market Of Formerly Convicted Individuals

Öğr. Gör. Zahide GENÇTÜRK

Prof. Dr. Adem KORKMAZ

369-384

KİŞİLİK TİPLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

A RESEARCH ON SUSTAINABLE CONSUMPTION BEHAVIORS OF PERSONALITY TYPES

Sema SARI*, Fatih TOPÇUOĞLU**

* Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik
Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret, semasari@mehmetakif.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0420-0056>

** Arş. Gör. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik
Yüksekokulu, Muhasebe ve Finansal Yönetim, ftopcuoglu@mehmetakif.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-5870-9352>

ÖZ

Daha kaliteli bir yaşam arzusuyla gündün günde tüketimin artmasına bağlı olarak toplumsal, ekolojik ve ekonomik deformasyonlar da artmaktadır. Bu durum; daha kaliteli bir yaşam döngüsü sağlarken çevreye duyarlılığı, tutumlu davranışı, farkındalığı artırma ve alternatif yaratma gibi kavramların gelişerek sürdürülebilir tüketime yönelimi sağlamıştır. Ancak sürdürülebilir tüketim davranışının gelişmesinin gerekliliklerinden biri de gelecekteki sonuçları önemsemek ve sorumluluk hissetmektir. Literatürde kişilik ile bahsi geçen kavramlar arasındaki ilişkisi araştırılmasına rağmen, gelecek/anlık sonuçları önemseyen kişilik tipi ile ilişkilerinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada amaç, gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapısı ve anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısının, bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını farklılaştırıp farklılaşmadığını tespit etmektir.

Araştırma sonunda gelecekteki sonuçları önemseyen kişilerin daha tasarruflu, daha az ihtiyaç dışı satın alma davranışı gösterdiği, anlık sonuçları önemseyenlerin ise, daha az tasarruflu, daha fazla ihtiyaç dışı satın alma davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar; bu iki kişilik yapısının sürdürülebilir tüketim davranışlarını daha iyi açıklamaya yardımcı olacaktır. Ayrıca toplum bilincinin geliştirilmesi için kişilik yapılarının etkisi daha iyi anlaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Tüketim, Anlık Sonuçları Önemsene, Gelecekteki Sonuçları Önemsene, Kişilik, Kişilik Tipi

Jel Kodları: Q56, D91, M31

ABSTRACT

Social, ecological and economic deformations are increasing due to increased consumption from day to day in favor of a better quality of life. While providing a better quality of life cycle, concepts such as environmental awareness, frugal behavior, increase in awareness, and alternative creation concept have improved the sustainable consumption trend. However, one of the requirements for the development of sustainable consumption behavior is to consider future results and to feel responsibility. Despite the fact that in literature the relationship between personality and concepts which are mentioned, is investigated but no research has been conducted to investigate the relationship between personality type and future / immediate results.

¹ Bu çalışma 6 Eylül 2018 tarihinde International Conference On Social Science Research, Prizren Kosova'da sunulmuştur.

The purpose of this research is to determine whether the personality structure that cares about future outcomes and the personality structure that cares about immediate results differentiate individuals' sustainable consumption behaviors.

At the end of the research, it was determined that those who care about future outcomes have more savings, less needless buying behavior, and those who care about instant results show less saving and more needless purchasing behavior.

Obtained results will help to explain the sustainable consumption behavior of the two-person structure. In addition, the influence of personality structures for the development of community consciousness will be understood more clearly.

Keywords: *Sustainable Consumption, Consideration Of Immediate Consequences, Consideration Of Future Consequences, Personality, Personality Type*

Jel Codes: *Q56, D91, M31*

GİRİŞ

Tüm dünyada sürdürülebilirlik, sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketim konularına olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması; ekonomik (kâr), sosyal (toplum) ve ekolojik (gezegen) hedeflere ulaşmaya yönelik stratejiler içermektedir. Sürdürülebilir ürünler; nitelik ve sonuçlarına bağlı olarak, bu özelliklerin biri ya da birkaçının birleşimine katkıda bulunan ürünlerdir. Ekonomik boyut, her şeyden önce, üreticiler ve orta gelirli tüketiciler için adil bir fiyatla ilgilidir. Ekolojik bileşen, doğal çevreye ve üretim koşullarına, genel olarak yaşam çevresine ve insanlar için yaşam kalitesine dikkat etmeyi içermektedir. Ekolojik bileşen, çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve yönetimi anlamında sürdürülebilirlik anlamına gelir. Toplumsal bileşen nihayetinde toplumun / vatandaşların öncelikleri ve ihtiyaçları ile toplum tarafından olduğu kadar devlet tarafından da (sürdürülebilirlik destekleyici bir politika) takdir edilmesi ve desteklenmesi ile ilgilidir (Vermeir ve Verbeke, 2006: 169-170).

1. SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM

Sürdürülebilirlik kavramının en bilinen tanımı 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yapılan tanımdır. Buna göre sürdürülebilirlik; “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını

karşılatabilme yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin mevcut ihtiyaçlarının karşılanması”dır (Jeffery, 2006).

Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik (karlılık), ekolojik (gezegen) ve sosyal (insan) olmak üzere üç kavramsal boyutun kombinasyonu olarak da tanımlanabilir. Sürdürülebilirlik kavramının ekonomik boyutu sektörel bazda hem tüketici hem de üretici için adil ücret politikalarının izlenmesidir. Kavramda yer alan ekolojik boyut ise, bitkisel ve hayvansal üretim faktörlerini de dikkate alarak yaşam kalitesini yükseltecek şekilde doğal çevreye duyarlılık gösterilmesini içermektedir. Kavramın son boyutu olan sosyal veya sosyal kabul edilebilirlik boyutunda ise üretim aşamaları ile toplumun öncelik ve ihtiyaçlarının uyumlu hale getirilmesi olarak açıklanmaktadır. Bu süreçte toplum için önemli olan bir diğer nokta, ülke yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma politikalarını desteklemeleridir (Vermeir, Verbeke, 2008, 542).

Tüketim modellerinin daha sürdürülebilir bir şekle kavuşturulabilmesi için çok sayıda girişim bulunmaktadır. Hükümetler çeşitli yasal düzenlemeler ve kampanyalar ile sürdürülebilir tüketim davranışlarını özendirilmeye çalışırken çok sayıda özel işletme de çevre programları geliştirerek işletmelerini çevresel hedeflerle bütünleştirmeye gayret etmektedir.

Bunların yanı sıra, ürün geliştirme alanında da bu yönde bazı faaliyetler söz konusudur. Ürünlerin çevresel etkilerini azaltabilmek için çok sayıda ekolojik tasarım stratejisi uygulanmakta ya da denenmektedir (Van Nes ve Cramer, 2006: 1307).

Sürdürülebilir tüketim davranışı, sürdürülebilirliğe ilişkin üç temel amaç olan kaynak kullanımını, atıkları ve kirliliği azaltmaya hizmet eden davranışlar olarak tanımlanabilir (Williams ve Dair, 2007:162).

Sürdürülebilir tüketime ilişkin var olan tanımlara bakıldığında; bunların tüketimin ne olduğunu değil ne olması gerektiğini açıkladığı görülmektedir. Ayrıca, yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi; sürdürülebilir tüketim düşüncesi, gelecek kuşaklara daha iyi bir dünya bırakmayı amaçladığı için uzun dönemli; ayrıca, tüm insanlığın katılımını gerektirdiği için de bütüncül bir yaklaşımdır. Üzerinde yaşadığımız dünyayı insan bedenine benzetirsek, bizler de bu beden farklı organlarında ya da dokularında yaşayan mikroorganizmalar olduğumuz söylenebilir. İnsan bedeninin herhangi bir organı, dokusu ya da hücresinde yaşanan işleyiş bozukluğu tüm sistemin işleyişini bozmaktadır. Bu yüzden dünya üzerindeki tüm ülkelerin, işletmelerin kısacası hayatı paylaşan tüm unsurların sürdürülebilir tüketim çabalarının içinde olması gerekmektedir. Bir başka deyişle; sürdürülebilir tüketim, yalnızca zenginlerin ilgi gösterdikleri gereksiz bir konu değil, aksine dünya üzerinde yaşayan tüm ulusların katılımının gerektiği zorunlu bir süreçtir (Karalar ve Kiracı, 2011:67).

2. GELECEKTEKİ SONUÇLARI ÖNEMSEME / ANLIK SONUÇLARI ÖNEMSEME KİŞİLİK YAPISI

Kişilerin kendilerini nasıl kontrol ettiklerini anlamakla ilgilenen kişilik psikologları, bir bireyin anlık sonuçları önemseme ve gelecekteki sonuçları önemseme özelliklerinin davranışlarına etkileri ile

uzun zamandır ilgilenmişlerdir (Zimbardo ve Boyd.,1999). Gelecekteki sonuçları önemseme ve anlık sonuçları önemsemedeki bireysel farklılıklar insanların mevcut davranışlarının olası uzak sonuçlarını ne ölçüde dikkate aldıklarını ve bu potansiyel sonuçlardan ne ölçüde etkilendiklerini yansıtmaktadır (Strathman vd., 1994:743).

Anlık sonuçları önemseyen bireyler davranışların hemen getirdiği sonuçlara önem verirken, gelecekteki sonuçları önemseyen bireyler davranışların gelecekteki yaratacağı sonuçlarla ilgilenirler (Joireman vd. 2008:15).

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde anlık sonuçları ya da gelecekteki sonuçları önemsemenin kişilerin davranışları ve tutumları üzerinde etkilerinin olduğu gözlenmiştir. Örneğin gelecekteki sonuçları önemseyenlerin anlık sonuçları önemseyenlere oranla daha az sigara ve alkol tükettiği (Strathman vd., 1994), daha az saldırgan oldukları (Joireman, Anderson, & Strathman, 2003), daha fazla mali sorumluluğa sahip oldukları (Joireman, Sprott, & Spangenberg, 2005) ve daha sık egzersiz yaptıkları (Ouellette, Hessling, Gibbons, Reis-Bergan, & Gerrard, 2005) ortaya konulmuştur.

Bireyin gelecekteki sonuçları önemseme özelliğini ölçmek adına Strathman tarafından hazırlanan ölçek 1993'den beri her yıl yapılan Hollanda Merkez Bankası Ev araştırması denilen ve Hollanda halkının para harcama davranışını inceleyen bir araştırmaya eklenmiştir. Bu çalışma değişik psikolojik değişkenleri birbirine bağlamak için tasarlanmış ve finansal davranışlara ilişkin bilgiler edinmeyi amaçlamaktadır (Nyhus, 1996). Anlık Sonuçları Önemseme/Gelecekteki Sonuçları Önemseme Kişilik Yapısı ölçeği para harcama davranışını açıklayan psikolojik değişkenleri içeren bir modül içerisinde yer almış ve 1996'dan 2006'ya kadar ölçülmüştür. Bu çalışmadaki psikolojik değişken de bireylerin gelecekteki sonuçları önemseme özelliğidir. Bu özelliğin para harcama davranışı ile ilişkilendirilmesi

akademik anlamda da kabul görmüş ve bu özelliği ölçen ölçeğin bilimselliği kabul edilmiştir (Toepoel, 2010:951).

Joireman vd. (2010:172), insanların kendi mevcut kaynaklarınca yaşamayı veya harcamayı benimsemeyip, gelecekteki durumu düşünmeden anlık istek ve tatminlerini gidermek için harcamayı tercih etmelerinin borçlanmayı artırdığını ortaya koyan bir araştırma yapmıştır.

Araştırmalar insan davranışlarının gelecekteki sonuçları önemseme ve anlık sonuçları önemseme açısından farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Joireman vd., 2001: 136). Çalışmamızda da anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısı ile gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapılarının sürdürülebilir tüketim davranışları eğilimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapısı ve anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısının, bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını farklılaştırıp farklılaşırmadığını ilgili örneklem bazında tespit edebilmektir. Araştırmanın ana kütlesini Burdur ili halkı oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Burdur ilinde 390 kişiye tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden olan kolayda örnekleme (İslamoğlu, 2008: 167) ile ulaşılmıştır. Ancak özenle doldurulmayan 38 anket araştırmaya dâhil edilmemiştir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada Stharman vd. (1994)'nin geliştirdiği toplam 12 maddeden oluşan Gelecekteki Sonuçları Önemseme (Consideration Future Consequences) (CFC) ölçeği kullanılmıştır. Yapısal eşitlik geçerliliği sınanan bu ölçek, 7 maddelik kısmı anlık sonuçları önemseme, 5 maddelik kısmı da gelecek sonuçları önemsemeyi ifade eden iki faktörden oluşmaktadır (Petrocelli, 2003). Araştırmacılar tarafından anlık sonuçları

önemseme boyutundaki maddeler ters çevrilerek araştırmalarına dâhil edilmiştir. Ayrıca katılımcıların kendi karakterlerini gösterme düzeylerini 1-5 aralığında puanlaması sağlanmıştır. Böylelikle 12 ifadeli bu ölçek, anket başına toplamda en az 12, en fazla 60 aralığında bir puana tekabül etmiştir. Daha sonra bu puanlamaların ortalaması alınarak bir orta değer saptanmıştır. Bu orta değer altında kalanlar; anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısı, üstünde kalan anketler ise gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapısı olarak gruplandırılmıştır.

Araştırmada kişilik yapısı ile ilişkilendirilmesi düşünülen konu ise bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarıdır. Bunun için Doğan vd. (2015) geliştirdiği, geçerlilik ve güvenilirliğinin sınıandığı Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, 5'i çevre duyarlılığı, 5'i ihtiyaç dışı satın alma, 4'ü tasarruf, 3'ü ise yeniden kullanılabilirlik boyutlarından oluşan 17 maddelik bir ölçektir.

Araştırmanın hipotezleri, bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının kişilik yapılarına göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek üzere oluşturulmuştur. Bu konuyla ilgili araştırmalar, sürdürülebilir tüketici davranışının kişilik tarafından etkilendiğini ortaya çıkarmıştır (Luchs ve Mooradian, 2012). Bu yüzden araştırmada Gelecekteki Sonuçları Önemseme ve Anlık Sonuçları Önemseme kişilik yapısına göre bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının farklılık gösterebileceği tahmin edilmektedir. Araştırmada sınanacak hipotezler şunlardır:

H₁: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında çevre duyarlılığı açısından farklılık söz konusudur.

H₂: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında ihtiyaç dışı satın alma açısından farklılık söz konusudur.

H₃: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında tasarruf açısından farklılık söz konusudur.

H₄: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında yeniden kullanılabilirlik açısından farklılık söz konusudur.

Araştırma verilerinin analizinde iki farklı örneklem grubunun ortalamaları karşılaştırılacağı için bağımsız iki örnek t testi kullanılmıştır.

3.3. Bulgular

Katılımcıların %44'ünü kadınlar, %56'sını erkekler oluşturmaktayken %76'sını bekârlar, %24'ünü evliler oluşturmaktadır. Bunların %59'unu öğrenim durumu yükseköğrenim olanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %13'ünü 55-39 yaş arasında olanlar, %65'ini 19-38 yaş aralığında olanlar ve %22'sini 18 yaş ve daha genç olanlar oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Demografik Veriler Tablosu

Cinsiyet	N	%	Eğitim	N	%
Kadın	155	44	Okula gitmemiş	4	1,1
Erkek	197	56	İlkokul	11	3,1
			Ortaokul	47	13,4
			Lise	84	23,9
			Önlisans	20	5,7
			Lisans	157	44,6
			Yüksek Lisans	21	6
			Doktora	8	2,3
Medeni Durum	N	%	Doğum Tarihi	N	%
Bekâr	267	75,9	1965-1979	46	13,1
Evli	85	24,1	1980-1999	227	64,5
			2000 ve sonrası	79	22,4

Gelecekteki Sonuçları Önemseme Ölçeğindeki madde 1, 4, 5, 9, 10, 11 ve 12 ters çevrilmiştir. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinde ise madde 6, 7, 8, 9 ve 10 ters çevrilmiştir (Bkz. Tablo 4). Her iki ölçeğin veri setinin faktör analizine uygunluk durumunu değerlendirmek amacıyla KMO ve Barlett Testi yapılmıştır. KMO değeri $\geq 0,80$ (KMO= 0,800) çıktığı için veri seti faktör analizi yapmak için çok iyidir denebilir (Sharma, 1996: 116; Eroğlu, 2008). Açıklanan varyans %53,6 çıkmıştır. Ancak Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinde 16. maddenin anti-imağ

korelasyonu elverişli çıkmaması ve 15. ile 17. maddelerin de binişik madde çıkımlarından dolayı ölçekten çıkartılmıştır. Yani yeniden kullanılabilirlik boyutu faktör analizi esnasında madde çıkartmalarından dolayı sınanamamaktadır. Maddelere uç değer analizi uygulanmış ve eşik değerleri aşan herhangi bir madde olmadığı tespit edilmiştir. Sonra tekrar faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonrasında veriler şunlardır: KMO $\geq 0,70$ (KMO= 0,793) (Bkz. Tablo 2) çıkmıştır. Yani veri seti faktör analizi yapmak için iyidir. Açıklanan varyans %52,6 bulunmuştur.

Tablo 2: KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,793
Approx. Chi-Square		2891,043
Bartlett's Test of Sphericity	Df	325
	Sig.	,000

Analiz sonucunda ortaya çıkan ölçek boyutları ile ölçeklerin aritmetik ortalama, standart sapma değerleri ve normal dağılım

gösterip göstermediğine dair yapılan testler sonucunda elde edilen değerler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği ve Gelecekteki Sonuçları Önemsene Ölçeği Güvenilirlik, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Normal Dağılım Analizi Sonuçları

Boyutlar	İfade Sayısı	C. Alfa Katsayısı	Art. Ort.	St. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Genel Güvenilirlik Katsayısı	14	0,677	3,19	0,572	,363	,341
Çevre Duyarlılığı	5	0,788	3,15	0,848	-,242	-,279
İhtiyaç Dışı Satın Alma	5	0,743	2,80	1,053	,379	-,230
Tasarruf	4	0,863	3,71	1,027	-,548	-,406
Gelecekteki Sonuçları Önemsene Ölçeği Güvenilirlik Katsayısı	12	0,711	3,47	0,592	,186	-,487
Gelecekteki Sonuçları Önemsene	5	0,661	3,64	0,763	-,508	0,008
Anlık Sonuçları Önemsene	7	0,734	3,36	0,769	-,139	-,332

Katılımcıların ölçekten aldıkları puan ortalamalarına göre sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin ortalamanın biraz üzerinde, olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarında en yüksekten itibaren sırasıyla; tasarruf, çevre duyarlılığı ve ihtiyaç dışı satın alma olduğu görülmektedir. Gelecekteki sonuçları önemseme ölçeğinin genel aritmetik ortalaması düzeyinin ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu ölçeğin alt boyutlarının yüksekten düşüğe doğru sıralaması ise; gelecekteki sonuçları önemseme ve anlık sonuçları önemseme olarak gerçekleşmiştir.

Alfa katsayısı; $0,60 \leq \alpha \leq 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir, $0,80 \leq \alpha \leq 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir (Kayış, 2008; 405). Araştırmada kullanılan ölçekler gerek bir bütün olarak ele alındığında, gerekse de tüm faktörler bağımsız olarak test edildiğinde hepsinin de oldukça güvenilir ya da yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Çarpıklık-basıklık değerleri +1 ve -1 arasında olduğu için veriler normal dağılıma uygundur ve parametrik testler uygulanabilir (Keskin, 2008: 58-61).

Katılımcılara, Tablo 4'te gösterilen Anlık Sonuçları Önemsene/Gelecekteki Sonuçları Önemsene Ölçeğinin ifadelerini 1-5 arasında katılma durumlarına göre puanlamaları istenmiştir. 1 kesinlikle bu yargılar doğrultusunda hareket etmediklerini, 5 ise tamamen bu yargılar doğrultusunda hareket ettiklerini ifade etmektedir. Anlık Sonuçları Önemsene/Gelecekteki Sonuçları Önemsene Ölçeğinde 1, 4, 5, 9, 10, 11 ve 12 nolu maddeler anlık sonuçları önemsemeyi ölçerken, 2, 3, 6, 7, ve 8 gelecekteki sonuçları önemsemeyi ölçmektedir.

Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinde de katılımcılara 1-5 arasında ifadelerle katılım derecelerini belirtmeleri istenmiştir. Yine öncekinde olduğu gibi 1 puanı o ifadeye kesinlikle katılmadığını, 5 ise kesinlikle katıldığını ifade etmektedir.

Tablo 4: Ölçekler

Anlık Sonuçları Önemseme/Gelecekteki Sonuçları Önemseme Ölçeği		
İfadeler	Ort.	S.S
1. Geleceğe yön veremeyeceğimi düşünür, daha kısa vadedeki isteklerime göre davranırım.	3,3807	1,28656
2. Neticeye yıllarca ulaşamayacak olsam bile belli bir davranışı göstermeye devam ederim.	3,2585	1,26252
3. Gelecekte elde edebileceğim sonuçlar için bugünkü mutluluğumdan ve refahımdan fedakârlık gösterebilirim.	3,6534	1,25600
4. Günlük yaşarım, gelecekte işler bir şekilde hallolacaktır.	3,4631	1,30474
5. Davranışlarımı, eylemlerimin kısa vadeli (günler ya da haftalar içinde meydana gelebilecek) sonuçlarına göre şekillendiririm.	3,1051	1,21378
6. Bir karar vermem ya da eyleme geçmem gerekiyorsa koşullarımın uygun olup olmadığını hesaba katarım.	3,8750	1,10490
7. Yıllarca kötü bir neticeyle karşılaşmayacak olsam bile olası kötü sonuçları hesaba katarım.	3,7841	1,09335
8. Çok önemli olmayan bir sonuca hemen ulaştıracak bir davranışı göstermek yerine ileride önemli bir sonuca ulaştıracak davranışı gösteririm.	3,6563	1,12901
9. İleride meydana gelebilecek sorun sinyallerini genellikle göz ardı ederim, çünkü meselenin çok ciddi boyutlara ulaşmadan çözümlenmiş olacağını düşünürüm.	3,3381	1,24810
10. Bence gelecek için şimdiden özveride bulunmak çoğunlukla gereksizdir, ilerideki neticelerle sonra da ilgilenebilirim.	3,5909	1,28889
11. Yalnızca kısa vadeli meselelerimle ilgilenirim, çünkü gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları halledeceğimi düşünürüm.	3,4687	1,18833
12. Uzun vadede sonuç verecek davranışları göstermektense, kısa vadede sonuçları belli olan davranışları göstermeyi tercih ederim.	3,1847	1,13353
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği		
İfadeler	Ort.	S.S
1. Deterjan, şampuan gibi temizlik ürünlerinden çevreye daha az zarar verenleri satın alırım	3,3409	1,19244
2. Doğal materyaller kullanılarak üretilmiş giysileri satın alırım.	2,7358	1,18205
3. Çevresel sorumluluğu destekleyen firmaların ürünlerini alırım	3,1392	1,05163
4. Doğada çözülebilir ambalajlı ürünleri satın alırım.	3,3409	1,15111
5. Aile bireylerimi ve arkadaşlarımı çevreye zarar verecek ürünleri almamaları için ikna ederim.	3,2017	1,18235
6. Cep telefonu vb. teknolojik aletleri ihtiyaç duymadığım halde yenileri ile değiştiririm.	2,2386	1,33328
7. İhtiyacım olmasa da yeni giysiler alırım.	2,8494	1,63214
8. Alışveriş yaparken listemde/aklımda olmayan ürünleri de satın alırım.	3,3977	1,76732
9. Yeni çıkan bir ürünü, benzer bir ürünüm olsa da satın alırım.	2,5199	1,37733
10. Yiyecek içecek ürünlerinden ihtiyacım olmayanları da satın aldığım olur.	3,0426	1,33372
11. Enerji tasarrufu sağlayan beyaz eşyaları satın alırım.	3,7614	1,18388
12. Diğerlerine göre daha az elektrik harcayan elektronik cihazları satın alırım.	3,6676	1,23357
13. Elektronik ürünler satın alırken elektrik tüketim miktarlarına dikkat ederim	3,6960	1,24776
14. Evde tasarruflu ampuller kullanırım.	3,7528	1,21657
15. Karton, teneke ve cam gibi ürünlerin ambalajlarını atmamak yerine tekrar değerlendiririm.	3,2017	1,26837
16. İhtiyacım olduğunda az kullanılmış ürünleri kiralar ya da ödünç alırım (DVD, kitap, vb)	3,0199	1,35544
17. Kullanılmış kâğıtları not tutma vb. işlerde yeniden değerlendiririm.	3,7045	1,27799

Anlık Sonuçları Önemseme/Gelecekteki Sonuçları Önemseme Ölçeğinde her bir katılımcının toplam puanı en az 12, en fazla 60 olmaktadır. 12 ifadeye verilen puanların toplamı alınıp ortalaması bulunmuştur (ortalama= 41,75). Bu ortalamanın altında kalanlar anlık sonuçları önemseyen kişilik tipi, üstünde kalanlar ise gelecek sonuçları önemseyen kişilik tipi olarak gruplandırılmıştır. Daha sonra Bağımsız

Gruplar T Testi ile iki kişilik yapısı, Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinin alt boyutları olan çevre duyarlılığı, tasarruf ve ihtiyaç dışı satın alma boyutları bakımından test edilmiştir.

Tablo 5'e göre kişilik yapıları için Levene testine göre varyanslar eşittir ($p > 0,05$). Ancak T-test sig. $> 0,05$ olduğu için çevre duyarlılığı açısından Anlık Sonuçları

Önemseyen ve Gelecek Sonuçları bir farklılık yoktur denebilir. Bu yüzden H₁ Önemseyen kişilik yapıları arasında anlamlı reddedilmiştir.

Tablo 5: Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları / Çevre Duyarlılığına Göre Kişilik Yapıları Arasındaki Fark

Grup İstatistikleri			Bağımsız Gruplar T Testi				
Kişilik Yapısı	N	Ortalama	Levene Test		Varyans Varsayımı	T Test	
			F	Sig.		T	Sig.
Anlık Sonuçları Önemseyen	175	3,1406	0,069	0,793	=	-0,245	0,807
Gelecekteki Sonuçları Önemseyen	177	3,1627					

Tablo 6'ya göre kişilik yapıları için Levene testine göre varyanslar eşittir ($p > 0,05$). T-test sig. < 0,05 olduğu için tasarruf açısından Anlık Sonuçları Önemseyen ve Gelecek Sonuçları Önemseyen kişilik yapıları arasında anlamlı bir farklılık vardır

denebilir. Her iki kişilik yapısının ortalamalarına bakıldığında Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısının Anlık Sonuçları Önemseyen Kişilik yapısına göre daha tasarruflu davrandığı söylenebilir.

Tablo 6: Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları / Tasarrufa Göre Kişilik Yapıları Arasındaki Fark

Grup İstatistikleri			Bağımsız Gruplar T Testi				
Kişilik Yapısı	N	Ortalama	Levene Test		Varyans Varsayımı	T Test	
			F	Sig.		T	Sig.
Anlık Sonuçları Önemseyen	175	3,4457	0,279	0,598	=	-5,145	0,000
Gelecekteki Sonuçları Önemseyen	177	3,9901					

Tablo 7'ye göre kişilik yapıları için Levene testine göre varyanslar eşittir ($p > 0,05$). T-test sig. < 0,05 olduğu için ihtiyaç dışı satın alma açısından Anlık Sonuçları Önemseyen ve Gelecek Sonuçları Önemseyen kişilik yapıları arasında anlamlı bir farklılık vardır

denebilir. Her iki kişilik yapısının ortalamalarına bakıldığında Anlık Sonuçları Önemseyen Kişilik yapısının Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısına sahip kişilere göre daha fazla ihtiyaç dışı satın alma davranışı gösterdiği söylenebilir.

Tablo 7: Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları / İhtiyaç Dışı Satın Almaya Göre Kişilik Yapıları Arasındaki Fark

Grup İstatistikleri			Bağımsız Gruplar T Testi				
Kişilik Yapısı	N	Ortalama	Levene Test		Varyans Varsayımı	T Test	
			F	Sig.		t	Sig.
Anlık Sonuçları Önemseyen	175	3,0983	0,126	0,273	=	-5,306	0,000
Gelecekteki Sonuçları Önemseyen	177	2,5243					

Araştırmanın hipotez sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir. H₁ bağımsız gruplar t testinde anlamlı bir farklılık çıkmadığı için reddedilmiştir. H₄ ise, henüz araştırma

başında faktör analizi esnasında madde çıkartmalardan dolayı sınanamamıştır ve bu yüzden reddedilmiştir. H₂ ve H₃ hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 8: Araştırma Hipotez Sonuçları

Hipotezler	Kabul	Ret
H₁: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında çevre duyarlılığı açısından farklılık söz konusudur.		√
H₂: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında ihtiyaç dışı satın alma açısından farklılık söz konusudur.	√	
H₃: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında tasarruf açısından farklılık söz konusudur.	√	
H₄: Gelecekteki Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı ile Anlık Sonuçları Önemseyen kişilik yapısı arasında yeniden kullanılabilirlik açısından farklılık söz konusudur.		√

SONUÇ

Yabancı literatüre (Joireman, Sprot, & Spangenberg, 2005; Ouellette, Hessling, Gibbons, Reis-Bergan, & Gerrard, 2005; Nyhus, 1996; Toepoel, 2010:951; Joireman vd., 2010:172; Joireman vd., 2001: 136) göre kişilik farklılıklarının davranış farklılıklarına yol açtığı tespit edilmiştir. İlerideki süreci hesap edenler daha planlı hareket etmektedirler. Ancak sürdürülebilir tüketici davranışı, gelecekteki/anlık sonuçları önemseme kişilik yapılarına göre irdelenmemiştir. Bu araştırma iki kişilik türünün sürdürülebilir tüketim davranışlarının farklılığı olma ihtimali üzerine yapılmıştır.

Araştırma neticesinde çevre duyarlılığı açısından gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapısı ile anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatürde kişilik özelliklerine göre ekolojik davranışlar arasında minimal farklılıklar tespit edilmiştir. Daha önce de tahmin edildiği gibi gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapısı ile anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısı arasında ihtiyaç dışı satın alma açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Anlık sonuçları önemseyenler, gelecekteki sonuçları önemseyenlere göre daha fazla ihtiyaç dışı satın alım gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Anlık

sonuçları önemseyenler ile gelecekteki sonuçları önemseyenlerin ihtiyaç dışı satın alım davranışları üzerine yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak ilgili literatür incelendiğinde bu değişkenler arasında ilişki olabileceği tahmin edilebilmektedir. Ayrıca Literatürde kişilik ile tasarruf arasında ilişki olduğuna dair çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir. Yani gelecekteki sonuçları önemseyen kişilik yapısı ile anlık sonuçları önemseyen kişilik yapısı arasında tasarruf açısından da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gelecekteki sonuçları önemseyen kişilerin, anlık sonuçları önemseyen kişilere göre daha tasarruflu davrandığı söylenebilir.

Bu çalışmadan çıkarılabilecek genel sonuç; gelecekteki sonuçları önemseyen kişiler, daha tasarruflu, daha az ihtiyaç dışı satın alma davranışı göstermektedir. Bunun sebebi kendilerini gelecek kuşaklara, çevrelerine ya da kendi geleceklerine karşı sorumlu hissetmeleri olabilir. Anlık sonuçları önemseyenler ise, daha az tasarruflu, daha fazla ihtiyaç dışı satın alma davranışı göstermektedirler. Bunu sebebi ise anı yaşama isteği, geleceğe karşı tasalanmama olabilir.

KAYNAKÇA

1. DOĞAN, O., BULUT, Z. A. ve KÖKALAN ÇİMRİN, F. (2015). “Bireylerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29 Sayı: 4, 659-678.
2. EROĞLU, A. (2008). Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (Ed.) KALAYCI, Ş., Asil Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara.
3. İSLAMOĞLU, A. H., (2008). Pazarlama Yönetimi. BetaYayımları, 4. Baskı, İstanbul.
4. JEFFERY, J. (2006). “Governance for A Sustainable Future”. Public health, 120(7), 604-608.
5. JOIREMAN, J. A.- ANDERSON, J.- STRATHMAN, A., (2003). “The Aggression Paradox: Understanding Links Among Aggression, Sensation Seeking, And The Consideration Of Future Consequences”, Journal of Personality and Social Psychology, 84, 1287-1302.
6. JOIREMAN, J., BALLIET, D., SPROTT, D., SPANGENBERG, E., SCHULTZ, J., (2008). “Consideration Of Future Consequences, Ego-Depletion, And Self-Control: Support For Distinguishing Between Cfc-Immediate And Cfc-Future Sub-Scales”. Personality and Individual Differences, 45(1), 15-21.
7. JOIREMAN, J., KEES, J. AND SPROTT, D. (2010), “Concern with Immediate Consequences Magnifies the Impact of Compulsive Buying Tendencies on College Students’ Credit Card Debt”, The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No. 1, pp. 155-178.
8. JOIREMAN, J., LASANE T. P., BENNETT J., RICHARDS D., SOLAIMANI S., (2001), “Integrating Social Value Orientation And The Consideration Of Future Consequences Within The Extended Norm Activation Model Of Proenvironmental Behaviour”, British Journal of Social Psychology, No. 40, pp. 133-155.
9. JOIREMAN, J., SPROTT, D., SPANGENBERG, E., (2005), “Fiscal Responsibility And The Consideration Of Future Consequences”. Personality and Individual Differences, 39, 1159-1168.
10. KARALAR, R., ve KİRACI, H. (2011), “Çevresel Sorunlara Karşı Bir Çözüm Önerisi Olarak Sürdürülebilir Tüketim Düşüncesi” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (30), 63-76.
11. KAYIŞ, A. (2008) Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (Ed.) KALAYCI, Ş., Asil Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara.
12. KESKİN, H. Ü. (2008) Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (Ed.) KALAYCI, Ş., Asil Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara.
13. LUCHS, M.G. and MOORADIAN, T.A. J (2012), “Sex, Personality, and Sustainable Consumer Behaviour: Elucidating the Gender Effect”, Journal of Consum Policy, 127-144.
14. NYHUS, E. (1996), “The Vsb-Center Savings Project: Data Collection Methods, Questionnaires And Sampling Procedures”, Progress Report. No. 42. VSB Center Savings Project. Tilburg: Center, Tilburg University.
15. OUELLETTE, J. A., HESSLING, R., GIBBONS, F. X., REIS-BERGAN, M., GERRARD, M. (2005), “Using Images to Increase Exercise Behavior: Prototypes vs. Possible Selves.” Personality and Social Psychology Bulletin, 31, 610-620.
16. PETROCELLI, J. V. (2003), “Factor Validation of The Consideration of Future Consequences Scale: Evidence

- For A Short Version”, *The Journal of Social Psychology*, No. 143, pp. 405–413.
17. SHARMA, S. (1996), *Applied Multivariate Techniques*. John Wiley and Sons Inc., New York.
18. STRATHMAN, A., GLEICHER F., BONINGER D. S., EDWARDS C. S. (1994), “The Consideration Of Future Consequences: Weighing Immediate And Distant Outcomes of Behavior”, *Journal of Personality and Social Psychology*, No. 66, pp. 742–752.
19. TOEPOEL, V. (2010), “Is Consideration Of Future Consequences A Changeable Construct?”, *Personality and Individual Differences*, No. 48, pp. 951–956.
20. VAN NES, C.N. VE CRAMER, J.M. (2006), “Product Lifetime Optimization: A Challenging Strategy Towards More Sustainable Consumption Patterns” *Journal of Cleaner Production*, 14, 1307-1318.
21. VERMEIR, I. & VERBEKE, W. (2006), “Sustainable Food Consumption: Exploring the Consumer “Attitude – Behavioral Intention” Gap”, *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, April 2006, Volume 19, Issue 2, pp 169–194.
22. VERMEIR, I., & VERBEKE, W. (2008), “Sustainable Food Consumption Among Young Adults in Belgium: Theory Of Planned Behaviour And The Role Of Confidence And Values” *Ecological economics*, 64(3), 542-553.
23. WILLIAMS, K. VE DAIR, C. (2007)., “A Framework Of Sustainable Behaviours That Can Be Enabled Through The Design Of Neighbourhood- Scale Developments” *Sustainable Development*, 15(3), 160-173.
24. ZIMBARDO, P. G., and BOYD, J. N. (1999), “Putting Time in Perspective: A Valid, Reliable Individual Differences Metric” *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 1271–1288.

MARKA KENT ISPARTA ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹ A RESEARCH ON THE BRANDED CITY ISPARTA

Havva UZUN*, Şirvan ŞEN DEMİR**

* Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sandıklı Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, havvauzun@aku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8997-2583>

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, sirvandemir@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3253-1001>

ÖZ

Tüketiciler klasik bir ürün veya hizmet almak yerine, markalı bir ürün veya hizmeti almayı tercih etmektedir. Bu yüzden markalaşmış bir kent yaratma çalışmaları son yıllarda turizm alanında öne çıkan bir konudur. Kent markalaşması kavramıyla kentler, benzer hizmetler sunan diğer kentlerden kendilerini farklılaştırmaya çabalamaktadır. Bu nedenle Isparta'da yerel yönetim tarafından bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılmış marka çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışma ile yerel yönetim tarafından Isparta kenti için yapılan marka çalışmalarını halkın nasıl değerlendirdiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel yöntemlerden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği katılımcıların düşüncelerini daha net ortaya koyabileceğinden dolayı tercih edilmiştir. Çalışma Isparta'nın markalaşma sürecinde temel oluşturması açısından ve yerel yönetime yardımcı olabilecek veriler elde edilebilmesini sağlayacağından önem arz etmektedir. Araştırma verileri halkın yoğun olarak görüldüğü alanlar ile çeşitli kurum ve kuruluşlar ziyaret edilerek toplanmıştır. 400 katılımcı ile yüz yüze görüşülerek araştırma soruları yöneltilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, marka kent olma yolunda ilerleyen Isparta'nın turizm açısından zengin bir potansiyeli olduğunu, gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olduğunu, turizmde popülerliğinin artmakta olduğunu ancak tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, kentin markalaşma açısından önemli kaynaklara sahip olduğunu ve bu kaynakların değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Markalaşma, Kent Markalaşması, Isparta.

Jel Kodları: M30, M31

ABSTRACT

Consumers prefer to buy a branded product or service instead of buy a classic product or service. For this reason, creating a branded city is a prominent issue in the field of tourism in recent years. With the concept of city branding, cities strive to differentiate themselves from other cities offering similar services. Therefore, there are brand studies conducted in Isparta by the local government consciously or unconsciously. With this study, it is aimed to show how the public evaluates the brand works made for the city of Isparta by the local government. The semi-structured interview technique, which is one of the qualitative methods in the research, was preferred because it could reveal the thoughts of the participants more clearly. The study is important because it can provide the basis for the branding process of Isparta and to provide data that can help the local government. Research data was collected in areas where people gathered intensively, by visiting various institutions and organizations. A total of 400 participants were interviewed face to face and the research questions were asked. The findings of the study show that Isparta, which is on its way to be a branded city, has a rich potential in terms of tourism, is a city keep on its traditions, its popularity is increasing in

¹ Bu makale 26-28 Ekim 2018 tarihli ICONASH 2018 İstanbul adlı kongrede sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

tourism but its promotional activities are insufficient. The results of the study showed that the city has important resources in terms of branding and these resources should be evaluated.

Keywords: Branding, City Branding, Isparta.

Jel Codes: M30, M31

1. GİRİŞ

Marka kavramı, insanları birbirinden ayıran fiziksel özellikler ve kişilik özelliklerine benzer bir şekilde kurumlara görünüm ve kişilik kazandıran bir kavramdır (Elden, 2009: 99). Bu tanıma göre marka, hitap ettiği kurumları ve ürünleri sıradanlıktan kurtarıp onları farklılaştırmaktadır. Marka ile ilgili tanımların çoğu marka için somut bir ürün işaret etmiş olsa da, günümüzdeki gelişmelerle birlikte başka kavramların da markalaştığı görülmektedir. Her geçen gün çekiciliğini arttıran şehirler, kuruluşlar ve hatta kişiler bile marka ile bütünleşmişlerdir. Kentler kültürel olarak cazibe merkezi haline gelmek, büyümek ve kalkınmak, ekonomik olarak canlanmak ve diğer şehirlerle rekabette öne çıkmak için markalaşmaya çalışmaktadır. Markalaşmanın yararlarını fark eden kentler, çeşitli avantajlar elde etmek için markalaşmanın tüm unsurlarını kullanmaktadır. Bu sebeple şehir halkının ve kent yönetiminde yer alan kamu kuruluşları, yerel yönetimler, ticaret odaları, kalkınma ajansları, meslek odaları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının algı ve görüşleri kentin markalaşması için önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı da yerel yönetim tarafından Isparta kenti için yapılan marka çalışmalarını halkın nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaktır. Çalışma Isparta'nın markalaşma sürecinde temel oluşturması açısından ve yerel yönetime yardımcı olabilecek veriler elde edilebilmesini sağlayacağından önem arz etmektedir. Elde edilen veriler kent markalaşması sürecinde Isparta'daki değerlerin neler olduğu ve bu değerlerin ne kadar değerlendirildiği, güçlendirilmesi gereken alanlarının anlaşılmasına yardımcı olabilecektir. Ayrıca Isparta'da markalaşma çalışmaları başlayacak olursa, markalaşma için gerekli bilgilerin olmasını sağlayacak bu çalışma oldukça önem taşımaktadır.

2. MARKA KENT

Kent, en kapsamlı anlamıyla; sürekli toplumsal gelişme sürecinde olan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, az sayıda kişinin tarımla uğraştığı, köylere kıyasla nüfus yönünden daha kalabalık olan yerleşme birimi olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 75). Kent bir yerleşim birimi olduğundan dolayı yer markalama içinde değerlendirilmektedir. Kavaratzis ve Ashworth (2005:508), yer markalamasının adeta ürün markalamasının yerlere uygulanması olduğunu belirtmektedir. Bu yönden bakıldığında, yer markalamasının temelini ürün-hizmet markalamadan alındığı anlaşılmaktadır.

Kent markalama, kentin öne çıkan değerleri üzerine stratejik açıdan bir eğilim gerektirmektedir. Bu yönden yaklaşıldığında, o kent ile ilgili tüm unsurların kent markalama amacıyla kullanılması doğru bir yaklaşım değildir. Kentin her yönden tanıtılması yönünde bir markalama çalışması, başarılı bir markalama süreci sunmayacaktır. Kent markalama, kentin ayırt edici yönlerine vurgu yapmaktadır. Bu yüzden, kent markalama açısından doğru stratejiyi yakalamak önemlidir. Kent markalama, kentin turizmini geliştirebilmekte, kentin ekonomisine yön verebilmekte; yönetimin kent ile daha yakından ilgilenmesini sağlayabilmektedir (Ustakara, 2015: 20).

Kentler marka kent olabilmek için birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Yarışta hangi özelliklerin ön plana çıkarılarak nasıl bir adım öne geçileceği konusunda araştırmalarla birlikte profesyonel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Marka kent olma sürecinde

her şehrin marka olabilecek potansiyeli ve dinamikleri bünyesinde bulundurduğu söylenebilir. Kentin diğer kentlerden ayırt edilmesini sağlayan, başka bir ifadeyle bir değer ifade eden farklılıklarının tespit edilerek, bunlara yönelik stratejiler üretilmesi konusu önem kazanmaktadır. Bu aşamada kentteki yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, kentteki üniversite başta olmak üzere o çevredeki tüm kurum ve kuruluşların işbirliği ile şehrin dinamiklerinin harekete geçirilmesi büyük önem taşımaktadır (Işık ve Erdem, 2015:6).

3. ISPARTA'DA TURİZM

Mükemmel bir doğaya ve coğrafyaya sahip olan Isparta, Akdeniz Bölgesinin batısında, dağlarla göllerin bulunduğu Göller Bölgesi denilen iç kesimde yer almaktadır. İl sınırları içinde Eğirdir, Kovada ve Gölcük Gölü olmak üzere birden fazla göl bulunmaktadır. Ayrıca Beyşehir ve Burdur göllerinin bir kısmı da il sınırları içinde kalmaktadır. Isparta coğrafi konumu itibarıyla Akdeniz kıyıları ile İç Anadolu, Marmara ve Ege bölgeleri arasında önemli bir geçit noktasıdır (Turgut, 2000: 63). Zengin bir bitki örtüsü ve hayvan çeşitliliğine sahiptir. İklimi yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlıdır.

Isparta ili ve ilçeleri, turizmin bütün yıl yapılabildiği ve alternatif turizm seçeneklerine ev sahipliği yapan bir şehirdir. İl merkezi ve çevresi, kayak, yüzme, doğa yürüyüşleri, yamaç paraşütü, dağcılık, mağara turizmi, avcılık, kamp-karavan turizmi, binicilik, bisiklet, sörf, kuş gözlemciliği, foto safari gibi çok geniş bir turizm potansiyeline sahiptir. Son yıllarda turizm talebi klasik deniz, kum, güneş turizminden kültür turizmine doğru kaymaya başlamıştır. Bu yönden değerlendirildiğinde kültür ve doğa turizmi yönünden oldukça zengin olan Isparta şehri de artan turizm hareketleri içinde yerini almaya başlamıştır. Isparta ve çevresi, turizmin dört mevsim yapılabildiği ve doğa sporlarına ilgi duyan ziyaretçileri mutlu edecek seçenekler sunan bir bölgedir.

Davraz Kayak Merkezi, Eğirdir Gölü, Yalvaç Antik Kenti ilin en önemli turizm merkezlerindedir (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2017). Yalvaç ilçesi inanç turizmi merkezlerinden biri olarak geçmektedir ve Pisidia kentlerinin en büyüğü olan Antiochia'ya ev sahipliği yapmaktadır. Kış mevsiminde, Davraz dağı dâhil diğer dağlarda kış sporları, diğer mevsimlerde de doğa ve kültür turizmi faaliyetleri yapılabilmektedir.

Su sporları ve yamaç paraşütü yapmak için Eğirdir gölü ve çevresi, kamp, dağcılık ve doğa yürüyüşleri yapmak için Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, Kızıldağ Milli Parkı, Dedegöl Dağları, kültür ve inanç turizmi için Yalvaç Antiokhia Antik Kenti ve Sütçüler Adada Antik Kenti, sağlık turizmi için Kızıldağ Milli Parkı, mağara turizmi için Aksu Zindan Mağarası ve Yenişarbademli Pınargözü Mağarası bölgenin en önemli turizm değerleridir. Bunlarla birlikte ilde yer alan müzeler, kaleler, su kemerleri, kervansaraylar, medrese ve camiler, kiliseler, çarşılar, köprüler, geleneksel evler, kaya mezarları ve yazıtları, yaylalar, milli parklar ve tabiat parkları, göller ve göletler, barajlar, piknik alanları, örnek ve otantik turizm köyleri görülmeye değer diğer tarihi, kültürel ve turizm değerleridir. İldeki diğer önemli bir turizm aktivitesi ise Türkiye'nin ikinci en uzun mesafe yürüyüş rotası olan Aziz Paul Yolu'dur. Antalya ve Isparta il sınırları içinde 500 km mesafeli ve yaklaşık olarak 14 gün süren bir yürüyüştür. Yürüyüş rotası Antalya Perge Antik Kenti veya Aspendos Antik kentinden başlayan ve Isparta'nın Yalvaç ilçesine kadar süren bir rotadır (Rotam Isparta Projesi, 2017).

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacına yönelik literatür taraması yapılarak, yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırma verileri, araştırmaya gönüllü olarak katılan 400 kişiden 26 Mart 2018 ve 8 Nisan 2018

tarihleri arasında araştırmacı tarafından toplanmıştır. Mülakatta bir markanın unsurlarını oluşturan marka Şehir kimliği, marka kişiliği, marka konumlandırma, Şehir imajı ile ilgili Isparta'da yapılan çalışmaları halkın nasıl değerlendirdiklerini belirlemek üzere katılımcılara yöneltilerek onların görüşleri alınmıştır. Bu bölümde 16 soru yer almaktadır. Şehir marka kimliğine bağlı 6, marka kişiliğine bağlı 1, marka konumlandırmaya bağlı 3, Şehir imajına bağlı 6 soru bulunmaktadır. Bu bölümdeki sorular nominal ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Yerel yönetim tarafından Isparta kenti için yapılan marka çalışmalarını halkın nasıl değerlendirdiğini araştırmak üzere gerçekleştirilen bu çalışmanın temelinde bir dizi sınırlılıklar vardır. Araştırma Isparta'nın marka kent olması üzerine kurgulandığı için araştırma evrenini Isparta'da yaşayan halk oluşturmaktadır. Araştırma 26 Mart 2018 ve 8 Nisan 2018 tarihleri arasında uygulanmıştır ve Isparta kent merkezinde bulunan katılımcılar basit

tesadf örneklem yöntemi ile belirlenmiştir.

4.1. Bulgular ve Analiz

Araştırmada mülakat yapılan katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında %46'sı kadın, %54' erkeklerdir. Katılımcıların yaşları ile ilgili veriler incelendiğinde %51'inin 26-45, %24'ünün 18-25 ve geri kalanların ise 46 yaş ve üzeri oldukları görülmüştür. Katılımcıların %62,5'i evli, %37,5'i ise bekarlırdır. Eğitim seviyelerine bakıldığında çok yüksek oranda (%49,8) niversite ve (24,3) lise mezunu oldukları görülmüştür. Katılımcıların memur, ğretmen, esnaf, doktor, akademisyen gibi çok farklı mesleklere mensup kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Öncelikle Isparta için kullanılan logoların renkli çıktısı alınarak katılımcılara gösterilmiştir. Isparta'nın marka Şehir kimliğinin belirlenmesi için katılımcılara "Isparta'nın logosu marka Şehir olmak için uygun mudur?" sorusu yöneltilmiştir.

Isparta Logoları

Tablo 1: “Isparta'nın logosu marka şehir olmak için uygun mudur?” sorusuna verilen cevapların dağılımı

Isparta'nın logosu marka şehir olmak için uygun mudur?	N	%
Uygundur	269	67,3
Uygun değildir	131	32,8
Toplam	400	100,0

Logoyu uygun bulan 269 kişiden 230 kişi fikir belirtmezken, 39 kişi neden uygun bulunduğunu belirtmiştir. Logoyu uygun bulan katılımcılar ve birbirini tekrar etmeyen yorumlar katılımcı numarası verilerek açıklanmıştır. Katılımcı 1 “Logolarda gül olması uygun ama yetersiz bir logodur” demiştir. Katılımcı 4 “Gül olduğu için uygundur”, demiştir. Katılımcı 71 “Logo uygundur, çünkü başka gül şehri yok ama daha etkili tasarlanabilir” şeklinde fikrini belirtmiştir. Katılımcı 125 “Uygundur, çünkü sadece Isparta’da yetişen bir ürünü içermektedir”, katılımcı 135 “Şehre özgü gülle bağdaşmış bir logo”, katılımcı 138 “Uygundur, logodaki gül Isparta’yı simgelemektedir”, katılımcı 139 “Isparta’nın gülini ve gülcülüğünü temsil ediyor”, katılımcı 153 “Güllerle meşhur bu şehre iyi tasarlanmış bir gül logosu uygun olur”, katılımcı 203 “Gül denince herkes tarafından Isparta bilinir, bu yüzden logo uygundur”, katılımcı 217 “Logoda ön plana çıkan bir ürün bulunmakta, bu şehri diğer şehirlerden ayırıyor”, katılımcı 244 “Gül üretimi yapılan bir şehirde gül içerikli bir logo uygundur”, katılımcı 384 “Logonun gül içermesi uygundur, ama güle vurgu yapan ve Isparta’nın diğer özelliklerini de içeren yeni bir logo gereklidir” şeklinde fikirlerini belirtmişlerdir.

Logoyu uygun bulmayan 131 katılımcıdan 57’si fikir belirtmezken 74 katılımcı neden uygun bulmadığını belirtmiştir. Katılımcı 10 “Logoya kiraz, elma, lavanta ve benzeri ürünlerde eklenebilir”, katılımcı 66 “Isparta’da tarihi ve turistik çok fazla yer var, onlarda logoya eklenmelidir”, katılımcı 70 “Daha vizyonlu bir logo olabilir”, katılımcı 89 “Isparta Valiliği’nin

logosu uzman tasarımcılar tarafından tasarlanmış bir logo olmalı, resim olmamalıdır”, katılımcı 94 “Logonun sadece gül alanında kısıtlanmaması gerektiğini düşünüyorum”, katılımcı 97 “Çok sade, biraz daha göze hitap eden ve Isparta’nın zenginliklerini ifade eden bir logo olabilir”, katılımcı 116 “Gül logosu geliştirilmeli, grafik tasarım teknolojisi bu kadar ilerlemişken basit bir logo istemiyoruz”, katılımcı 132 “Uygun bulmuyorum çünkü gül artık fazla yetişmiyor, Isparta merkezde Isparta’ya özgü pembe gülü göremiyoruz. Lavanta ve güllerin de içinde olduğu yeni bir logo olmalıdır”, katılımcı 155 “Logoda gül mutlaka olmalı ancak daha etkili bir logo olmalıdır”, katılımcı 156 “Isparta Belediyesi’nin kullandığı logo çok karışık, anlaşılıyor”, katılımcı 167 “Gülün ve şehrin güzelliklerini yansıtan bir logo istiyoruz”, katılımcı 219 “Isparta’ya uygun bir logo değil. Belediye ve Valilik logoları Isparta’yı temsil etmiyor”, katılımcı 301 “Sadece güle vurgu yapmaktadır, Isparta’nın tüm değerlerini içeren zengin bir logoya ihtiyaç var”, katılımcı 326 “Gül ve halının Isparta’nın tarihinde önemli yeri var. Meyve ve sebze simgeleri de olmalı”, katılımcı 341 “Logoda gölden çıkan bir gül olmalıdır”, katılımcı 388 “Gülü, Davraz’ı ve Eğirdir Gölü’nü de barındıran yeni bir profesyonel logo tasarımı yapılmalıdır” şeklinde fikirlerini belirtmişlerdir. Cevaplardan, logoların görsel tasarım ilke ve elemanlarınca tasarlanmadığı, logolarda şehrin sahip olduğu tarihi, kültürel ve turistik öğeler yeteri kadar yansıtılmadığı, logolarda kullanılan grafiksel öğeler bölge hakkında yeteri kadar bilgi vermediği sonucu çıkmaktadır.

Tablo 2: “Sizce Isparta logosu içinde neler yer almalıdır?” sorusuna verilen cevapların dağılımı

Sizce Isparta logosu içinde neler yer almalıdır?	N	%
Isparta Gülü	357	89,3
Eğirdir Gölü	266	66,5
Davraz Kayak Merkezi	199	49,8
Lavanta	177	44,3
Isparta Halısı	176	44,0
Elma	126	31,5
Yalvaç Pisidia Antiocheia Antik Kenti	116	29,0
Kiraz	113	28,2
Yazılı Kanyon	99	24,8
Diğer	4	1,0

Katılımcılara “Sizce Isparta logosu içinde neler yer almalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Sorunun devamında isterlerse birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Analizlerde katılımcı sayısı üzerinden yüzde alınmıştır. Katılımcıların %89,3’ü Isparta logosu içinde *Isparta gülü* yer almalıdır seçeneğini işaretlemiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre yerel kültürün önemli bir parçası olan gül ile Isparta arasında güçlü bir bağ bulunduğu görülmüştür. Gül Isparta ile özdeşleşmiştir ve kentin logosunun yeniden tasarlanması durumunda, gül birinci seçenek olarak

karşımıza çıkmaktadır. İkinci sırada % 66,5 ile Eğirdir Gölü seçilmiştir.

Katılımcılara “Isparta’nın logosundaki renkler uygun mudur?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 69,5’i Isparta’nın logosundaki renklerin uygun olduğunu belirtmiştir. % 30,5’i ise logodaki renklerin uygun olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu logodaki renklerin pembe ve yeşil olması Isparta gülünün renklerini yansıttığını belirterek uygun olduğunu ancak logoya yeni değerlerin eklenmesi durumunda bu renklerin yetersiz kalacağını düşünmektedir.

Tablo 3: “Sizce, Isparta logosu içinde mutlaka yer alması gereken renkler nelerdir?” sorusuna verilen cevapların dağılımı

Sizce, Isparta logosu içinde mutlaka yer alması gereken renkler nelerdir?	N	%
Pembe	287	71,8
Yeşil	241	60,3
Mavi	170	42,5
Beyaz	124	31,0
Kırmızı	112	28,0
Mor	100	25,0
Sarı	28	7,0
Diğer	19	4,8

Isparta logosu içinde mutlaka bulunması gereken renklerin belirlenmesi amacıyla katılımcılara bir soru yöneltilmiştir. Katılımcıların % 71,8’i pembe, % 60,3’ü yeşil, % 31’i beyaz, % 25’i mor, % 42,5’i mavi, % 28’i kırmızı, % 7’si sarı ve % 4,8’i diğer renkleri seçmişlerdir. Katılımcılara

ayrıca logoda yer almasını istedikleri renkleri neden seçtikleri sorulmuştur. Pembe rengi seçenler Isparta gülünden dolayı seçtiklerini belirtmiştir. Yeşil rengi seçenler yeşillik, orman ve doğayı yansıttığını, beyaz rengi seçenler kar ve Davraz Kayak Merkezi’ni yansıttığını, mor

renge seçenler lavanta ve zambağı yansıttığını, mavi renge seçenler Eğirdir Gölü'nü, Gölcük Gölü'nü, Kovada Gölü'nü, akarsuları ve Göller Yöresini yansıttığını, kırmızı renge seçenler kiraz ve elmayı yansıttığını, sarı renge seçenler

güneşi yansıttığını belirtmişlerdir. Diğer seçeneği işaretleyen katılımcılar ise üzümünden dolayı siyah renge ve tarımdan dolayı toprağı yansıttığını düşünerek kahverengi renklerini seçtiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4: "Sizce Isparta'nın sloganı marka şehir olmak için uygun mudur?" sorusuna verilen cevapların dağılımı

Sizce Isparta'nın sloganı marka şehir olmak için uygun mudur?	N	%
Uygundur	279	69,8
Uygun değildir	121	30,3
Toplam	400	100,0

Katılımcılardan Isparta'nın sloganının marka şehir olmak için uygun olup olmadığını değerlendirmeleri istenmiştir. Isparta için kullanılan *Isparta Türkiye'nin Gül bahçesi* ve *Güller Diyarı Isparta* sloganları hem anket formunda belirtilmiştir hem de çıktısı alınarak katılımcılara gösterilmiştir. Katılımcıların % 69,8'i sloganın marka şehir olmak için uygun olduğunu, % 30,3'ü ise uygun olmadığını belirtmiştir.

Sloganın uygun olmadığını belirtenlere başka hangi sloganların kullanılabileceği ve sloganda hangi kelimelerin yer alması gerektiği sorulmuştur. Sloganın uygun olmadığını belirten 121 kişiden 48 kişi fikir belirtmezken 73 kişi fikir belirtmiştir. Sloganın uygun olmadığını düşünen katılımcıların sloganda yer almasını istedikleri özelliklere katılımcı numarası ile birlikte yer verilmiştir. Katılımcı 5 "*Sloganda lavanta ve Davraz Kayak*

Merkezi de yer almalıdır", katılımcı 116 "*Sloganda gül dışında başka kelimelerde olmalıdır*", katılımcı 120 "*Slogana Eğirdir Gölü de eklenmelidir*", katılımcı 122 "*Davraz Kayak Merkezi, Gölcük Gölü ve Eğirdir Gölü'nün de yer aldığı bir slogan olmalıdır*", katılımcı 160 "*Kiraz, elma, göller ve Davraz eklenmelidir*", katılımcı 273 "*Halı ve doğa içerikli kelimeler de yer almalıdır*", katılımcı 301 "*Sloganda sadece gül değil, lavanta, zambak gibi bitkilerde yer almalıdır*", katılımcı 320 "*Gül vurgusu tek bir ürüne denk geliyor*", katılımcı 341 ise "*Gül ve göl kelimeleri bir arada kullanılan bir slogan oluşturulabilir*" şekline görüşlerini bildirmişlerdir.

Katılımcılar ayrıca Isparta için uygun olduğunu düşündükleri slogan fikirlerini de belirtmiştir. Birbirini tekrar etmeyen önerilere katılımcı numarası verilerek çalışmada yer verilmiştir. Slogan önerileri tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Slogan Önerileri

Katılımcı 41	Gül kokulu şehir
Katılımcı 66	Göller şehri
Katılımcı 74	Lavanta kokulu şehir
Katılımcı 93	Şehr-i gül
Katılımcı 155	Güller ve göller diyarı Isparta
Katılımcı 168	Gülün gölle bulunduğu şehir
Katılımcı 177	Türkiye'nin gül ve lavanta bahçesi
Katılımcı 182	Halı ve gül diyarı
Katılımcı 185	Gülün merkezi- gülün başkenti
Katılımcı 215	Saklı cennet
Katılımcı 239	Yaşanılacak şehir

Katılımcı 258	Göller yöresi
Katılımcı 259	Halı başkenti
Katılımcı 260	Lavanta diyarı
Katılımcı 271	Gülistan'a hoş geldiniz
Katılımcı 288	Türkiye'nin çiçek sepeti
Katılımcı 322	Gül şehri
Katılımcı 336	Gül sarayı
Katılımcı 352	Göl ve gül şehri
Katılımcı 356	Güller, göller ve gönüller şehri
Katılımcı 359	Çiçekler içindeki şehir
Katılımcı 365	Gül, lavanta ve tarih kokan şehir
Katılımcı 372	Güller içinde yeniden doğuş
Katılımcı 383	Dünyanın ve Türkiye'nin gül merkezi
Katılımcı 386	Gül dünyası
Katılımcı 387	Çiçek şehri
Katılımcı 394	Dünyanın gül bahçesi
Katılımcı 398	Türkiye'nin çiçek bahçesi

Tablo 6: "Isparta bir insan olsaydı aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olurdu?" sorusuna verilen cevapların dağılımı

Isparta bir insan olsaydı aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olurdu?	N	%
Gerçekçi	137	34,3
Neşeli	100	25,0
Hayalperest	30	7,5
Zeki	104	26,0
Cazibeli	81	20,3
Dürüst	116	29,0
Cesur	63	15,8
Güncel	36	9,0
Başarılı	97	24,3
Sportif	36	9,0
Yararlı	64	16,0
Esprili	20	5,0
Güvenilir	151	37,8
Üst sınıf	22	5,5
Sağlam	72	18,0
Diğer	61	15,3

Katılımcılara Isparta'nın marka kişiliğini belirlemek amacıyla "Isparta bir insan olsaydı aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olurdu?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 34,3'ü gerçekçi, % 25'i neşeli, % 7,5'i hayalperest, % 26'sı zeki, % 20,3'ü cazibeli, % 29'u dürüst, % 15,8'i cesur, % 9'u sportif, % 16'sı yararlı, % 5'i esprili, % 37,8'i güvenilir, % 5,5'i üst sınıf, % 18'i sağlam olurdu demmiştir.

Katılımcıların % 15,3'ü ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenler sıkıcı, tutucu, dağınık, soğuk, bencil, tokgözlü, çalışkan, girişimci, işini bilir, pasif, hoşgörüsüz, sağlamcı olurdu demmiştir.

Çalışmadan elde edilen verilere göre Isparta'nın marka kişiliği % 37,8 ile güvenilir, % 34,3 ile gerçekçi, % 29 ile dürüst olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 7: Katılımcıların “Sizce insanlar (başka şehirde yaşayanlar) Isparta'yı nasıl bir şehir olarak tanıyor?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Sizce insanlar (başka şehirde yaşayanlar) Isparta'yı nasıl bir şehir olarak tanıyor?	N	%
Öğrenci şehri	336	84,0
Asker şehri	280	70,0
Tarım şehri	109	27,3
Turizm şehri	48	12,0
Sanayi şehri	11	2,8

Katılımcılara Isparta'nın marka konumlandırmasını belirlemek üzere “Sizce insanlar (başka şehirde yaşayanlar) Isparta'yı nasıl bir şehir olarak tanıyor?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların % 84'ü öğrenci şehri, % 27,3'ü tarım şehri, % 70'i asker şehri, % 2,8'i sanayi şehri, %12'si turizm şehri olarak görüldüğünü belirtmiştir. En çok seçilen seçenek % 84 ile öğrenci şehri olmuştur. Isparta'da bulunan Süleyman Demirel Üniversitesi,

yeni kurulan Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi ve içinde çok sayıda lise bulunan Süleyman Demirel Eğitim Kompleksi'nden dolayı öğrenci şehri olarak görüldüğü düşünülmektedir. İkinci olarak % 70 oran ile asker şehri seçeneği seçilmiştir. Isparta merkezde bulunan 40. Piyade Eğitim Alay Komutanlığı ve Eğirdir ilçesinde bulunan Dağ Komando Okulu'ndan dolayı Isparta'nın asker şehri olarak görüldüğü düşünülmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların “Sizce turizmde marka kent olmak için Isparta hangi turizm türlerini geliştirmeye odaklanmalıdır?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı

Sizce turizmde marka kent olmak için Isparta hangi turizm türlerini geliştirmeye odaklanmalıdır?	N	%
Kış (kayak) turizmi	291	73,1
Agro Turizm (gül, lavanta turları)	290	72,9
Göl turizmi	289	72,6
Kültür turizmi	130	32,7
Trekking (Doğa Yürüyüşü)	114	28,6
Yayla turizmi	111	27,9
Mağara turizmi	82	20,6
İnanç turizmi	78	19,6
Sağlık turizmi	64	16,1
Foto Safari	51	12,8
Kongre Turizmi	46	11,6
Yüzme	46	11,6
Kuş Gözlemciliği	42	10,6
Absailing (Kaya Tırmanışı)	38	9,5
Endemik Bitki Gözlemciliği	33	8,3

Katılımcıların “Sizce turizmde marka kent olmak için Isparta hangi turizm türlerini geliştirmeye odaklanmalıdır?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımında ise % 72,9 ile agro turizm (gül, lavanta turları) ve % 72,6 ile göl turizmi birbirine çok yakın

oranlarla seçildiği görülmektedir. En büyük payı ise % 73,1 ile kış (kayak) turizmi almaktadır. Bu verilerden elde edilen bulgulara göre kayak merkezinin şartları iyileştirilerek kış turizminin geliştirilmesine odaklanılmalıdır. % 72,9 ile agro turizm

(gül, lavanta turları) ve % 72,6 ile göl Isparta sınırları içinde bulunan çok sayıda gölden turizmi geliştirmek için faydalanılmalıdır.

Tablo 9: “Isparta denince aklınıza gelen ilk üç kelimeyi yazınız?” sorusuna verilen cevapların dağılımı

Isparta denince aklınıza gelen ilk üç kelimeyi yazınız?	N	%
Isparta Gülü	345	86,3
Isparta Halısı	137	34,3
Göller	113	28,2
Diğer	78	19,5
Lavanta	74	18,5
Davraz Kayak Merkezi	69	17,3
Elma	59	14,8
Öğrenci	56	14,0
Asker	51	12,8
Süleyman Demirel	35	8,8
Süleyman Demirel Üniversitesi	33	8,3
Kiraz	24	6,0
Gül ürünleri	12	3,0
Apart	11	2,8
Yalvaç Pisidia Antiocheia Antik Kenti	5	1,3
Yazılı Kanyon	5	1,3

Katılımcılardan Isparta denince aklına gelen ilk üç kelimeyi yazmaları istenmiştir. Verilen cevaplar ışığında Isparta kelimesini duyunca anketi cevaplayanların büyük çoğunluğunun (% 86,3) aklına ilk gelen şeyin Isparta Gülü olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada % 34,3 ile Isparta halısı gelmektedir. Üçüncü sırada ise % 28,2 ile göller (Eğirdir Gölü, Gölcük Gölü, Kovada Gölü) gelmektedir. Devamında lavanta (% 18,5) ve Davraz Kayak Merkezi (% 17,3) gelmektedir. Bu sonuçlara göre insanların aklına ilk gelen seçeneklerin marka çalışmalarında daha fazla kullanılması yerinde olacaktır.

Yazılan bazı kelimeler hem analiz sonucundaki karşılaştırmaların hem de yorumlamanın daha iyi yapılabilmesi için

katgorik hale getirilmiştir. Eğirdir Gölü, Kovada Gölü, Gölcük, Göller Bölgesi, *Göller* kategorisinde birleştirilmiştir. Askeriye, askerlik, 40. Piyade, Eğirdir Dağ Komando okulu, jandarma cevapları *Asker* kategorisinde birleştirilmiştir. Gül reçeli, gül lokumu, gül suyu gibi cevaplar ise *Gül ürünleri* kategorisinde bir araya getirilmiştir. Baba, Demirel, Demirel heykeli gibi cevaplar *Süleyman Demirel* kategorisine yazılmıştır. Soğuk hava, insanlar, esnaf, kabak, doğa, kış, kar, trafik, kira, pahalı şehir, Senirkent, barbunya, üzüm, tarım, meyve, meyvecilik, memur, huzurlu, güvenli, yaşanılacak şehir, sakin, kafeler, Kızıldağ, Yalvaç, yayla, tarih, Eğirdir gibi cevaplar ise diğer kategorisine yazılmıştır.

Tablo 10: “Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlıyor musunuz?” sorusunun cevaplarının dağılımı

Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlıyor musunuz?	N	%
Evet	88	22,0
Hayır	312	78,0
Toplam	400	100,0

Isparta'nın şehir imajının belirlenmesi amacıyla katılımcılara “Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Analizlerin daha iyi yapılabilmesi için verilen cevaplar “evet”, “hayır” şeklinde kategorize edilmiştir. Ankete katılanların % 22'si evet, % 78'i hayır cevabı vermiştir. Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlayıp rastlamadıklarını açıklamaları istenmiştir. “Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlıyor musunuz” sorusuna verilen cevaplar “evet, rastlıyorum”, “hayır, rastlamıyorum” şeklinde yoğunluk göstermektedir.

Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlayan katılımcılardan açıklama yapanlar katılımcı numarası ile birlikte verilmiştir. Katılımcı 14 “*Bazen gülle ilgili tanıtımlara rastlıyorum*”, katılımcı 29 “*Isparta'nın yerel medyası Kanal 32'de rastlıyorum*”, katılımcı 43 “*Lavanta ile ilgili tanıtımlara rastladım ama Isparta'nın genel tanıtımını görmedim*”, katılımcı 48 “*Tarım*

kanallarında gördüm”, katılımcı 60 “*Kanal 32 haricinde görmedim*”, katılımcı 88 “*Gül ve lavanta dönemlerinde rastlıyorum*”, katılımcı 94 “*Yerel medyada görüyorum, ulusal medyada rastlamadım*”, katılımcı 98 “*Isparta'da yaşamadığımız sürelerde tanıtımına rastlamıyorduk*”, katılımcı 102 “*Yaşanılacak şehir olarak tanıtımına rastlamıştım*”, katılımcı 175 “*Reklam, fotoğraf ve dergilerde az da olsa gül, lavanta ve Eğirdir gölü konulu bilgilere rastlıyorum*”, katılımcı 274 “*Sosyal medyada görüyorum*”, katılımcı 356 “*Blog yazarlarının sayfasında görüyorum*”, katılımcı 340 “*Yerel gazete ve yerel medyada görüyorum*”, katılımcı 360 “*Köşe yazılarında lavanta ile ilgili görüyorum*” şeklinde rastladıkları yerleri belirtmişlerdir.

Medya 'da Isparta ile ilgili tanıtım bilgilerine rastlamayan katılımcıların cevapları “hayır, rastlamadım”, “yerel kanallar dışında görmedim”, “hiç rastlamadım”, biçiminde bir yığılma göstermektedir.

Tablo 11: “Isparta'nın tanıtım faaliyetleri sizce yeterli midir?” Sorusuna verilen cevapların dağılımı

Isparta'nın tanıtım faaliyetleri sizce yeterli midir?	N	%
Evet	43	10,8
Hayır	357	89,3
Toplam	400	100,0

Katılımcılara Isparta'nın şehir imajını belirlemeye yönelik “Isparta'nın tanıtım faaliyetleri sizce yeterli midir?” sorusu sorulmuştur. Analizlerin daha iyi yapılabilmesi ve karşılaştırmaların yapılabilmesi için verilen cevaplar “evet”, “hayır” şeklinde kategorize edilmiştir. “Isparta'nın tanıtım faaliyetleri sizce yeterli midir?” sorusuna 43 kişi (% 10,8) evet cevabını vermiştir. 357 kişi (% 89,3) kişi

ise hayır cevabını vermiştir. Katılımcılardan Isparta'nın tanıtım faaliyetlerini yeterli bulup bulmadığını açıklamaları istenmiştir.

Tanıtım faaliyetlerinin yeterli olduğunu düşünen 43 kişi “evet, yeterlidir”, “Isparta'nın yerel kanalları tanıtım yapmaktadır” cevabı vererek % 10,8 oranında düşük bir yüzde dilimi ile karşımıza çıkmaktadır. Bu oran Isparta'nın

tanıtım faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığını, tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Isparta'nın tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığını belirten katılımcılar, katılımcı numarası ile birlikte verilmiştir. Katılımcı 1 "Tanıtım faaliyetleri yeterli değildir. Örneğin; Adada'dan geçen antik yolun yabancı turistler için hiç tanıtımı yok", katılımcı 2 "Yeterli değildir. Isparta'nın sahip olduğu fırsatlar iyi değerlendirilmiyor", katılımcı 19 "Mevcut tanıtımlar yeterli değildir, artırılmalıdır", katılımcı 21 "Kültürel ve doğal güzelliklerinin tanıtımı daha iyi yapılmalıdır", katılımcı 42 "Isparta'nın sadece festival zamanlarında adı geçmektedir", katılımcı 48 "Tanıtım için Isparta Valiliği ve Isparta Belediyesi'nin özel bir çalışma yapması gerekmektedir", katılımcı 60 "Diğer şehirlerde düzenlenen tanıtım fuarlarına gidilmiyor", katılımcı 71 "Tanıtım yerel yönetimlerle

desteklenmelidir", katılımcı 90 "Sosyal medyada, fuarlarda daha etkin tanıtım yapılmalıdır", katılımcı 98 "Ulusal basında Isparta'nın tanıtımı yer almıyor", katılımcı 114 "Üniversite yerleştirmelerinde tercih yapana kadar Isparta diye bir şehir olduğunu bilmiyordum", katılımcı 122 "STK, ITSO, Belediye ve Valiliğin katılımıyla geniş çaplı bir tanıtım yapılmalıdır", katılımcı 274 "Tanıtım tüm medyayı kapsamalıdır, bütün olarak tanıtım yapılmalıdır", katılımcı 322 "Ulusal ve uluslar arası medyada tanıtım yapılmalıdır", katılımcı 388 "Ulusal kanallarda, dergilerde, gazetelerde ve sosyal medyada tanıtımlar yapılmalıdır", katılımcı 392 "Kış ve yaz turizmi için etkin tanıtımı yapılmalı, kışın Davraz Kayak Merkezine, yazın Eğirdir Gölüne ve lavanta bahçelerine turlar düzenlenmeli, ayrıca yöresel yemekler de tattırılarak tanıtılmalıdır", şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Tablo 12: "Sizce Isparta dışarıdan gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olarak mı görülüyor?" Sorusuna verilen cevapların dağılımı

Sizce Isparta dışarıdan gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olarak mı görülüyor?	N	%
Evet	242	60,5
Hayır	158	39,5
Toplam	400	100,0

Araştırmada katılımcılara "Sizce Isparta dışarıdan gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olarak mı görülüyor?" sorusu yöneltilmiştir ve açıklama yapmaları istenmiştir. Katılımcıların % 60,5'i Isparta'nın dışarıdan gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olarak görüldüğünü, % 39,5'i ise gelenek ve göreneklerine bağlı olmadığı cevabını vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (% 60,5) evet cevabı vermesi Isparta'nın gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olduğunu göstermekte ve mevcut geleneklerinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Isparta'nın dışarıdan gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olma sorusuna verilen cevaplar katılımcı numarası ile birlikte verilmiştir. Katılımcı 1 "Gelenek ve

göreneklerine bağlı değildir, Isparta'ya özgü Isparta halısı bile artık fabrikada dokunmaktadır", katılımcı 6 "Giyim tarzları ve konuşmalarından gelenek ve göreneklerine bağlı olduğu görülmektedir", katılımcı 29 "Bağlı görünüyor, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu kültürünün harmanı olduğu bir yerdir", katılımcı 48 "Şehir merkezi kopmaya başlamış ama ilçeler geleneklerine daha bağlı görünmektedir", katılımcı 107 "İçine kapalı, kendine has özellikleri olan bir şehir olarak görülmektedir", katılımcı 109 "Evet, mevcut gelenekleri korunmaktadır", katılımcı 136 "Köy düğünlerinde gelenek ve görenekler devam ettiriliyor", katılımcı 148 "Düğün yemekleri ve kıyafetlerinden bağlı olduğu anlaşılıyor", katılımcı 175 "Pazar duası, düğün ve mevlit yemekleri,

aile ziyaretlerinde geleneklerine bağlıdır”, katılımcı 204 “Köylerde bağlılık devam etmektedir”, katılımcı 253 “Dışarıdan bakılınca halı dokuma ve gelenekler fazla görülmemektedir”, katılımcı 274 “Düğün, bayram, sünnet, mevlit gibi gelenek ve görenekler küçük yerlerde, köylerde uygulanmaktadır”, katılımcı 384 “Eski

adetler devam etmektedir”, katılımcı 385 “Kültürümüze bağlıyız, Yörük şöenleri yapılmaktadır”, katılımcı 391 “Türkiye’nin her yerinden asker ve öğrenci geldiği için eski gelenek ve görenekler hissedilmemektedir” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 13: “Sizce Isparta turizm açısından zengin bir potansiyele sahip midir?” sorusuna verilen cevapların dağılımı

Sizce Isparta turizm açısından zengin bir potansiyele sahip midir?	N	%
Evet	267	66,8
Hayır	133	33,3
Toplam	400	100,0

Katılımcılara Isparta’nın turizm açısından zengin bir potansiyeli olup olmadığını tespit etmek amacıyla bir soru yöneltilmiş ve düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Anketi cevaplayanların % 66,8’i Isparta’nın turizm açısından zengin bir potansiyeli olduğunu, % 33,3’ü ise turizm açısından zengin bir potansiyeli olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların açıklamalarına katılımcı numaraları verilerek yer verilmiştir. Katılımcı 1 “Kesinlikle potansiyel var, mağaralar, doğal çevre, açık alanlar turizm için uygundur”, katılımcı 2 “Potansiyele sahip ama bu potansiyel değerlendirilmiyor”, katılımcı 10 “doğal ve kültürel mirası açısından potansiyeli vardır”, katılımcı 13 “Sahiptir, Eğirdir gölü, Davraz Kayak Merkezi en önemli değerlerdir”, katılımcı 17 “Eğirdir gölü ve diğer göllerin turizm potansiyeli vardır”, katılımcı 26 “Doğası, tarihi ve kültürel değerleri turizm potansiyeline sahiptir”, katılımcı 29 “Davraz Kayak Merkezi, Eğirdir gölü, agro turizm, eko turizm potansiyeli vardır”, katılımcı 48 “Eğirdir gölü, Zindan mağarası, Yazılı Kanyon, Davraz dağı, Uluborlu Kalesi, Yalvaç Su Kemerleri, Atabey Medresesi gibi zengin potansiyelleri vardır”, katılımcı 71 “Kültür ve inanç turizmi başta olmak üzere, gül, lavanta, göller, doğa yürüyüşü açısından her türlü zenginliğe sahiptir”, katılımcı 90

“Alternatif turizm için potansiyeli vardır”, katılımcı 98 “Kış turizmi için potansiyeli vardır”, katılımcı 99 “Gül bahçeleri, lavanta bahçeleri, elma ve kiraz bahçeleri ile turist çekebilecek zengin bir potansiyeli vardır”, katılımcı 109 “Isparta’nın sahip olduğu ürünler, tarihi ve turistik değerler turizmde kullanılabilir”, katılımcı 136 “Yayla turizmi için uygun yaylaları vardır”, katılımcı 189 “Isparta’nın turizm açısından potansiyeli yüksek ancak turizmin gelişmesi için nelere öncelik verilmesi gerektiği dikkatli seçilmelidir”, katılımcı 274 “Kültür turizmi açısından potansiyeli var, örneğin, Yalvaç Pisidia Antiocheia Antik Kenti, Eğirdir Kalesi, merkezde bulunan kiliseler”, katılımcı 316 “Potansiyel var ama alt yapı ve üst yapı eksiklerinin giderilmesi lazım”, katılımcı 333 “Turizm açısından potansiyeli var, konumu da çok uygun, ama değerlendirilmiyor”, katılımcı 384 “Aynı gün içinde Davraz Kayak Merkezinde kayak yapıp Eğirdir gölünde tekne turu düzenlenebilir, antik kentler ziyaret edilebilir”, katılımcı 388 “Sağlık turizmi için Kızıldağ, kayak için Davraz Dağı, inanç turizmi için Yalvaç Pisidia Antiocheia Antik Kenti gibi potansiyelleri var”, katılımcı 393 “Isparta alternatif turizm cennetidir”, katılımcı 395 “Etkin tanıtım çalışmalarıyla turizme açılacak çok sayıda yer vardır” şeklinde katılımcılar görüşlerini bildirmişlerdir.

Tablo 14: “Isparta’nın turizmde popüleriği artmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların dağılımları

Isparta’nın turizmde popüleriği artmakta mıdır?	N	%
Evet	201	50,2
Hayır	199	49,8
Toplam	400	100,0

Katılımcılara Isparta’nın turizmde popüleriğinin artıp artmadığını ölçmek amacıyla bir soru sorulmuş ve açıklama yapmaları istenmiştir. Katılımcıların % 50,2’si Isparta’nın turizmde popüleriği artmaktadır demiştir. Katılımcıların % 49,8’i ise Isparta’nın turizmde popüleriği artmamaktadır demiştir. Cevapların oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşlerine katılımcı numaraları ile birlikte yer verilmiştir. Katılımcı 1 “Evet atmaktadır, bu amaçla daha fazla çaba olduğu görülmektedir”, katılımcı 2 “Yavaş yavaş ilerlemeye sağlanmaktadır”, katılımcı 6 “Gül bahçeleri ve Davraz Kayak Merkezi ile birlikte artmaktadır”, katılımcı 10 “Gül ve lavanta turları bir artış sağladı”, katılımcı 12 “Şu anda yavaş artmaktadır, yeterli tanıtım olursa daha hızlı artacaktır”, katılımcı 13 “Süleyman Demirel Üniversitesi ve Davraz Kayak Merkezi sayesinde artmaktadır”, katılımcı 19 “Çok

fazla ilerleme olduğunu düşünmüyorum”, katılımcı 21 “Yerel yönetim ve turizm işletmeleri tarafından yeterli çalışma yapılırsa artacaktır”, katılımcı 42 “Lavanta ve gül reklamları sayesinde artmaktadır”, katılımcı 56 “Yalvaç Pisidia Antiocheia Antik Kenti sayesinde artmaktadır”, katılımcı 89 “Lavanta turları sezonluk da olsa Isparta’nın turizmde popüleriğinin artmasını sağlamaktadır”, katılımcı 90 “Lavanta bahçelerine düzenlenen turlar Isparta’ya gelen turist sayısını arttırmaktadır”, katılımcı 111 “Yeni yatırımlarla birlikte artacaktır”, katılımcı 274 “Yavaş yavaş seyahat acenteleri programlarına almaya başladı”, katılımcı 333 “Eğirdir’in Cittaslow seçilmesi Isparta’nın adının duyulmasını sağladı”, katılımcı 334 “Turizm açısından gelişmekte olan bir şehir”, katılımcı 384 “Gül bahçeleri için yurt dışından bile turist gelmeye başladı”, katılımcı 391 “Eskiye göre artış görülmektedir” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 15: “Sizce Isparta deyince insanların ilk aklına gelen özellik hangisidir?” Sorusuna verdikleri cevapların dağılımları

Sizce Isparta deyince insanların ilk aklına gelen özellik hangisidir?	N	%
Pahalı bir şehir	139	34,8
Güvenli bir şehir	191	47,8
Yaz turizm şehri	33	8,3
Hem eski hem de modern	65	16,3
Küçük bir şehir	172	43,0
Üniversite/öğrenci şehri	297	74,3
Sakin	158	39,5
Ucuz bir şehir	43	10,8
Kültür ve tarih şehri	46	11,5
Kış turizm şehri	123	30,8
Turizmde yeni bir bölge	62	15,5
Rahat ve huzurlu	146	36,5
Temiz	125	31,3
Diğer	13	3,3

Isparta'nın şehir imajını tespit etmek amacıyla "Isparta deyince insanların ilk aklına gelen özellik hangisidir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılar % 34,8 ile pahalı bir şehir, % 47,8 ile güvenli bir şehir, % 8,3 ile yaz turizmi şehri, % 16,3 ile hem eski hem de modern, % 43 ile küçük bir şehir, % 74,3 ile üniversite/öğrenci şehri, %39,5 ile sakin, % 10,8 ile ucuz bir şehir, % 11,5 ile kültür ve tarih şehri, %30,8 ile kış turizmi şehri, % 15,5 ile turizmde yeni bir bölge, % 36,5 ile rahat ve huzurlu, % 31,3 ile temiz ve % 3,3 ile diğer seçeneklerini işaretlemişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyenler yaşanılacak şehir, soğuk, gelişmekte olan, iklimi ve havası güzel şeklinde belirtmişlerdir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, turizmde marka kent olmak için Isparta kentinin, kış (kayak) turizmi, agro turizm (gül, lavanta turları) ve göl turizmi türlerini geliştirmeye odaklanması önerilmektedir. Davraz Kayak Merkezinin şartları iyileştirilerek kış turizminin geliştirilmesine odaklanması, Isparta'ya düzenlenen gül ve lavanta turlarının artırılması ve Isparta sınırları içinde bulunan çok sayıda gölden turizmi geliştirmek için faydalanılması önerilmektedir.

Çalışmada Isparta denilince insanların aklına gelen ilk üç şeyi yazmaları istendiğinde Isparta Gülü, Isparta halısı, göller (Eğirdir Gölü, Gölcük Gölü, Kovada Gölü) en çok yazılan seçenekler olduğu göz önüne alınırsa, Isparta'nın turizmde marka kent olabilmesi için yapılacak marka çalışmalarında insanların ilk aklına gelen değerlerin öncelikle kullanılması önerilmektedir.

Çalışmada medyada Isparta'nın tanıtım bilgilerine rastlamayanların sayısının yüksek olduğuna dikkat edilirse, kent medyada tanıtım faaliyetlerine ağırlık

verilmesi önerilmektedir. Medyada tanıtım faaliyetlerinin ulusal ve uluslar arası düzeyde olması, sosyal medyanın etkin kullanılması, reklam, fotoğraf, dergi ve gazetelerde tanıtımına yoğunlaşması önerilmektedir.

Isparta'nın şehir imajını belirlemek için sorulan "Isparta'nın tanıtım faaliyetleri sizce yeterli midir?" sorusuna verilen hayır cevabının yüksek olması (357 kişi % 89,3) Isparta'nın tanıtım faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığını, tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerektiğini göstermektedir. Isparta'nın tanıtımını arttırmak için televizyon, radyo, internet, broşür, katalog, dergi, gazete gibi yazılı ve görsel iletişim araçları yanı sıra, ulusal ve uluslar arası kongre ve fuarlara katılımların artırılması önerilmektedir.

Çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda, Isparta'nın gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olduğu ve kentte mevcut geleneklerinin devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Kentin örf ve adetleri, köy düğünleri, halı dokuma geleneği, gül ürünleri, gülcülük, yörük şölenleri gibi değerleri turist çekmek için bir turizm ürünü olarak değerlendirilebileceği önerilmektedir.

Isparta'nın turizm açısından zengin bir potansiyeli olduğu görülmektedir. Kentin iklimi, coğrafi özellikleri çok sayıda turizm çeşidinin yapılmasına imkân sağlamaktadır. Bu noktada alternatif turizm çeşitlerinin üzerinde durulması önerilmektedir. Böylece hem turist sayısı artırılabilir hem de turizm tüm yıla yayılabilir.

Isparta'nın turizmde popülerliğinin artıp artmadığını ölçmek amacıyla sorulan soruya verilen cevapların oranının birbirine çok yakın olduğu (% 50,2 evet, % 49,8 hayır) görülmüştür. Isparta'nın turizmde popülerliğinin artmasını sağlamak amacıyla turizm fuarlarına katılım sağlanması ve özellikle Isparta'nın tur programlarına dahil edilmesi amacıyla seyahat acentelerine ulaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. BATI AKDENİZ KALKINMA AJANSI (2017), <http://www.baka.org.tr>, 31.05.2017.
2. IŞIK, M. ve ERDEM, A. (2015). Nasıl Marka Şehir Olunur?, Eğitim Yayınevi, Konya.
3. ELDEN, M. (2009). Reklam ve reklamcılık, Say Yayınları, İstanbul.
4. KAVARATZIS, M. ve ASHWORTH, G. J. (2005). City Branding: An Effective Assertion of İdentity or a Transitory Marketing Trick?, Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie, 96(5): 506-514.
5. KELEŞ, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, İstanbul.
6. ROTAM ISPARTA PROJESİ (2017), <http://www.rotamisparta.com>, 06.06.2017.
7. TURGUT, H. (2000). Cumhuriyet'ten günümüze Isparta, ABC Basın Ajansı, Isparta.
8. USTAKARA, F. (2015). Kent Markalama: Stratejik İletişim Bağlamında Marka Şehir Projesi, Literatürk Academia Yayıncılık, Konya.

ALGILANAN HİZMET KALİTESİNİN ÖLÇÜMÜNDE SERVOTHERM ÖLÇEĞİ KULLANIMI: SPA VE WELLNESS MERKEZLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA¹

USE OF SERVOTHERM SCALE FOR MEASUREMENT OF PERCEIVED SERVICE QUALITY: AN EXPERIMENTAL STUDY AT SPA AND WELLNESS CENTERS

Merve Sema YİĞİT TEKİNÇAY*, Murat ÇUHADAR**

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, merwe_sdu@windowslive.com, <https://orcid.org/0000-0002-8884-6072>

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, muratcuhadar@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0434-1550>

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, SPA ve Wellness merkezlerindeki algılanan hizmet kalitesinin SERVOTHERM ölçeği ile ölçülebilirliğini sınamak ve müşterilerin hizmet kalitesi algılarını demografik özelliklerine göre analiz etmektir. Bununla birlikte, bu hizmeti sunan işletmelerdeki hizmet kalitesinin geliştirilmesine yönelik çözüm önerilerinin sunulması, çalışmanın diğer bir amacıdır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak anket formları kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ölçme aracı olarak daha önce kuzey Portekiz'deki termal SPA tesislerinde algılanan hizmet kalitesini ölçmek için Conde, Mazaira, ve Costa (2013) tarafından geliştirilen SERVOTHERM ölçeği kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle ölçek, Türkçeye uyarlanmış ve Antalya ilinde faaliyet gösteren dört adet beş yıldızlı resort otel işletmesi bünyesindeki SPA ve Wellness merkezlerinde hizmet alan 460 katılımcıya uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22 paket programına aktarılmış ve veri seti analize hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler Mahalanobis mesafe analizi, frekans analizi, t-testi, ANOVA ve Tukey testleri ile analiz edilmiştir. Çalışmada yararlanılan ölçeğin geçerli bir ölçek olup olmadığını ve bu ölçeğin boyutlarının bir üst örtük değişken olan hizmet kalitesinde toplanıp toplanmadığını tespit etmek amacıyla ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, SPA ve Wellness merkezlerinin hizmet kalitesinin somutluk, güvenilirlik, cevap verebilirlik, güvenlik ve empati olmak üzere beş boyutla açıklandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: SPA ve Wellness, Hizmet Kalitesi, SERVOTHERM Ölçeği

Jel Kodları: Z31, L80

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the measurability of perceived service quality in SPA and Wellness centers using SERVOTHERM scale and to analyze the service quality perceptions of the customers according to their demographic characteristics. However, it is another purpose of the study to develop solutions to increase the service quality in the companies that provide this service. In the study, survey technique was chosen as a data collection tool. For this purpose, the SERVOTHERM scale developed by Conde, Mazaira, & Costa (2013) was used in order to measure the perceived service quality of thermal SPAs in northern Portugal as a measuring tool. In this context, first of all, the scale was adapted to Turkish and applied to 460 participants in SPA and Wellness centers operating in 4 five-star resort hotel establishments operating in Antalya region. The data were transferred to SPSS (Version 22) statistical package program and the data set was prepared for analysis. Mahalanobis distance analysis,

¹ Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında tamamlanan bir yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

frequency analysis, t-test, ANOVA and Tukey tests were applied to the data. Second-level confirmatory factor analysis was then conducted to determine whether the scale was a valid scale and whether the dimensions of this scale were aggregated into a higher-context variable. As a result of the analysis, it is determined that service quality in SPA and Wellness centers are explained in five dimensions as tangibility, reliability, responsiveness, security and empathy.

Keywords: SPA and Wellness, Service Quality, SERVOTHERM Scale

Jel Codes: Z31, L80

1. GİRİŞ

Günümüzde hızla değişen iş ve yaşam koşullarının etkisiyle bireyler ruhen, bedenen ve sosyal yönden yoğun stres altında kalmaktadır. Sağlık turizminin çeşitleri arasında yer alan SPA ve Wellness turizmi, sağlıklı yaşam bilincinin artması ile birlikte mevcut sağlığın korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik sunmuş olduğu ürün ve hizmetler aracılığıyla karşılanmaktadır. SPA ve Wellness hizmet ve ürünlerinin kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Günümüz insanı, hızla değişen yaşam koşullarının etkisiyle ruhen, bedenen ve sosyal yönden yoğun stres altında kalmaktadır. Bu olumsuz etkilere örnek olarak; uzun çalışma saatleri, mobbing, şehrin gürültüsü ve hava kirliliği, teknolojiyle birlikte gelen hareketsizlik, hızlı yemek tüketimi gibi unsurlar verilebilir. Bununla birlikte, yaşamak kadar yaşam kalitesinin de önemli olduğu anlaşılmaya başlanmıştır. Son yıllarda bilgiye erişimin kolaylaşması, sağlıklı yaşam bilincinin gelişmesi ve bireysel farkındalığın artması gibi gelişmeler, sağlığın korunmasına ve iyileştirilmesine yönelik her şeye karşı bireylerin ilgisinin artmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla, sağlığını korumaya ve yaşam kalitesini arttırmaya çalışan bireyler, SPA ve Wellness merkezlerini yaygın olarak kullanmaya başlamıştır. Bu merkezlerde, tamamlayıcı ve alternatif tedaviler, çeşitli kürler, masajlar, beslenme, kilo kontrolü, fitness, ruh ve beden aktiviteleri, güzellik ve anti-aging gibi hizmetler sunulmaktadır. Türkiye’de bu türden hizmetleri sunan merkezlerin sayısı gün geçtikçe artmıştır. Bu bağlamda, çalışmadan elde edilen bulguların gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara bir yön çizeceği düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

SPA teriminin, Latince salus/sanus per aqua kelimelerinin baş harflerinden türetildiği kabul edilmektedir (Özdipçiner, 2018: 56). Illing (2009) ve Ergüven’e (2009) göre terimde yer alan baş harflerden “S”, sağlık/refah anlamına gelen Salus kelimesini veya iyi/sağlıklı/doğal anlamına gelen sanus kelimesini; “P”, aracılığıyla, yardımıyla, sonucunda anlamına gelen per kelimesini ve “A” ise su anlamına gelen aqua kelimesini temsil etmektedir. Van Tubergen ve Van der Linden (2002: 273)’e göre ise yine Latince “Sanitas Per Aquas” ifadesinin bir kısaltması olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla SPA, su ile gelen sağlık olarak tanımlanmaktadır ve temel amacı da su kullanarak vücudu temizlemek ve rahatlatmaktır. SPA çeşitleri, sundukları hizmetler arasındaki farklılıklara göre, Uluslararası SPA Birliği (ISPA-EUSPA) tarafından şu şekilde sınıflandırılmaktadır (spayonetimi.com; experienceispa.com): Kulüp SPA, Kruvaziyer SPA, Günlük SPA (Day SPA), Destinasyon SPA, Medikal SPA, Termal SPA ve Resort SPA. SPA terapileri denildiğinde ise; Aromaterapi, Balneoterapi, Fizyoterapi, Hidroterapi, Klimaterapi ve Talassoterapi gibi uygulamalar anlaşılmaktadır (Tütüncü ve Ergüven, 2014: 94-105). Profesyonel bir kuruluş olan ISPA, tesisler, uygulamalar, personel ve diğer ilgili konularda inceleme, denetleme ve sertifikasyon sağlayan uluslararası bir kuruluştur (Özdipçiner, 2018: 57). Wellness sözcüğü ilk kez 1654 yılında Oxford İngilizce Sözlüğüne wealness olarak geçmiştir ve günümüzden yaklaşık 300 yıl önce iyi sağlık ve kendini iyi hissetme anlamında kullanılmıştır (Ergüven, 2012: 17-18). Modern yaşamda ise fiziken, ruhen ve sosyal yönden tam bir

iyilik hali olarak tanımlanan sağlık kelimesinin yerine kullanılabilmesine rağmen Wellness, duygusal, zihinsel, eğitimsel, kültürel, mesleki, ekonomik, cinsel, çevresel, ahlaki ve varoluşa dair boyutların da dahil olduğu daha geniş bir kavramdır. Wellness'ın bütüncül bakış açısı, bu boyutlardan herhangi birinin eksik olması durumunda tam bir Wellness'a erişilemeyeceğini varsaymaktadır (Cohen ve Bodeker, 2008: 7-8). Sağlık sistemlerinin gelişmesi ve Wellness teknikleri sayesinde hastalık tedavisine olan ihtiyacın azalması, SPA hizmetlerinin fiziksel ve tıbbi aktivitelerden, bireyleri rahatlatıcı ve şımartan aktivitelere doğru kaymasına neden olmuştur. Aslında tarihsel olarak SPA tesisleri tedavinin su ile sunulduğu merkezler iken, giderek sunulan ürün ve hizmetlerde çeşitlenmeler görülmüştür. Yani mineral sular, termal sular, deniz suyu, çamurlar, iklim terapisi, oksijen terapisi ve bazen özel diyetler SPA'ların temelini oluşturmaya başlamıştır (Smith ve Puczkó, 2009: 24). Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, hizmet verecekleri kişilere görünür ve görünmez bileşenlerden oluşan hizmet ürünü sunarlar. Turizm hizmetlerini satın alan müşterilerin, satın

aldıkları hizmetleri ellerine alıp inceleme gibi bir şansları yoktur (Çuhadar, 2001: 31). Hizmet pazarlaması literatüründe, hizmet kalitesi algılamaları, tüketici beklentilerinin gerçek hizmet performansı ile karşılaştırılmasından kaynaklanmaktadır. Kalite değerlendirmeleri sadece bir hizmetin sonucuyla ilgili değildir. Kalite değerlendirmeleri aynı zamanda hizmet sunum sürecinin de değerlendirilmesini içermektedirler. Emegün yoğun olarak kullanıldığı hizmetlerde kalite, hizmetin sunumunda müşteri ve hizmet firması elemanı arasındaki etkileşim sırasında gerçekleşmektedir. Bu durumda müşterinin katılımının yüksek olması, hizmetteki kalitenin kontrolünün sağlanmasını güçleştirmektedir. Çünkü müşteri, süreci etkilemektedir. Bu gibi durumlarda müşterinin müdahalesi, hizmet sunumunun kalitesinde kritik rol oynamaktadır (Parasuraman vd., 1985: 42).

Bu çalışmada, SPA ve Wellness merkezlerindeki algılanan hizmet kalitesinin SERVOTHERM ölçeği ile ölçülebilirliğini sınamak ve müşterilerin hizmet kalitesi algılarının demografik özelliklerine göre analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 1: SERVOTHERM Modeli

Uygulama alanı olarak, Antalya ilindeki resort oteller bünyesinde faaliyet gösteren SPA ve Wellness merkezleri seçilmiştir. Çalışma konusuna ilişkin olarak yapılan literatür taraması sonucunda, SPA ve Wellness merkezlerinde sunulan hizmet kalitesinin araştırılmasına yönelik muhtelif çalışmaların (Lo vd., 2015; Lagrosen ve Lagrosen, 2016; Vryoni vd., 2017; Somkeatkun ve Wongsurawat, 2017; Silvestri vd., 2017; Albayrak vd., 2017) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, SPA ve Wellness merkezlerinde hizmet alan müşterilerinin hizmet kalitesi algılarını değerlendiren çalışma sayısının sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Literatürde SERVOTHERM ölçeğinin kullanıldığı tek çalışma, aynı zamanda ölçeği geliştiren yazarlar olan Conde, Mazaira ve Costa (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazarlar, termal SPA tesislerinde algılanan hizmet kalitesinin ölçülmesine yönelik geliştirdikleri, Şekil 1’de verilen ve SERVPERF modelinden türetilen SERVOTHERM modelini kullandıkları çalışmalarında, katılımcıların demografik özellikleri ile SERVOTHERM modelinin boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmışlardır. Conde ve çalışma arkadaşları, SPA ve Wellness merkezlerinin kendine özgü karakteristikleri olması nedeniyle, SPA ve Wellness tesislerinde hizmet kalitesi algısının ölçümüne yönelik çalışmalarda SERVOTHERM ölçeğinin kullanılmasının daha uygun olacağını önermişlerdir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Çalışmanın evrenini, Antalya ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren 5 yıldızlı resort otellerin SPA ve Wellness merkezlerinin sunduğu hizmetlerden yararlanan misafirler oluşturmaktadır. Ancak, bu konuda derlenmiş mevcut bir istatistik olmaması nedeniyle, örneklem hacmi % 5 yanılma payı ile evreni en yüksek düzeyde temsil edebileceği kabul edilen 460 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırma için gerekli olan verilerin toplanmasında anket formları kullanılmış, veri toplama süreci 12.09.2016-28.02.2017 tarihleri arasında

gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile rastgele seçilen dört adet beş yıldızlı resort otel bünyesindeki SPA ve Wellness merkezi kullanıcıları oluşturmaktadır. Bu işletmelerin bir tanesi, Belek’te ve üç tanesi de (Konyaaltı) Antalya merkezde faaliyet göstermektedir. Çalışmada uygulama alanı olarak beş yıldızlı resort otellerin seçilmiş olmasının temel nedeni, bu işletmelerdeki SPA hizmetleri uygulamalarının, alternatiflerinin ve politikalarının, dört yıldızlı ve daha küçük işletmelere kıyasla daha yerleşik ve kurumsallaşmış olduğu varsayımdır.

Çalışmada, Conde vd. (2013) tarafından termal SPA tesislerinde algılanan hizmet kalitesinin ölçülmesine yönelik geliştirilen; beş boyut ve yirmi bir ifadeden oluşan SERVOTHERM ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin boyutları ve ifade sayıları sırasıyla “Somutluk: 5 ifade”, “Güvenilirlik: 4 ifade”, “Cevap verebilirlik: 4 ifade”, “Güvenlik: 3 ifade”, “Empati: 4 ifade” şeklindedir. Ölçekte yer alan her bir ifade 7’li Likert tipi ölçeğe göre katılımcılar tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda uygulanan 460 anket formu arasından eksik veya yanlış doldurulan 37 anket formu çıkartılarak, 423 anket istatistiksel analiz için SPSS 22.0 programına aktarılmıştır. Ayrıca, istatistiksel olarak anlamsız veya aykırı anket formlarının tespiti için çok değişkenli normallik testlerinden *Mahalanobis mesafe* analizi yapılmıştır. Gerçekleştirilen analiz sonucunda, Barnett ve Lewis (1984) tarafından önerildiği üzere, anlamlılık değeri 0.001’den küçük olan ($p < 0.001$) 20 anket formu analiz kapsamından çıkartılarak, kalan 403 anket formu ile analizlere devam edilmiştir. Ölçme aracının ne kadar tutarlı ölçüm yaptığını kontrol etmek için, anket formlarından elde edilen veriler üzerinden ölçeğin ve alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Hesaplamalar neticesinde elde edilen sonuçlar, Hizmet kalitesi ölçeği için 0.95; somutluk boyutu için 0.92; güvenilirlik boyutu için 0.91; cevap verebilirlik boyutu

için 0.87; güvenlik boyutu için 0.84 ve empati boyutu için 0.91 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, kabul edilebilir değer olan 0.70'den büyük olduğu için boyutların kendi içlerinde tutarlı ve güvenilir olduğu kabul edilmiştir (Nunnally ve Bernstein, 1994). Nicel istatistiksel analizlerde, verilerin normal dağılıp dağılmadığının tespit edilmesi temel kurallardan birisidir. (Gürbüz ve Şahin, 2017: 212-338). Çalışmada gerçekleştirilen normal dağılım analizi sonuçlarına göre, aritmetik ortalama, ortanca ve mod birbirine eşit olmamasına rağmen oldukça yakındır. Çarpıklık ve basıklık -1 ile +1 arasında değişmektedir. Çarpıklık ve basıklık indeksleri 3'ün altında kalmıştır. Dolayısıyla, ölçeğe ait veriler normal dağılım göstermektedir. İkinci aşamada, Conde vd. (2013) tarafından geliştirilen SERVOTHERM ölçeğinin geçerli bir ölçek olup olmadığını ve bu ölçeğin boyutlarının bir üst örtük değişken olan hizmet kalitesinde toplanıp toplanmadığını tespit etmek amacıyla ikinci düzey DFA uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan verilerin normal dağılıma uygun olması nedeniyle, parametrik testler arasından iki bağımsız örneklem ortalamasıyla ilgili hipotez testi (t-testi) ve ikiden fazla örneklem ortalamasını karşılaştıran ve "Varyans analizi", "F Testi" olarak da bilinen ANOVA testleri uygulanmıştır. Ayrıca, varyansların homojen dağıldığı durumlar için ikili farklılıkları tespit etmeye yarayan testlerden Tukey testi uygulanmıştır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen tüm istatistiksel testlerde,

anlamlılık seviyesi 0.05 olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın hipotezleri şöyledir:

H_1 : Hizmet kalitesi boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_2 : Hizmet kalitesi boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_3 : Hizmet kalitesi boyutları medeni durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_4 : Hizmet kalitesi boyutları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_5 : Hizmet kalitesi boyutları ikamet edilen bölgeye göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_6 : Hizmet kalitesi boyutları mesleklere göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_7 : Hizmet kalitesi boyutları gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları, ikinci düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), t-testi ve Varyans analizlerinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Araştırmaya katılan 403 bireye ait cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, ikamet edilen bölge, meslek ve gelir değişkenlerinden oluşan demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 11: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Frekans Dağılımı

Cinsiyet	f	%	Bölge	f	%
Kadın	196	48.6	Akdeniz	190	47.1
Erkek	207	51.4	Ege	57	14.1
Yaş	f	%	Karadeniz	18	4.5
20 ve altı	15	3.7	Doğu Anadolu	19	4.7
21-30	41	10.2	Marmara	50	12.4
31-40	78	19.4	Güneydoğu Anadolu	28	6.9
41-50	87	21.6	İç Anadolu	41	10.2
51-60	135	33.5	Meslek	f	%
61 ve üzeri	47	11.7	Kamu Çalışanı	60	14.9
Medeni Durum	f	%	Serbest Meslek Sahibi	77	19.1
Evli	177	43.9	Özel Sektör	145	36.0
Bekar	131	32.5	Ev Hanımı	35	8.7
Boşanmış/Ayrılmış	78	19.4	Çalışmıyor	15	3.7
Dul	17	4.2	Emekli	71	17.6
Eğitim	f	%	Aylık Ortalama Gelir	f	%
İlköğretim	87	21.6	1000 ₺'den az	46	11.4
Lise	202	50.1	1001 ₺-2000 ₺	107	26.6
Önlisans	57	14.1	2001 ₺-3000 ₺	83	20.6
Lisans	46	11.4	3001 ₺-4000 ₺	65	16.1
Lisansüstü	11	2.7	4001 ₺-5000 ₺	58	14.4
			5001 ₺ ve üstü	44	10.9

4.1. İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Faktör analizine başlamadan önce örneklemin yeterli büyüklükte olup olmadığını test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik testleri uygulanmıştır. KMO testinin 0.5 ile 1 arasında ve 1'e yakın olması ve Bartlett Küresellik Testinde de anlamlılık değerinin 0,05'den küçük ($p < 0.05$) olması gerekmektedir. Bu şartların sağlanması, örneklemin faktör analizi yapmak için yeterli büyüklükte olduğu anlamına gelmektedir (Hair vd. 2014: 102). Tablo 2'de verilen sonuçlara göre, KMO testi 0.94

ve Bartlett Küresellik testi de $p < 0.05$ değerlerini verdiği için örneklemin yeterli büyüklükte olduğu ve faktör analizi yapılabileceği sonucuna varılmıştır. Beş alt boyut ve toplam yirmi bir ifadeden oluşan SERVOTHERM ölçeğinin ikinci düzey faktöriyel yapısı SPSS-AMOS programı kullanılarak test edilmiştir. Çalışmada kullanılan verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle "Maximum Likelihood Estimation" (En çok olabirlik kestirimi) hesaplama yöntemi kullanılarak kovaryans matrisi oluşturulmuştur. Ölçeğin ikinci düzey DFA sonuçlarına ilişkin parametre değerlerinin yer aldığı yol şeması Ek 1.'de verilmiştir.

Tablo 2: Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü		0.94
	Yaklaşık Ki-kare Değeri	6451.87
Bartlett Küresellik Testi	Serbestlik Derecesi (df)	210.00
	Anlamlılık (p-değeri)	0.00

İkinci düzey DFA neticesinde elde edilen uyum iyiliği indeksleri ve önerilen uyum indeksleri Tablo 3'te verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmadan elde edilen değerlerin, literatürde önerilen uyum indeks değerlerini sağlandığı görülmektedir.

Tablo 3: Uyum indeksleri

Bu çalışmadan elde edilen DFA sonuçları	Uyum İndeksi	Kabul edilebilir değerler	Referans Kaynaklar
2.60	X ² /df	≤3.00	Kelloway, (1998)
0.06	RMSEA	≤0.08	Hu and Bentler (1999)
0,80	RMR	≤0.10	Cole (1987)
0.90	GFI	≥0.85	Anderson and Gerbing (1984); Cole (1987)
0.87	AGFI	≥0.80	Marsh, Balla ve Mcdonald (1988)
0.95	CFI	≥0.90	Byrne (2001); Hair vd. (1998)
0.67	AVE	≥0.50	Hair vd. (2009)
0.91	CR	≥0.70	

Kaynak: Aksu vd., 2016: 126

Yapı geçerliği için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısına ek olarak Yapı Güvenirlik (Composite Reliability-CR) ve Açıklanan Ortalama Varyans (Average Variance Extracted-AVE) değerlerinin de dikkate alınması önerildiğinden, bu değerler hesaplanarak Ek 2.'de verilmiştir. Ek 2.'de verilen sonuçlar, beş faktörlü SERVOTHERM ölçeğinin öngördüğü kuramsal yapısı ile uyumaktadır. Elde edilen bulgular ışığında, SERVOTHERM ölçeğinin geçerli bir ölçek olduğu söylenebilir.

4.2. Hipotez Testlerine İlişkin Bulgular

Hizmet kalitesi boyutlarının demografik özelliklere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği t-testi ve Varyans Analizi (ANOVA) yapılarak araştırılmıştır. Gerçekleştirilen analizler neticesinde, yedi adet demografik özellikten sadece yaş, meslek ve gelir değişkenleri ile hizmet kalitesi boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Farklılıkların hangi ikili gruptan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırma Tukey testi yapılmıştır. Bulgular şu şekildedir:

Katılımcıların yaş gruplarına ilişkin H_2 hipotezi desteklenmiştir. Çünkü, hizmet kalitesi boyutları arasında güvenilirlik boyutu ($F=2.30$, $p<0.05$) ve empati boyutu ($F=2.46$, $p<0.05$) yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir. Tukey testi sonuçlarına göre;

Güvenirlik boyutunda 41-50 yaş grubu (Ort.=4.16; S.S.=1.48) ile 51-60 yaş grubu (Ort.=4.70; S.S.=1.31) arasında,

Empati boyutunda ise 41-50 yaş grubu (Ort.=4.24; S.S.=1.45) ile 51-60 yaş grubu (Ort.=4.78; S.S.=1.12) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların mesleklerine ilişkin H_6 hipotezi desteklenmiştir. Çünkü, hizmet kalitesi boyutları arasında güvenlik boyutu ($F=2.36$; $p<0.05$) ve empati boyutu ($F=2.48$; $p<0.05$) mesleklere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Tukey testi sonuçlarına göre;

Güvenlik boyutunda, Serbest Meslek Sahibi grubu (Ort.=4.06; S.S.=1.39) ile Özel Sektör grubu (Ort.=4.61; S.S.=1.20) arasında,

Empati boyutunda, Serbest Meslek Sahibi grubu (Ort.=4.14; S.S.=1.38) ile Özel Sektör

grubu (Ort.=4.72; S.S.=1.26) arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Katılımcıların gelir durumlarına ilişkin H_7 hipotezi desteklenmiştir. Çünkü hizmet kalitesi boyutları arasından somutluk boyutu ($F=2.73$; $p<0.05$) ve güvenilirlik boyutu ($F=2.48$; $p<0.05$) gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Tukey testi sonuçlarına göre;

Somitluk boyutunda, 3001TL-4000TL gelir grubu (Ort.=4.18; S.S.=1.39) ile 5001TL ve üstü gelir grubu (Ort.=5.00; S.S.=1.04) arasında,

Güvenirlik boyutunda, 3001TL-4000TL gelir grubu (Ort.=4.29; S.S.=1.30) ile 5001TL ve üstü gelir grubuna mensup katılımcılar (Ort.=5.14; S.S.=1.13) arasında, istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

SPA ve Wellness turizmi, turizm sektörü içerisinde gün geçtikçe artan bir talep yapısına sahip olan bir sağlık turizmi türüdür. SPA ve Wellness turizminin bu gelişimi devam ettirebilmesi için, SPA ve Wellness merkezlerinde sunulan hizmetlerin müşteriler tarafından olumlu olarak algılanması oldukça önemlidir. Bu çalışmada, SERVOTHERM ölçeği ile Antalya ilindeki resort oteller bünyesinde faaliyet gösteren SPA ve Wellness merkezlerindeki algılanan hizmet kalitesinin, müşterilerin demografik özelliklerine göre analiz edilmesi amaçlanmıştır. SPA ve Wellness merkezlerindeki hizmet kalitesi ile ilgili çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeni ile bu çalışmanın literatürde görülen boşluğa katkı sağlayacağı ve gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara bir yön çizeceği düşünülmektedir.

SERVOTHERM ölçeği, literatürde ilk olarak Conde vd. (2013) tarafından Portekiz'deki SPA merkezlerinde algılanan hizmet kalitesini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup, orijinal olarak toplam yirmi bir ifadeyi kapsayan "somutluk, güvenilirlik, cevap verebilirlik, güvenlik ve empati" olmak

üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Bu çalışmada, SERVOTHERM ölçeği önceden geliştirilmiş bir ölçek olduğu için açıklayıcı faktör analizi yapılmasına gerek duyulmamış, ikinci düzey faktör analizi yapılarak orijinal beş boyutun hizmet kalitesi boyutu altında toplandığı sonucu elde edilmiştir. Literatürde önerilen uyum indekslerinin, yapı ve güvenilirlik geçerliğini sağlaması nedeniyle, SERVOTHERM ölçeğinin istatistiksel olarak güvenilir bir ölçek olduğu ve resort otellerin bünyesinde bulunan SPA tesislerinin sunduğu hizmetler için algılanan hizmet kalitesinin ölçülmesinde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak kullanılan SERVOTHERM ölçeği Türkçeye uyarlanarak uygulanmıştır. Orijinal ölçeği geliştiren Conde ve ark. (2013), Portekiz'deki SPA merkezlerinde algılanan hizmet kalitesinin üç boyutla açıklanabileceğini bildirmişlerdir. Bu çalışmada ise, resort oteller bünyesindeki SPA ve Wellness merkezlerinin hizmet kalitesinin beş boyutla açıklanabileceği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, SERVOTHERM ölçeğinin genellenebilmesi için daha fazla sayıda farklı ülke, bölge ve dillerde uygulanması gerekmektedir.

Çalışmada, SERVOTHERM ölçeği boyutlarının katılımcıların demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Uygulanan t-testi ve varyans analizleri (ANOVA) neticesinde, ölçek boyutları ile cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve ikamet edilen bölge değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. Diğer taraftan, SERVOTHERM ölçeği boyutlarının katılımcıların diğer demografik özelliklerden yaş gruplarından 41-50 yaş grubu ile 51-60 yaş grubu arasında güvenilirlik ve empati boyutlarına göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Anket uygulamasına katılan müşterilerin büyük bir bölümünün 51-60 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu durumda, SPA ve Wellness hizmet ve uygulamalarının bu yaş aralığındaki bireylere daha fazla hitap ettiği söylenebilir. Dolayısıyla, SPA tesislerinin ileriye yönelik yapacakları çalışmalarda, bu

yaş gruplarına hitap edecek şekilde somut varlıklarını revize etmeleri, hizmetlerin kapsamını güncellemeleri ve hizmetlerin çalışanlarının daha fazla müşterilerle ilgili olmalarını sağlayacak sistem geliştirmeleri önerilebilir. Meslek değişkenine göre serbest meslek sahibi grubu ile özel sektör grubu arasında güvenlik ve empati boyutlarına göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu nedenle, SPA tesislerinin kendilerini geliştirmek için yapacakları çalışmalarda bu meslek gruplarının yaptıklarını dikkate almaları uygun olacaktır ve bunu yaparken çalışanların bilgi, tecrübe ve müşterilerle ilgi seviyeleri dikkate alınabilir. Gelir değişkenine göre 5001 TL ve üstü grubu ile 3001 TL-4000 TL grubu arasında somutluk ve güvenilirlik boyutlarına göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dolayısıyla, SPA'ların somut varlıklarının daha fazla modernleştirilmesi ve çalışanların mesleki bilgilerinin artırılması ile yüksek gelir grubuna mensup SPA kullanıcılarının sayısını arttırabilir. Turizm sektöründe SPA ve Wellness merkezlerinin işletmesi genellikle taşeron şirketlere verilmektedir. Bu durum farklı yönetim biçimlerini ve

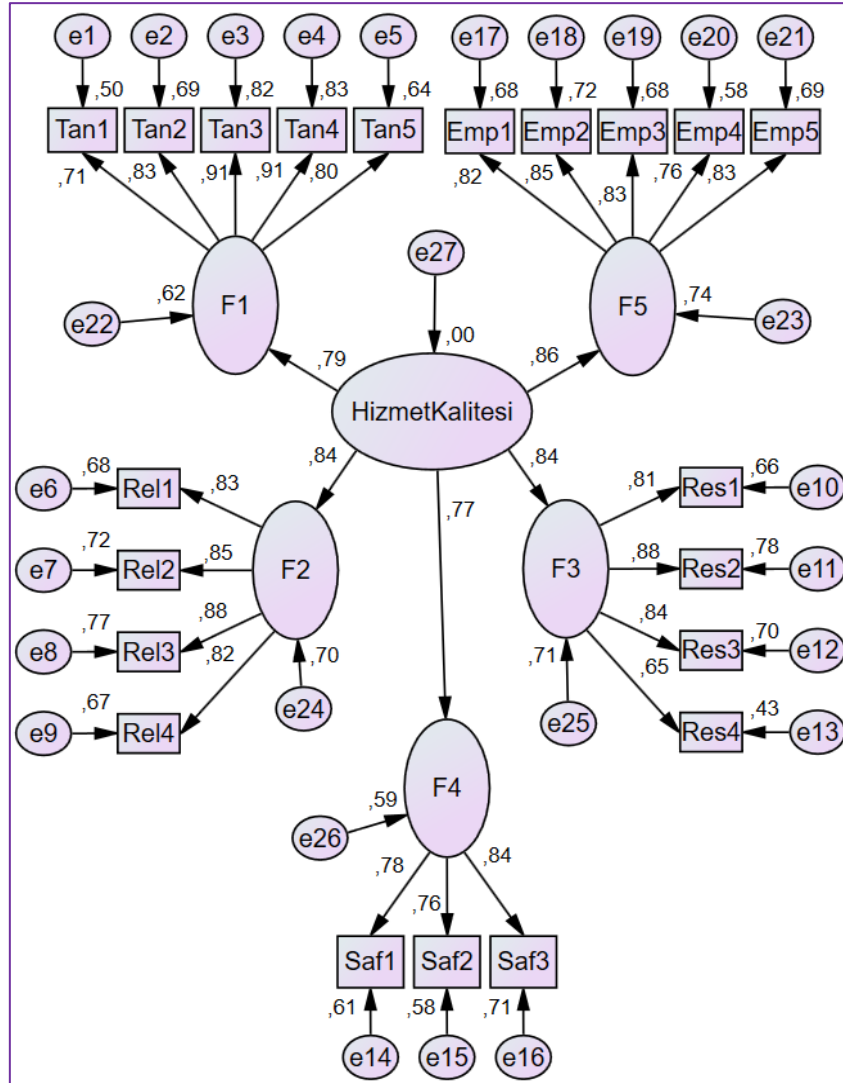
anlayışlarını ortaya çıkarmaktadır. Bir bölümde meydana gelen memnuniyetsizlik diğer bölümleri de etkileyebilmektedir. Türkiye'de SPA ve Wellness turizminin yüksek gelir sağlayan bir sektör olabilmesi için Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜRSAB, YÖK ve Üniversiteler gibi kurum ve kuruluşların iş birliği içinde çalışmaları gerektiği düşünülmektedir. Konaklama işletmelerinin mutfaklarında Wellness anlayışına yönelik konseptler oluşturulması ve yiyecek-içeceklerde sağlıklı ve vitaminli ürünlere ağırlık verilmesi işletmecilere önerilebilir. Bunun yanı sıra, SPA ve Wellness turizminin alternatif turizm kaynaklarıyla birleştirildiğinde sektöre ekonomik katkısının artacağı düşünülmektedir. Çünkü, alınan terapi gün sayısı veya bakım kürleri sayesinde SPA-Wellness turistlerinin kalış süreleri, normal kalış sürelerinden daha uzun olmaktadır. İleriye yönelik olarak, bireylerin sağlıklı yaşama yönelimleri, SPA ve Wellness merkezlerine gidiş alışkanlıkları üzerine çalışmalar araştırmacılara önerilebilir.

KAYNAKÇA

- AKSU, A., SAHİN, I, ÖZTÜRK, A. ve GÜLTEKİN, S. (2016). "Analysing Green Meeting Perceptions of Medical Meeting Participants: An Exploratory Research in the Antalya Region of Turkey", *European Journal of Tourism Research*, 12, 114-132.
- ALBAYRAK, T., CABER, M. ve ÖZ, E. K. (2017). "Assessing Recreational Activities Service Quality in Hotels: An Examination of Animation and Spa & Wellness Services", *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18(2): 218-234.
- BARNETT, V. ve LEWIS, T. (1984). *Outliers in Statistical Data*. New York: Wiley.
- BARTLETT, M. S. (1950). "Tests of Significance in Factor Analysis", *British Journal of Psychology*, 3(2): 77-85.
- CONDE, R. M. R., MAZAIIRA, A. ve COSTA, P. R. S., (2013). "Service Quality Measurement in North Portuguese Thermal Tourism", *Sustainable Medical and Wellness Destinations Client-Result and Innovation-Focused Case Studies*, December 2013, Universidade de Trás-os-Montes e Alto Douro, Portugal.
- COHEN, M. ve BODEKER, G., (2008). *Understanding the Global SPA Industry: SPA Management*. Burlington: Elsevier.
- ÇUHADAR, M. (2001). *Otel İşletmelerinde Bir Pazarlama Aracı Olarak İnternetin Kullanımı: Antalya İli Sınırları İçerisinde Faaliyet Gösteren 3, 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Üzerine*

- Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
8. ERGÜVEN, M. (2009). Bir Termal-Day-SPA Başarı Konsepti, 10. Ulusal Turizm Kongresi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
 9. ERGÜVEN, M. (2012). Wellness Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara
 10. GÜRBÜZ, S. ve ŞAHİN, F. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Felsefe-Yöntem-Analiz (4. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara
 11. HAIR, J. F., BLACK, W., BABIN, B. J. ve ANDERSON, R. E. (2014). Multivariate Data Analysis: With Readings. Essex: Pearson Education Limited.
 12. ILLING, K. (2009). Gesundheitstourismus und Spa-Management, Oldenbourg Wissenschaftsverlag München
 13. KAISER, H. F. (1970). "A Second-Generation Little Jiffy", *Psychometrika*, 35(4): 401-415.
 14. LAGROSEN, Y. ve LAGROSEN, S. (2016). "Customer Perceptions of Quality – A Study in the SPA Industry", *European Business Review*, 28(6): 657-675.
 15. LO, A., WU, C. ve TSAI, H. (2015). "The Impact of Service Quality on Positive Consumption Emotions in Resort and Hotel Spa Experiences", *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 24(2): 155-179.
 16. NUNNALLY, J. C. ve BERNSTEIN, I. H., (1994), *Psychometric Theory*. (3rd edition), McGraw Hill, New York
 17. ÖZDİPÇİNER, N. (2018). Termal Turizm. Detay Yayıncılık, Ankara
 18. PARASURAMAN, A., ZEITHAML, V. A. ve BERRY, L. L. (1985). "A Conceptual Model of Service Quality And Its Implications for Future Research", *The Journal of Marketing*, 49(4): 41-50.
 19. SILVESTRI, C., AQUILANI, B. ve RUGGIERI, A. (2017). "Service Quality and Customer Satisfaction in Thermal Tourism", *The TQM Journal*, 29(1): 55-81.
 20. SMITH, M. K. ve PUCZKÓ, L., (2009), *Health and Wellness Tourism*. Burlington: Elsevier.
 21. SOMKEATKUN, W. ve WONGSURAWAT, W. (2017). "Perceptions of the Spa Industry: An Importance Performance Analysis", *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18(4): 416-436.
 22. TÜTÜNCÜ, Ö. ve ERGÜVEN, M. (2014). "Termal ve SPA Terapileri", s.94-105, (Ed.) KOZAK, N. *Termal ve SPA Hizmetleri*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 1861
 23. VAN TUBERGEN, A. ve VAN DER LINDEN, S. (2002). "A Brief History of SPA Therapy", *Annals of the Rheumatic Diseases*, 61(3): 273-275.
 24. VRYONI, S., BAKIRTZOĞLOU, P. ve IOANNOU, P. (2017). "Customers' Satisfaction and Service Quality of Spa Centers in Greece", *Acta Kinesiologica*, 11 (1): 12-18
 25. SPA YÖNETİMİ (2018). <http://www.spayonetimi.com/index/default.aspx?id=500> [Erişim tarihi: 28.01.2018].
 26. RESORT SUITE (2018). <https://experienceispa.com/resources/Spa-goers> [Erişim tarihi: 02.02.2018].

Ek 1: Doğrulayıcı Faktör Analizi Yol Şeması

Ek 2: SERVOTHERM Ölçeği

Boyutlar	İfadeler	Cronbach Alpha	AVE	CR
(F1) Somutluk	Tan1 SPA'nın ekipmanları, moderndir.	0.92	0.70	0.92
	Tan2 SPA'nın dekorasyonu, sade ve çekicidir.			
	Tan3 SPA'nın iş ortakları, dikkatli ve profesyonel bir görünüme sahiptir.			
	Tan4 SPA, çok güzel bir doğal çevreye sahiptir.			
	Tan5 SPA'nın konumu, oldukça iyidir.			
(F2) Güvenilirlik	Rel1 SPA çalışanları müşterilerle ilgilenirken, iyi bir bilgiye sahiptir (Onlar, mesleki bilgiye sahiptir).	0.91	0.71	0.91
	Rel2 Müşterilerin bir sorunu olduğunda, SPA bu sorunu çözer.			
	Rel3 SPA tarafından sağlanan hizmetler, güvenilirdir.			
	Rel4 SPA'nın hizmetleri planlanan zamanda verilir			
(F3) Cevap Verebilirlik	Res1 SPA'nın müşterileri, planlanan hizmetler hakkında tam olarak bilgilendirilir.	0.87	0.66	0.89
	Res2 SPA'nın çalışanları, her zaman müşterilere yardım etmeye isteklidir.			
	Res3 SPA'da sürekli olarak sağlık hizmeti vardır.			
	Res4 SPA'daki tedaviler, çok çeşitli ve bol miktardadır (sağlık ve güzellik).			
(F4) Güvenlik	Saf1 Bu SPA'nın iyileştirici ve mineralli suları çok kaliteli ve mükemmel durumdadır.	0.84	0.71	0.88
	Saf2 Bu SPA'nın çalışanlarının davranışları, müşterilere güven vermektedir.			
	Saf3 SPA'nın çalışanları müşterilere cevap vermek için hazırlıklıdır.			
(F5) Empati	Emp1 SPA çalışanlarının davranışları, samimi ve içtendir.	0.91	0.61	0.88
	Emp2 Bu SPA'nın müşterileri her zaman kişisel ilgi görmektedir.			
	Emp3 Bu SPA'nın programları esnek ve birçok farklı müşteriye uyar.			
	Emp4 Bu SPA'nın çalışanları, müşterilerin ihtiyaçlarını fark edebilecek kapasiteye sahiptir.			
	Emp5 SPA'daki müşterilerin problemleri her zaman çözülür.			

SAKİN ŞEHİR, İNANÇ VE KIRSAL TURİZM ÜÇGENİ: YALVAÇ İLÇESİ'NİN TURİZM POTANSİYELİNE YÖNELİK SWOT ANALİZİ¹ CITTASLOW, FAITH AND RURAL TOURISM: SWOT ANALYSIS OF YALVAÇ DISTRICT'S TOURISM POTENTIAL

Olca KİLİNÇ*, Utku ONGUN**, Uğur KİLİNÇ***

- * Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, olcaykilinc@mehmetakif.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1369-3139>
- ** Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, utkuongun@mehmetakif.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0722-6382>
- *** Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, ugurkilinc@mehmetakif.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6412-2689>

ÖZ

Araştırmada, Isparta ili, Yalvaç ilçesinin turizm potansiyeli belirlenerek ilçe turizmine ilişkin bir SWOT analizi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın önemi hem ilçe turizmine katkı sağlamak hem de gelecekte ilçe turizmine ilişkin yapılacak çalışmalar adına bilimsel bir zemin hazırlamaktır. Yalvaç ilçesinin turizm potansiyelini ortaya koymak yanında, ilçenin turizm yönünden güçlü yönleri ile fırsatların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, zayıf yönleri ile tehditlerin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. İlçenin Türkiye'deki 17 Sakin Şehrinden biri ve Hıristiyan dinine inananlar için önemli ikinci hac merkezi olması güçlü yönünü oluştururken, altyapı ve kırsal turizm bilincinin yetersizliği zayıf yönünü oluşturmaktadır. Günümüzde ülkemizde ve dünya genelinde alternatif turizm türlerine yönelik ilginin artması ve kırsal turizm faaliyetlerinin daha fazla desteklenmesi Yalvaç için fırsat oluşturabilecek bir unsurdur. Doğal alanların bilinçsizce kullanımından kaynaklanan çevre sorunları ise tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan analizler ve literatür taraması neticesinde, Yalvaç ilçesinin turizm potansiyeli ortaya konulmuş ve Yalvaç turizmi için stratejiler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sakin Şehir, inanç turizmi, kırsal turizm, SWOT analizi, Yalvaç.

Jel Kodları: R00, R19.

ABSTRACT

In this study, it was determined tourism potential of Yalvaç district of Isparta province by conducted SWOT analysis. According to this context, the importance of the study is to contribute to the tourism of the county and to prepare a scientific ground for the future studies on the district tourism. In addition to these, it aims to eliminate threats with weaknesses. The strong points of the Yalvaç districts are first of all it is one of the 17 slowcity in Turkey, and secondly it is the pilgrimage place for Christian religion, but lack of infrastructure and rural tourism are the weaknesses of Yalvaç. Nowadays, interests in alternative tourism types in world and our country are increasing significantly which show us we should support rural tourism for Yalvaç. The environmental problems arising from the unconscious use of natural areas are mentioned as threats. As a result this study, the tourism potential of Yalvaç district was determined and strategies for Yalvaç tourism were suggested.

Keywords: Cittaslow, faith tourism, rural tourism, SWOT analysis, Yalvaç.

Jel Codes: R00, R19.

¹ Bu çalışma 10-13 Mayıs 2018 tarihinde, 7. Ulusal ve 2. Uluslararası Kırsal Turizm Kongresinde sunulan "Isparta'nın Yalvaç İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyeli" isimli özet bildirinin genişletilmiş halidir.

1. GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte kentlerdeki yaşantının monotonlaşması, çevresel kirlilik, gürültü ve stresin artması, trafik sorunlarının baş göstermesi ile insanların kentlerden uzaklaşma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Ukav, 2014: 16; Güney ve Göller, 2016: 26; Bozok ve Karaman, 2018: 27). İnsanların eline geçirdikleri en küçük bir tatil fırsatında bile kentlerden uzaklaşarak kırsal alanlara yöneldikleri görülmektedir. Özellikle hafta sonu, festivallerin olduğu zamanlarda ve resmi tatillerde kırsal alanlara yönelmeleri popüler bir turizm haline gelmiştir.

Turizm sektörü, bölgede istihdam artışı sağlanması, bölgeler arası ekonomik farklılıkların azaltılması ve refahın dengeli dağılımı açısından önemli bir politika aracı olarak görülmektedir (Baykul ve Maden, 2017). Ülkemizde bu doğrultuda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizm stratejileri içerisinde turizm hareketlerini tüm seneye yaymak ve kırsal alanlardaki turizm faaliyetlerini arttırmak yer almaktadır (Eren ve Aypek, 2012). Çünkü günümüzdeki turizm anlayışı, doğayı tahrip eden kitle turizminden uzaklaşarak, “doğa tabanlı turizm” anlayışa yönelmesini teşvik etmektedir. Son yıllardaki veriler göz önüne alındığında, kitle turizmine katılanların oranı fazla olsa da, doğa tabanlı turizm faaliyetleri uluslararası alanda payımı arttırma yönündeki seyrini sürdürmektedir (Ongun, 2015). Özellikle kırsal alanlarda gerçekleştirilen kırsal turizm, diğer turizm türleri ile uyum içerisinde olan ve diğer turizm türlerinin alternatifi veya tamamlayıcısı konumundadır (Uçar vd., 2010: 4).

Kırsal turizminin sürdürülebilirliği dünyanın pek çok ülkesinde kolaylıkla uygulanabilen bir turizm türüdür (Torun, 2013). İnsanların turizm kapsamında istek ve beklentilerinin değişmesi, yeni yerler görme ve yeni turistik deneyimler yaşama isteği turizm talebinde de önemli değişimler yaşanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda alternatif turizm türlerinin çeşitlendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Sonuçta kırsal turizm, kırsal

yörelere kalkınmasında adeta kurtarıcı bir turizm türü olarak ön plana çıkmaktadır (Yamaç ve Zengin, 2017).

Türkiye'nin sahip olduğu doğal güzellikler ve kültürel zenginlikler kırsal alanlarda turizmin gelişmesi açısından önemli potansiyele sahiptir. Turistlerin kırsal alanlara olan ilgisi özellikle yerel halkın süregelen yaşam biçimleri, gelenek ve görenekleri, el sanatları, yöresel yiyecek içecek çeşitliliği gibi kültürel değerlere de ilgi gösterilmesiyle gelişme göstermiştir (Kodaş ve Eröz, 2012).

Yeni destinasyon arayışlarının doğa ve kültür turizmi ağırlıklı olması, kıyı bölgelere göre Isparta'yı daha avantajlı hale getirmiştir. İklimi ve coğrafi koşulları bakımından pek çok alternatif turizm türlerine imkan veren Isparta, Türkiye'nin ender köşelerinden bir tanesidir. Bu sebeple daha önce turizm açısından çok fazla dikkat çekmeyen Isparta ili, değişen turizm talepleriyle birlikte son zamanlarda gündeme gelmeye başlamıştır. Isparta'nın köy ve ilçelerinde yapılan tarım faaliyetlerinin turizme kazandırılmasıyla, bölgenin gelişmesi ve kalkınması sağlanmaktadır (Bozok ve Karaman, 2018: 29). Bu noktada Isparta ve çevresinde alternatif türlerinin çeşitliliğinin artması bölge halkına ve bölgenin kalkınmasına büyük önem arz etmektedir (Ongun vd., 2015: 126).

Ülkemizde ve dünyada destinasyonların, diğer destinasyonlara göre avantaj ve dezavantajlarının tespitinde ve turistik potansiyellerinin belirlenmesinde SWOT analizinin kullanıldığı çalışmalara rastlanmaktadır. Turistik yörelere destinasyon olma potansiyellerinin belirlenmesi ve bu potansiyele uygun planlamaların şekillenmesi açısından SWOT analizi uygulanabilir planlar sunulması açısından önemlidir.

Yapılan literatür incelemesinde Yalvaç ilçesinin turizmine yönelik SWOT analizi kullanılarak yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırma

Yalvaç turizminin yerel kalkınmadaki gücünü arttırması açısından önemlidir. Araştırmada Yalvaç ilçesinin turizm potansiyelini ortaya koyarak, ilçenin turizm potansiyelinin SWOT analizinin yapılması ve mevcut durumun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Daha sonra ise SWOT analizi çıktılarını birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve Yalvaç'ta turizmin geleceğine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçevede, sakin şehir (Cittaslow), inanç turizmi, kırsal turizm, Isparta ilinin ve Yalvaç ilçesinin turizm potansiyeli hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. Sakin Şehir (Cittaslow)

İtalyanca şehir anlamına gelen "Citta" ve İngilizce sakin anlamına gelen "Slow" kelimelerinin birleşmesinden oluşan Cittaslow kelimesi Türkçeye "Yavaş Şehir" ya da "Sakin Şehir" şeklinde çevrilmiştir (Pajo ve Uğurlu, 2015: 66). Türkçede yavaş şehir yerine sakin şehir kavramının kullanılması daha yaygındır (Ongun vd., 2017: 149).

Mayer ve Knox (2006)'de Sakin Şehirleri, yerel halkın ve yerel yönetimlerin, tarihi önemsedikleri ve sürdürülebilirlik için farklı yerel kaynaklardan faydalandıkları yerler olarak tanımlamışlardır. Pink ise (2008)'de Sakin Şehirleri, çevreyi koruyan, kentsel yaşamları sürdürülebilir kalkınma ile iyileştiren, doğal ürünlerin üretimini gerçekleştiren, çevreye duyarlı ve çevre dostu araçları kullanan yerleşim yerleri olarak tanımlamıştır.

Sakin Şehir hareketi, insanların bir araya gelip sosyalleştiği, doğasına ve kültürüne sahip çıkan, sürdürülebilirlik doğrultusunda bu değerleri gelecek nesillere aktaran, el sanatlarına, gelenek ve göreneklerine bağlı ve aynı zamanda alt yapı ve üstyapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanan ve teknolojiden faydalanan şehirlerin hedefiyle ortaya çıkmıştır (cittaslowturkiye.org, 2019).

Türkiye'de Seferihisar ile başlayan Sakin Şehir hareketi giderek yaygınlık kazanmaktadır. Sakin Şehir felsefesini benimseyen belediyeler doğal ve kültürel değerlerini koruma altına alıp gelecek nesillere bırakmak için çaba harcamaktadırlar. Sakin Şehir anlayışına önem veren belediyeler bölgesel ekonominin gelişmesine ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini de katkı sağlamaktadırlar. Yalvaç ilçesi 2012 yılında Sakin Şehir ağına dahil olmuş ve bu tarihten sonra ilçeye olan talep artmıştır. Kırsal turizmle birebir örtüşen Sakin Şehir anlayışı, doğanın korunması, doğal güzelliklerin ve değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında ve sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir (Ongun vd., 2017: 148).

2.2. İnanç Turizmi

Kutsal yerlere yönelik turizm etkinlikleri "inanç turizmi" olarak tanımlanmaktadır (Kozak vd., 2015: 35). Bütün dinlerin rehberleri, dini mekanların, kutsal şehir ve tapınakların inananları tarafından ziyaret edilmesini şart koyarken, aynı zamanda ekonomik bir hareket başlatmışlardır. Bunun sonucudur ki, günümüze kadar geçen süreçte, bu şehir ve tapınakların bulunduğu ülkeler, bu ziyaretlerden sürekli fayda sağlamışlardır (Sargin, 2006: 3).

İnanç turizmi, turistlere ruhsal bir rahatlama sağlamanın yanı sıra, hoş bir seyahat, kültür, tarih ve dinlerine ait mirasların bugünün hayatını nasıl etkilediklerini görebilmelerine katkı sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle inanç turizmi, insanların ruhsal, fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal her noktasına dokunmaktadır İnsanları inanç turizmine yönelten nedenler şunlardır: (Güzel, 2010: 90-91).

- Haç ziyaretinin yerine getirilmesinin vereceği manevi rahatlık,
- İnsanların kendi dinlerine mensup kişilerle tanışma ve buluşma isteği,
- Dini vazifelerini yerine getirmek,
- İnsanların kendi dinlerine ait önemli merkezleri görme isteği,
- Günahlarından kurtulma isteğidir.

Özellikle Anadolu toprakları üzerinde Hıristiyan Dünyası için önemli olan, birçok merkez bulunmaktadır. Hıristiyanlık için önemli olan bu yerlerden bazıları Vatikan ve Papa gibi resmi Hıristiyan görevlilerce haç yerleri olarak ilan edilmiştir (Güzel, 2010: 96). Yalvaç'ta bulunan Psidia Antiokeia Antik kenti bunlardan biridir.

2.3. Kırsal Turizm

Kırsal turizm, kırsal alanlardaki doğal kaynaklara dayalı olan bir turizm türüdür (Soykan, 2003). Kırsal turizmde konaklama, çiftlik evlerinde, köy evlerinde, dağ evlerinde ve yaylalarda gerçekleşebilir. Ayrıca burada yapılan etkinliklere katılma olarak değerlendirildiğinde, şehirlerin yoğunluğundan bunalanlar için önemli bir çekim alanı oluşturmaktadır (Aydın ve Selvi, 2012). Kişileri kırsal turizme yönelten motivasyonlar arasında kendini daha iyi hissetme, rahatlama ve kırsal alanlarda yaşamaya duyulan ilgi gelmektedir. Günümüzde kırsal alanlarda yetişen doğal tarımsal ürünler, yapılan etkinlikler ve festivaller de kişileri kırsal turizme yönlendirmektedir (Albayrak, 2013). Ayrıca, kırsal alanları tercih eden turistlerin, tercih etme nedenleri arasında yöresel yemeklere, yöresel kültüre ve geleneksel yaşam biçimine olan ilgidir. Buraları tercih eden turistler kırsal alanların kalkınmasına da katkıda sağlamaktadır (Avcıkurt ve Köroğlu, 2008).

Kırsal alanlarda yaşayan yerel halkın birinci geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmasından dolayı, bu faaliyetlerin yoğunlaştığı yörelerde, kültürel ve yerel değerlerin kolaylıkla edinilebildiği, turizm türüne kırsal turizm denilmektedir (Akça, 2004). Kırsal turizm, gerçekleştirilmekte olan alanın özelliğine göre çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarım turizmi gibi bir çok farklı şekilde isimlendirilebilmekle birlikte (Çeken vd., 2012) özellikle eko turizm, doğa tabanlı tatil, alışveriş, fotoğrafçılık, bisikletli ve atlı doğa gezileri, kayak ,macera, spor, avcılık, rafting, balıkçılık, tarih, sanat ve etnik yapıya yönelik etkinlikler kırsal turizm içerisinde değerlendirilebilecek faaliyetlerdir (Soykan,

2006; Özdemir, 2012). Sonuç olarak kırsal alanlarda yapılan tüm turizm faaliyetlerini kırsal turizm kapsamında değerlendirmek mümkündür (Soykan, 1999; Nilsson, 2002; Esengün, vd., 2002; Aydın, 2012).

Kırsal turizm, bireylerin sürekli ikamet ettikleri yerler dışında kalan kırsal bölgeleri ziyaretleri; ziyaret ettikleri yerlerdeki yerlilerin ürettikleri ürünleri, bölgenin doğal yapısı ile örtüşen mekanlarda talep etmeleri ve bölgeye para kazanma amacı ile gelen kişilerin sürekli olmayan konaklamaları sonucunda oluşan olayların ve faaliyetlerin bir bütünüdür (Akça, 2004: s. 63).

Kırsal turizm; *“kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür”* (Soykan, 1999: s. 68).

Kırsal turizm, kırsal alanlarda yaşayan insanlarla iç içe gerçekleştirilen, soyut ve somut çekiciliklerin kırsal turistik ürünü meydana getirdiği, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilen bir turizm çeşididir (Çeken vd., 2012: s. 12). Bu tanımın yanı sıra kırsal turizm, doğal ve sosyo-kültürel mirasın koruyan, bölgesel kalkınmayı destekleyerek bölge halkının yaşam kalitesinin yükselmesine sosyal ve ekonomik açılardan katkısı bulunan bir turizm olarak tanımlanabilir (Haberat, 2015).

Kırsal turizm hareketlerinin en önemli etkilerinden birisi turizm hareketlerinin belirli dönemlerdeki yoğunluğunun yılın tümüne yayılmasına katkı sağlamasıdır. Kırsal turizm gelirlerinin bölgeler arasında eşit dağılımına da katkı sağlamaktadır. Ayrıca çok farklı talep yapısına sahip turist gruplarına hitap edebilmektedir (Çeken vd., 2012). Kırsal turizm, kırsal kadına istihdam sağlayarak, kırsal kesimdeki çiftçilerin gelirlerinin artırılması, kırsaldan kente göçe karşı olan etkisi ile sosyo-ekonomik kırsal kalkınmayı desteklemektedir. Ayrıca, kırsal kültürü oluşturan unsurların yok olmasının önüne geçmekte, doğal çevrenin korunmasına yardımcı olmakta, farklı

turizm çeşitleriyle kolaylıkla uyum sağlayabilmektedir (Kadanalı ve Yazgan, 2012; Torun, 2013).

Kırsal bölgelerin turizme açılması, bu bölgelerin kalkınmasına pozitif katkılarının yanı sıra, hem turistik arz veren işletmelerin, hem de bölge insanına önemli katkılar sağlamaktadır (Yamaç ve Zengin, 2017). Kırsal turizm, yöre insanlarına kültürel etkileşim ile birlikte ekonomik fayda sağlayabilmekte, yerel halkın tarımsal gelirleri dışındaki gelirlerinde artış, iyi bir konut, sağlık, ulaşım ve eğitim gibi hizmetleri satın almalarına ve buna bağlı olarak yaşam standardının da yükselmesine katkı sağlamaktadır (Torun, 2013; Ahipaşaoğlu ve Çelttek, 2006).

Bir bölgenin kırsal turizm bölgesi olabilmesi için, kırsal turizmi tercih eden turistlerin talep ve beklentilerini karşılayabilecek özelliklere sahip olması gerekmektedir (Bozok ve Karaman, 2018).

Bu özellikler şunlardır:

-Kırsal turizm bölgesinin coğrafi konumunun ve ulaşılabilirliğinin uygun olması gerekir.

-Bölge doğal, tarihi ve kültürel zenginliklere sahip olması ve bu değerlerin korunarak günümüze kadar gelmiş olması gerekmektedir.

-Zengin bitki ve hayvan çeşitliliğine sahip olması gerekir.

-Doğada yapılabilecek çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapabilmelidir.

-Altyapı ve üstyapının yeterli düzeyde olması gerekir.

-Yöresel üretim şekillerin yapıyor olması ve gelen turistlere sunulabilmesi gerekir.

-Yerel halk kırsal turizm bilincine sahip olmalıdır.

-Yöredeki konaklama, yiyecek-içecek ve ulaşım hizmetlerinin uluslararası standartlarda olması şarttır (Avcıkurt ve Köroğlu, 2008).

Sakin Şehir, inanç ve kırsal turizm kavramı ele alındığında, bu üç kavramın birbirini

desteklediği ve turist profilleri açısından da benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılır. Ayrıca turizm faaliyetinde bulunan turistlerin sadece bir özelliğinden dolayı destinasyon seçmedikleri, birkaç özelliği içerisinde barındıran destinasyonların bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından önemi yadsınamaz.

2.4. Isparta ve Alternatif Turizm

Akdeniz bölgesi içerisinde yer alan Isparta'nın sahip olduğu doğal, tarihi, sosyo-kültürel ve çevresel değerler alternatif turizm açısından çekim merkezidir. Isparta ili, yöresel el sanatları, yöresel yemekler, kırsal yaşam biçimi ve gelenek örf ve adetleri ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca Isparta'da at ile gezinti, dağ bisikleti, dağcılık, kamping/çadır kampı, kayak, trekking, (Topay ve Parlador, 2015: 307) yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü gibi doğa tabanlı turizm etkinlikleri ile yelken, kano, kürek gibi su sporları, inanç turizm ve tarım turizmi olanakları mevcuttur (Korkmaz ve Başkalkan, 2011: 68). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu alternatif turizm türlerinin büyük çoğunluğunu Isparta ilinde yapabileceği olasılığı vardır. Isparta'nın gülü, halısı, Eğirdir Gölü, Davraz Kayak Merkezi, Yalvaç ve Yazılı Kanyonu turizm sembolü olarak görülmektedir (Doğan ve Üngüren, 2012: 103). Isparta ili, Sakin Şehir (Cittaslow) unvanına sahip 2 ilçeye sahiptir. Sakin Şehir felsefesine sahip bu ilçeler Yalvaç ve Eğirdir'dir. Eğirdir ve Yalvaç ilçeleri Sakin Şehir statüsünde olup, doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip pek çok alternatif turizm türlerini içerisinde barındırmaktadırlar. Bu ilçelerde olta balıkçılık, yürüyüş, dağ tırmanışı, yelkencilik, kuş gözlemciliği, foto safari, yamaç paraşütü, bisiklet ve buna benzer kırsal turizm aktivitelerini yapmak mümkündür.

Isparta ilinde yapılabilecek bazı turizm aktiviteleri ve türleri Tablo 1'de verilmiştir. Isparta ilinde 12 ay boyunca yapılabilecek turizm faaliyetleri mevcuttur.

Tablo1: Isparta İlinde Yapılabilecek Bazı Turizm Aktiviteleri ve Türleri

Kuş Gözlemciliği	Çandır Barajı Çevresi, Kovada Gölü Milli Parkı, Eğirdir Gölü Hoyran Kısmı, Kasnak Meşesi Tabiat Koruma Alanı, Beyşehir ve Burdur Gölü.
Endemik Bitki Gözlemciliği	Dedegöl Dağları, Sarpdağ, Kasnak Meşesi Tabiat Koruma Alanı, Çandır-Söğüt Yaylası, Kovada Gölü Milli Parkı.
Foto Safari	Eğirdir Akpınar Köyü seyir tepesi, Sütçüler Çandır Yazılı Kanyon, Yenişarbademli Melikler Yaylası, Yalvaç Psidia Antiokheia Kenti, Yalvaç Aşağı Tırtar Köyü Kaya Mezarları, Şarkikaraağaç Kızıldağ Milli Parkı, Yalvaç Men Tapınağı, Kovada Gölü Milli Parkı, Kuyucak Lavanta Vadisi, Ardıçlı Köyü ve Güneykent Gül Bahçeleri,
Yürüyüş ve Trekking	Eğirdir Akpınar Köyü, Eğirdir ve Oluklacı Yaylası, Yukarı Gökdere Köyü, Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Yukarı Gökdere Yol Çatı ile Kovada Gölü Milli Parkı, Kovada Gölü Çevresi, Aşağı Gökdere, Arbeterum (Ağaç Müzesi), Su Çatı, Gökbüvet Kanyon ile Çandır Yazılı Kanyon, Sütçüler Batı İstikameti ile Roma Harabeleri, Söğüt Yaylası, Yangın Kulesi, Akçal Tepesi, Aksu Zindan Mağarası Aksu İlçe Merkezi, Yakaören Köyü ile Gelincik Tepesi, Eğirdir, Bedre Plajı, Altınkum Plajı, Kasımlar ile Fındık Kesme, Asarcık ve Çukurca.
İnanç Turizmi	Yalvaç Aziz St. Paul Kilisesi, Yalvaç Psidia Antiokheia Kenti, Aya Baniya Kilisesi, Aya Yorgi Kilisesi, Prostanna ve Malos Antik Kenti, Tymbrida ve Tynada Ören Yerleri.
Mağara Turizmi	Zindan Mağarası, Karataş Mağarası, Gümüş İni Mağarası, Cıv Mağarası, Kuz Mağarası.
Festivaller	Gül Festivali, Halı Festivali, Kültür ve Turizm Festivali, Davraz Kar Festivali, Antiokheia Kültür ve Sanat Festivali, Eğirdir Kültür ve Turizm Festivali ve Eğirdir Uluslararası Dağcılık Festivali
Kış Turizmi	Davraz Kayak Merkezi.
Sakin Şehir	Yalvaç İlçesi, Eğirdir İlçesi.
Kırsal Turizm	Kuyucak Köyü (Lavanta), Güneykent Beldesi ve Ardıçlı Köyü (Gül), Atabey (Kiraz Çiçeği).
Yayla Turizmi	Tota Yaylası (Sütçüler), Söğüt ve Zengi Yaylası (Sütçüler), Sorgun Yaylası (Aksu), Kuvvet Alanı Yaylası, Kötürnek Yaylası, Çayır Alanı Yaylası, Ketenlik Yaylası, Sultan Dalan Yaylası, Cennet Taşı Yaylası, Beşoluk Yaylası (Şarkikaraağaç), Çayır Yaylası (Yenişarbademli), Kızıldağ Yaylası (Yukarı Yaylabel Köyü), Alaseti Çanakçı Yaylası (Uluborlu), Farı Yaylası (Keçiborlu), Hoyran Yaylası (Senirkent), Emirgen ve Avşar Yaylaları (Yalvaç), Findos, Kışla ve Gelincik Yaylaları (Merkez), Kurucaoluk Yaylası, Camili Yaylası, Belova Yaylası, Belkuyu Yaylası.

Kaynak: Türkoğlu vd., 2005; Ongun vd., 2015; www.ispartakulturturizm.gov.tr/25.04.2019; Ongun ve Türkoğlu, 2016'dan uyarlanmıştır.

2.5. Yalvaç ve Turizm

Yalvaç, Isparta'nın kuzeydoğusunda ve Sultan Dağları'nın güney eteklerinde yer alan yaklaşık 47.000 nüfusu ile Isparta'nın en büyük ilçesidir. İlçenin kuzeydoğusunda Konya, kuzeybatısında Afyon ve güneyinde Isparta ile çevrelenmiştir (Kuter ve Erdoğan, 2006). Isparta'nın hem nüfus hem de ekonomik açıdan gelişme ivmesi en yüksek ilçesi olarak göze çarpan Yalvaç'ın tarım potansiyeli olan kırsal alanları en temel farklılığı olarak göze çarpmaktadır (Sargın,

2006). Gemen Korusu, Gazniri Mevkii, Hisarardı Köyü, Düzkır Orman Alanı, Sücüllü ve Yalvaç Barajı ve çevresi ve Su Çıktığı çevreleri hem doğal çekicilikleri, hem de kültürel değerleri sebebi ile genelde mesire-piknik alanları olarak önem taşımaktadır (Kuter ve Erdoğan, 2006). Yalvaç ilçesinde tarihsel değer taşıyan önemli tarihi eserler kapsamında Yalvaç Müzesi, Devlethan Cami, Yeni Cami, Ulu Cami, Pisidia Antiokheia Antik Kenti, Hoyran (Limenia) Adası, Kaya Kilisesi ve Mezarları, Tıraşzade Konağı, Ayiini

Mağarası, Men Kutsal Alanı ve Tapınağı bulunmaktadır.

Psidia Antiokheia Antik Kenti: Psidia Antiokheia Antik kenti, Yalvaç'ın 1 km. kuzeyinde yer alır. Antik kentin ana yolların kavşak noktasında yer alması ve verimli arazi üzerine kurulması tarih boyunca Helenistik, Roma ve Bizans gibi uygarlıklara ev sahipliği yapmasına yol açmıştır (Üstol vd., 2013).

Yalvaç ilçesini kültür ve inanç turizmi açısından önemli olmasının sebeplerinden birisi, Hristiyanlık inancının yayılması açısından büyük önem taşıyan Aziz Paul'un zamanında Psidia Antik Kent'ine seferler yapmış olmasıdır. Aziz Paul, tarihte bilinen ilk vaazını Psidia kentinde vermiştir. Devamındaki senelerde Aziz Paul adına, St. Paul Kilisesi yapılmıştır. Hristiyanlık dini açısından St. Paul kilisenin tarihi öneminin vurgulanması ve mekanın tanıtılması çalışmaları ile birlikte yöreye yönelik ilgi giderek artmaktadır (Sargın, 2006: 6). Özellikle özel ilgi turizmi kapsamında kültürel ve tarihi değerler turistik çekicilikler olarak büyük önem taşımaktadır. Yalvaç ilçesi gerek tarihi gerekse kültürel değerler açısından oldukça zengindir. Psidia'nın ikinci hac merkezi olması Hristiyan turistler tarafından tercih edilmesini sağlamaktadır.

Ay Tanrısı Men Kutsal Alanı: Dünya arkeoloji literatüründe Ay Tanrısı ile ilgili bilgilerin büyük çoğunluğu Psidia antik kentindeki Men kutsal alanının araştırılması sonucu ortaya çıkmıştır. Orta Anadolu'dan Yunanistan'a ve İtalya'ya yayılan M.Ö. 3000'den beri Anadolu'da bilinen Ay Tanrısı kökenini büyük ihtimalle Mezopotamya'ya dayanmaktadır. Ay Tanrısı, Psidia bölgesi ve Antiochia'da Helenistik Dönemden M. S. 400'lü yıllara kadar varlığını sürdürmüştür (Bildik, 2003). Dünya arkeoloji tarihi açısından önemli destinasyonlar içerisinde sayılmaktadır.

Çınaraltı: Yalvaç'ın vazgeçilemeyen geleneklerinden biri, tarihi Devlethan Camii'nin yakınında olan ağacın dibinde, yıllardır gerçekleştirilen sohbet ve sosyal etkinliklerdir. Geçmiş tarihe tanık olmuş ve yüzlerce yıllık ömre sahip çınar ağacı, birçok

kişiye ve geçmişine ev sahipliği yapan bir doğal miras özelliği taşımaktadır (Kuter ve Erdoğan, 2006).

Devlethan Camii: Halk arasında "Ulu Cami" ve "Eski Cami" olarak bilinir. Anadolu Selçuklu Sultanlarından I. Mesud'un oğlu Devlethan için veya Selçuklu hükümdarı kız kardeşlerinden biri olan Devlet Hatun tarafından 14. YY'da inşa edildiğine dair iddialar bulunmaktadır. Cami bölge diğer bölge camilerinde olduğu gibi tamamen yenilenmiş ve asli özelliklerini büyük ölçü de yitirmiştir. Çok değişik tarz ve renkte süslemeler bulunan cami süslemelerinde Psidia Antiochia kentindeki bezemelerden, Antik Çağ Roma ve Helenistik tarzdan etkilenildiği görülmektedir (Çok, 2010).

Tıraşzade Konağı ve Eski Dokulu Sokaklar, Keçe Evi, Mustafa Bilgin Sanat Evi: 2000 yılında Tarihi Kentler Birliği'nin desteği ile "Yalvaç Kültürel Doğal Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi" başlatılmıştır. Bu proje içerisinde Tıraşzade Konağı, Keçe Evi, Mustafa Bilgin Sanat Evi, Hacı Eyüp Evi Pansiyonu gibi pek çok tarihi yapı restore edilmiştir. Geleneksel el sanatları koruma altına alınmıştır (Çolak, 2018).

Eski bir Yalvaç evinin restore edilmesi ile keçe evi oluşturulmuştur. Keçe Evi'nde keçe yapımının aşamaları, keçe işleme makine-aletleri ve farklı keçeler sergilenmektedir. Ayrıca evde yerel halkın ürettiği şapkalar, çantalar, başlıklar, duvar resimleri gibi farklı keçe ürünleri de hediyelik eşya olarak tüketicilere sunulmaktadır (cittaslowturkiye.org, 2019).

Birçok Yalvaçlı'nın öğretmeni olan Mustafa Bilgin'in doğduğu ev, Yalvaç Belediyesi tarafından satın alınmış ve restorasyonu tamamlanarak 8 Mart 2011'de, eğitime adanmış bir ömre saygı kapsamında "Mustafa Bilgin Kadınlar Sanat Evi" adı ile ziyarete açılmıştır (www.yalvac.bel.tr, 2019).

Hoyran Gölü: Hoyran Gölü Eğirdir Gölü'nün Yalvaç sınırları içinde kalan kuzey

yarısına verilen isimdir. Yalvaç ilçesi sınırlarında bulunan Hoyran Gölü, kamp kurma, günübirlik piknik yapma ve imkanları barındırdığından genellikle yaz aylarında birçok yerli ve yabancı turist tarafından tercih edilmektedir (www.yalvac.bel.tr, 2019).

Kaya Mezarları: Hoyran Gölü civarındaki Aşağı Tırtar Köyü'nde rastlanan Kaya Mezarları ve antik kalıntılar turizm açısından büyük önem taşımaktadır ve gölün turistik önemini artırmaktadır.

Eski Deri Fabrikası ve Deri Sanayi Açık hava Müzesi: M. Kemal Atatürk'ün emriyle Cumhuriyetimizin ilk yıllarında kurulan 125 anonim şirketten birisidir. Çok ortaklı olarak kurulmuş olan deri şirketi ve fabrikası Alman mimarisi ve makineleri kullanılarak modern tarzda inşa edilmiştir. Fabrika Cumhuriyetimizin ilk dönemlerinden itibaren kalkınma odaklı ülkemizde ilk örnek yatırımlardandır. Bina günümüzde kullanılmamakta, restorasyonu başlamış olup otel olarak kullanılması planlanmaktadır. Eski makineler ise binanın ön kısmında bulunan açık hava müzesinde ziyaretçilere sergilenmektedir (www.yalvac.bel.tr, 2019).

Osmanlı Hamamı: Restorasyonu devam eden hamam Kaş Mahalle'de bulunmaktadır. Hamam bölgesel Osmanlı geleneklerini barındırmakta; soğukluk, sıcaklık, soyunmalık, külhan ve su deposu bölümleriyle klasik Türk Hamamı özelliklerini yansıtmaktadır. Yapıya iki ayrı girişi vardır. İnşası taş ve tuğla kullanılarak yapılmış, duvarların iç tarafı su geçirmez sıvayla kaplıdır.

Yalvaç Anlatan Meydanı: Meydan, kent merkezinde, belediye binasının karşısında yer almakta; Yalvaç'ın zengin tarihini simgeleyen, adıyla örtüşerek adeta bir rehber edasında kentin kendi kendini anlatmasını sağlamaktadır. Açık hava müzesi özelliğindeki meydana, kuzey tarafta bulunan, üstü kapalı ve sütunlu giriş bölümünden girildiğinde, daire planı şeklinde ve iki tarafta eşit aralıklarla dizilen geniş dikmeler bulunan koridora gelinir. Üst kısmı açık olan koridorun her iki tarafındaki

dikmeler üzerinde bilgi panoları yer almaktadır (www.yalvac.bel.tr, 2019).

Yalvaç Müzesi: Yalvaç Müzesi 1966 yılında hizmete girmiştir. Müzede Prehistorya Salonu'nda tarih öncesi çağlara ait fosiller ve höyüklerden çıkan eserler; Klasik Salon'da Antiokheia antik kentinde ve Men Kutsal alanında bulunan eserler; St. Paul Salonu'nda Hristiyanlık döneminin buluntuları; Etnografya Salonu'nda Osmanlı döneminden kalma sikke, giysiler ve bir salonda da Eski Yalvaç Evlerinin iç kısım örneği sergilenmektedir (www.yalvac.bel.tr, 2019).

Geleneksel El Sanatları: Sakin Şehir unvanına 2012 yılında kavuşan Yalvaç, Anadolu'da bir dönemlerin en işlek coğrafyalarından birisidir. Tarih öncesi çağlardan beri birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapan kent, ziyaretçilere tek gün içerisinde 5000 yılı birden yaşatabilmektedir (cittaslowturkiye.org, 2019). İlçe, unutulmak üzere olan geleneksel yaşamların, değerli otantik el işçiliklerini (semer dikimi, dericilik, saraciye, keçecilik, kalaycılık ve bakır işlemeciliği), tarihi kalıntıları ve tüm bunların günümüze uzanan kültürel etkileşimlerini sergilemektedir (Ünal, 2016). Kırsal turizm, diğer turizm çeşitlerine çok çabuk uyum sağlaması ve turizm türlerinin destekleyicisi olması ve özellikle kırsal turizm anlayışının Sakin Şehir felsefesi ile örtüşmesi, Yalvaç için büyük bir avantaj oluşturmaktadır (www.yalvac.bel.tr, 2019).

Geleneksel Yemek Evi: Yalvaç mutfağı buğday başta olmak üzere (Yalvaç ekmeği, hamursuz ve fırın börekleri) tahılı yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Yörede hayvancılık faaliyetlerinin yoğunluğundan kaynaklı eti, süt ve süt ürünlerinin de (yöreye özgü pastırma, kaymak ve kaymak yağı) sıklıkla mutfaklarda kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca yörede Sebze Pazarı, Yoğurt Pazarı ve Buğday Pazarı bulunmaktadır (cittaslowturkiye.org, 2019).

Ayıni Mağarası: Sultan Dağlarının güney yamaçlarında, ilçenin kuzey-doğusu tarafında, Nazilli deresinin yukarısında kalan, kuru ve yatay bir mağaradır.

Mağaranın içerisinde su sarnıçları bulunmaktadır.

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bir sektörün mevcut durumunu ve beklentilerini ortaya koymanın yollarından bir tanesi uzmanlar tarafından SWOT analizinin yapılmasıdır (Akça, 2005). SWOT, güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler kavramlarının İngilizce yazımdaki karşılıklarının (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) ilk harflerinden oluşan bir kısaltmadır (İnayet ve Akbulak, 2010). İlk olarak Albert Humprey tarafından SOFT (Satisfactory, Opportunity, Fault, Threat) analizi olarak ortaya atılan kavram, Urick ve Orr (1964) tarafından SWOT analizi olarak yeniden düzenlenmiştir. Analiz, oluşturulan SWOT matrisi doğrultusunda iç faktörler ile dış faktörlerin belirlenmesiyle sağlanır. Söz konusu faktörler belirlendikten sonra stratejik önerilerin geliştirilmesi, satır ve sütunlardaki parametrelerin birbirleriyle ilişkilendirilerek analiz edilmesi ile mümkün olur (Polat vd., 2014: 148).

Öncelikle iş yönetimi alanlarında, bir analiz ve planlama aracı olarak kullanılan SWOT analizi, zaman içerisinde çok farklı uygulama alanlarına sahip olmuş ve zamanla kırsal turizme yönelik çalışmalara da katkı sağlamıştır (Polat vd., 2014; Uçar ve Doğru, 2005). Literatürde kırsal turizm alanında SWOT analizi kullanılarak yapılmış birçok çalışmaya rastlamak mümkündür (Çeltek, 2004; Akça, 2005; Kızılaslan ve Ünal, 2013; Ongun ve Gövdere, 2014; Polat vd., 2014; Ongun vd., 2016; Mansuroğlu ve Dağ, 2016; Dağdeviren vd., 2017; Acar vd., 2017; Yazıcı vd., 2017; Ercan vd., 2017; Ersoy vd., 2018; Bozok ve Kahraman, 2018). Bu çalışmalar genellikle destinasyonların kırsal

turizm potansiyellerinin araştırılmasına yoğunlaşmaktadır.

3.1. Yöntemi ve Sınırlılıkları

Bu araştırma Yalvaç ilçesinde bulunan ilgili paydaşların görüşleri üzerine yapılan nitel bir çalışmadır. Görüşmeler, Yalvaç'ta çeşitli kurumlarda görevli yöneticiler ve memurlar, esnaflar, öğrenciler, üniversitede görev yapan akademisyenler ve yerel halktan kişiler olmak üzere toplam 48 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 2018 tarihinde Şubat ve Mart aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerden Yalvaç'ın sahip olduğu üstünlükleri, fırsatları, zayıflıkları ve tehditleri ifade etmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi turizm alanındaki akademisyenler ve yüksek lisans öğrencileri ile 16 Nisan 2018 tarihinde odak grup görüşmesi yapılarak güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditler öncelik sırasına göre sıralanmışlardır.

Araştırma Yalvaç ilçesi ile sınırlı tutulması ve ilçede ikamet eden 48 kişi ile görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmesi temel verilerin sağlanması açısından bir gerekliliktir, ancak bunun aynı zamanda araştırma açısından bir kısıtlılık olarak görülmektedir.

3.2. Bulgular

Elde edilen bilgiler doğrultusunda Yalvaç'ın sahip olduğu turizm potansiyelinin güçlü ve zayıf yönleri ile Yalvaç'ta yer alan turistik çekiciliklerin oluşturulabileceği fırsatlar ve tehditler, SWOT analizi yöntemiyle incelenerek ortaya konmaya çalışılmıştır. Tablo 2'de Yalvaç ilçesinin turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik SWOT Matrisi yer almaktadır. SWOT Matrisinde ortaya çıkan bulgular sonucunda Yalvaç turizmi hakkında önerilerde bulunulmuştur.

Tablo 2: Yalvaç İlçesinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik SWOT Matrisi

		Güçlü Yönler– (S)		Zayıf Yönler– (W)	
SO Stratejileri	Güçlü yönler fırsatları avantaja çevirmek için kullanılır.	1	İlçenin 2012 yılında Sakin Şehir unvanı alması.	1	Yerel halkın turizm bilincinin yetersizliği ve Kırsal turizm girişimcilik kültürünün oluşmaması.
WO Stratejileri	Zayıf yönlerin üstesinden gelmek için fırsatlardan yararlanılır.	2	Hıristiyan dinine inananlar için önemli ikinci hac merkezi olması.	2	Yeterli sayı ve nitelikte altyapı ve üstyapı olanaklarının olmaması.
ST Stratejileri	Tehditlerden kaçınmak için güçlü yönler kullanılır.	3	Yalvaç turizme yönelik faaliyetleri destekleyecek tarihi ve kültürel çekiciliklere ve bozulmamış bir doğaya sahip olması.	3	Potansiyel turizm ziyaretçilerine yönelik pazarlama ve tanıtım eksikliğinin olması.
WT Stratejileri	Tehditlerden kaçınmak için zayıf yönler minimize edilir.	4	Antalya ve Konya illerinin geçiş güzargahı üzerinde ve Isparta havaalanına yakın olması.	4	Festival ve şenliklerin yerel ölçekte kalması ve/veya yeterince tanıtılmaması.
		5	Geleneksel el işçilikleri, tarımsal üretim ve Türk Mutfak Kültürünün Yalvaç'ta az olsa bile devam etmesi.	5	Sosyal medya ve internette Yalvaç ile ilgili çok yer verilmemesi.
		6	Yerel halkın sıcakkanlılığı ve konukseverliği yüksektir.		
	Fırsatlar – (O)		SO Stratejileri		WO Stratejileri
1	Kırsal alanlara olan ilginin artması ve Batı Akdeniz Ajansının (BAKA) kırsal kalkınma ve kırsal turizmi desteklemesi.		Sakin Şehir Felsefesi ve Kültür turizmi ile uyumlu olan kırsal turizm anlayışı, BAKA ve Üniversitenin desteği ile Yalvaç ve çevresinde kırsal turizme yönelik çekicilikler tespit edilerek, bir kırsal turizm koridorunun oluşturulması sağlanabilir.		Yılın belli dönemlerinde gerek Üniversite gerekse BAKA tarafından yerel halka kırsal turizm ve kırsal turizm girişimciliği ile alakalı seminer ve kursların verilmesi sağlanabilir. Ayrıca yerel, ulusal basında ve sosyal medyada Yalvaç ilçesinin tanıtımına yer verilmesi sağlanabilir.
2	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin turizm bölümünün olması.				
3	Isparta ili ve çevresinde alternatif turizm çeşitliliğinin çokluğu.				
4	Isparta ili ve çevresinde yılın çoğu aylarında festivallerin yapılması. Önemli destinasyonlardan Eğirdir Gölü ve Davraz Kayak Merkezi'ne yakın olması.				
	Tehditler – (T)		ST Stratejileri		WT Stratejileri
1	Doğal alanların bilinçsizce kullanımından doğan çevre sorunları.		Yerel halka, geleneksel el işçiliğinin, tarımsal üretim ve geleneksel yemek kültürünün kaybolmaması için yerel yönetimler tarafından teşvik edilmesi ve faizsiz kredilerin verilmesi sağlanabilir.		İlçenin turizm kapsamı içerisinde yer alan tehditler doğal ve tarihi alanların korunmasındaki güçlükler başlığında toplanabilir. Bu sorunların giderilmesi ve sürdürülebilir turizmin doğru uygulanabilmesi için ilçede alternatif turizm türlerine yönelik tanıtım faaliyetlerinin artması önerilirken, bununla beraber çevreci anlayışın ilçe genelinde benimsenmesi tehditlerin giderilmesini kolaylaştırabilir.
2	Tarihi alanların tam anlamıyla korunamaması.				
3	Yerel halkın geleneksel özelliklerini zaman içerisinde yitirme olasılığı.				

Oluşturulan SWOT matrisiyle Yalvaç ilçesinde turizmi destekleyecek güçlü yönlerin ilki, ilçenin 2012 yılında Sakin Şehir unvanı almasıdır. Sakin Şehir felsefesinin kırsal turizmle birebir örtüşmesi ilçede kırsal turizm potansiyelinin oluşabileceği bir göstergesidir. İkincisi ise, Hıristiyan dinine inananlar için önemli ikinci hac merkezi olmasıdır. Kırsal turizm diğer turizm türleriyle entegre olabilen, özellikle kültür turizmiyle çok çabuk uyum sağlayan bir turizm türüdür. Üçüncü sırada ise, Yalvaç turizmine yönelik faaliyetleri destekleyecek tarihi ve kültürel çekiciliklere ve bozulmamış bir doğaya sahip olması gelmektedir. Dördüncü ise, Antalya ve Konya illerinin geçiş güzargahı üzerinde ve Isparta havaalanına yakın olması bölgeye ulaşılabilirlik açısından önemlidir. Son olarak, kırsal alanları tercih eden turistlerin geleneksel el işçiliklerini, tarımsal ürünleri ve Türk Mutfak Kültürünün Yalvaç'ta bulmaları mümkündür. İlçenin zayıf yönleri arasında göze çarpan en önemli noktalar ise genellikle yerel halkın turizm bilincinin yetersizliği, özellikle kırsal turizm girişimcilik kültürünün oluşmaması, yeterli sayı ve nitelikte altyapı ve üstyapı olanaklarının olmaması ve tanıtım eksikliğidir. Bunların yanı sıra Yalvaç ilçesinde turizmin gelişmesine yönelik fırsatlar arasında ise, kırsal alanlara olan ilginin artması ve Batı Akdeniz Ajansının (BAKA) kırsal kalkınma ve kırsal turizmi desteklemesidir. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin turizm bölümünün Yalvaç ilçesinde olmasıdır. Isparta ili ve Yalvaç ilçesinde alternatif turizm çeşitliliğinin çokluğu ve yılın çoğu aylarında festivallerin yapılmasıdır. Ayrıca önemli destinasyonlardan Eğirdir Gölü ve Davraz Kayak Merkezi'ne yakın olması ilçe için turizm açısından bir fırsat olarak değerlendirir. Diğer yandan gelecekte Yalvaç turizmini tehdit edebilecek birtakım unsurlar da söz konusudur. Bunlar genellikle doğal alanların bilinçsizce kullanımından doğan çevre sorunları, tarihi alanların tam anlamıyla korunamaması ve yerel halkın geleneksel özelliklerini zaman içerisinde yitirme olasılığıdır.

5. SONUÇ

Yalvaç, sahip olunan doğal, tarihi, sosyo-kültürel ve çevresel değerler açısından kırsal turizm çekim merkezi durumundadır. Yalvaç; birçok yöresel el sanatları, yöresel yemekler, kırsal yaşam biçimlerinin yanı sıra gelenek, örf ve adetleri ile özünde yüksek bir turizm potansiyelini barındırmaktadır. Yalvaç ve yakın çevresi inanç turizmi, tarih ve müze turizmi, akarsu turizmi, göl turizmi, dağ turizmi, cittaslow ve kırsal turizm türleri gerçekleştirilebilme olanağına sahiptir (Kuter ve Erdoğan, 2006).

Bir yörenin turistik seyahatler açısından destinasyon haline gelebilmesi için kolay ulaşılabilir olmasıdır. Bu açıdan Yalvaç ilçesi havayolu ve karayolu ile ulaşım son derece kolaydır. Isparta havalimanına gerçekleştirilen uçuşlar ile çok kısa bir sürede ilçeye gelinebilmektedir. Diğer yandan Konya ve Antalya şehirlerine karayolları ile bağlantısı mevcuttur. İlçe, dünyanın önde gelen turizm merkezlerinden Antalya'ya gününbirlik ziyaretlere imkan verecek yakınlıktadır.

İlçe ve köyleri, bulunduğu iklim ve doğa şartları turistik ürünlerin mevsimselliği düşünüldüğünde hem yaz hem de kış aylarında yürütülebilecek birçok turistik değer sunduğu için 12 ay turizme hizmet edebilecek potansiyel bulunmaktadır.

Yalvaç ilçesi turizm hareketlerini gerçekleştirilebilmek açısından birçok avantaja sahip olmasına rağmen ilçeye yönelik turizm hareketleri oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durumun en temel nedenlerinin başında ilçenin turizm potansiyelinin bilinirliğinin düşük kalması gelmektedir. İlçenin sahip olduğu turistik çekiciliklerin kısıtlı tanıtımı yapılırken dahi profesyonel bakış açısından uzak bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Hızla değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte tüketiciler, gitmek istedikleri yerleri önceden görebilmekte, seçimlerini sosyal medya ve görsel kriterlere göre yapabilmektedirler (Gürbüz vd., 2002). Yalvaç ilçesi sosyal medyada potansiyel ziyaretçileri başka yerlerde bulamayacağına inandıracak farklılıklar sunmalıdır. Kırsal turizm, kültür

turizmi ve Sakin Şehir üçgeninde tanıtımlarının yapılması ilçenin bilinirliğine katkılar sağlayacaktır.

Bir yörenin turist çekebilmesi için en kolay ve en önemli yöntem bir seyahat acentesi veya tur operatörü tarafından paket tur olarak sunulmasıdır. Yalvaç'ta düzenli olarak paket tur düzenleyen hiçbir tur operatörü veya seyahat acentesi bulunmamaktadır. Bu nedenlerle yörenin düzenli bir paket tur içerisinde satışa sunulmaması büyük bir eksikliklerdir.

İlçe çekicilikler ve doğal varlıklar açısından oldukça ilgi çekici olmasına rağmen, çekiciliklerin üst yapı düzenlemesi oldukça yetersizdir. İlçe ve çevre köylerde büyük bir kırsal turizm potansiyeli bulunmaktadır. Ancak kırsal turizmin tam anlamı ile gerçekleştirilebilmesi için kırsal alanlarda konaklama (ev pansiyonculuğu), yeme-içme ihtiyacı gibi kişisel ihtiyaçların karşılanabilmesi gerekmektedir. İlçede doğal çekiciliklerin bulunduğu yerlerde bu ihtiyaçları karşılayabilecek işletmelerin yetersiz olması ilçenin zayıf yönünü oluşturmaktadır.

İlçede kırsal turizm faaliyetlerine yönelik girişimci sayısı oldukça azdır. İlçenin kırsal turizm potansiyelinin ortaya çıkabilmesi için doğru yatırımların yapılması ve hem nitel hem nicel olarak turist beklentilerini karşılayabilecek işletmelerin kurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. ACAR, V. AVCI, E. ve ERAT, B. (2017). Birgi'nin turistik bir destinasyon olarak swot analizi kapsamında değerlendirilmesi, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (14), 1335-1372.
2. AHİPAŞAOĞLU, S. ve ÇELTEK, E. (2006). Sürdürülebilir kırsal turizm, Gazi Kitabevi, Ankara.
3. GÜZEL, F. Ö. (2010). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 87-100.
4. AKÇA, H. (2004). Dünyada ve Türkiye'de kırsal turizm, Standart Dergisi, Eylül, 61-70.
5. AKÇA, H. (2005). Burdur ilinin kırsal turizm potansiyeli ve değerlendirilmesi, 1. Burdur Sempozyumu, Bildiriler Cilt I, 16 - 19 Kasım, Burdur, 515-517.
6. ALBAYRAK, A. (2013). Alternatif turizm, Detay Yayıncılık, Ankara.
7. AVCIKURT, C. ve KÖROĞLU, Ö. (2008). Kırsal turizm, (ss: 61-83). Avcıkurt, C. ve Hacıoğlu, N. (Ed.) Turistik ürün çeşitlendirmesi, Ankara: Nobel.

Yalvaç ilçesinin SWOT matrisine göre öneriler:

-Sakin Şehir felsefesi ve Kültür turizmi ile uyumlu olan kırsal turizm anlayışı, BAKA ve Üniversitenin desteği ile Yalvaç ve çevresinde kırsal turizme yönelik çekicilikler tespit edilerek, bir kırsal turizm koridorunun oluşturulması sağlanabilir.

-Yılın belli dönemlerinde gerek Üniversite gerekse BAKA tarafından yerel halka kırsal turizm ve kırsal turizm girişimciliği ile alakalı seminer ve kursların verilmesi sağlanabilir. Ayrıca yerel, ulusal basında ve sosyal medyada Yalvaç ilçesinin tanıtımına yer verilmesi sağlanabilir.

-Yerel halka, geleneksel el işçiliğinin, tarımsal üretim ve geleneksel yemek kültürünün kaybolmaması için yerel yönetimler tarafından teşvik edilmesi ve faizsiz kredilerin verilmesi sağlanabilir.

-Kırsal turizm açısından değerlendirildiğinde Yalvaç'ta tarihi ve doğal alanların bozulması en temel tehditler arasında yer almaktadır. Bu tehditlerden en az oranda etkilenmek ya da tehditleri ortadan kaldırmak için ilçenin kırsal turizm potansiyeline yönelik tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi ve çevreci anlayış konusunda ortak toplumsal bir bilinç oluşturulması önerilmektedir.

8. AYDIN, E. ve SELVİ, M. S. (2012). Kırsal turizm tanıtımında yerel paydaşların rolü: Arhavi örneği, Uluslararası Sosyal Ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2), 133-144.
9. AYDIN, O. (2012). AB'de kırsal turizmde ilk 5 ülke ve Türkiye'de kırsal turizm, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (23), 39-46.
10. BAYKUL, A. ve MADEN S. I. (2017). Bölgesel kalkınma ve turizm ilişkisi: tr61 bölgesi üzerine bir değerlendirme, Uluslararası Turizm Global Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 65-73.
11. BİLDİK, T. (2003). Anadolu'da men kültürü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
12. BOZOK, D. ve KARAMAN, R. (2018). Isparta lavantasının kırsal turizm kapsamında swot analizi yöntemiyle değerlendirilmesi: Kuyucak köyü örneği. International Journal of Social and Economic Sciences (IJSES), 8 (2), 27-33.
13. ÇEKEN, H. DALGIN, T. ve ÇAKIR, N. (2012). Bir alternatif turizm türü olarak kırsal turizmin gelişimini etkileyen faktörler ve kırsal turizmin etkileri, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2), 11-16.
14. ÇELTEK, E. (2004). Kırsal turizm ve Tokat ilinin kırsal turizm potansiyelinin swot analizi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
15. ÇOK, B. (2010). Isparta ve ilçeleri cami süslemeleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
16. ÇOLAK, E. C. (2018). Sürdürülebilir kentleşme kapsamında sakin şehir uygulaması: Yalvaç Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
17. DAĞDEVİREN, A. ÖZDEMİR, H. ve GÖKER, G. (2017), Ilgaz ilçesinin turizm potansiyeli, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 5/4, 504-533.
18. DOĞAN, H. ve ÜNGÜREN, E. (2012). Yerel Halkın Isparta Turizmüne Yönelik Görüşleri Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 1, ss. 103-122.
19. ERCAN, F. DALGIN, T. ve ATAĞ, O. (2017). Muğla/Ortaca ilçesinin kırsal turizm potansiyelini değerlendirmeye yönelik bir swot analizi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 52, Ekim, 1416-1424.
20. EREN R. ve AYPEK, N. (2012). Kırsal turizm bölgesinde yerel halkın turizm gelişimine karşı tutumları. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2), 43-47.
21. ERSOY, Y. TEHCİ, A. ve ERSOY, B. (2018). Kırsal turizm potansiyelinin swot analizi ile değerlendirilmesi: Yozgat ili örneği, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 1, Haziran, 649-664.
22. ESENGÜN, K. AKÇA, H. ve SAYILI, M. (2002). Dağlık ve ormanlık alanlarda kırsal turizm faaliyeti ve sürdürülebilir kırsal kalkınma, I. Ulusal Kooperatifleri Sempozyumu, 22-23 Mart, Kastamonu, 97-102.
23. GÜNEY, D. ve GÖLLER, V. (2016), Kırsal Turizm Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımının Belirlenmesi: Misi Köyü Örneği, Turizm Akademik Dergisi, 3 (2), 25-36.
24. GÜRBÜZ, İ. B. EROL, A. O. ve YAVUZ, O. (2002). Dünya'da ve Türkiye'de kırsal turizm, Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum, 421-425.
25. HABERAL, H. (2015) Turizmde alternatif ekolojik turizm-doğa turizmi-kırsal turizm-yayla turizmi, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

26. İNAYET, Z. ve AKBULAK, C. (2010). Troia tarihi milli parkı'ndaki turizm potansiyelinin swot analizi ile değerlendirilmesi, (ss: 203-213), 11. Ulusal Turizm Kongresi, 2-5 Aralık Kuşadası, (Ed. Çolakoğlu, O. E.), Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
27. KADANALI, E. ve YAZGAN, Ş. (2012). Kırsal turizmin ekonomik-sosyal ve çevresel etkileri, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (23), 97-100.
28. KIZILASLAN, N. ve ÜNAL, T. (2013). Manisa Spil dağı milli parkı kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi, Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, Sayı: 7, 10-29.
29. KODAŞ, D. ve ERÖZ, S. S. (2012). Kırsal turizm ile kültürel turizmin bütünleşmesi, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22), 169-174.
30. KORKMAZ, M. ve BAŞKALKAN, S. N. (2011). Eğirdir Gölü ve Çevresinde Turizm Gelişiminin Sürdürülebilirliği Üzerine Değerlendirmeler, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, 12, ss. 62-69.
31. KOZAK, N. KOZAK, M. A. ve KOZAK, M. (2015). Genel Turizm, Detay Yayıncılık, Yenilenmiş 18. Baskı, Ankara.
32. KUTER, N. ve ERDOĞAN, E. (2006), Yalvaç, Pırsıda Antiocheia antik kenti ve çevresinin peyzaj özellikleri ve turizm açısından değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Sayı: 1, 111-123.
33. MANSUROĞLU, S. ve DAĞ, V. (2016). Bingöl ilinin peyzaj potansiyelinin kırsal turizm olanakları (swot analizi yöntemi kullanılarak) açısından değerlendirilmesi, Mediterranean Agricultural Sciences, 29 (1), 9-16.
34. MAYER, H. ve KNOX, P. L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World, Journal Of Urban Affairs, Vol: 28, No: 4, 321-334.
35. NILSSON, P. A. (2002). Staying on farms-an ideological background, Annual Of Tourism Reserarch, 29 (1), 7-24.
36. ONGUN, U. (2015), Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi: Şirince örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tez, Isparta.
37. ONGUN, U. GÖVDERE, B. ve ÇİÇEK, U. (2016). Yeşilova'nın kırsal turizm potansiyelinin swot analizi ile değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7 (16), 75-88.
38. ONGUN, U. GÖVDERE, B. ve KAYGISIZ DURGUN, A. (2015). "Isparta İli Kırsal Alanlarında Yapılabilecek Kırsal Turizm Türlerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi", International Journal of Social and Economic Science, 5 (1), 122-131.
39. ONGUN, U. ve TÜRKOĞLU, M. (2016). Isparta İli Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Teorik Bir Çalışma, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, sayı: 1, 145-161.
40. ONGUN, U. ve GÖVDERE, B. (2014). Bölgesel kalkınmada kırsal turizmin etkisi: Ağlasun Yeşilbaşköy örneği, International Journal of Social and Sciences, 4 (2), 51-57.
41. ONGUN, U., GÖVDERE, B., KİLİNÇ, U. ve YEŞİLTAŞ, M. (2017). Sürdürülebilir Kırsal Turizmle Bütünleşen Eğirdir İlçesinin Sakin Şehir (Cittaslow) Kapsamında Kırsal Kalkınmaya Etkisi, Journal of Current Researches on Social Sciences, 7 (2), 147-162.
42. ÖZDEMİR, S., (2012). "Kırsal kalkınmada kırsal turizmden yararlanma olanakları: Gökçeada örneği, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (23), 19-21.
43. PAJO, A. ve UĞURLU, K. (2015). Cittaslow Kentleri İçin Slow Food Çalışmalarının Önemi, Electronic Journal Of Vocational Colleges, Aralık,

- ss: 65-73. http://www.ejovoc.org/-makaleler/decem-ber_2015/pdf/09.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
44. PINK, S. (2008). Sense and Sustainability: The Case of Slow City Movement, Local Environment, Vol: 13, No: 2, pp: 95-106.
45. POLAT, E. ÖZDEMİR, S. S. ve ÖZDEMİR, M. (2014). Kırsal turizm potansiyelinin swot analizi ile değerlendirilmesi: Balıkesir örneği, Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 4-6 Haziran, Muğla, 143-153.
46. SARGIN, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, 1-18.
47. SOYKAN, F. (1999). Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: kırsal turizm, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: 10, Mart-Haziran, 67-75.
48. SOYKAN, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi, Ege Coğrafya Dergisi, 12, İzmir, 1-11.
49. SOYKAN, F. (2006). Avrupa'da kırsal turizme bakış kazanılan deneyim, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22 Nisan, 71-87.
50. TOPAY, M. ve PARLADIR, M. (2015). Isparta İli Örneğinde CBS Yardımıyla Alternatif Turizm Etkinlikleri için Uygunluk Analizi, Tarım Bilimleri Dergisi, 21, ss. 300-309.
51. TÜRKÖĞLU, M. GÖVDERE, B. ve MEYDAN, Ç. (2005). Isparta İli Turizminin Sorunları ve Çözüm Önerileri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1, 29-38.
52. TORUN, E. (2013). Kırsal turizmin bölge insanına katkıları, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15 (24), 31-37.
53. UÇAR, D. ve Doğru, A. Ö. (2005). CBS projelerinin stratejik planlaması ve swot analizinin yeri, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 28 Mart-1 Nisan, Ankara.
54. UÇAR, M. ÇEKEN, H. ve ÖKTEN, Ş. (2010). Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma (Fethiye Örneği), Detay Yayıncılık, Ankara.
55. UKAV, İ. (2014). Adıyaman İlinde Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirme Fırsatları, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (51), ss.15-33.
56. ÜNAL, Ç. (2016). Turizm coğrafyasında yeni kavramlar “yavaş şehirler ve yavaş turizm”. Doğu Coğrafyası Dergisi, 36 (21), 13-28.
57. ÜSTOL G. BALKAYA Ç. ve KALYONCUOĞLU, Ü. Y. (2013). Pisidia Antiokheia antik kentinde (Yalvaç, Isparta) yer radarı ve elektrik öz direnç tomografi araştırmalarının ilk sonuçları, Türkiye 20. Uluslararası Jeofizik Kongre ve Sergisi. Side, 14-17.
58. YAMAÇ, Z. ve ZENGİN, B. (2017). Alternatif türü olarak kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik bir örnek olay analizi: Narköy, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 50, 300-312.
59. YAZICI, K. ASLAN, B. G. ve ANKAYA, F. (2017). Kırsal turizm ve ekoturizm potansiyeli ve swot analizi: Başkale (Van) ve yakın çevresi örneği, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı: 3, 132-145.
60. <http://cittaslowturkiye.org/#cittaslow> (Erişim Tarihi: 27/04/2019).
61. <http://www.yalvac.bel.tr/kentrehberidetay/745>. (Erişim Tarihi: 13.02.2019).
62. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-yalvac/> (Erişim Tarihi: 01/01/2019).
63. www.ispartakulturturizm.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 25.04.2019)

BİR ALTERNATİF KANAL OLARAK İNTERNET BANKACILIĞININ TEKNOLOJİ KABULLENME MODELİ İLE İNCELENMESİ¹

TECHNOLOGY ACCEPTANCE MODEL BASED INVESTIGATION OF INTERNET BANKING AS AN ALTERNATIVE CHANNEL

Filiz TORUN NALBANT*, Mustafa Zihni TUNCA**

* Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, filiznalbant@msn.com, <https://orcid.org/0000-0002-0545-6520>

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, mustafatunca@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2315-905X>

ÖZ

Günümüzde iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişim; küreselleşme sürecindeki hızın ivme kazanmasını da beraberinde getirmiştir. Dünyada yaşanan bu hızlı küreselleşme süreci; bankacılık sektöründeki alternatif dağıtım kanallarının lokomotif unsurlarından biri olan İnternet bankacılığını da etkisi altına almaktadır. Bu çalışmanın amacı; İnternet bankacılığı bireysel banka müşterilerinin algılarının teknoloji kullanma niyetine olan etkilerini incelemektir. Araştırmada; algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı, algılanan sistem performansı, algılanan kişisellik ve güvenlik, algılanan eğlence ve davranışa yönelik niyet değişkenlerini içeren Teknoloji Kabullenme Modeli kullanılmıştır. Literatür taramasından uyarlanmış olan maddeler araştırmaya dahil edilerek hazırlanmış olan anket, Ankara ilinde bulunan toplam 1080 adet banka müşterisine uygulanmıştır. Çalışmada bireysel İnternet bankacılığı müşterilerinin teknoloji kullanımlarına yönelik niyetlerini temel alan hipotezlere dayalı bir araştırma modeli ortaya konulmuştur. Anket verilerinin istatistikî analizleri SPSS Statistics 22 ve SPSS Amos 21 Programları kullanılarak yapılmıştır. Bulgular, İnternet bankacılığı müşterilerinin İnternet bankacılığı teknolojisini kullanım niyetinin; algılanan kullanım kolaylığı, algılanan fayda, algılanan kişisellik ve güvenlik ile algılanan eğlence tarafından belirlendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: küreselleşme, alternatif dağıtım kanalları, İnternet Bankacılığı, Yapısal Eşitlik Modeli

Jel Kodu: G21

ABSTRACT

Today, the rapid development in communication and information technologies has led to the acceleration of the globalization process. This rapid globalization process in the world also affects Internet banking, one of the driving elements of alternative distribution channels in the banking sector. The purpose of this paper is to examine the effects of individual Internet banking customers' perceptions on using technology. In this study the Technology Acceptance Model, which includes perceived benefit, perceived ease of use, perceived system performance, perceived personality and security, perceived entertainment and behavior intention, was used. The questionnaire, prepared by including the points received from the literature review into the research, was applied to 1080 bank

¹ Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalında 2019 yılında Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA danışmanlığında tamamlanmış olan Filiz TORUN NALBANT'ın "Bankacılık Sektöründe Alternatif Dağıtım Kanalları Yönetimine Geçiş: İnternet Bankacılığı Üzerine Ankara Bölgesinde Bir Uygulama" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

customers located in city of Ankara. In order to test the intentions of individual Internet banking customers for technology use, a research model based on hypotheses was introduced. Statistical analysis of the survey data was done by using SPSS Statistics 22 and SPSS Amos 21 Programs. The findings show that Internet banking customers' intention to use Internet banking technology is determined by perceived ease of use, perceived benefit, perceived personality and security and perceived entertainment.

Keywords: *Internet, alternative delivery channels, Internet Banking, Structural Equation Model*

Jel Code: *G21*

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşanan hızlı küreselleşme sürecinde; İnternet hızının artması ve akıllı telefonların yaygın kullanımı ile bilgi ve teknoloji hayatın her alanına ciddi şekilde girmektedir. Günümüzün devimsel pazar yapısı ile yoğun rekabet baskısı koşulları altında bulunan bankalar ise; müşterilerine sundukları havale, eft, fatura ve kredi kartı borcu ödeme, vergi ödeme, talimat verme, hisse senedi, döviz ve altın alıp satma, trafik cezası ödeme gibi hizmetlerle varlıklarını sürdürmeye çalışırken; bankaların alternatif dağıtım kanallarından olan İnternet bankacılığı hizmetlerinin önemi de gün geçtikçe artmaktadır.

İnternet bankacılığının kullanımının yaygınlaşması; verimlilik ve maliyet tasarrufu bakımından günümüzün yoğun rekabet ortamında bankalar açısından hayati bir önem taşımaktadır. Banka müşterileri, banka işlemlerini yapmakta oldukları bankalardan; şubeye gitmek ve sıra beklemek zorunda kalmaksızın işlemlerini yerine getirebilmek, ayrıntılı rapor ve bilgi alabilmek, hızlı ve kesintisiz bankacılık hizmeti alabilmek gibi beklentiler taşımaktadırlar. Banka müşterilerinin yeni bilişim ve iletişim teknolojilerini algıları ve yeni teknolojiler karşısındaki kullanma veya kullanmama yönündeki niyetleri bankaların mevcut varlıklarını sürdürebilmeleri için önemlidir. Bu bağlamda bankalar için; İnternet bankacılığının kişisel güvenliği sarsmayacak şekilde alt yapısının sağlanmış olması; müşterilere kolay, faydalı, eğlenceli gelmesi algılarının desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı; İnternet bankacılığı bireysel banka

müşterilerinin algılarının, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma niyetine olan etkilerini araştırmaktır.

Bu araştırmada; bir bankacılık hizmeti olan İnternet bankacılığının kullanımını etkileyen faktörlerden Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Algılanan Eğlence ile Algılanan Sistem Performansı değişkenleri Teknoloji Kabullenme Modeli'ne eklenilerek İnternet bankacılığı kullanımını etkileyen bu faktörlerin Davranışa Yönelik Niyet üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Ankara ili sınırları içerisinde faaliyet göstermekte olan bankaların bireysel banka müşterilerine anket uygulamak suretiyle elde edilen veriler, SPSS Statistics 22 ve SPSS Amos21 paket programlarında analiz edilerek bulgular tartışılmıştır. Araştırma modeli çerçevesinde 12 hipotez geliştirilmiştir ve Yapısal Eşitlik Modeli kullanılarak yapılmış olan analiz sonucunda modelin yeterli uyum ölçütlerini sağladığı görülmüştür.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde kavramsal bir alt yapı oluşturulması açısından İnternet Bankacılığı ve Teknoloji Kabullenme Modeli kavramları özetlenmektedir.

2.1. İnternet Bankacılığı

İnternet bankacılığı, para çekme, çek alışı-verişi gibi banka ile müşteri arasında fiziki bir işlem gerektiren işlemlerin haricindeki tüm bankacılık hizmetlerinin kanuni bir engel yoksa, İnternet üzerinden verilmesidir (Baldemir, 2004: 131). Çağın en büyük

teknolojik gelişimi olarak kabul edilen İnternet bankacılığı kullanımı, alanında bir bakıma devrim yaratmıştır ve nakit çekme dışında her türlü bankacılık hizmeti internette bulunan ve sanal şube olarak adlandırılan ortamda gerçekleştirilebilmektedir (Gövdeli, 2005: 50).

Elektronik bankacılık teknolojisindeki gelişmeler çevrimiçi bankacılık kanalı üzerinden yeni yolları yaratmıştır. Çevrimiçi bankacılık hizmetlerinin benimsenmesi dünyanın pek çok yerinde hızlı olmuştur ve e-bankacılıkta önde gelen ülkelerde e-bankacılık sözleşmelerinin sayısı yüzde 50'leri aşmaktadır. Çevrimiçi bankacılık müşterilerin fatura ödemedeki yatırımlar yapmaya kadar bankacılık hizmetlerinin birçok alanında kullanılabilecek bir İnternet portalidir (Pikarainen vd, 2004: 224).

İnternet bankacılığı; bankacılıkta alternatif bir dağıtım kanalı olarak ortaya çıkmış olup, günümüzde diğer pek çok alternatif dağıtım kanalına göre oldukça ön plana çıkmış durumdadır.

İnternet Bankacılığının banka müşterileri için en önemli avantajları şunlardır (Chavan, 2013: 22):

-Bankacılık hizmetlerine erişimiyle bankacılık hizmetlerinin kullanımında düşük maliyetler mümkündür.

-Daha fazla rahatlık ve zaman tasarrufu ile banka-müşteri fiziksel etkileşimi olmaksızın işlemler 24 saat yapılabilir.

-Bilgilere hızlı ve sürekli erişim yönünden bir düğmeye tıklayarak birden fazla hesabı kontrol etmek gibi eylemlere daha kolay erişim imkânı vardır.

-Daha iyi nakit yönetimi yönünden İnternet Bankacılığı hizmetleri işlevleri hızlandırır ve iş verimini artırır (bir gecelik yatırımlar, kısa ve uzun vadeli mevduat, kıymetli evrak, para piyasası fonları, tahviller ve hisse senetleri)

-Düşük maliyetler yönünden bankacılık ürün ve hizmetlerini kullanmanın maliyeti düşüktür.

-Kolaylık yönünden banka müşterisi bankacılık işlemlerini istediği yerden ev veya ofis konforunda yapabilmektedir.

-Hız yönünden banka müşterileri bir fon transferi işlemini bitirmeden önce işlemi bekletebilmektedir.

-Fon Yönetimi yönünden banka müşterileri farklı hesaplardaki kayıtlarını indirerek analizlerini web üzerinden bir işlem gerektirmeden önce kendi bilgisayarlarında yapabilmektedir.

2.2. Teknoloji Kabullenme Modeli

İnsan-bilgisayar etkileşimi araştırmaları; teknoloji tasarım ve uygulama süreçlerini belirlemek ve kullanıcı direncini en aza indirmek için kullanıcı teknolojisinin benimsenmesini anlama ve kullanmaya odaklanmaktadır (Holden vd.,2011: 343). Teknoloji Kabullenme Modeli (TAM), teknolojinin benimsenmesini tahmin etmek amacıyla kritik faktörleri anlamak için; algılanan kullanım kolaylığı, algılanan fayda, teknoloji kullanımına yönelik tüketici tutumu, teknolojiyi kullanmak için tüketicinin davranışsal niyeti ile sistem kullanımı faktörlerinden oluşmaktadır. Bu modele göre, tüketicinin teknoloji kullanımına yönelik tutumu; fayda ve kullanım kolaylığı algıları tarafından belirlenmektedir (Ko vd., 2009: 671-672).

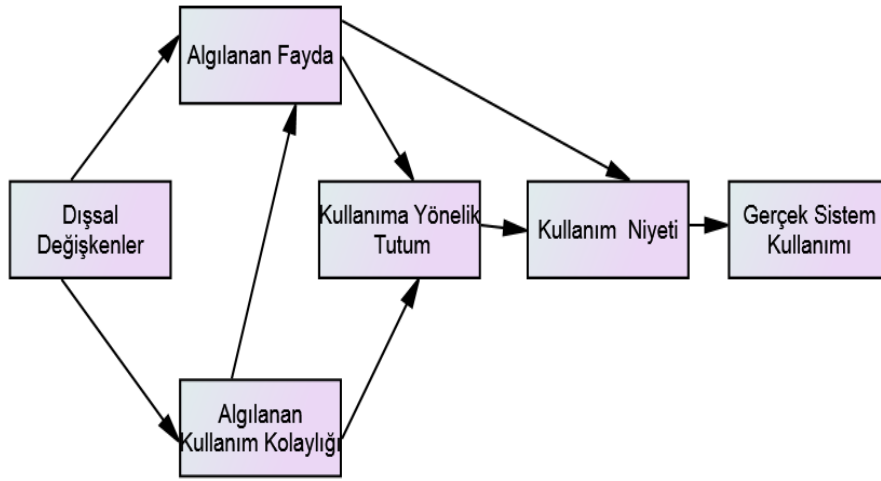
TAM'a göre; yeni bir teknolojinin kullanımı tüketiciye kolay geliyorsa ve kişi teknolojiyi kullanarak ek bir fayda elde edeceğini düşünüyorsa teknolojiyi benimseyecektir ki, hedef tüketiciye pazarlama iletişimi aracılığıyla tetiklenmek istenen davranışın (satın alma davranışı, mağaza ziyareti, müşteri hattının aranması vs.) kolay ve faydalı olduğunun söylenmesi, o davranışın gerçekleştirilmesini etkileyecektir. Günümüzdeki dijital mecradaki davranışları yakından takip eden tüketiciler, bu mecra üzerinden kullandıkları hizmetleri ve interaktif uygulamaları, kullanım kolaylığı veya fayda yönüyle değerlendirmemektedirler. Son yıllarda yapılan çalışmaların TAM'ni faydacıl olmayan sebepler (iyi vakit geçirme, eğlence, statü, moda, bağımlılık vs.) veya bazı kişilik özellikleri yönüyle

güvenmeye eğilim vb. kapsayacak şekilde dijital mecrada tüketici davranışlarını açıklamaya çalışmışlardır (Varnalı, 2012: 89).

Şekil 1’de görüldüğü üzere Teknoloji Kabullenme Modeli (TAM), yeni teknolojiyi kullanma niyeti üzerinde, algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı aracılığıyla dış değişkenlerin etkileri (örneğin, sistem özellikleri, gelişim süreci, eğitim vb.) olduğunu teorize eder

(Venkatesh ve Davis, 2000: 187). Bu bağlamda TAM, yeni teknolojinin kullanıcı tarafından kabulünü güçlü bir çerçeve olarak tahmin etmek için tamamen doğrulanmıştır (Dash vd., 2011: 52). Çok sayıda ampirik çalışma göstermiştir ki TAM, yeni teknolojiyi kullanım niyetlerinde varyansın (tipik olarak yaklaşık % 40) önemli bir bölümünü sürekli açıklamaktadır (Venkatesh, Davis, 2000: 186).

Şekil 1. Teknoloji Kabullenme Modeli

Kaynak: Davis vd., 1989: 985

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Metodoloji

Ankara ilinde bulunan İnternet bankacılığı müşterilerinin teknolojiyi kabullenmesine yönelik anket, 1080 katılımcıya yüz yüze uygulanmış olup, geçersiz veya eksik veri içermemektedir. Anket; İnternet bankacılığı bireysel müşterilerinin demografik özellikleri için sorulmuş sorular, İnternet bankacılığı kullanım sayısı sorusu ile 5’li Likert türü ile 7’li likert türünde sorular içermektedir. İstatistikî analizler sosyal bilimler için geliştirilmiş olan SPSS Statistics 22 ile SPSS Amos 21 Programları kullanılarak yapılmıştır. Kategorik değişkenler (demografik değişkenler) için frekans dağılımları, sayısal değişken

(İnternet bankacılığı kullanım sayısı) için tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. “İnternet bankacılığı kullanım sayısı ” değişkeni için Kolmogorov Smirnov normallik testi uygulanmış olup, normallik varsayımını sağlamadığı ($p < 0,05$) anlaşılacak non-parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini ölçmek için Alfa (Cronbach Alpha Coefficient) kullanılmış olup, analiz sonucunda ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilir çıkması, ankette çıkan sonuçların yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermiştir.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada Ankara ili ile sınırlandırılmış olup İnternet bankacılığı kullanan tüm banka müşterilerine ulaşmak

imkânsızdır. Zaman ve maliyet kısıtları dikkate alındığından anket çalışması merkez ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, İnternet bankacılığının daha yaygın olarak kullanılabilceği şehirleşme oranının daha yüksek olacağı kesimler ele alınmış olup, kırsal bölgeleri dikkate alınmamıştır.

Bu çalışmada yer alan bilgilerin bir bölümü bankaların gizli bilgilerini ve güvenliğini içerdiğinden İnternet bankacılığı hizmeti alan bireysel müşterileri inceleme konularıyla sınırlandırılmıştır.

Literatür taramasına bakıldığı zaman TAM kullanılarak yapılmış olan çalışmalarda birçok değişkenin etkisinin araştırıldığı görülmektedir. Bir araştırmada araştırılacak olan değişken sayısının çok olması anket sorularının miktarında artışa neden olmakta olup, soruların yanıtlayıcılar tarafından yeterince anlaşılması güçlüğü de beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan çalışmada; Algılanan Kişisel ve Algılanan Güvenlik birleştirilmiş olup Algılanan Kişisel ve Güvenlik adı altında tek bir değişken elde edilmiştir. Algılanan Sistem Performansı ile Algılanan Eğlence dışsal değişkenleri de araştırmaya dahil edilerek bu temel yapılarla sınırlı tutulmuştur.

Anketteki sorular yüz yüze görüşülerek cevaplandırılmış olduğundan katılımcıların sorulara doğru cevap verdikleri varsayılmıştır.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Bu araştırmada “Algılanan Kişisel ve Güvenlik, Algılanan Sistem Performansı, Algılanan Eğlence” bilişsel kavramları, genişletilmiş TAM üzerinde uygulanarak teknoloji kullanıma yönelik niyet üzerine etkileri araştırılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler kurulmuştur:

Teknoloji Kabullenme Modeli ve Algılanan Fayda (AF)

İnsanlar bir uygulamayı daha iyi iş yapmaları yönünde yararlı olacağına inandıkları ölçüde kullanma ya da kullanmama eğilimindedirler. Kullanımı

etkileyen bu ilk değişken “Algılanan Fayda”dır (Davis, 1989: 320).

H₁: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Fayda, Davranışa Yönelik Niyet üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Teknoloji Kabullenme Modeli ve Algılanan Kullanım Kolaylığı (AKK)

Potansiyel kullanıcılar belirli bir uygulamanın yararlı olduğuna inanıyor olsa da, onlar, aynı zamanda, sistemi kullanmanın çok zor olduğunu ve kullanımın performans avantajının uygulamayı kullanma çabasından daha önemli olduğuna inanıyor olabilmektedir. Faydalılığa ek olarak, kullan niyetinin “Algılanan Kullanım Kolaylığı” tarafından etkilendiği teorize edilebilir (Davis, 1989: 320).

TAM’a göre; algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığından etkilenir. Diğer her şey eşit olduğunda, sistemi daha kolay kullanmak daha fazla yarar sağlayabilmektedir (Venkatesh, Davis, 2000: 187).

H₂: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Kullanım Kolaylığı, Algılanan Fayda üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H₃: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Kullanım Kolaylığı, Davranışa Yönelik Niyet üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Teknoloji Kabullenme Modeli ve Algılanan Kişisel ve Güvenlik (AKG)

Lallmahamood’a göre Algılanan Kişisel ve Güvenlik, çevrimiçi ortamda kişisel bilgilerin kontrol edilmesi ve güvenlik bilgilerin kontrol edilmesi ve güvenlik tehditlerine karşı korumasına olan kullanıcıların algısıdır. Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak ve güvenli bir işlem sonuçlandırmak için kullanıcının sisteme olan inancıdır (2007: 7).

Tandrayen'in Mauritius'da 400 katılımcı üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre; algılanan güvenlik ve gizlilik, İnternet bankacılığı kullanımı için tüketicilerin teşvikinde önemli faktörlerdir (2011: 13).

H4: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Algılanan Kullanım Kolaylığı üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H5: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Algılanan Fayda üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H6: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Davranışa Yönelik Niyet üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Teknoloji Kabullenme Modeli ve Algılanan Eğlence (AE)

Algılanan Eğlence, yeni bir teknoloji kullanımında, beklenen performans sonuçlarının haricinde kendi başına eğlenceli olarak algılanma derecesi şeklinde tanımlanmıştır (Davis vd, 1992: 1113). Algılanan Eğlence, doğrudan kullanım niyetini etkilediği şeklinde teorize edilmiştir (Heijden, 2001: 177).

Kullanıcı kişiler yeni teknolojiye uyum süresince eğlence deneyimi yaşarsa, yeni teknolojinin kullanma niyetine karşı tutumu pozitif olacaktır (Suki ve Suki, 2011:3).

H7: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Eğlence, Algılanan Kullanım Kolaylığı üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H8: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Eğlence, Algılanan Fayda üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H9: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Eğlence, Davranışa Yönelik Niyet üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Teknoloji Kabullenme Modeli ve Algılanan Sistem Performansı (ASP)

Liu ve Ma'ya göre, Algılanan Sistem Performansı; kullanıcının sistemin performansına olan algısı olup, sistemin plânlanması, değerlendirilmesi ve benimsenmesi için önemlilik taşıyan bir faktördür. Sistemin yükleme yapması, verilerin alınması ve yeni kayıt oluşturma gibi işlevleri yerine getirilmesiyle ilgili algılardır (Liu ve Ma, 2006: 51-52).

Salhie vd.nin 2011'de 150 kişi üzerinde Ürdün'de yapmış olduğu çalışmada İnternet teknolojik özellikleri konusunda endişeli oldukları görülmüştür (Salhie, 2011: 325-336).

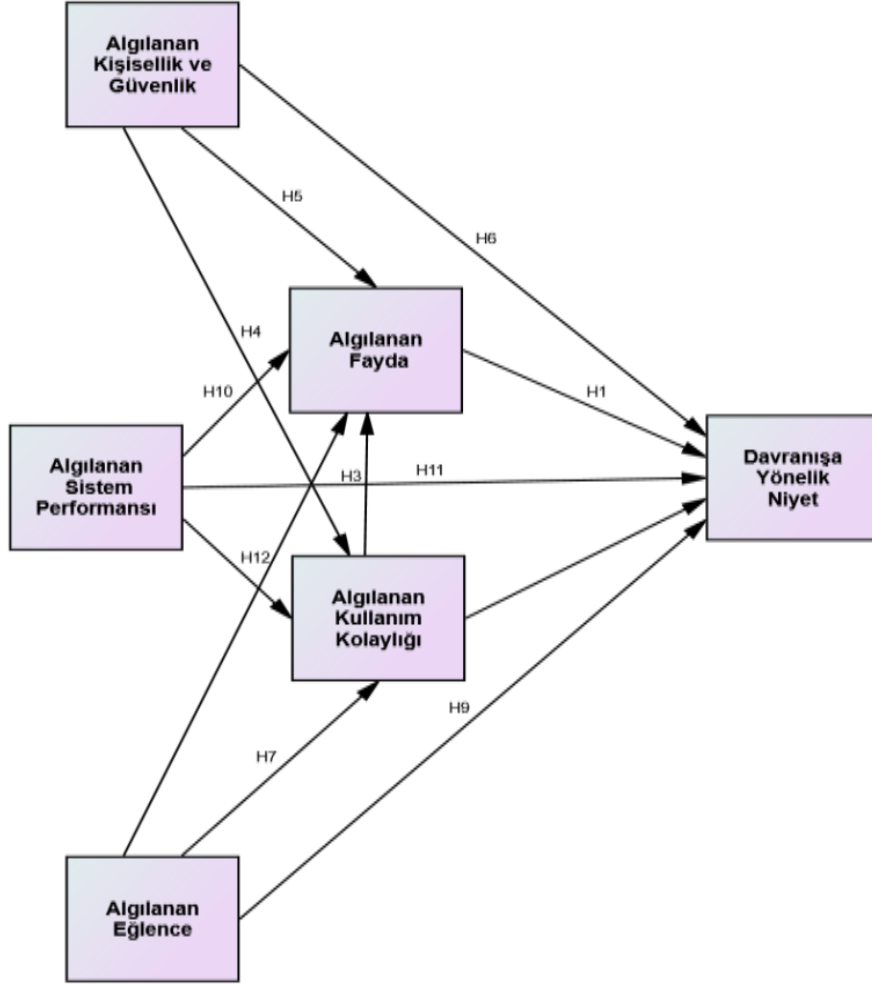
H10: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Sistem Performansı, Algılanan Fayda üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H11: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Sistem Performansı Davranışa Yönelik Niyet üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H12: Banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Sistem Performansı, Algılanan Kullanım Kolaylığı üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Algılanan Sistem Performansı ve Algılanan Eğlence faktörleri kullanılarak kavramsal bir model geliştirilmiştir. Şekil 2'de Araştırmanın Modeli görülmektedir:

Şekil 2: Araştırmanın Modeli

3.4. Araştırmanın Modelinde Kullanılan Temel Belirleyiciler ve Tanımları

Araştırmanın Modelinde kullanılan temel belirleyiciler ve tanımları aşağıdaki Tablo 1'de belirtilmiştir:

Tablo 1: TAM Modelinde Temel Belirleyiciler ve Tanımları

Temel Belirleyiciler:	Tanımlar:	Referanslar:
Algılanan Fayda (AF)	Belirli bir sistemi daha iyi iş yapmaya yardımcı olacağına inanç ölçüsünde kullanma ya da kullanmama eğilimi	(Davis, 1989: 320).
Algılanan Kullanım Kolaylığı (AKK)	Belirli bir sistemi kullanmanın performans avantajının sistemi kullanma çabasından daha önemli olduğuna dair inanç	(Davis, 1989: 320).
Algılanan Kişisellik ve Güvenlik (AKG)	Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak ve güvenli bir işlem sonuçlandırmak için kullanıcının sisteme olan inancı	(Lallmahamood, 2007:7)
Algılanan Sistem Performansı (ASP)	Kullanıcının sistemin operasyonlarının normal seyrinde güvenilir ve duyarlı olduğuna dair inanma derecesi	(Liu ve Ma,2006, 58)
Algılanan Eğlence (AE)	Yeni bir teknoloji kullanımında, herhangi beklenen performans sonuçlarının dışında kendi başına eğlenceli olarak algılanma derecesi	(Davis vd, 1992, 1113)
Davranışa Yönelik Niyet (DYN)	Belirtilen bir davranışı gerçekleştirme niyeti dayanıklılığının subjektif bir olasılık olarak ölçüsü	(Fishbein ve Ajzen, 1975, 12)

3.5. Ölçüm Değişkenleri ve Maddeler

Aşağıdaki Tablo 2’de ölçeği oluşturan faktörlerin maddeleri ile ölçeklerin

oluşturulmasında yararlanılan çalışmalar belirtilmiştir:

Tablo 2: Değişkenler ve Değişkenlerin Uyarlandığı Çalışmalar

DEĞİŞKENLER	DEĞİŞKENLERİN UYARLANDIĞI ÇALIŞMALAR
Algılanan Fayda (AF)	(Davis, 1989): - e-bankacılık sistemini kullanmak işlerimi daha hızlı bir şekilde gerçekleştirmemi sağlamaktadır. - e-bankacılık sistemini kullanmak işimdeki performansımı arttırmaktadır. - e-bankacılık sistemini kullanmak işimdeki etkinliğimi arttırmaktadır. - e-bankacılık sistemini kullanmak işlerimi daha kolay yapmamı sağlamaktadır. - e-bankacılık sistemi işlerimde yararlı olmaktadır. - e-bankacılık sistemini kullanmak işimdeki verimliliğimi arttırmaktadır.
Algılanan Kullanım Kolaylığı (AKK)	(Davis, 1989): -e-bankacılık sistemi ile etkileşimim açık ve anlaşılabilir -e-bankacılık sistemimde her ne yapmak istersem kolay olmaktadır -e-bankacılık sisteminin sitesinde gezinmek kolay olmaktadır -e-bankacılık sistemini kullanmayı öğrenmek kolay olmaktadır -e-bankacılık sistemini kullanmada hünerli olmak benim için kolaydır
Davranışa Yönelik Niyet (DYN)	(Davis vd, 1989): -e-bankacılık sistemini işimde kullanmakta istekliyim -e-bankacılık sistemini işimde kullanmayı öğrenmek için zaman harcamamı umursamıyorum -e-bankacılık sistemi sitesine ikinci bir bakış için geri dönmeyi istiyorum

DEĞİŞKENLER	DEĞİŞKENLERİN UYARLANDIĞI ÇALIŞMALAR
Algılanan Sistem Performansı (ASP)	(Liu ve Ma, 2006): -e.bankacılık sitesinde müşteri kaydını aramak hızlı olmaktadır -e.bankacılık sistemi kuşularımın üstesinden gelmektedir. -Hızlı bir şekilde veri almayı başarmaktayım - e-bankacılık sitesinde müşteri kaydı oluşturmak hızlı olmaktadır. - İnternet Bankacılık sitesini kullanmak hızlıdır
Algılanan Kişisellik ve Güvenlik (AKG)	(Lallmahamood, 2007); -İnternet Bankacılık sistemini kullanmak finansal olarak güvenlidir -İnternet Bankacılık sisteminin benim kişiselliğimi korumaya muktedir olduğuna güveniyorum -İnternet Bankacılık sistemine bir bankacılık kanalı olarak güveniyorum -güvenlik ile ilgili hususların İnternet Bankacılığı kullanmama etkisi yoktur -bankalar müşteri ile banka arasındaki tüm ödeme işlemlerinin sağlam olması için güvenli iletişimi sağlar -bankalar izinsiz girişleri önlemek için en yeni şifreleme teknolojisini uygular -kredi kartları bilgilerimi bıraktığım zaman kendimi güvende hissediyorum -bankalar izinsiz girişleri önlemek için firewall teknolojisi uygular -bankalar güncellenmiş en yeni güvenlik önlemlerini bütün faaliyet sistemlerinde kullanır - bankalar müşteri verilerini korumak için periyodik olarak anti virüs yazılımını günceller - bankalar müşterinin banka kimliğini doğrulayarak izinsiz giren üçüncü şahıslara karşı güvence sağlar - bankalar kullanıcının kimliğini doğrulamaya yardımcı olmak ve yetkili giriş için güvenlik parolası sağlar
Algılanan Eğlence (AE)	(Igbaia, 1995); İnternet bankacılığını kullanmak: -Bunaltıcı-Eğlenceli -Hoş Olmayan-Hoş -Negatif-Pozitif -Acı verici-Memnun edici -Kasvetli-Heyecan verici -Saçma-Akıllıca -Haz verici değil-Haz verici

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri Raporu'na göre; Türkiye'de İnternet bankacılığı yapmak üzere Nisan-Haziran 2018 döneminde, sistemde kayıtlı olan ve en az bir kez giriş işlemi yapmış toplam aktif bireysel dijital bankacılık müşteri sayısı, 37 milyon 623 bin kişi olduğu saptanmıştır. Ana kütlenin oldukça büyük olduğu anlaşılmaktadır. Zaman /malîyet kısıtları nedeniyle, olasılıksız olan kolayda örnekleme yöntemi araştırmada tercih edilmiştir.

3.6. Araştırmada Kullanılan İstatistikî Teknikler ve Araştırmanın Bulguları

Bu araştırmada 38 maddeden oluşan "İnternet Bankacılığı Ölçeği" için Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanmış olup (SPSS Statistics 22), Açıklayıcı Faktör analizi sonuçlarına göre oluşan alt boyutların yapısı ise Doğrulayıcı Faktör

Analizi ile doğrulanmıştır (SPSS Amos 21). Güvenilirlik testi uygulanarak, ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilir çıkması sonucu kavramsal model test edilmiştir.

3.6.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Çok sayıda değişkenin sahip olduğu ortak boyutların sayısı ile ilgili ön bilgi yoksa, sadece bu ortak boyutların yapısı hakkında bilgi edinmek için Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılır (Güriş ve Astar,2015:415). Verilerin, Faktör Analizi için uygunluğu Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett küresellik (sphericity) testi kullanılarak incelenebilmektedir. Faktörleşebilirlik (factorability) için KMO'nun 60'dan yüksek çıkması beklenirken; Barlett testi, değişkenler arasında ilişki olup olmadığını kısmi korelasyonlar olarak incelemektedir (Büyüköztürk, 2011: 126).

3.6.1.1. KMO Değeri ve Bartlett Küresellik Testi Sonuçları

Tablo 3 incelendiğinde, Kaiser Meyer Olkin (KMO) değerinin 0,946 olduğu ve verilere uygulanacak faktör analizi

sonuçlarının yararlı ve kullanılabilir olacağı görülmektedir. Bartlett Küresellik testi sonucunda ise değişkenler arasında anlamlı düzeyde yüksek ilişkiler olup, verilerin faktör analizi uygulamak için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < 0,001$):

Tablo 3: KMO Değeri ve Bartlett Küresellik Testi Sonuçları

Kaiser Meyer Olkin (KMO)		0,946
Bartlett Küresellik Testi	X ²	19512,212
	Sd	465
	p; Anlamlılık düzeyi	0,000***

***: $p < 0,001$

Ölçekte, banka müşterilerine bilgi teknolojilerinin kullanımına yönelik olarak 38 adet soru sorulmuştur ve toplamda 6 alt boyut olarak ölçek uygulanmıştır. Temel Bileşenler yöntemi ile Varimax döndürme yöntemi kullanılarak 6 alt boyut ve 38 maddeden oluşan ölçek, 31 maddeye düşürülmüştür (Çıkan Maddeler: IB5, M15, M16, M17, M18, M19, M31). 31 maddenin kapsam geçerliliği sonucunda 6 alt boyut olan ölçeğin 5 alt boyuta ayrıldığı, bütün faktör yüklerinin ise 0,600'ün üstünde

olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda Algılanan Sistem Performansı alt boyutu çalışmadan çıkarılmıştır.

3.6.1.2. İnternet Bankacılığı Ölçeği Varyans Analizi

Faktör analizinde kaç adet faktör belirlenmesi gerektiğine karar verilirken öz değerlerin birikimli açıklama oranları üzerinde durulur ve açıklanan varyans oranı, ölçeğin faktör yapısının gücünü gösterir. (Özdamar, 2004: 248).

Tablo 4: İnternet Bankacılığı Ölçeğinin Varyans Açıklama Tablosu

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Toplam Faktör Yükleri (Döndürülmüş)	
	Toplam	Açıklanan Varyans %	Birikimli	Toplam	Açıklanan Varyans %
Algılanan Kişisellik ve Güvenlik	10.939	35,286	35.286	6.694	21,594
Algılanan Eğlence	3.716	11,987	47.273	4.031	13,002
Algılanan Fayda	2.352	7,586	54.859	3.996	12,890
Algılanan Kullanım Kolaylığı	1.456	4,698	59.556	2.981	9,617
Davranışa Yönelik Niyet	1.138	3,670	63.226	1.898	6,122

Tablo 4'te görüleceği üzere; Kişisellik ve Güvenlik alt boyutu toplam varyansın %21.594'ünü açıklamakta iken Algılanan Eğlence alt boyutu toplam varyansın %13.002'sini, Algılanan Fayda alt boyutu toplam varyansın %12.890'ını, Algılanan Kullanım Kolaylığı alt boyutu toplam varyansın %9.617'sini, Davranışa Yönelik Niyet alt boyutu ise toplam varyansın

%6.122'sini açıklamaktadır. Tüm alt boyutlar birlikte toplam varyansın %63.226 olan açıklanan varyans oranı, ölçeğin faktör yapısının güçlü olduğunu göstermektedir.

3.6.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı Faktör Analizi ölçüm modelinin özellikleri; hipotezlerdeki gözlenen değişkenler, varsayımsal yapıları

temsil eden faktörler ve ölçüm hatalarının arasındaki uyumu yansıtır (Kline, 2005: 206).

Modelin oluşturulmasından sonra analiz yapılarak metin çıktıları üzerinden model uyum değerleri incelenir. Veri setinin daha önceki yapıyı doğrulayıp doğrulamadığına bakılıp, daha iyi uyum değerleri oluşması yönünde kontrol edilir. Analiz değerlerinin faktör yapısını doğrulaması gerekmekte olup, faktör yapısı doğrulanan model ile analize devam edilmelidir (Meydan ve Şeşen, 2011: 91-92).

31 madde ve 5 boyuttan oluşan yapıyı doğrulamak için kurulan ölçüm modeli analiz edilerek modelin yeterli uyum göstermediği görülmüş ve bu nedenle model iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Değişiklik indeksleri tablosuna bakılarak modelde yapılacak olası değişiklikler için ki

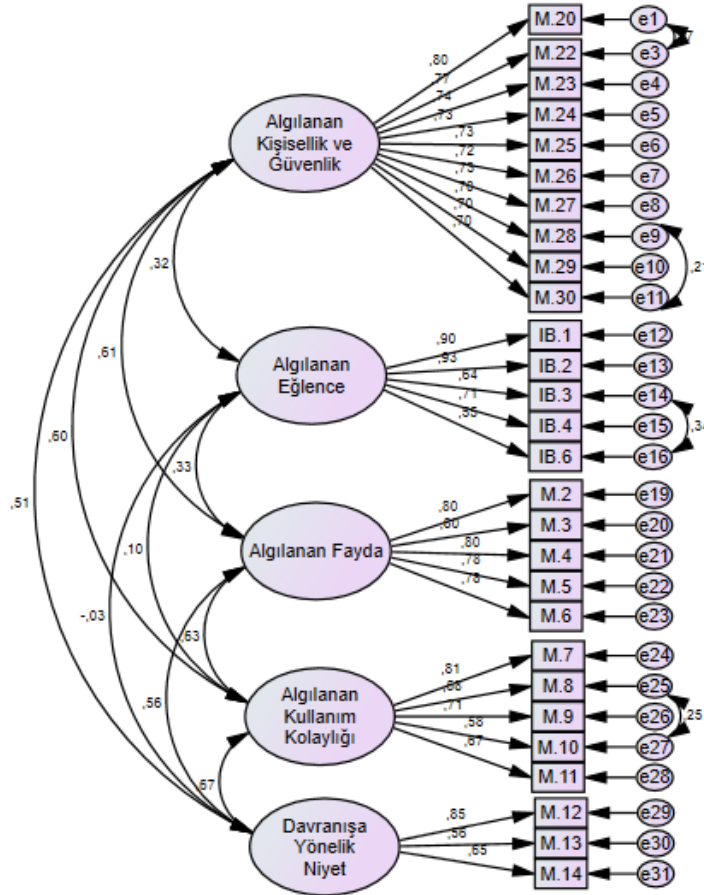
kare düşüş değerleri ("M.I." değerleri) incelenmiştir. En yüksek "M.I." değerinin göstermiş olduğu değişikliğe bakılıp bağlama yapılarak model yürütülmüştür. Model uyum değerlerinde yine istenilen bir düzelme olmamıştır ve model iyi uyum göstermemiştir. Bu nedenle madde çıkarımı yoluna gidilmiştir. Modele en az katkısı olan 3 madde (M21, IB7; M1) çalışmadan çıkartılarak model tekrar yürütülmüştür.

Ölçüm Modeli

Çalışmada model iyileştirme ve madde çıkarma yoluna gidilmeden önce öngörülen model ile madde çıkarımı yapıldıktan sonraki ölçüm modeli aşağıda Şekil 3 ve Şekil 4'te görülmektedir:

Araştırmada model uyum değerleri incelenerek modelin doğrulandığı görülmüştür. Doğrulanmış ölçüm modeli Şekil 3'te sunulmuştur:

Şekil 3: Ölçüm Modeli

Şekil 3'te 5 alt boyut ile doğrulanan ölçüm modelinin hangi maddelerden oluştuğu ve diğer yandan alt boyutlardan göstergelerine giden tek yönlü oklar üzerindeki yollara ait standardize regresyon katsayıları olan faktör yükleri görülmektedir. Faktör yüklerinden 0,80'lik değeri ile M20 maddesi Algılanan Kişisel ve Güvenlik boyutunun en güçlü göstergesi, 0,93'lük değeri ile IB.2 maddesi Algılanan Eğlence boyutunun en güçlü göstergesi, 0,80'lik değeri ile M3 maddesi Algılanan Fayda boyutunun en güçlü göstergesi, 0,81'lik değeri ile M7 maddesi Algılanan Kullanım Kolaylığı boyutunun en güçlü göstergesi, 0,85'lik değeri ile M12 maddesi Davranışa Yönelik Niyet boyutunun en güçlü göstergesi olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.6.3. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik, bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olup, testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğünü anlatmaktadır (Büyükoztürk, 2009: 169)

Cronbach Alfa Katsayısı (Alfa Yöntemi): Alfa (α) katsayısı ve ölçeğin güvenilirliği aşağıda görülmektedir (Kayış, 2010: 405):

$0.00 \leq \alpha \leq 0.40$ ise ölçek güvenilir değil
 $0.40 \leq \alpha \leq 0.60$ ise ölçek güvenilirliği düşük
 $0.60 \leq \alpha \leq 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir
 $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

3.6.3.1. İnternet Bankacılığı Ölçeği Alt Boyutlarının Faktör Yük Değerleri ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Tablo 5'te Doğrulamalı Faktör Analizi sonucunda doğrulanan 5 alt boyutu oluşturan maddeler, her bir maddenin faktör yük değerleri ve Cronbach Alfa değerleri görülmektedir. Alt boyutların faktör yüklerinde 0,500'ün altında değer bulunmadığı görülmüştür. Güvenilirlik Analizi sonucunda (Cronbach Alfa) ise 31 maddeden oluşan "İnternet Bankacılığı Ölçeği"nin yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0.921$) olduğu görülmektedir. 11

maddeden oluşan "Algılanan Kişisel ve Güvenlik" alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0.922$), 6 maddeden oluşan "Algılanan Eğlence" alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0.870$), 6 maddeden oluşan "Algılanan Fayda" alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0.893$), 5 maddeden oluşan "Algılanan Kullanım Kolaylığı" alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0.813$), 3 maddeden oluşan "Davranışa Yönelik Niyet" alt boyutunun ise oldukça güvenilir ($\alpha=0.724$) olduğu saptanmıştır.

Modelin veriye uyumunun değerlendirilmesinde, bir parametrenin anlamlı bir değeri bulunmuyorsa, o zaman asla bir modele dahil edilmemelidir (Schumacker ve Lomax, 2010: 64). GFI (Goodness of fit index), uyumsuz bir model için 0, mükemmel uyuma sahip model için 1 değerini üretir ve 0,90 ve üzerinde GFI değerine sahip modeller kabul edilebilir uyum gösteren modeller olarak ifade edilebilirler. AGFI (Adjusted goodness of fit index) ise GFI değerinden türetilen düzeltilmiş uyum iyiliği değeridir ve 0,90 ve üzerinde AGFI değerine sahip modeller kabul edilebilir uyum gösteren modellerdir. IFI değerinin 0,90'ın üzerinde olması yeterli uyumun göstergesi olarak kabul edilebilir ve TLI ya da diğer adıyla NNFI (Non-Normed Fit Index) değeri uyum iyiliği değerleri; 0,95'in üzerindeki değerler modelin iyi uyumuna, 0,90'ın üzerindeki değerler ise modelin kabul edilebilir uyumuna işaret etmektedir. CFI (Comparative Fit Index) değeri de örneklem büyüklüğünden en az etkilenen uyum iyiliği değerlerindedir ve 1'in üzerine çıkabilmekte ya da 0'ın altına inebilmektedir. RMSEA (Root Mean Square of Error Approximation) ve SRMR (Standardized RMR) değeri ise gözlenen ve tahmin edilen kovaryanslar arasındaki farkı ifade etmekte olup, RMSEA ve SRMR için 0,08'in altındaki değerler kabul edilebilir uyuma, 0,05'in altındaki değerler ise iyi uyuma işaret eder (Sümer, 2000: 60).

Tablo 5: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrasında İnternet Bankacılığı Ölçeği ve Alt Boyutlarının Güvenirlik Analizi Sonuçları

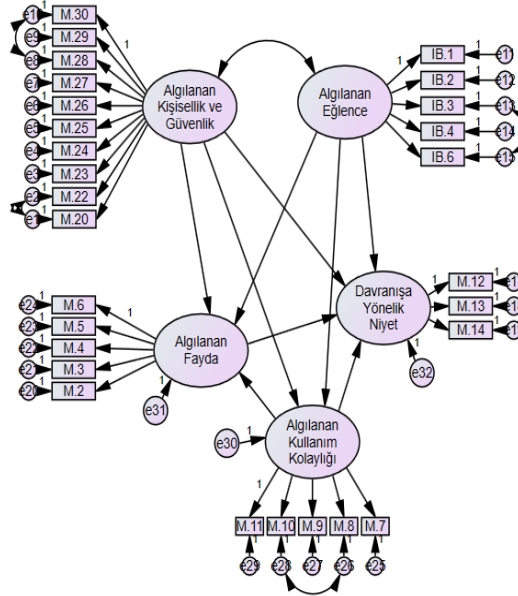
Alt Boyut	Madde Sayısı	Cronbach Alfa	Güvenirlik Düzeyi
İnternet Bankacılığı Ölçeği	28	0,921	Yüksek Derecede Güvenilir
Algılanan Kişisellik ve Güvenlik	10	0,922	Yüksek Derecede Güvenilir
Algılanan Eğlence	5	0,870	Yüksek Derecede Güvenilir
Algılanan Fayda	5	0,893	Yüksek Derecede Güvenilir
Algılanan Kullanım Kolaylığı	5	0,813	Yüksek Derecede Güvenilir
Davranışa Yönelik Niyet	3	0,724	Güvenilir

Tablo 5'te yer alan Doğrulayıcı Faktör Analizi sonrasında 28 maddeden oluşan İnternet Bankacılığı Ölçeğinin güvenirligi 0,921 olarak bulunmuştur. 10 maddeden oluşan Algılanan Kişisellik ve Güvenlik alt boyutunun 0,922, 5 maddeden oluşan Algılanan Eğlence alt boyutunun 0,870, 5 maddeden oluşan Algılanan Fayda alt boyutunun 0,893, 5 maddeden oluşan Algılanan Kullanım Kolaylığı alt boyutunun 0,813 ve 3 maddeden oluşan Davranışa Yönelik Niyet alt boyutunun 0,724 olduğu görülmektedir. İnternet Bankacılığı ölçeğinin ve 5 alt boyutunun güvenirliklerinin 0,700'den büyük olduğu dolayısıyla yeterli olduğu görülmektedir.

3.6.4.Yapısal Eşitlik Modeli

YEM, bir hipotez modelinin verilere uyma derecesini tahmin etmektedir (Schreiber vd, 2006: 336). Bu çalışmada test edilen modele göre; İnternet bankacılığı müşterilerinin İnternet bankacılığı teknolojilerini kullanma niyeti algılanan kullanım kolaylığı, algılanan fayda, algılanan kişisellik ve güvenlik ile algılanan eğlence tarafından belirlenmektedir. Ayrıca algılanan eğlence ile algılanan kişisellik ve güvenlik; algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığını doğrudan etkilemekte, algılanan fayda ile algılanan kullanım kolaylığının da niyet üzerine etkili olduğu savunulmaktadır. Araştırmada Oluşturulan Yapısal Model Şekil 4'te görülmektedir:

Şekil 4. Araştırmada Oluşturulan Yapısal Model

Modelin 5 gizil değişkenden oluştuğu ve bu gizil değişkenlerin 3'ünün içsel değişken, 2'sinin ise dışsal değişken olduğu görülmektedir. İçsel değişkenler; algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı ve davranışa yönelik niyet; dışsal değişkenler ise algılanan eğlence ve algılanan kişisel ve güvenlidir. Modeli test edilmesindeki temel amaç, gizil değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin test edilmesi olup, bu aşamada YEM'den yararlanılmıştır. Modelde yer alan hipotezler ise aşağıda belirtilmiş olup öngörülen yapısal Modelin Yol Katsayıları ise Şekil 5'te yer almaktadır.

Ölçüm Modelinin Uyum İndeks Değerleri ve İyi Uyum Değerleri

Tablo 6'da 5 alt boyut ile oluşturulan ölçüm modeli için uyum indeks değerleri görülmektedir. Uyum indeksi ki-kare (χ^2) uyum iyiliği testi ve p değeri incelenerek modelin anlamlı olduğu görülmüştür ($p < 0,001$). Ölçüm modeli için diğer uyum indeks değerleri incelendiğinde tüm sonuçların iyi uyum sağladığını görülmektedir. χ^2/sd değerinin 3'ün altında, GFI ve AGFI değerlerinin 0,90'ın üstünde, IFI, TLI ve CFI değerlerinin 0,95'in üstünde, RMSEA ve SRMR değerlerinin ise 0,05'in altında olduğu görülmektedir.

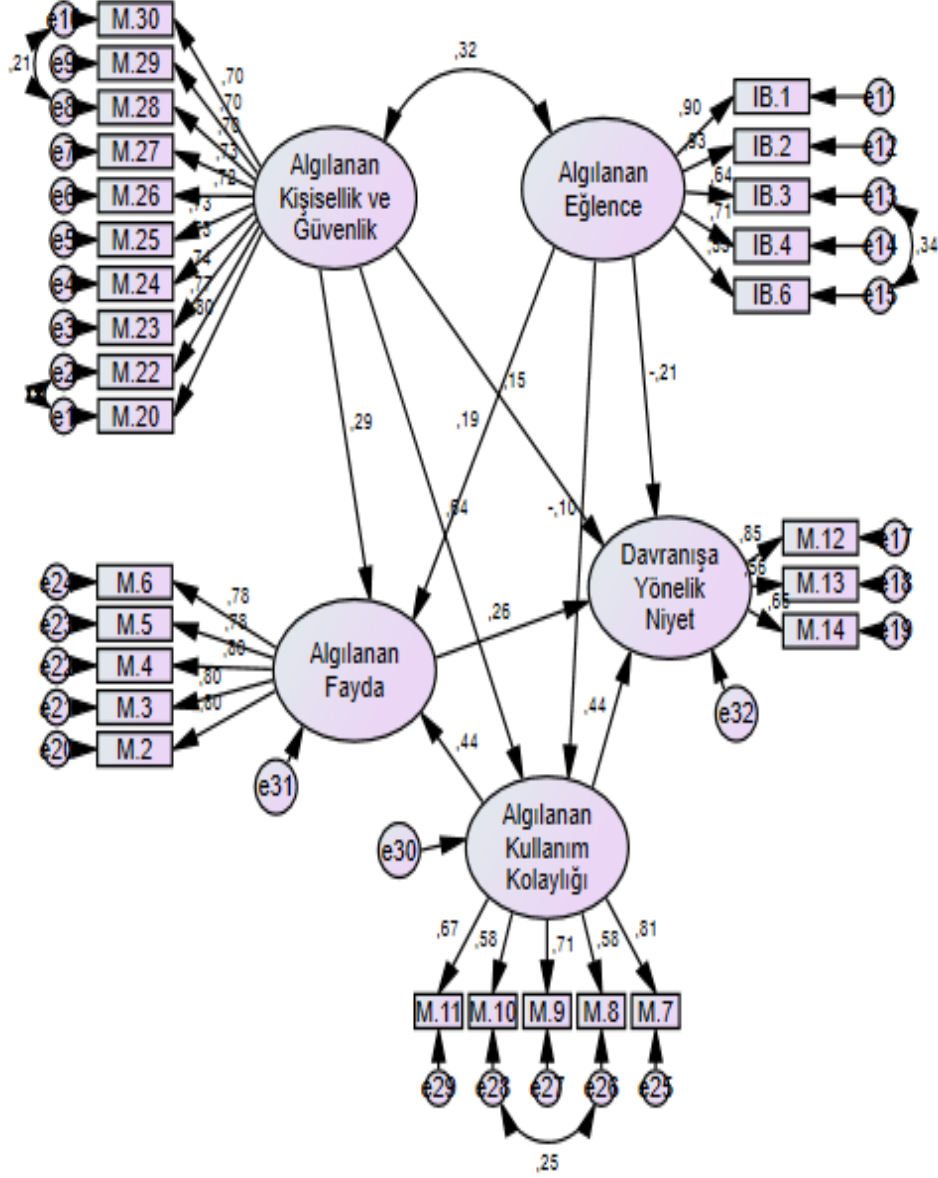
Tablo 6: Ölçüm Modelinin Uyum İndeks Değerleri Ve İyi Uyum Değerleri

	Uyum İndeks Değerleri	İyi Uyum Değerleri
$\chi^2:985,698$ sd:336 p:0,000		
χ^2/sd	2,934	≤ 3
GFI	0,939	$\geq 0,90$
AGFI	0,927	$\geq 0,90$
IFI	0,960	$\geq 0,95$
TLI (NNFI)	0,955	$\geq 0,95$
CFI	0,960	$\geq 0,95$
RMSEA	0,042	$\leq 0,05$
SRMR	0,046	$\leq 0,05$

Genel olarak sonuçlar incelendiği zaman, modelde toplam 28 madde gözlenen değişken olarak yer almıştır. Ölçüm modelinin araştırma verileri tarafından desteklendiği görülmektedir. Yani DFA

sonuçları yeterli uyum iyiliği değerleri üretebilmiştir. Ölçme modeli doğrulanmıştır ve oluşturulan yapısal model kısmı YEM kullanılarak test edilmeye hazır durumdadır.

Şekil 5: Öngörülen Yapısal Modelin Yol Katsayıları

Öngörülen Yapısal Modelin Yol Katsayıları Ve Anlamlılık Düzeyleri Yorumları Ve Hipotez Testi Sonuçları

Tablo 7 incelendiğinde, yapısal modelde tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0.001$). Modele en çok

katkısı olan yollara ise Std. regresyon katsayıları ile karar verilmiş olup, std. regresyon katsayıları incelendiğinde modele en çok katkısı olan hipotezlerin sırayla H₂ (0.439), H₃ (0.436), ve H₄ (0.636) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7: Öngörülen Yapısal Modelin Yol Katsayıları ve Anlamlılık Düzeyleri

				Regresyon Katsayısı	Std. Regresyon Katsayısı	Std. Hata	T	P	Kabul/Red
H ₁	DYN	<---	AF	0,261	0,258	0,047	5,601	***	Kabul
H ₂	AF	<---	AKK	0,563	0,439	0,053	10,547	***	Kabul
H ₃	DYN	<---	AKK	0,565	0,436	0,065	8,657	***	Kabul
H ₄	AKK	<---	AKG	0,569	0,636	0,039	14,595	***	Kabul
H ₅	AF	<---	AKG	0,327	0,285	0,045	7,262	***	Kabul
H ₆	DYN	<---	AKG	0,176	0,152	0,05	3,520	***	Kabul
H ₇	AKK	<---	AE	-0,045	-0,101	0,014	-3,153	**	Kabul
H ₈	AF	<---	AE	0,109	0,191	0,016	6,742	***	Kabul
H ₉	DYN	<---	AE	-0,120	-0,209	0,019	-6,491	***	Kabul

: $p < 0,01$ *: $p < 0,001$

H₁ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Fayda, Davranışa Yönelik Niyeti pozitif bir biçimde etkilemiş olup, ($\beta=0.261$, $p < 0.001$) Algılanan faydanın bir birim artması Davranışa Yönelik Niyeti 0,261 kat artırmıştır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₁ hipotezi kabul edilmiştir.

H₂ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Kullanım Kolaylığı, Algılanan Faydayı pozitif bir biçimde etkilemiş olup ($\beta=0.563$, $p < 0.001$), Algılanan Kullanım Kolaylığının bir birim artması Algılanan Faydayı 0,563 kat artırmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₂ hipotezi kabul edilmiştir.

H₃ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Kullanım Kolaylığı, Davranışa Yönelik Niyeti pozitif bir biçimde etkilemiş olup ($\beta=0.565$, $p < 0.001$), Algılanan kullanım kolaylığının bir birim artması Davranışa Yönelik Niyeti 0,565 kat artırmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₃ hipotezi kabul edilmiştir.

H₄ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Kişisel ve Güvenlik, Algılanan Kullanım

Kolaylığını pozitif bir biçimde etkilemiş ($\beta=0.569$, $p < 0.001$) olup, Algılanan kişisel ve güvenliğin bir birim artması Algılanan Kullanım Kolaylığını 0,569 kat artırmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₄ hipotezi kabul edilmiştir.

H₅ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Kişisel ve Güvenlik, Algılanan Faydayı pozitif bir biçimde etkilemiş ($\beta=0.327$, $p < 0.001$) olup, Algılanan Kişisel ve Güvenliğin bir birim artması Algılanan Faydayı 0,327 kat artırmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₅ hipotezi kabul edilmiştir.

H₆ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Kişisel ve Güvenlik, Davranışa Yönelik Niyeti pozitif bir biçimde etkilemiş olup ($\beta=0.176$, $p < 0.001$), Algılanan Kişisel ve Güvenliğin bir birim artması Davranışa Yönelik Niyeti 0,176 kat artırmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₆ hipotezi kabul edilmiştir.

H₇ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Eğlence, Algılanan Kullanım Kolaylığını negatif bir biçimde etkilemiş olup ($\beta=-0.045$, $p < 0.01$), Algılanan Eğlencenin bir

birim azalması Algılanan Kullanım Kolaylığını 0,045 kat azaltmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₇ hipotezi kabul edilmiştir.

H₈ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Eğlence, Algılanan Faydayı pozitif bir biçimde etkilemiş ($\beta=0.109$, $p<0.001$) olup, Algılanan eğlencenin bir birim azalması algılanan faydayı 0,109 kat artırmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₈ hipotezi kabul edilmiştir.

H₉ hipotezi incelendiğinde; banka müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda algılanan eğlence, kullanım niyetini negatif bir biçimde etkilemiş ($\beta=-0.120$, $p<0.001$) olup, Algılanan Eğlencenin bir birim azalması Davranışa Yönelik Niyeti 0,120 kat azalmaktadır. Araştırmada öne sürülmüş olan H₃ hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmada Açıklayıcı Faktör Analizinde Algılanan Sistem Performansına ait maddelerin çalışmadığı görülmüş olup, araştırmada ASP'ye ait hipotezler incelenememiştir. Algılanan Sistem Performansı'nın H₁₀, H₁₁ ve H₁₂ hipotezlerinin modelden çıkarılması uygun görülmüştür. Anlamlı sonuç veren H₁, H₂, H₃, H₄, H₅, H₆, H₇, H₈ ve H₉ hipotezleri ise kabul görmüştür.

Araştırmada H₃ hipotezinde İnternet bankacılığı müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının meydana gelmesinde Algılanan Kullanım Kolaylığı, Davranışa Yönelik Niyet üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. H₂ hipotezinde; Algılanan Kullanım Kolaylığından Algılanan Faydaya giden bağ önemlidir ve güçlü bir etki göstermektedir. H₄ hipotezinde; Algılanan Kişisellik ve Güvenlikten Algılanan Kullanım Kolaylığı'na giden bağ da önemlidir ve güçlü bir etki göstermektedir. En güçlü bağın ve etkinin Algılanan Kişisellik ve Güvenlikten Algılanan Kullanım Kolaylığı'na giden bağ olduğu ve diğer hipotezlere ait olan bağlar da da

daha az güçlü bir etki olduğu anlaşılmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde gün geçtikçe küreselleşmenin daha hızlı artmasıyla birlikte; bilgi ve iletişim teknolojilerine olan ihtiyaçta sürekli artmaktadır. İşletmeler; bu değişim ve dönüşüme ayak uydurabilmek için bilgi ve iletişim teknolojilerine daha çok gereksinim duymaktadır. Bankalar için bu koşullar altında İnternet bankacılığı hayati bir önem teşkil etmektedir. Çünkü İnternet bankacılığı, İnternet bankacılığı müşterilerine sunduğu imkânlar dâhilinde, bankaların projelerini başarıyla gerçekleştirmelerine fırsat sağlayarak onlara rekabet avantajı sunmaktadır. Bu araştırmanın konusu, banka müşterilerinin algılarının, İnternet bankacılığı bilgi ve iletişim teknolojilerinin kabullenilmesine etkilerini incelemektir. İnternet bankacılığı kullanan bireysel banka müşterilerinin bu teknolojiyi kullanırken algıladıkları fayda, kullanım kolaylığı, gizlilik ve güvenlik, sistem performansı ve algıladıkları eğlence önemlidir. Bu bağlamda Ankara bölgesinde bulunan İnternet bankacılığı müşterileri üzerinde bir saha çalışması yapılarak, Ankara ilinde 1080 katılımcıya anket uygulaması yapılmıştır. Anket verilerinin istatistikî analizleri SPSS Statistics 22 ve SPSS Amos 21 Programları kullanılarak yapılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Araştırmada test edilen modele göre; İnternet bankacılığı müşterilerinin İnternet bankacılığı teknolojilerini kullanımında Davranışa Yönelik Niyetin, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Algılanan Fayda, Algılanan Kişisellik ve Güvenlik ile Algılanan Eğlence tarafından etkilendiği görülmektedir. Algılanan Eğlence ile Algılanan Kişisellik ve Güvenlik; Algılanan Fayda ve Algılanan Kullanım Kolaylığını etkilemekte, Algılanan Fayda ile Algılanan Kullanım Kolaylığı da Davranışa Yönelik Niyet üzerine etkili olmaktadır. Algılanan Kişisellik ve Güvenlik'in Davranışa

Yönelik Niyet üzerindeki direkt etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ve Algılanan Kişisel ve Güvenlik'in Algılanan Fayda üzerinden Davranışa Yönelik Niyet'e olan dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmüştür. Algılanan Eğlence'nin Davranışa Yönelik Niyet üzerindeki direkt etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ve Algılanan Eğlence'nin Algılanan Fayda üzerinden Davranışa Yönelik Niyet'e olan dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmüştür. Modeli test etmedeki temel amacın gizil değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin test edilmesi olması bağlamında, araştırmada YEM'den yararlanılmıştır.

Potansiyel kabullenicilerin, yeni bir teknoloji ile deneyim yokluğunda, onların kabul niyetlerine yardımcı olması için, güvenecek kimselerin görüşlerine bakma olasılığı daha yüksektir (Lee ve Wan, 2010: 44). Bu bağlamda İnternet bankacılığı bireysel müşterileri kolektivist bir anlayışla, İnternet bankacılığını halen kullanmakta olan kişilerden veya potansiyel müşterilerden etkilenebileceklerdir. Bankalar web sitelerinin tanıtımında bu durumu göz önünde bulundurarak çalışmalar yapabilir.

Müşterinin bilgi seviyesi, birbirini takip eden eylemleri ve hizmet karşılama süreçlerine yapmış oldukları katkı düzeyleri, müşterilerin İnternet bankacılığı süreçlerinde ifade edilen tatmin olma veya olmama durumlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Broderic vd., 2008: 146) Bu bağlamda; bankalar, İnternet bankacılığı potansiyel müşterilerinin veya halen İnternet bankacılığını kullanmakta olan müşterilerin, bu alternatif dağıtım kanalını kullanmaya yönelik davranışsal niyetlerinin, tatmin olma veya olmama durumlarına yönelik çalışmalarına ağırlık vermelidir.

Teknoloji Kabullenme Modeli, Davranışa Yönelik Niyet üzerinde, Algılanan Fayda ve Algılanan Kullanım Kolaylığı aracılığıyla dış değişkenlerin etkileri (örneğin, sistem özellikleri, gelişim süreci, eğitim vb.) olduğunu teorize eder

(Venkatesh ve Davis, 2000: 187). Bu araştırmada ortaya çıkan sonuç, Venkatesh ve Davis'in (2000) bulgularını destekler niteliktedir.

Durer vd.nin (2009: 153) yapmış olduğu çalışmada banka müşterilerinin İnternet bankacılığını kullanmamalarına etki eden faktörler olarak kullanım zorluğu, maliyet güvenlik problemleri, teknolojik ürünlere yabancıklık ve alışkanlıkların değiştirilmek istenmemesi olarak belirtilmiştir. Korkmaz ve Gövdeli'nin (2005) yapmış olduğu çalışmaya göre Türkiye'de bankacılık sektöründe banka müşterilerinin alternatif dağıtım kanalları konusunda bilgi düzeyleri eksik bulunmakta ve bu kanalları kullanmakta çekingen kalmaktadırlar. Pala ve Kartal'ın (2010: 1) yapmış olduğu çalışmada; banka müşterilerinin İnternet bankacılığına yönelik tercihleri; erişim ve kullanım kolaylığı, öğrenme kolaylığı, işlem çeşitliliği, bankanın İnternet sayfasındaki yetersizlikler, güvenlik, ödeme ve finansal işlemler ve hayat tarzı boyutları altında toplanmıştır. Yapılan çalışmada, İnternet bankacılığında güven, yukarıda belirtilen boyutların arasında ilk sıralarda yer aldığı belirtilmiştir (Pala ve Kartal:2010:1).. Yapılan bu araştırmada da bu bulguları destekler nitelikte, Algılanan Kişisel ve Güvenlik, Davranışa Yönelik Niyeti pozitif bir biçimde etkilemiş olup, İnternet bankacılığı bireysel müşterilerinin kişisel ve güvenliğe önem verdikleri ortaya çıkmaktadır.

Şiker (2011: 46) tarafından yapılmış olan çalışmada, banka müşterilerinin İnternet bankacılığını benimsemelerine etki eden faktörler üzerinde çalışılmıştır. Çalışmada Teknoloji Kabullenme Modeli kullanarak müşterilerin İnternet bankacılığı kullanımına etki eden faktörler olarak sosyal etki, algılanan güvenilirlik ve web site özelliklerini modele eklemiştir. Ele alınan faktörlerden algılanan kullanılabilirlik, algılanan kullanım kolaylığı ve web site özellikleri değişkenleri önemli faktörler olarak bulunmuştur. Ustasüleyman ve Eyüboğlu'nun (2010: 29-30) yapmış olduğu çalışma; Teknoloji Kabullenme Modeli'nin kullanılmış olup, modele güven ve

algılanan web güvenliği değişkenleri eklenmiştir. Bu çalışmada algılanan kullanım kolaylığı İnternet bankacılığının benimsenmesinin en çok etkileyen faktör olarak belirlenmiştir. Tandrayen'in Mauritus'da 400 kişi üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre; algılanan güvenlik ve gizlilik, İnternet bankacılığı kullanımı için önemli faktörlerdir (2011: 13). Bu araştırmada; İnternet bankacılığı müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Algılanan Kullanım Kolaylığını pozitif bir biçimde etkilemiştir ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Algılanan Kişisellik ve Güvenlik, Algılanan Faydayı pozitif bir biçimde etkilemiştir. Elde edilen sonuç, yukarıda adı geçen bu çalışmalardan elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

İnternet bankacılığı müşterilerinin İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Eğlence, Algılanan Kullanım Kolaylığını negatif olarak etkilemiştir. Algılanan Eğlencenin azalması Algılanan Kullanım Kolaylığını azaltırken, İnternet bankacılığı kullanım davranışının oluşumunda Algılanan Eğlencenin azalması Algılanan Faydayı artırmaktadır. Algılanan Eğlencenin bir birim azalması Davranışa Yönelik Niyeti azalmaktadır. Dias (1998: 341-342) tarafından bilgisayar teknolojisi kullanan operasyon müdürleri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre; Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı ve Algılanan Eğlence faktörlerinin birbirleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır ve Algılanan Eğlence nin mikrobilgisayar kullanımında önemli bir motive edici faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuç ise, Dias'ın (1998) bulgularını destekler niteliktedir.

İnternet bankacılığı hizmeti sunan bankalar için web sitelerinin sade ve anlaşılır olduğu yönünde algı yaratmaları ve bu doğrultuda reklam yapmaları yararlı olabilir. İnternet bankacılığı hizmeti sunan bankalar tarafından, İnternet bankacılığı web sitelerinin okunurken bunaltıcı olmadığını vurgulanarak, İnternet bankacılığının güvenli olmasının yanısıra faydalı olduğu

yönünde bilgilendirmeler yapılabilir. Güvenlik duvarı, antivirüsler ve şifreleme gibi güvenlik teknolojileri hakkında müşteriler, seminerler düzenleyerek bilgilendirilebilir. Bankalar tarafından, İnternet bankacılığı müşterileri, İnternet bankacılığının daha fazla alış-verişte kullanılabilmesi yönünde teşvik edilebilir. Bu hizmetin kullanımının erişim sağlamada yeniliklerle desteklendiği ve sürekli güncellendiği yönünde telkinler yapılarak İnternet bankacılığı kullanımı özendirilebilir.

Banka işlemlerinin yapılabilmesi için bankaların teknik alt yapıyı sürekli güncelleştirirken, bir yandan da İnternet bankacılığı müşterilerine bu doğrultuda bilgiler vermesi müşterileri kullanım yönünde bilinçlendirebilir. İnternet bankacılığı müşterilerinin yaş grubuna ve kullanım alışkanlığına göre; bankaların web sayfalarının kullanımını kolaylaştırılarak, bankaların web sayfaları daha çekici hale getirilebilir.

Bankalar İnternet bankacılığı müşterilerine daha hedonik web sayfası tasarım özellikleri sunarak müşterilerin elde ettikleri faydayı ve kullanım kolaylığı algısını artırabilirler. çağdaş pazarlama iletişimi yoluyla (e-posta, sosyal ağlar vs.) İnternet bankacılığının gizlilik ve güvenilirliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar, İnternet bankacılığı için müşterilerin endişelerini azaltma noktasında olumlu bir strateji olabilir. Bankalar, İnternet bankacılığının; kâğıt israfını engelleyerek sürdürülebilir madde ve enerji kullanımına pozitif bir katkıda bulunmakta olduğunu belirterek, İnternet bankacılığının israfa karşı çevre dostu bir önlem olduğu yönünde müşterilerini bilinçlendirilebilir.

Bu araştırma İnternet bankacılığı mevcut müşterilerine uygulanmıştır. Daha sonra yapılacak olan araştırmalar, potansiyel müşterilere yoğunlaşarak bu çalışma genişletilebilir. Bu araştırmada kullanılan "Teknoloji Kabullenme Modeli", diğer finansal işletme müşterileri (yatırım bankaları, sigorta şirketleri, yatırım şirketleri gibi finans sağlayan kurumlar)

için yapılan çalışmalar için kullanılabilir. Diğer elektronik bankacılık alternatif dağıtım kanalları (otomatik vezne makinaları, kredi kartları, banka kartları vs.) için de uygulanabilir. Aynı araştırma farklı şehirlerde veya bölgelerde uygulanabilir; örneklem büyüklüğü genişletilerek Türkiye genelini kapsayan yeni çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmada araştırmanın örneklemine, İnternet bankacılığının daha yaygın olarak kullanılabileceği şehirleşme oranının daha yüksek olacağı kesimler ele alınmış olup, kırsal bölgeleri dikkate

alınmamıştır. Bu araştırma; belirli bir bölgeden ve kesimden alınan cevaplara dayanmaktadır ve bu çalışmada elde edilen bulguların genelleştirilmesi için bir takım yeni bilgilere ihtiyaç doğurabilir ve Türkiye geneline yayılarak yeni araştırmalar yapılabilir. İnternet bankacılığı araştırmaları için Teknoloji Kabulme Modeli'ne değişik değişkenler eklenerek (göreceli avantaj, İmaj, uyumluluk, öz yeterlilik, endişe vs.) yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ALDEMİR, K., (2004). “Bankalarda Alternatif İş Kanallarından İnternet Bankacılığı”, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- BRODERICK, J.A. ve VACHIRAPORNPUK, S. (2008). “İnternet Bankacılığında Hizmet Kalitesi: Müşteri Rolünün Önemi”, C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 9(1): 131-147
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., (2009), Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Pegem Akademi, 10. Baskı, Ankara
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Pegem Akademi, 14. Baskı, Ankara
- CHAVAN, J. (2013). “Internet Banking-Benefits And Challenges In An Emerging Economy”, International Journal Of Research In Business Management, 1(1);19-26
- DAVIS, D. (1989). “Perceived Usefulness, Perceived Ease Of Use, And User Acceptance Of Information Technology”, Mıs Quarterly, 13(3): 319-340
- DASH, M., MOHANTY, A., K., PATTAIK, S., MOHAPATRA, R., C., SAHOO, D., S. (2011). “Using The Tam Model To Explain How Attitudes Determine Adoption Of İnternet Banking”, European Journal Of Economics, Finance And Administrative Sciences (36):50-59
- DIAS, S.,D., (1998). “Managers’ Motivation For Using Information Technology” Industrial Management & Data Systems, 98(3):338-342
- DURER, S., ÇALIŞKAN, A.,Ö., AKBAŞ, H., E., GÜNDOĞDU, C.E. (2009). “İnternet Bankacılığını Kullanma Kararını Etkileyen Faktörler: Türk Banka Müşterileri Üzerine Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 26(1):133-154
- GÖVDELİ, Y., E. (2005). “Türk Bankacılığında Alternatif Dağıtım Kanalları Ve Bunların Gelişiminde Eğitimin Önemi”, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı, Ankara,
- GÜRİŞ, S. ve ASTAR, M. (2015). Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile Analiz, Genişletilmiş 2. Basım, Der Yayınları, İstanbul
- HEIJDEN, H. (2004). “User Acceptance Of Hedonic Information Systems”, Mıs Quarterly, 28(4): 695-704
- HOLDEN, H. ve RADA, R. (2011). “Understanding The Influence Of Perceived Usability And Technology

- Self-Efficiency On Teachers' Technology Acceptance", *Journal Of Research On Technology İn Education*, 43(4):343-367
14. KARTAL. B. ve PALA,E. (2010). "Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığı İle İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Pilot Araştırma", *Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Manisa Yönetim Ve Ekonomi*, 17(2):43-61
15. KAYIŞ, A.. (2010). "Güvenilirlik Analizi", s.403-419, (Ed)..KALAYCI, Ş., *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 5.Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara
16. KLINE, R. (2011). *The Sage Handbook of Innovation in Social Research Methods*, Birinci Baskı, Sage Publications Inc., USA
17. LALLMAHAMOOD, M. (2007). "An Examination Of Individual's Perceived Security And Privacy Of The Internet In Malaysia And The Influence Ofthis On Their Intention To Use E-Commerce: Using An Extension Of The Technology Acceptance Model", *Journal Of Internet Banking And Commerce*, 12(3):1-26
18. LEE, P., B. ve WAN, G. (2010). "Including Subjective Norm And Technology Trust İn The Technology Acceptance Model: A Case Of E-Ticketing In China", *The Data Base For Advances İn Information Systems*, 41(4):40-51
19. LIU, L., MA, Q. (2006). "Perceived System Performance:A Test Of An Extended Technology Acceptance Model", *Database For Advances İn Information Systems*, 37, (2/3): 51-59
20. MEYDAN, C.-H. Ve ŞEŞEN, H. (2011) *Yapısal Eşitlik Modellemesi Amos Uygulamaları*, Detay Yayıncılık, Ankara
21. KO, E., KIM,Y., E. ve LEE, K.,E. (2009). "Modeling Consumer Adoption Of Mobile Shopping For Fashion Products In Korea", *Psychology & Marketing*, 26(7):669-687
22. PIKKARAINEN,K., PIKKARAINEN, T., KARJALUOTO,H. ve PAHNILA, S. (2004) "Consumer Acceptance Of Çevrimiçi Banking: An Extension Of The Technology Acceptance Model", *Internet Research*, 14(3):224-235
23. SCHREIBER,J.,B., STAGE,F.,K., KING,J., NORA,A. ve BARLOW,E.,A. (2006). "Reporting Structurel Equation Modeling And Confirmatory Factor Analysis Results:A Review", *The Journal Of Educational Research*, 99(6):323-338
24. SCHUMACKER, R., E., LOMAX, R. ve G. (2010). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*, Routledge Taylor and Francis Group, 3. Baskı, New York
25. SUKI, N., M., N. Ve SUKI N.,M. (2011). "Exploring The Relationship Between Perceived Usefulness, Perceived Ease Of Use, Perceived Enjoyment, Attitude And Subscribers' Intention Towards Using 3g Mobile Services", *Journal Of Information Technology Management*, XXII(1):1-7
26. SÜMER, N. (2000). *Yapısal Eşitlik Modelleri:Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar*, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6):49-74
27. ŞENESEN, Ü. (1998). *İktisatçılar, İşletmeciler, İşletme Mühendisleri İçin Betimleyici Sorgulayıcı İstatistik*, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Matbaası,
28. ŞIKER,P. (2011). "Müşterilerin İnternet Bankacılığını Benimsemelerine Yönelik Keşifsel Bir Araştırma", *Iuyd*, 2(2):35-50
29. TANDRAYEN-RAGOOBUR,V. (2011). "Is Mauritius Ready To E-Bank? From A Customer And Banking Perspective", *Journal Of Internet Banking And Chelappa, R., K.,*

30. USTASÜLEYMAN, T. ve EYÜBOĞLU, K.. (2010).
31. TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ. (2018). “İstatistiki Raporlar”, <https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar>, 03.11.2018
32. VARNALI. K. (2012). Dijital Tutulma Pazarlama İletişimi ve İnsan, 2. Baskı, Mediacat Kitapları
33. VENKATESH, V. ve DAVIS, D., V. (2000). “A Theoretical Extension Of The Technologyacceptance Model: Four Longitudinal Field Studies”, Management Science, 46(2):186-204

DEĞİŞİME DİRENÇ: BİR ÖLÇEK UYARLAMA ÇALIŞMASI

RESISTANCE TO CHANGE: A STUDY OF SCALE ADAPTATION

Abdullah ÇALIŞKAN*

* Doç. Dr., Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü,
abdullah.caliskan@toros.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5746-8550>

ÖZ

Bu çalışma, Oreg (2006) tarafından geliştirilen Değişime Direnç Ölçeği' nin, Türkçeye uyarlanması kapsamında, güvenilirlik ve geçerlilik değerleri ile ilgili bulguları içermektedir. Çalışma, iki farklı örneklemeden (n=403, n=366) alınan verilerle yürütülmüştür. Analizler sonucunda, ölçeğin orijinal faktör yapılanmasına uygun biçimde Bilişsel, Duygusal ve Davranışsal Direnç alt boyutlarından oluşan üç faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiştir. Güvenilirlik analizleri sonucunda ise ölçeğin tümü için Cronbach Alfa katsayısı, birinci örneklem için ,83, ikinci örneklem için ,94 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar, uyarlaması yapılan ölçeğin, Türkiye'deki farklı sektörler için değişime direnç eğiliminin ölçülmesinde geçerli ve güvenilir olarak kullanılacak bir ölçek olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Değişime Direnç Ölçeği, Doğrulayıcı Faktör Analizi, Geçerlilik, Güvenirlik.

Jel Kodları: M10, M12, M16.

ABSTRACT

This study includes the adaptation of the Resistance To Change Scale developed by Oreg (2006) to the Turkish language, and the findings about its reliability and validity values. The study has been carried out on the data from two different samples (n=403, n=366). The results showed that the scale consists of three sub dimensions cognitive, affective and behavioural resistance similar to the original form. The reliability of the scale was computed for each sample by the Cronbach's alpha coefficient technique and it was found to be ,83 for the first sample and ,94 for the second sample. Findings have shown that Turkish adaptation of the Resistance to Change Scale is a reliable and valid instrument that can be used in measuring the employees' resistance tends to change for different sectors in Turkey.

Keywords: Resistance To Change Scale, Confirmatory Factor Analysis, Validity, Reliability.

Jel Codes: M10, M12, M16.

1. GİRİŞ

Çağdaş organizasyonlar, meydana gelen yeni yaklaşımların neticesinde sıklıkla değişimle yüzyüze gelmektedir. Bu yeni yönetim yaklaşımları, çağdaş organizasyonların gelişen dünyada meydana gelen ani değişimlere süratle adapte olmalarını hedeflemektedir. Organizasyonel değişim, organizasyonu geliştirmek için her türlü alanda etkin, sonuca yönelik bir

çalışmadır (Doğan, 2004). Organizasyonel değişim yönetimi, bir organizasyonun kendi çevresiyle bütünleşmesinde ve çevresinde meydana gelen değişimlere hızlı bir şekilde uyum gösterebileceği bir esnekliğin kazandırılmasında rol oynayan bütün yönetsel ve organizasyonel tutumların geliştirilmesi çabaları sırasında her düzeydeki insanın yeteneğinden, bilgisinden

ve kişilik özelliklerinden yararlanma süreçlerinin tamamıdır şeklinde tanımlanabilir (Çalışkan, 2007).

Değişimin gerekliliği tüm çevrelerce kabul ediliyor olmasına rağmen, organizasyondaki bireylerin, değişim yönetimi uygulamalarına arzu edilen seviyede uyum sağlamaları pek kolay olmamaktadır. Değişim uygulamaları karşısında organizasyon içi en sık rastlanan tutum dirençtir (Lewin, 1947; Pideritt, 2000). Çünkü, hangi sektörde yer aldığına bakılmaksızın, bir organizasyonda bulunanların pek çoğu, hatta, bulunduğu durumdan çoğunlukla şikayetçi olmalarına rağmen, değişim fenomeninden çekinirler, korkarlar (Hussey, 1997). Organizasyonun çalışanlarının kendisinde, grup dinamiklerinde, kültürlerinde oluşan değişimler bireylerin bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerine neden olur (Anderson ve Barker, 1996). Bu durum organizasyonlar için de geçerlidir. Her canlı gibi, her toplumsal açık sistem gibi organizasyon da durulum içinde olmak ister, değişmeye karşı koyar (Başaran, 1992). Organizasyonların davranışları incelendiğinde, ekseriyetle işgörenlerin büyük bir kısmının işlerini değiştirmek istemedikleri, aktif ya da pasif olarak değişime karşı direndikleri gözlemlenebilir (Coch ve French, 1948; Dent ve Goldberg, 1999; Aktan, 1999).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değişime Direnç

Organizasyon içerisinde çalışanların çoğu, açık ve gizli olarak değişikliklere engel olma eğilimindedirler (Sabuncuoğlu, 2000). Çünkü değişim alışıldandan vazgeçmeyi öngörür. Bu neden ile çalışanlar değişimin, şimdiki durumu daha da kötüleştireceği inancını taşırlar. Özellikle gizli direnç söz konusu olduğunda ve bu direnç değişim uzmanları tarafından algılanmadığında, değişim çalışmaları aksayabilir. Amaçlanan değişiklikleri gerçekleştirmek için organizasyonların çalışanlarının işbirliğine ihtiyaçları vardır (Porras ve Robertson, 1992; Schyns, 2004). Değişime karşı direnç,

değişim sürecini ciddi şekilde engelleyebilir ve azalmış memnuniyet, verimlilik, performans, psikolojik iyilik hali ve artan devamsızlık, işten ayrılma niyeti gibi olumsuz sonuçlar getirebilir (Miller vd., 1994; Stanley vd., 2005).

Tüm bu olumsuzluklar değişime karşı direnç yaratabilir. Direnç; bireyin kendini değişimin etkisinden korumaya dönük davranışının göstergesidir. Kısaca direnç, değişime karşı en tipik birey ya da grup tepkisidir (Özgen ve Ölçer, 1997). Bu kapsamda, çalışanların açık dirençleri; grevler, işi yavaşlatma, sendikalaşma biçiminde olurken, gizli tepkileri ise; organizasyona bağlılığın ve güdülenmenin azalması, yanlışların ve devamsızlıkların, işten ayrılma niyetlerinin artması gibi biçimlerde olabilir (Davis ve Newstorm, 1997; Doğan, 2004).

Direnç konusunda yeni yaklaşımlar, direncin engellenmesi gereken bir durum değil, aksine kurum içerisinde yararlı bir mekanizma olarak kabul edilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır (Dent ve Goldberg, 1999; Furst ve Cable, 2008). Çünkü işgörenlerin gösterdiği direnç eğiliminin altında yatan nedenler sorgulandığı takdirde, değişim yönetimi sürecini başarısızlığa götürecek etmenlerin aydınlatılması ve organizasyonel amaçların karşılıklı kabul edilebilir şekilde yeniden belirlenmesi ve geliştirilmesi mümkün olabilecektir (Köse, 1997; Lüscher ve Lewis; 2008; Ford ve Ford, 2009).

2.2. Değişime Direncin Nedenleri

Organizasyonlar, yoğun rekabet koşullarında değişim yönetimi sürecini başarıyla sürdürebilmek için öncelikle dışsal değişimlere adapte olabilmeyi başarmalı, sonra da organizasyon içi sistemleri, yapıları ve süreçleri bu değişimin gereğince yeniden oluşturmalıdırlar (Kırım, 1998; Caldwell ve Clapham, 2003). Organizasyon için bu değişim ve oluşum nasıl kaçınılmazsa, bunlara karşı direnç de o derece kaçınılmazdır (Lawrence 2009; Harvey ve Broyles, 2010). Çalışanlar çeşitli nedenlerden dolayı değişime karşı direnirler veya değişiklikleri anlayarak yöneticilere

yardım edip, değişimin gereğini yerine getirmeye ve katkı sağlamaya çalışırlar (Daft, 1993; Atkinson, 2005).

2.2.1. Kişisel Nedenler

İnsanlar doğuştan tutucu doğarlar. Canlılar, yaşamlarını devam ettirme içgüdüsünün bir parçası olarak koşulların değişmesini pek istemezler. Değişikliği, ne getireceği pek belli olmayan, sonuçları öngörülemeyen bir macera olarak algırlar. Bu nedenle insanlar değişime karşı direnilebilir, çünkü değişim, insanların dünyayı anlama biçimlerini tehdit eder, değerlerini ve rasyonelliklerini sorgulamaya çağırır (Argyris, 1990; Morris ve Raben, 1995).

Bireyler doğaları gereği, her tür değişimi önce reddetme ve direnme eğilimindedirler (Beerel, 2009). Çalışanların, değişimle ilgili geliştirdikleri değişimin organizasyonun ve bireylerin sahip olduğu değerlerle örtüşmediği inancı, değişimin ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştıracağı hatta, ihtiyaçların mevcut sistemle zaten karşılandığı inancı, değişimin gereksiz olduğu inancı, değişim sürecinin doğru şekilde ele alınmadığına ve dolayısıyla, değişim sürecini yöneten liderlere güven duyulmaması düşüncesi, değişimin başarısızlıkla sonuçlanacağı inancı gibi bazı tutumların, değişim süreçlerinde başarısızlığa sebep olduğu görülmüştür (Keenan, 2002; Chiang, 2010).

2.2.2. Sosyolojik Nedenler

Değişim süreci, yalnızca çalışanı etkilemez, aynı zamanda çalışanların meydana getirdiği grupları da etkiler. Bu nedenle çalışanlar içinde buldukları grubun bu süreçten olumsuz etkilenmesinden korktuklarından değişime karşı çıkarlar (Avey vd., 2008). Değişim özellikle gruplarda var olan biçimsel olmayan ilişkileri tehdit eder. Çalışanın eski iş grubundan ayrılması hatta eski iş arkadaşlarının bazılarının haksızlıklara uğramaları veya işten atılmaları grup havasını bozacağından değişimlere karşı tepkiler kaçınılmaz olur (Bovey ve Hede, 2001; Herold vd., 2008). İşgörenlerin çalıştığı organizasyona bağlılığının en büyük göstergesi, onun amaç

ve değerlerini kabul etme derecesidir. Değişimin amaçları ile grubun amaçları uyuşmadığı zaman çatışma ortaya çıkabilir (Burnes ve Philip, 2011). Grup üyeleri bu çatışmadan kaçınmak için değişime karşı direnç haline geçerler. Organizasyonlarda var olan gruplar yöneticileriyle birlikte çalışmaya alışmış olabilirler. Değişimle birlikte yöneticilerin değişmesi grup üyelerinde korkuya ve tepkiye neden olur (Fox ve Hamburger, 2001).

2.2.3. Ekonomik Nedenler

Çalışanların değişim uygulamalarıyla ilgili olarak en büyük korkuları teknolojik otomasyondur (Mullins, 1993). Çalışanlar değişen bilgi ve süreçler nedeniyle işlerini kaybedecekleri korkusuyla direnç gösterirler (Oreg, 2006). Çünkü çalışanlar eski öğrenmiş olduğu bilgi, yetenek ve alışkanlıklarını kaybederken, yeni teknolojinin gerektirdiği yeni süreç ve teknikleri öğrenmek zorunda kalırlar. Çalışanlar uzun vadede bu değişimin ekonomi için daha faydalı olacağı ve yeni iş imkanları yaratacağına inanmakta güçlük çekerler. Bir işi öğrenmek için yıllarını vermiş olan kişinin yapacağını makine gerçekleştirirse, çalışanın verdiği bütün emekler yok olur. Onun için önemli olan kendisinin ve ailesinin bugün ki refahıdır. Hem statünün, ustalığının ve ekonomik gücünün kaybolması, hem de yeniden bilinmeyen bir şeyi öğrenme zahmeti bireyi değişimlere karşı direnmeye götürebilmektedir (Choi ve Ruona, 2011). Değişimden dolayı, çıkarların ortadan kalması da direnmeyi ortaya çıkarır. Çıkarları ortadan kalkan ve zedelenen kişilerin sayısı ve gücü ne kadar fazla ise, değişime direnç de o kadar güçlü olur.

2.2.4. Organizasyonel Nedenler

Her organizasyonun içinde durağanlığı sağlayan sistemler vardır. Bu sistemler organizasyonun iç yapısını oluştururlar. Yani organizasyon bu yapıyı devamlı kılabilmek için değişime direnç gösterir. Özellikle işletmede uygulanmaya çalışılan değişimler, organizasyonun biçimsel (formal) yapısı üzerinde değişikliklere neden olabilir. Değişim nedeniyle bazı bölümler veya

servisler ortadan kalkar veya işlevlerini yitirirler. İşte bu durum, işletmelerde eski ilişkileri bitirip yeni ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Böylece mevkisini, yetkilerini, bir takım sosyal olanaklarını kaybeden bireyler doğal olarak değişime karşı gelirler. Her organizasyon birbirine bağlı alt sistemlerden oluşmaktadır. Birinin diğerini etkilemeden değişimi gerçekleştirmek mümkün değildir. Değişim bir grup üyelerinin gereksinmelerini karşıladığı ölçüde üyeleri açısından çekici olacaktır. Bu çekicilik üyelerin başkalarını etkileme ve başkaları tarafından etkilenmeye daha yatkın olmaya yol açar (Ülgen, 1997).

Organizasyonlarda değişimi isteyenler/mevcut statükoyu korumak isteyenler, gruplar, lobiler, klikler, rakipler vb. arasında mücadele ortamı vardır. Bir grup kendi etki alanında başka bir grubun yer almaya başladığını hissettiği anda, çatışma, dolayısıyla değişime direnç, başlama eğilimine girer (Dent ve Goldberg, 1999). Ancak, eğer organizasyon değişimi yaşamak azminde ise, çatışma kaçınılmaz bir süreçtir. Önemli olan, çatışmayla sarf edilen enerjinin, organizasyonun yararına yönlendirilebilmesidir. Değişimin hızı arttıkça kompleks çatışmaların ortaya çıkması ihtimali artacaktır. Çünkü değişim, fırsatlar yaratmakla beraber, birtakım uyumsuzluk sorunlarını da ortaya çıkaracaktır (Wanberg ve Banas, 2000).

İşin yeniden tasarımı ve yapısal bir değişime çalışanın uzun yıllar üstlendiği sorumluluğu başkasına vermesine neden olur. Bu da değişime olan direnci ortaya çıkarır. Grup hareketleri değişimde bir baskı unsuru olarak ortaya çıkar. Özellikle grup üyeleri değişimi istememişlerse değişime karşı çıkarlar (Caruth vd., 1985). Grup ortamında değişim, birden fazla kişiyi etkilediğinden, grubun tepkisi bireylerin tek tek tepkilerinin toplamından daha fazladır. Grup üyeleri, ekonomik kayba sebebiyet verse bile bir takım değişimleri, kendi prestijleri, aralarındaki birlik ve ilişkilere hatta maharetlerine tehdit olarak görüp direnme yoluna giderler (Gomez ve Rosen, 2001; Stensaker ve Meyer, 2012).

Organizasyon içindeki yetki, sorumluluk ve karar verici otoritenin yeniden belirlenmesi veya değişimi organizasyonda bir takım tepkilere sebep olur. Kaynak dağılımında en büyük paya sahip olan bireyler ve gruplar, kaybın ekonomik olarak kesilmesi korkusuyla oluşan değişimlere tepki gösterirler (Stensaker vd., 2002; Singh, 2012).

2.3. Değişime Direnç Boyutları

Organizasyonel değişimlere karşı oluşan direnç, işgörenin değişim gerçekleştiğinde kaybedebileceğini düşündüğü bazı imtiyazlarını korumaya yönelik bir tutum olarak algılandığı takdirde, daha iyi anlaşılabilir (Schalk vd., 1998). Değişime direnç ile ilgili alan yazın incelendiğinde, kavrama yapılan önemli katkılardan birisinin Piderit' in (1999) çalışması olduğu görülmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda (Maurer, 1996; Henry, 1997; Agoos, 1997; Waddell ve Sohal, 1998; Dent ve Goldberg, 1999) değişime direnç kavramına sadece yönetimin gözünden bakılmış olmasına ve değişime direnç kavramını tek boyutlu bir yaklaşım olarak ele alınmış olmasına rağmen (Stensaker ve Meyer, 2012); Piderit (2000), değişimi anlayabilmek için çalışanların gözünden bakılması gerekliliğini vurgulamış ve bunun için de değişime direnç kavramını, değişime karşı, duygusal, bilişsel ve davranışsal bileşenleri içeren çok boyutlu bir tutum olarak ele almak gerekliliğini belirtmiştir. Böyle bir yaklaşımın, direncin öncülleri ve sonuçları arasındaki karmaşık yapıyı daha iyi açıkladığı değerlendirilmektedir (Oreg, 2003; Szabla, 2007).

2.3.1. Bilişsel Direnç

Bilişsel unsur bir tutumun fikir veya inanç kısmıdır. Bilişsel direnç, bu değişim gerekli mi ya da kuruma fayda sağlayacak mı gibi sorulara verilen yanıtlarla, işgörenlerin değişim hakkında ne düşündüklerinin ortaya konulmasıdır. Yani, değişime direncin bilişsel boyutunda çalışanların değişime ilişkin mevcut inançları ele alınmakta ve sorgulanmaktadır (Oreg, 2006). Bilişsel direnç, duygusal ve davranışsal direncin başlangıç noktasıdır (Chung vd., 2012).

2.3.2. Duygusal Direnç

Duygusal unsur bir tutumun duygusal veya hislerle ilgili kısmıdır. Değişime direncin duygusal boyutunda, çalışanların organizasyonel değişime ilişkin duyguları ele alınmaktadır. Duygusal bileşen, bireylerin değişim hakkında ne hissettiği ile ilgilidir (Oreg, 2006). Örneğin, kızgın, endişeli, gerginlik gibi duygular içerir ve değişimle ilgili olumlu/olumsuz duyguları kapsar. Yani duygusal direnç, kişilerin değişimle ilgili düşüncelerini gösterir. Duygusal direnç, çalışanların değişim süreci hakkında bilgi eksikliği veya yetersiz/kalitesiz iletişim miktarı nedeniyle ortaya çıkabilir (Coetsee, 1999).

2.3.3. Davranışsal Direnç

Davranışsal unsur birine ya da bir şeye yönelik belirli bir şekilde davranma niyetidir. Davranışsal bileşen, organizasyon içerisinde gerçekleşen değişim sürecine yanıt olarak, değişimden şikayetçi olmak, diğerlerini ikna etmeye çalışmak gibi hareket etme niyet veya eylemlerini içerir. Yani değişime direncin davranışsal boyutunda, çalışanların organizasyon içerisinde değişime karşı geliştirdikleri davranışları ele alınmaktadır (van Dam vd., 2008). Bu çabalar, değişimi önlemek, protesto etmek, grevler düzenlemek gibi şekillerde olabilmektedir (Singh vd., 2012).

Bu bileşenler, insanların bir nesneyi veya durumu değerlendirmesinin üç farklı tezahürünü yansıtır. Elbette bu üç bileşen birbirinden bağımsız değildir ve insanların bir değişim hakkında hissettiği şeyler genellikle onun hakkında ne düşündükleriyle ve onun konusundaki davranışsal niyetleriyle örtüşecektir. Bununla birlikte, bileşenler birbirinden farklıdır ve her biri direnç fenomeninin farklı bir yönünü vurgular. Bazı değişkenler, insanların bir değişiklik hakkında nasıl hissettiği üzerinde birincil etkiye sahip olabilirken, diğerleri ne yaptıkları ve diğerleri hakkında ne düşündüklerini daha fazla etkileyebilir. Benzer şekilde, insanların bir değişime yönelik duyguları, davranışlarının veya düşüncelerinin

sonuçlarından farklı sonuçlara yol açabilir (Oreg, 2006).

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Sorunsalı

Çalışanların değişime bağlı ya da karşı tutumları, değişim yönetimi sürecinin seyrini yönlendiren temel faktörlerdendir. Organizasyon içerisindeki bireylerin motivasyonları, bilgi ve yetenekleri kadar değişime ilişkin olumlu ya da olumsuz tutumları da değişimin başarısını etkilemektedir (Susanto, 2008). Bu nedenle, organizasyon içerisindeki bireylerin değişime karşı tutum ve davranışlarının belirlenmesi, organizasyonlar için kaçınılmaz bir olgu olan değişimin yönetimi için son derece önemlidir. Ancak, bunu en az maddeyle en geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçebilecek bir ölçeğe ihtiyaç duyulmaktadır. Alan yazın incelendiğinde, değişime direnç olgusunun ölçümüne yönelik sınırlı sayıda çalışma tespit edilmiş olup, bu çalışmalar farklı boyutlar içermektedir. Bu çalışmada, bireylerin değişime direnç algı ve tutumlarının ölçülmesine farklı bir alternatif sunmak üzere, Oreg (2006) tarafından geliştirilen ve kullanılan ölçeğin Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır. Bu ölçeğin seçilmesinin sebebi, değişime direnç kavramını bilişsel, duygusal ve davranışsal direnç olmak üzere üç boyutlu bir yaklaşım olarak ele almış olması ve mevcut ölçeklere göre daha az ifade sayısına sahip olması, ifadelerin daha anlaşılır olması ve cevaplama süresinin kısa olmasıdır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

3.2.1. Çeviri ve Dil Geçerliliği

Değişime Direnç Ölçeği' nin Türkçe'ye çeviri sürecinde, Brislin ve arkadaşlarının (1973) önerdiği 5 aşamalı metod kullanılmıştır. Bu aşamalar, ilk çeviri, ilk çevirinin değerlendirilmesi, tekrar çeviri, tekrar çevirinin değerlendirilmesi ve alanında uzman kişi görüşlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede Oreg (2006) tarafından geliştirilen üç boyutlu Değişime

Direnç Ölçeğinin İngilizce orijinali, öncelikle iyi derecede İngilizce bilgisine sahip iki İngiliz Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi tarafından, birbirinden bağımsız olarak Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler yedi farklı alan uzmanı tarafından incelenip karşılaştırılarak her bir maddeyi en iyi temsil ettiği düşünülen ifadeler, anlaşılabilirlik ve kültürel uygunluk kriterlerinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda elde edilen Türkçe ölçek, yönetim organizasyon alanında çalışan iki

akademisyen tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Müteakiben, bu ölçek özgün ölçek ile karşılaştırılmış ve son aşamada 2 uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman değerlendirmeleri sonrasında ölçeğe Tablo 1'deki son şekli verilmiş ve bu haliyle çalışmada kullanılması kararlaştırılmıştır. Ölçeğin orijinal formu, 5'li Likert tipi (1-Hiç katılmıyorum, 5-Tamamen katılıyorum) bir ölçektir.

Tablo 1: Değişime Direnç Ölçeği

1. Boyut	<u><i>Bilişsel Tepki (Cognitive)</i></u>
1.	Değişimin organizasyonda iş yapma süreçlerine zarar vereceğini düşünüyorum.
2.	Değişimi gerçekleştirmenin olumsuz bir şey olduğunu düşünüyorum.
3.	Değişimin işimi zorlaştıracağına inanıyorum.
4.	Değişimin organizasyona fayda sağlayacağına inanıyorum. *
5.	Şahsen değişimden faydalanacağıma inanıyorum. *
2. Boyut	<u><i>Duygusal Tepki (Affective)</i></u>
6.	Değişimden korkarım.
7.	Değişim hakkında olumsuz duygulara sahibim.
8.	Değişim beni gerçekten heyecanlandırır. *
9.	Değişim beni üzer.
10.	Değişim beni strese sokar.
3. Boyut	<u><i>Davranışsal Tepki (Behavioural)</i></u>
11.	Değişimin gerçekleşmesini önlemek için yollar ararım.
12.	Değişimi protesto ederim.
13.	Meslektaşlarıma, yapılan değişime dair itirazlarımı iletirim.
14.	Yönetime, yapılan değişime dair itirazlarımı iletirim.
15.	Başkalarına, yapılan değişiklikten övgüyle bahsederim. *

**Ters kodlu ifade.*

3.2.2. Verilerin Toplanması ve İstatistiksel Analiz

Çalışmada verilerin toplanması için kullanılan anket formunda çalışmanın kapsamı ile ilgili bir bilgilendirme notu, ankete katılanların demografik özelliklerini ortaya koymaya yönelik tanımlayıcı istatistiklere ilişkin sorular ve orijinal ölçeğin Türkçe çevirisini içeren üç boyut ve

15 ifadeden oluşan bölümler yer almaktadır. Toplanan verilerin analizinde paket programlardan istifade edilmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

3.2.3. Örneklem

Değişime Direnç Ölçeğinin Türkçe' ye uyarlanması çalışmasında iki ayrı örneklem grubundan istifade edilmiştir. Çalışmada iki

farklı örneklem grubu kullanılmasındaki amaç, elde edilen bulguların genellenabilirliğinin artırılmasıdır. Örneklem gruplarının seçiminde değişimin çok fazla olduğu ve olumlu/olumsuz etkilerinin büyük oranda hissedileceğinin değerlendirildiği sektörler olan savunma sanayi sektörü ve sağlık sektörleri ele alınmıştır.

3.2.3.1. Birinci Örneklem Grubu

Birinci örneklem için katılımcılar, Ankara ili ve çevresinde faaliyet gösteren savunma sanayi sektörü çalışanlarıdır. Bu sektörde yaklaşık olarak 10000 kişi çalışmaktadır. Ana kütlede %95 güvenilirlik sınırları içerisinde %5'lik bir hata payı dikkate alınarak örneklem büyüklüğü 370 kişi olarak hesap edilmiştir (Sekaran, 1992). Bu kapsamda tesadüfi örnekleme yöntemiyle toplam 600 kişiye anket uygulaması yapılması planlanmıştır. Gönderilen anketlerden 422'si geri dönmüş ve 403 tanesi analiz yapmak için uygun bulunmuştur.

Birinci örneklem grubunu, Ankara ili ve çevresinde görev yapan 216 erkek (% 53.6) ve 187 bayan (% 46.4) toplam 403 savunma sanayi sektörü çalışanı oluşturmuştur. Birinci grubun 299' u evli (% 74.2), 104' ü bekar (%25.8) olup, 42' si (% 10.4) lise, 305' i (% 75.7) lisans, 49' u (% 12.2) yüksek lisans ve 7' si (% 1.7) doktora mezunudur. Örneklemin yaş ortalaması 36.26; çalışma süresi ortalaması 12.34 olarak tespit edilmiştir.

3.2.3.2. İkinci Örneklem Grubu

İkinci örneklem için katılımcılar, Mersin ili ve çevresinde faaliyet gösteren kamu ve özel sağlık kurumları çalışanlarıdır. Bu kurumlarda yaklaşık olarak 6000 personel çalışmaktadır. Ana kütlede %95

güvenilirlik sınırları içerisinde %5'lik bir hata payı dikkate alınarak örneklem büyüklüğü 361 kişi olarak hesap edilmiştir (Sekaran, 1992). Bu kapsamda tesadüfi örnekleme yöntemiyle toplam 500 kişiye anket uygulaması yapılması planlanmıştır. Gönderilen anketlerden 382'si geri dönmüş ve 366 tanesi analiz yapmak için uygun bulunmuştur.

İkinci örneklem grubunu, Mersin ili ve çevresinde görev yapan 169 erkek (% 46.2) ve 197 bayan (% 53.8) toplam 366 kamu ve özel sağlık sektörü çalışanı oluşturmuştur. İkinci grubun 217' si evli (% 59.3), 149' u bekar (% 40.7) olup, 28' i (% 0.8) önlisans, 187' si (% 51.1) lisans, 52' si (% 14.1) yüksek lisans ve 99' u (% 27.0) doktora mezunudur. Örneklemin yaş ortalaması 39.67; çalışma süresi ortalaması 17.22 olarak tespit edilmiştir.

3.2.4. İç Tutarlılığa İlişkin Bulgular

İç tutarlılık güvenilirliği, ölçme aracında bulunan ifadelerin, kendi aralarında tutarlı olup olmadığını gösterir (Bayık ve Gürbüz, 2016). Ölçeklerin güvenilirliğinin (iç tutarlılığının) tespit edilmesinde en yaygın baş vurulan yöntemlerden biri Cronbach Alfa testidir (DeVellis, 2003). Cronbach Alfa katsayısının 0.70'den büyük olması istenir (Gürbüz ve Şahin, 2018). Değişime Direnç Ölçeğinin iç tutarlılığını ölçmek amacıyla, her iki örneklem grubu için ölçeğin bütününün ve alt boyutlarının iç tutarlılıkları hesaplanmış ve Tablo-2'de gösterilmiştir. Ayrıca ölçeğe ait maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının tamamının varsayılan eşik değerinden (0,20) yüksek olduğu tespit edilmiştir (Büyüköztürk, 2007). Sonuç olarak bu bulgular önerilen ölçeğin iç tutarlılığının sağlandığını ve ölçeğin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: İç Tutarlılık Analizi Sonuçları

	Savunma Sanayi Sektörü (1. Örneklem) (α)	Sağlık Sektörü (2. Örneklem) (α)
Bilişsel Direnç	,885	,893
Duygusal Direnç	,823	,848
Davranışsal Direnç	,811	,929
Toplam	,834	,940

3.2.5. Geçerliliğe İlişkin Bulgular

3.2.5.1. Keşfedici Faktör Analizi

Değişime Direnç Ölçeğinin yapısal geçerliliğinin test edilmesi amacıyla her iki örneklem verisine de Keşfedici Faktör Analizi yapılmıştır. İlk olarak, verilerin faktör analizine uygun olup olmadığının belirlenmesi amacıyla KMO ve Barlett Küresellik Testleri yapılmıştır. Birinci örneklem Kaiser Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluk katsayısı 0.838 ve Barlett-Sphericity testi ki kare değeri

2556.266 ($p < .001$) olarak, ikinci örneklem Kaiser Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluk katsayısı 0.932 ve Barlett-Sphericity testi ki kare değeri 3867.566 ($p < .001$) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2006: 321, Hair vd., 2010: 95-96). Maddelere ilişkin faktör yükleri birinci örneklem için Tablo 3’de, ikinci örneklem için Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 3: Birinci Örneklem Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

	Boyutlar		
	1. Faktör Bilişsel Direnç	2. Faktör Duygusal Direnç	3. Faktör Davranışsal Direnç
Özdeğer	4.626	2.467	2.186
Açıklanan Varyans %	30.84	16.44	14.57
Madde Kodu	Faktör Yükleri		
S2	,870		
S3	,863		
S4	,826		
S1	,751		
S5	,738		
S7		,803	
S9		,765	
S6		,758	
S10		,751	
S8		,695	
S13			,816
S14			,814
S15			,733
S12			,684
S11			,680

Tablo 4: İkinci Örneklem Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

	Boyutlar		
	1. Faktör Bilişsel Direnç	2. Faktör Duygusal Direnç	3. Faktör Davranışsal Direnç
Özdeğer	5.169	3.356	2.111
Açıklanan Varyans %	34.462	19.04	17.40
Madde Kodu	Faktör Yükleri		
S4	,830		
S3	,825		
S1	,784		
S5	,776		
S2	,760		
S8		,827	
S7		,776	
S9		,752	
S6		,691	
S10		,685	
S14			,783
S13			,729
S12			,699
S15			,649
S11			,599

Her iki örnekleme ait keşfedici faktör analizi sonuçları incelendiğinde, özdeğeri 1'den büyük olan 3 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu yapı, Oreg (2006) tarafından ortaya koyulan yapıyla uyumludur. Birinci örnekleme, üç faktörün toplam varyansı açıklama oranı % 61.85, ikinci örnekleme ise, % 70.91 olarak birbirine yakın seviyede gerçekleşmiştir. Faktörlerin altında oluşan maddeler incelendiğinde, maddelerin başlangıçta öngörüldüğü faktörlerin altında toplandığı gözlenmiştir. Ayrıca, faktör yüklerinin 0.6'nın üzerinde bir değere sahip olması analiz sonuçlarının iyi seviyede olduğunu göstermektedir (Meyers vd., 2005).

3.2.5.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Değişime Direnç Ölçeğinin keşfedici faktör analizi sonucu elde edilen üç faktörlü

yapısının Türk örnekleminde farklı iki sektörde doğrulanıp doğrulanmayacağını ortaya koymak üzere Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. Değişime Direnç Ölçeğinin geçerliliği, istatistikî paket program kullanılarak test edilmiş, tespit edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 5'de verilmiştir. Literatürde NFI, GFI, AGFI ve CFI değerlerinin 0.90 civarında ve üzerinde RMSEA değerinin ise 0.10'dan düşük çıkmasının modelin gerçek verilerle uyumu için birer ölçüt olarak kabul edilmektedir

(Steiger, 1990; Byrne, 1994; Hu ve Bentler, 1999; Schumacker ve Lomax, 2004). Uyum iyiliği değerlerinin (NFI, GFI, AGFI ve CFI) kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu tespit edilmiştir (Meydan ve Şeşen, 2011: 37)..

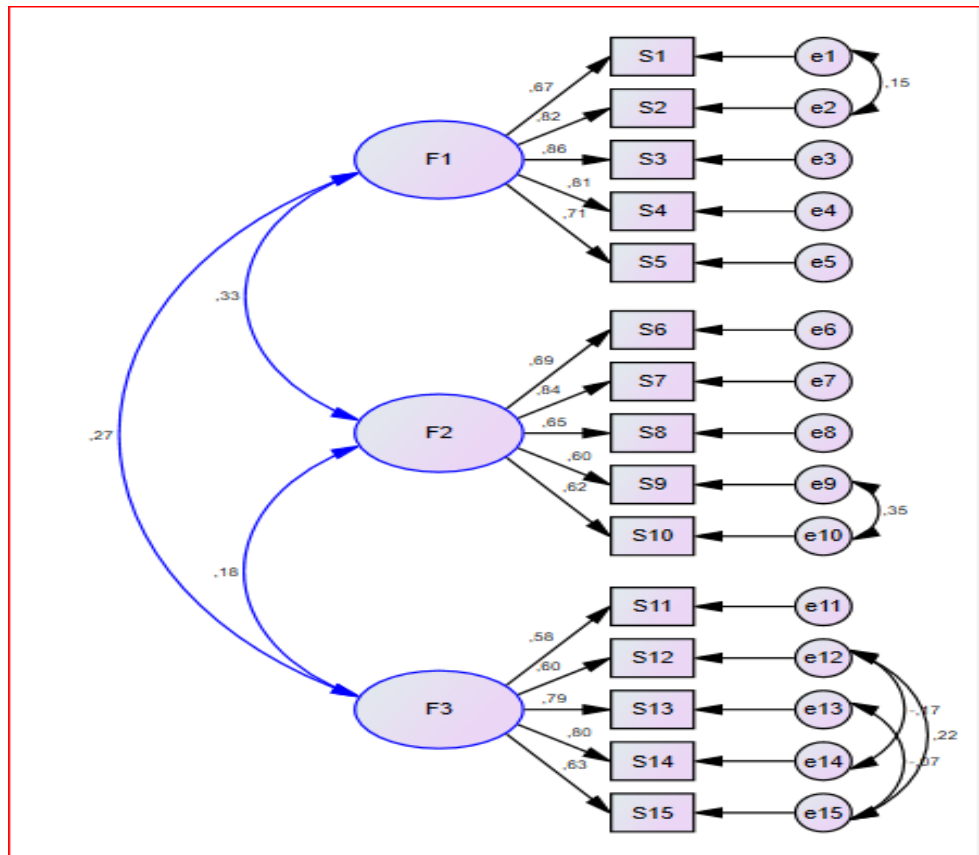
Tablo 5: Değişime Direnç Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Değişime Direnç Ölçeği	ΔX^2	df	$\Delta X^2/df$	RMSEA	NFI	GFI	AGFI	CFI
Referans Değerler				$\leq 0,10$	$\geq 0,90$	$\geq 0,90$	$\geq 0,85$	$\geq 0,95$
Örneklem 1	153.35	82	1.87	.04	.94	.95	.93	.97
Örneklem 2	198.48	79	2.48	.06	.95	.94	.90	.97

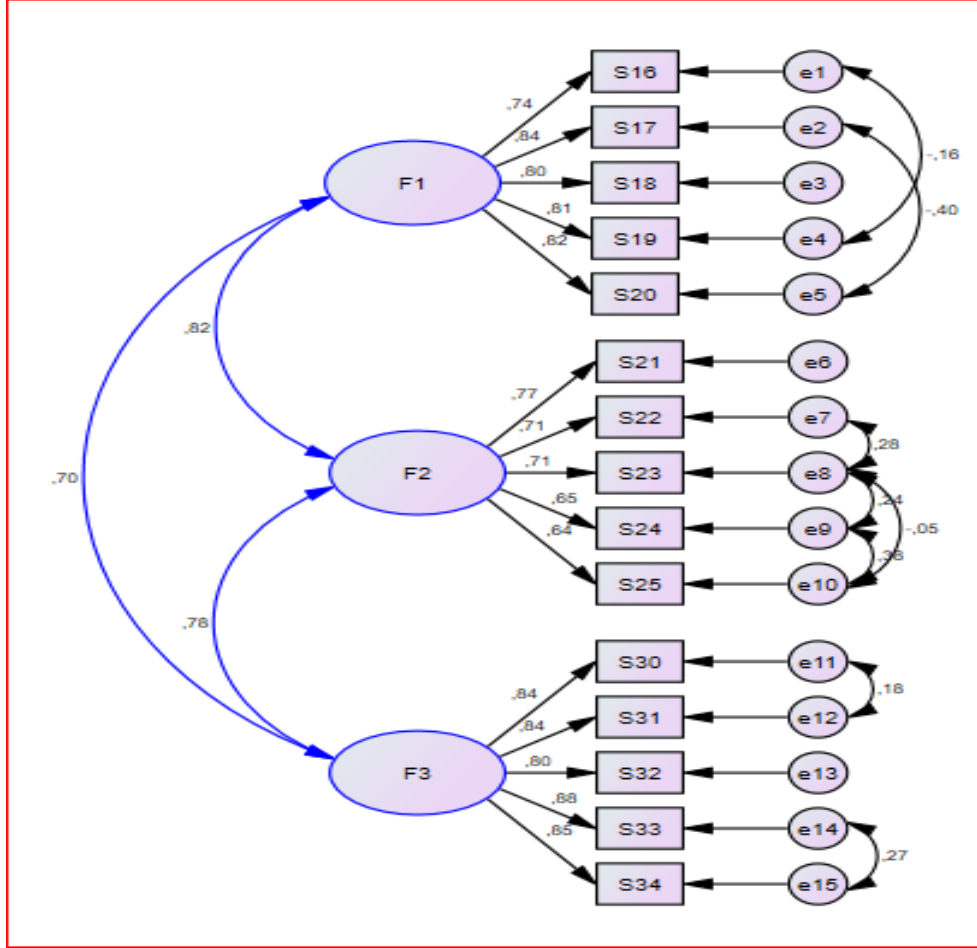
Not: ΔX^2 =Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square, df = Degrees of Freedom, RMSEA= Root Mean Square Error of Approximation, NFI= Normed Fit Index, GFI= Goodness of Fit Index, AGFI= Adjusted Goodness of Fit Index, CFI = Comparative Fit Index.

*p<0,001.

Şekil 1: Birinci Örneklem DFA Yapısı

Şekil 2: İkinci Örneklem DFA Yapısı

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, organizasyonel değişimi yaşayan tüm kurumlardaki bireylerin değişime direnç eğilimini ölçmede kavramsal ve yapısal bağlamda görece üstün özellikler içerdiği ve kısalık ve anlaşılabilirlik özellikleriyle öne çıktığı değerlendirilen Oreg (2006) tarafından geliştirilen değişime direnç ölçeğinin Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla, ilk olarak Brislin ve arkadaşlarının (1973) önerdiği, ilk çeviri, ilk çevirinin değerlendirilmesi, tekrar çeviri, tekrar çevirinin değerlendirilmesi ve alanında uzman kişi görüşlerinden oluşan 5 aşamalı metod ile ölçeğin orijinal halinden Türkçe'ye çevirisi yapılmıştır. Ardından, elde edilen bulguların genellenebilirliğinin

arttırılması amacıyla iki farklı örneklem grubundan veri toplanmıştır. Örneklem gruplarının seçiminde değişimin çok fazla olduğu ve olumlu/olumsuz etkilerinin büyük oranda hissedileceğinin değerlendirildiği sektörler olan savunma sanayi sektörü ve sağlık sektörleri ele alınmıştır.

Değişime Direnç Ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alfa testi ile hesaplanmıştır. Ölçeğinin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla, her iki örneklem grubu için ölçeğin bütünü ve alt boyutlarının iç tutarlılıkları hesaplanmış, iç tutarlılığa ilişkin sonuçlar, ölçeğin kabul edilebilir düzeyde güvenilir olduğunu göstermiştir.

Daha sonra, Değişime Direnç Ölçeğinin yapısal geçerliliğinin test edilmesi amacıyla

her iki örneklem verisine de Keşfedici Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Her iki örnekleme ait keşfedici faktör analizi sonuçları incelendiğinde, özdeğeri 1'den büyük olan üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu yapının, Oreg (2006) tarafından ortaya koyulan ölçeğin orjinal üç boyutlu yapısı ile uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müteakiben, Değişime Direnç Ölçeğinin keşfedici faktör analizi sonucu elde edilen üç faktörlü yapısının Türk örnekleminde farklı iki sektörde doğrulanıp doğrulanmayacağını ortaya koymak üzere Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi ile ölçeğin bilişsel direnç, duygusal direnç ve davranışsal dirençten oluşan üç faktörlü yapısının doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan tüm sonuçlar, Değişime Direnç Ölçeğinin geçerli bir ölçme aracı olduğuna kanıt olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, çalışmanın gerek Türkçeye uyarlanması esnasında uzman bilim insanları ile, gerekse savunma sanayi sektörü ve sağlık sektörü çalışanlarının bir kısmı ile yapılan birebir görüşmelerde, değişime direnç ölçeğinin basit, kolay anlaşılabilir bir ölçek olduğu, katılımcıların değişime dirençle ilgili görüşlerini doğru ve net olarak ifade edebildikleri öğrenilmiştir.

Değişime Direnç Ölçeğinin üç boyutlu yapısı ile yapılacak olan araştırmalarda değişime direnç ölçmeye yönelik önemli bir ihtiyacı karşılayarak alandaki bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmektedir. Konu ile ilgili gelecekte yapılacak olan araştırmalarda, Değişime Direnç Ölçeğinin farklı sektörlerde ve farklı örneklemlerde uygulanmasının, ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliğine ilişkin bu çalışmada elde edilen bulguları daha da güçlendireceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

1. AGOCS, C. (1997). "Institutionalized Resistance to Organizational Change: Denial, Inaction and Repression", *Journal of Business Ethics*, 16, , ss.917-931.
2. AKTAN, C. C. (1999). 2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri, Young Businessman Association of Turkey, Türkiye Genç İş Adamları Derneği, İstanbul.
3. ANDERSON, H. A. ve BARKER D. (1996). *Effective Enterprise And Change Management*, First Edition, Blackwell Publishers Ltd. USA, s. 17.
4. ARGYRIS, C. (1990). *Overcoming Organizational Defenses: Facilitating Organizational Learning*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
5. ATKINSON, P. (2005). *Managing resistance to change*. Management Services, Spring, 14-19.
6. AVEY, J., TARA S. W. V ve FRED L. (2008). *Can Positive Employees Help Positive Organizational Change? Impact of Psychological Capital and Emotions on Relevant Attitude and Behaviors*. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 44(1), 48-70.
7. BAŞARAN, E. İ., (1992). *Yönetimde İnsan İlişkileri Yönetimsel Davranış*, Ankara, s.294.
8. BAYIK, M., GÜRBÜZ, S. (2016). *Ölçek Uyarlamada Metodoloji Sorunu: Yönetim ve Örgüt Alanında Uyarlanan Ölçekler Üzerinden Bir Araştırma*. *İş ve İnsan Dergisi*, 3 (1), 1-20.
9. BEEREL, A. (2009). *Leadership and change management*. London: Sage.
10. BOVEY, H. W. ve HEDE, A. (2001). *Resistance to Organizational Change: The Role of Cognitive and Affective Processes*. *Leadership & Organization Development Journal*, 22(8), 372-382.
11. BRISLIN, R. W. - LONNERWALTER J. - THORNDIKE R. M., (1973). *Cross-Cultural Research Methods*, New York, John Wiley - SonsPub.

12. BURNES, B. ve PHILIP, J. (2011). Success and Failure In Organizational Change: An Exploration of the Role of Values. *Journal of Change Management*, 11(2), 133-162.
13. BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2007). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
14. BYRNE, B.M. (1994). Structural Equation Modeling With EQS and EQS/Windows. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
15. CALDWELL, C., ve CLAPHAM, S.E. (2003). Organizational trustworthiness: An international perspective. *Journal of Business Ethics*, 47, 349-364.
16. CARUTH, D., MIDDLEBROOK, B., ve RACHEL, F. (1985). Overcoming resistance to change. *Sam Advanced Management Journal*, 50(3), 23-27.
17. CHIANG, C. F. (2010), Perceived organizational change in the hotel industry: An implication of change schema. *International Journal Of Hospitality Management*, 29, 157-167.
18. CHOI, M., ve RUONA, W. (2011). Individual readiness for organizational change and its implications for human resource and organization development. *Human Resource Development Review*, 10(1): 46-73.
19. CHUNG, S., SU, Y. ve SU, S. (2012). Social Behavior and Personality: an international journal, Volume 40, Number 5, 2012, s. 735-745(11).
20. COCH, L. ve FRENCH Jr., J.R.P. (1948). Overcoming Resistance to Change, *Human Relations*, 1, ss.2-532.
21. COETSEE, L. (1999). From resistance to commitment. *Public Administration Quarterly*, 23(4), 204-222.
22. ÇALIŞKAN, A. (2007). Organizasyonel Değişim Yönetimi ve Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki Türk Menşeli İşletmelerde Bir Uygulama, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
23. DAFT, L. R., (1993). *Management*, Third Edition, The Dryden Press, Harcourt Brace College Publishers, Orlando, s. 371.
24. DAVIS, K. NEWSTROM, J. W. (1997). *Organizational behaviour human behaviour at work*. U.S.A: Mc
25. DENT, E. B. ve GOLDBERG, S. G. (1999). Challenging “Resistance to Change”, *The Journal of Applied Behavioral Science*, Vol. 35 No1, March, ss.25-41.
26. DeVELLIS, R. F. (2003). *Scale development: Theory and applications* (2nd ed.). CA: Sage.
27. DOĞAN, E., (2004). “Öğrenen Örgütlerde Açık Sistem Yaklaşımına Göre Değişimin Yönetimi”, *Öğrenen Örgütler*, Der: DEMİR, K., C. ELMA, Sandal Ya., Ankara, , s. 130.
28. FORD, J. D., ve FORD, L. W. (2009). Decoding resistance to change. *Harvard Business Review*, 87, 99—103.
29. FOX, S. A. ve HAMBURGER, Y. A. (2001). The Power of Emotional Appeals in Promoting Organizational Change Programs. *Academy of Management Executive*, 15, 84-93.
30. FURST, S. A., ve CABLE, D. M. (2008). Reducing employee resistance to organizational change: Managerial influence tactics and leader-member exchange. *Journal of Applied Psychology*, 93, 453—462.
31. GOMEZ, C., ve ROSEN, B. (2001). The leader – member exchange as a link between managerial trust and employee empowerment. *Group and Organization Management*, 26(1), 53 – 69.
32. GÜRBÜZ, S. ve ŞAHİN, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
33. HAIR, J. F. J., BLACK, W. C., BABIN, B. J., ve ANDERSON, R. E. (2010).

- Multivariate Data Analysis Seventh Edition Prentice Hall.
34. HARVEY, T. R., ve BROYLES, E. A. (2010). Resistance to change, a guide to harnessing its positive power. Plymouth: Rowman&Littlefield Education.
35. HENRY, P. K. (1997). Overcoming Resistance to Organizational Change, Journal of The American Dietetic Association, Vol. 97 No10, October ss.145-147.
36. HEROLD, D. M., FEDOR, D. B., CALDWELL, S., ve LIU, Y. (2008). The effects of transformational and change leadership on employees' commitment to a change: A multilevel study. Journal of Applied Psychology, 93(2), 346-357. doi: 10.1037/0021-9010.93.2.346
37. HU, L. T., ve BENTLER, P. M. (1995). —Evaluating Model Fit, In R. H. Hoyle (Ed.), Structural Equation Modeling: Concepts, Issues, and Applications (pp. 76-99). Thousand Oaks, CA: Sage.
38. HUSSEY, D. (1997). Kurumsal Değişimi Başarmak, Çev. Tülay Savaşer, 1. Baskı, Etkin Yönetim Dizisi, Rota Yayınları, İstanbul, s. 299.
39. KALAYCI, Ş. (2006). Faktör analizi. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım.
40. KEENAN, J. P. (2002). Whistleblowing: A Study of Managerial Differences. Employee Responsibilities and Rights Journal, 14(1), 17-32.
41. KIRIM, A., (1998). Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim, Şirket Kültürü Dizisi, 1. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, s. 78.
42. KÖSE, S., (1997). “Değişim ve Yönetimi”, A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, Eskişehir, s. 155.
43. LAWRENCE, P. R. (2009). How to deal with resistance to change. Harvard Business Review, 47(1), 49-57.
44. LEWIN, K., (1947).. Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; Social Equilibria and Social Change, Human Relations, No. 1, ss.5-41.
45. LÜSCHER, L. S., ve LEWIS, M. W. (2008). Organizational change and managerial sensemaking: Working through paradox. Academy of Management Journal, 51, 221—240.
46. MAURER, R. (1996). Using Resistance to Build Support for Change, Journal for Quality and Participation, June ss.56-63.
47. MEYDAN, C. ve ŞEŞEN, H. (2011). Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları, Detay Yayıncılık, Ankara.
48. MEYERS, L.S., GAMST, G. C. ve GUARINO, C. (2005). Applied Multivariate Research: Design and Interpretation, SAGE Publications. ISBN-13: 978-1412904124.
49. MILLER, V.D., JOHNSON, J.R., ve GRAU, J. (1994). Antecedents to willingness to participate in a planned organizational change. Journal of Applied Communication Research, 22, 59-80.
50. MORRIS, K., ve RABEN, C. (1995). The Fundamentals Of Change Management. In D. Nadler, R. Shaw, A. Walton, And Associates (Ed.), Discontinuous Change: Leading Organizational Transformation: 47-65. San Francisco, CA: Jossey Bass.
51. MULLINS, L. (1993). Management and Organizational Behavior, London: Pitman Publishing.
52. OREG, S., (2003). Resistance to Change: Developing an Individual Differences Measure, Journal of Applied Psychology, Vol. 88, No. 4, ss.680-693.
53. OREG, S. (2006). Personality, context, and resistance to organizational change, European Journal of Work and Organizational Psychology, 15:1, 73-101.
54. ÖZGEN, H., F. ÖLÇER, (1997). “İşletmelerde Örgütsel Değişime Direnme ve Bu Sorunun Çözümlemesi Üzerine Bir Araştırma”, IV. Ulusal

- Yönetim ve Organizasyon Kongresi 29-31 Mayıs 1996 Bildiriler Kitabı, Armoni Yayınevi, Ankara, s. 127.
55. PIDERIT, S. K., (1999). Navigating Relationships with Coworkers: Understanding Employees' Attitudes Toward an Organizational Change, Dissertation, UMI Number: 9929921.
56. PIDERIT, S. K., (2000). Rethinking Resistance and Recognizing Ambivalence: A Multidimensional View of Attitudes Toward an Organizational Change, *Academy of Management Review*, Vol. 25 No. 4, October, ss.783-794.
57. PORRAS, J.I., ve ROBERTSON, P.J. (1992). Organizational development: Theory, practice, and research. In M.D. Dunnette & L.M. Hough (Eds.), *Handbook of industrial and organizational psychology* (2nd ed., Vol. 3, pp. 719-822). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
58. SABUNCUOĞLU, Z. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
59. SCHALK, R., CAMPBELL, J.W. ve FREESE, C. (1998). "Change and employee behaviour", *Leadership & Organization Development Journal*, 19 (3), pp. 157-163.
60. SCHUMACKER, R. E., ve LOMAX, R.G. (2004). *A Beginner's Guide To Structural Equation Modeling*, Second Edition. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
61. SCHYNS, B. (2004). The influence of occupational self-efficacy on the relationship of leadership behavior and preparedness for occupational change. *Journal of Career Development*, 30, 247-261.
62. SEKARAN, U. (1992). *Research Methods For Business*, Canada: John Wiley ve Sons, Inc.
63. SINGH, K., SAEED, M., ve BERTSCH, A. (2012). Key factors influencing employee response toward change: A test in the telecommunications industry in India. *Journal of Management Policy and Practice*, 13(3), 66-81.
64. STEIGER, J. H. (1990). Structural Model Evaluation and Modification: An Interval Estimation Approach, *Multivariate Behavioural Research*, 25: 173-180.
65. STANLEY, D., MEYER, J., TOPOLNYTSKY, L. (2005). Employee Cynicism and Resistance to Organizational Change. *Journal of Business and Psychology*, 19(4), 429-459.
66. STENSAKER, I. G., MEYER, C. B., FALKENBERG, J., ve HAUENG, A. C. (2002). Excessive change: Coping mechanisms and consequences. *Organisational Dynamics*, 31(3), 296-312.
67. STENSAKER, I. G., ve MEYER, C. B. (2012). Change experience and employee reactions: Developing capabilities for change. *Personnel Review*, 41(1), 106-124.
68. SUSANTO, A. B. (2008). "Organizational Readiness for Change: A Case Study on Change Readiness in a Manufacturing Company in Indonesia", *International Journal of Management Perspectives*, 2(1), pp. 50-61.
69. SZABLA, D. B., (2007). A Multidimensional View of Resistance to Organizational Change: Exploring Cognitive, Emotional, and Intentional Responses to Planned Change Across Perceived Change Leadership Strategies, *Human Resource Development Quarterly*, Vol. 18, No. 4, ss.525-558.
70. ÜLGEN, H. (1997). İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı Yayın No: 3, Şahinkaya Matbaacılık, İstanbul.
71. van DAM, K., OREG, S., ve SCHYNS, B. (2008). Daily work contexts and resistance to organizational change: The

- role of leader-member exchange, perceived development climate and change process characteristics. *Applied Psychology: An International Review*, 57, 313—334.
72. WADDELL, D. ve SOHAL, A.S. (1998). “Resistance: a constructive tool for change management”, *Management Decision*, 36 (8), pp. 543-548.
73. WANBERG, C. R., ve BANAS, J. T. (2000). Predictors and outcomes of openness to changes in a reorganizing workplace. *Journal of Applied Psychology*, 85(1), 132–142..

PATERNALİST LİDERLİK İLE MOBBİNG İLİŞKİSİ: KAMU KURUMUNDA BİR ARAŞTIRMA

RELATIONSHIP BETWEEN MOBBING AND PATERNALISTIC LEADERSHIP: A RESEARCH IN THE PUBLIC INSTITUTION

Alper ÖZMEN*

* Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, aozmen@ogu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4185-4382>

ÖZ

Paternalist liderlik; katı disiplini, otoriter yapıyı, çalışanlara yönelik korumacı, yardımsever yaklaşımı ortaya koyan bir liderlik modelidir. Bu çalışma, lider-çalışan ilişkisinde güç-kontrol-bağıllık şeklinde yakın etkileşimi ifade eden paternalist liderlik ile işyerinde tacizkar, zorbaca ve saldırganca tutumlar olarak tanımlanan mobbing kavramı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bu çerçevede Kocaeli’de bir kamu kurumunda alan araştırması yapılmıştır. Normallik testi sonucunda faktörler arası korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak paternalist liderlik ile mobbing davranışları arasında negatif ve zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paternalist Liderlik, Mobbing, Yönetim Kültürü, Kamu Yönetimi.

Jel Kodları: M54, L20.

ABSTRACT

Paternalistic leadership; is a leadership which has strict discipline, authoritarian structure, a protectionist, helpful approach to employees. This study investigates the relationship between paternalistic leadership expressing close interaction in the form of power-control-commitment in the leader-employee relationship and the concept of mobbing, which is defined as harassment, bullying and aggressive attitudes in the workplace. A field research was conducted in a public institution in Kocaeli within this framework. Correlation analysis was performed between factors as a result of normality test. As a result, it was found that there was a negative and weak relationship between paternalistic leadership and mobbing behavior.

Keywords: Paternalistic Leadership, Mobbing, Management Culture, Public Administration

Jel Codes: M54, L20.

1. GİRİŞ

Lider, örgütünü etkileyebilme yeteneğine sahip olan kişidir. Örgütte liderler yönlendirme gücünü hukuki yani makamsal yetkisinden alabilecekleri gibi uyguladıkları liderlik modelinden de alabilmektedirler. Tarih boyunca ortaya çıkan güçlü liderlerin yönetsel anlayışlarının, kendi toplumlarının kültürel kodları ve yaşadıkları coğrafya ile uyumlu oldukları görülmektedir. Bu

bağlamda toplumsal kültür, liderlik modellerinin uygulama alanında başarı sağlaması yönünden önemli bir yere sahiptir.

Etkili liderliği tanımlama arayışı uzun zamandır önemli bir tartışma konusu olmuştur, ancak bu tartışmalar farklı kültürel bağlamlar kapsamında değerlendirildiğinde, mevcut bilgilerimiz ve görüşlerimiz oldukça sınırlı kalmaktadır. Liderlik araştırmalarında

kültürü de içine alan böyle bir anlayış paternalist liderliktir (Pellegrini and Scandura, 2008: 566).

Paternalist liderlik; otorite ve disiplini, babacanlık, yardımseverlik ve ahlaki davranış ile bütünleştiren bir yönetim anlayışıdır (Farh and Cheng, 2000: 94). Paternalist liderlik modeli, batı toplumlarında olumsuz sonuçlar verirken, doğu toplumlarında kabul gören bir anlayış olarak ortaya çıkmaktadır. Paternalist liderlik kapsamında güçlü otorite, disiplin, yardımseverlik, korumacılık, sadakat gibi ilkeler öne çıkmaktadır. Bu yönüyle içeriğinde bulunan söz konusu prensiplerin çalışanlar tarafından psikolojik bir baskı yöntemi şeklinde algılanması ihtimal dahilindedir.

Bu çalışmada kişileri baskı ve kontrol altına alma olarak isimlendirilen mobbing davranışları ile paternalist liderlik arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu çerçevede konuya ilişkin literatür taraması yapılarak eğitim üzerine çalışan bir kamu kurumunda alan araştırmasına yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Paternalist Liderlik

Paternalist liderlik, genel olarak Ortadoğu ve Asya ülkelerinde bulunan organizasyonlarda baskın bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar paternalistik kültürel prensiplerin; Hindistan, Pakistan, Kore, Çin ve Japonya gibi doğu ülkeleri tarafından önemli oranda benimsendiğini göstermektedir (Aycan, 2001: 12; Pellegrini and Scandura, 2008: 567). Kültürel formlar üzerinden ortaya çıkan paternalizm; “iyi niyetli diktatörlük”, “meşru otorite”, “en tatlı ikna”, “stratejik esneklik”, “kadife eldivendeki demir yumruk” gibi nitelendirmelerle literatürde farklı tanımlamalar üzerinden değerlendirilmektedir (Erben ve Ötken, 2014: 106).

Paternalizmi meşrulaştıran temel, sembolik davranış kodları ile şekillendirilen iktidarın

içselleştirilmesi durumudur. Bu yönüyle paternalizm, aile içi iktidara yönelik karakter göstergelerinin, aile dışında yer alan kurumlara da yansıtılması ve bu çerçevede meşruiyet üretilmesidir. Koruyucu baba figürünün inşa ettiği iktidar anlayışı, aslında diğerlerinin iyiliği için onlar adına karar verme yetkisidir (Güler, 2008: 28).

Paternalist liderlik, bir ailede babanın rollerine benzer davranışlarıyla astlarına karşı ilgili, saygılı, güçlü otoriter özellikler gösteren, bunun karşılığında astlardan bağlılık bekleyen bir liderlik anlayışıdır (Cerit vd., 2011: 89). Paternalist anlayışa sahip topluluklarda, ast-üst ilişkisi, çocuk-baba ilişkisini çağrıştırmaktadır. Baba imgesi örgütsel güçten ziyade bireysel etkiyi ifade etmekte, rol model ve mentor olarak hizmet edici öğretici liderliği temsil etmektedir (Öztop, 2008: 17).

Paternalist ilişki türlerinde, astlar sadakat gösterme davranışı ile liderin destek ve korumacı tutumuna yanıt verir. Bu anlayışta, lidere bağlılık ve buyruklarına uyma esastır (Cerit vd., 2011: 89). Lider, çalışanlarıyla kurduğu yakın ilişki sebebiyle üst düzey bir bağlılık beklentisi içerisindedir. Bununla birlikte statü farklılıklarını önemsemekte ve çalışanların liderin otoritesine güvenmelerini, onlar için neyin iyi veya kötü olduğu hususunda doğru olan kararı verebileceğine inanmalarını istemektedir (Erben ve Ötken, 2014: 106).

Ekonomik durgunluk yaşayan ülkelerde çalışan insanlar, kendilerine güvence sunan iş veya sektör arayışı içerisine girmekte ve bu çerçevede amir pozisyonundakiler tarafından destek ve korunma, ilgi ve özen görme beklentisi taşımaktadırlar. Paternalistik yapıdaki liderlik davranışları söz konusu ortamla yakından ilgilidir. Zira paternalistik lider, astlarının özel yaşamlarını kapsayacak şekilde etkili olup çalışanlarına bir “baba” gibi yaklaşma, onlara kol kanat germe tutumu sergiler (Yardımcı, 2010: 29). Bu durum gösteriyor ki, paternalist liderler, kişilerin çalışma hayatının dışında kalan özel yaşamlarıyla ilgilenmek suretiyle onların kişisel mutluluklarını da sağlamak isterler. Aynı

zamanda astların karar süreçlerini denetleme ile yardımseverliği bir bütün olarak ele alırlar (Cerit vd., 2011: 89).

Bir liderden beklenen nitelikler, ona atfedilen statü ve etkileme gücü, liderin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerleriyle yakından ilgilidir. Yapılan çalışmalar gerek doğu gerekse batı kültüründe geçerli bir liderlik modelinin olmadığı yönündedir (Tetik ve Köse, 2015: 31). Bireyci, özerk toplumlarda paternalizm kabul görmeyen bir yaklaşımdır. Kişilere veya güce aşırı bağlılığın yüksek ve övünç kaynağı olduğu, çoğulcu topluluklarda ise paternalizm önemli oranda benimsenen bir olgudur (Yardımcı, 2010: 19).

Paternalist yaklaşımda lider, katı otoritesini babacan bir yardımseverlikle ortaya koyduğunda, astların lidere gönüllü olarak uymaları söz konusudur (Tetik ve Köse, 2015: 31). Yazında en fazla atıf alan Farh and Cheng (2000: 94), paternalistik liderliği otoriterlik, yardımseverlik ve ahlaki liderlik olmak üzere üç boyutlu bir şekilde değerlendirmektedirler.

Otoriter liderlik, çalışanlar üzerinde mutlak otorite ve denetim sağlanmasını kapsayan ve çalışanlardan otoriteye rıza göstermelerini bekleyen bir yaklaşımdır. Yardımsever liderlik, çalışanların ve ailelerinin refahı ve iyiliği için, kişisel ve ailesel sorunlara eğilen, ilgi gösteren, çözüm arayan bir tutum sergilenmesi durumudur. Ahlaki liderlik boyutu ise, liderin kişisel erdem, dürüstlük, adil olma, tarafsızlık, diğergamlık gibi yönlerine dikkat çekmektedir (Farh and Cheng, 2000:95). Ayrıca ahlaki liderin gücünü yalnızca kendi kişisel menfaatleri yönünde değil, örgüt ve çalışanlarının iyiliği ve yararı için de kullanması söz konusudur. Bencilikten uzak bir yapı, açık oynanan kartlar, dürüstlük temalı tavırlar ile kişisel

çıkarlarını işe yönelik çıkarlardan ayırt ederek, astlarına yol gösteren rol model bir lider anlayışı öne çıkmaktadır (Cheng vd., 2000'den akt. Yardımcı, 2010: 33).

Kültür, ülkelerde ve toplumlarda uygulanan yönetim anlayışını yakından etkileyen önemli bir formdur. Yapılan araştırmalar çerçevesinde bir ülkede başarılı olan yönetim anlayışının başka bir toplumda da aynı başarıyı sağlaması kanıtlanmış değildir. Dolayısıyla tüm toplumlarda geçerli olabilecek bir yönetim veya hukuk biçimi belirlemek çok fazla mümkün gözükmemektedir. Bu bağlamda Tayvan'da yapılan bir araştırmada paternalist liderliğin ahlakilik ve yardımseverlik boyutunun, çalışanların içsel motivasyonları ve iş motivasyonları üzerinde olumlu etki oluşturduğu tespit edilmiştir (Nui vd., 2009'dan akt. Kurt, 2013: 325). Başka bir çalışmada Türk toplumundaki ast-üst ilişkisini batı tipi liderlik tarzlarıyla yönetmeye kalkışmanın sağlıklı sonuçlar vermeyeceği ileri sürülmektedir (Sargut, 2001'den akt. Tetik ve Köse, 2015: 31).

Türkiye'de kurumsal araştırmalar üzerine odaklanan çalışmalar çerçevesinde ortaya konulan verilere bakıldığında, paternalist anlayışa yatkınlığın öne çıktığı ve bu bağlamda çalışanların, lider veya yöneticiden paternalist bir yönetim tarzı sergilemesini bekledikleri görülmektedir¹ (Aycan, 2001; Paşa vd., 2001).

Bu çalışmada, paternalist liderliğe ilişkin anket soruları; Cheng vd. (2004) nin geliştirdiği boyutlar üzerinden ele alınacaktır.

2.2. Mobbing

Mobbing; yönetici ve çalışan statüsündeki bir ya da birkaç kişi tarafından iş yerindeki başka bir veya birkaç kişiye yönelen

¹ New Jersey'de bir Türk çalışan, "İstanbul'da çalıştığım, yöneticilerimin kişisel hayatıma gösterdikleri ilgiye çok şaşırırım. ABD'de dört yıl çalıştıktan sonra, şimdi bu ilgiyi özlemle anımsıyorum. Amerikan yöneticileri çalışanların özel hayatına karşı ilgisiz ve uzak. En azından çocuklarının nasıl olduklarını veya hayatıma ilişkin daha fazla şey yapmayı planlayıp planlamadığımı

sorabilirlerdi. Kişisel hayatım hakkında ayrıntılı bir tartışma beklemiyorum, ancak burada yöneticilerin sadece göreve odaklandıklarını, insanlara odaklanmadığımı hissediyorum" (Pellegrini and Scandura, 2008: 572).

psikolojik baskı biçimidir. Bu davranış biçimiyle kişileri baskı ve kontrol altına almak hedeflenmektedir. Mobbing daha çok bireylerin kişilik haklarını çiğneyici, iş ortamında ezici, küçük düşürücü, özsaygı ve benliklerini zedeleyici sistematik davranışlar olarak kendini göstermektedir (Gül ve Ağıröz, 2011: 32).

Mobbing kavramı ilk olarak Lorenz tarafından, 1960'lerde hayvan davranışlarını üzerinden yapılan bir araştırmada kullanılmıştır. Deneysel bir grup kazın kendilerinden daha büyük bir hayvan olan, tek bir tilkiyi korkutmak için yaptıkları saldırılar mobbing olarak ifade edilmiştir. Öte yandan başka bir araştırmacı olan Heinemann, okullarda küçük gruplardaki çocukların genelde tek bir çocuğa karşı yönlendirdikleri yıkıcı, zararlı davranışları tanımlamak için bu terimi kullanmıştır (Tetik, 2010: 81).

Çalışma yaşamında mobbing kavramı ilk kez, 80'li yılların başında İsveçli endüstri psikoloğu olan Heinz Leymann tarafından kullanılmıştır. Çalışanlar arasında benzer biçimlerde uzun dönemli düşmanca ve saldırganca gerçekleştirilen davranışları mobbing olarak değerlendirmiştir. Çalışma yaşamına yönelik mobbing araştırması, Leymann'dan önce hiç kimse tarafından inceleme konusu olmamıştır. Bundan dolayı Leymann'ın saptamaları, özellikle iş yaşamında mobbing davranışlarına ilişkin araştırmalara temel oluşturmaktadır (Tınaz, 2006: 14).

Mobbing; işyerinde bireylere yönelik gerçekleştirilen tacizkar, zorbaca ve saldırganca davranışlar olup, onları sosyal ortamdan dışlamak veya işyerindeki pozisyonlarının, kapasitelerinin altında işler vererek küçük düşürmek olarak tanımlanabilir (Zapf, 1999'dan akt. Yavuz, 2007: 8).

Mobbing uygulayanlar, mağdura karşı kişisel tutumlarının yanı sıra kurumsal güçle de saldırmakta, böylece mağdur sadece mobbingin baş aktörüyle değil, kurumun alet edilen gücüyle de mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Mobbingde en çok kullanılan yöntem tacizdir. Taciz; başkasını yıpratmak,

ona eziyet etmek, engellemek, kendini korku ve tehdit altında hissetmesini sağlamak amacıyla sistematik olarak tekrarlanan olumsuz tutum ve davranışlardır (Tutar, 2004: 104).

Bu çerçevede mobbingin duygusal bir saldırı olduğu söylenebilir. Ortaya çıkış şekline bakıldığında daha çok kişinin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başladığı görülür. Bir kişinin, diğerlerini kendi rızaları veya rızaları dışında başka bir kişiye yönelik etrafında toplaması ve sürekli kötü niyetli hareketlerde bulunma, ima, alay ve karşısındakinin toplumsal itibarını düşürme gibi yollarla, saldırgan bir ortam yaratarak onu işten çıkmaya zorlaması ile somutlaşır (Yavuz, 2007: 8-9).

Leymann (1990,1999) sindirilmiş davranışları beş boyut üzerinden açıklamaktadır (akt. Demir, 2009: 101):

- Kişilerin saygınlığına saldırı ve kısıtlı iletişim kurulmasını sağlama (kurumun bazı çalışanlarıyla sınırlı iletişime girme)
- Çalışanların sosyal ilişkilerine saldırı (bazı çalışanların diğerleriyle sosyal etkileşim kurmasını engelleme, iletişim kanallarını ortadan kaldırma)
- Çalışanların unvanlarına yönelik tecavüz (dedikodu kültürünün kurumsallaşması ile personelin yetkinlik ve pozisyonunun alay konusu yapılması)
- Personelin uzmanlık alanı ve yaşam biçimini yıpratma (personelin potansiyelinin altında anlamsız görevler verilmesi)
- Personele özellikle sağlık tehdidi içeren görevler verme (riskli vazifeler, fiziki tehlikesi olan işler, tehdit etme).

Kurumlarda baskıcı davranış iki farklı aşama ile kendini göstermektedir. Bunlardan birincisi kişi üzerinde kontrol ve bireyin bağıllığını sağlamaktır. Uygulanan davranış tarzı, hedefteki kişinin kendine olan özgüveni ve saygısını olumsuz etkiler. İkincisi, görevine son vermek ya da görevden uzaklaştırmaktır. Bu süreçte

önemli bir algı yönetimi ortaya çıkar. Mobbingi uygulayan kişinin karşısında olmak, kurumla çatışmak anlamına gelirken; mobbing davranışlarının yanlış olduğunu söylemek, kurumsal çıkarları olumsuz etkilemek, kurumu yargılamak biçiminde yorumlanır. Dolayısıyla mağdur kişinin kurumla çatıştığı algısı oluşturularak savunmasız bırakılması hedeflenir (Tutar, 2004: 105).

Bu bağlamda mobbing olgusunu destekleyen etkenlerin ortadan kaldırılması çalışanların motivasyonu ve performansları açısından önemli bir yere sahiptir. Mobbinge kapı aralayan faktörlerin kurumlar tarafından ortadan kaldırılması bir zorunluluktur.

3. METODOLOJİ

Bu bölümde, alan araştırmasının uygulama alanı olarak Kocaeli’de eğitim hizmeti veren bir kamu kurumu belirlenmiş, katılımcılara yönelik uygulanan anket formları SPSS 20.0 programı ile çözümlenmiştir. Bu kurumun seçilme nedeni, çalışanlarından alınan bilgi çerçevesinde yöneticisinin paternalist liderde görülen davranış modeline sahip olmasıdır. 68 sorudan oluşan anket sorularının cevapları Likert tipi ölçekle analiz edilmiştir. Demografik veriler için 3 soru, Paternalist Liderlik anlayışına yönelik 20 soru, Mobbing davranışlarını ölçmek amacıyla 45 soruluk ölçek uygulanmıştır.

Mobbing davranışlarını ölçmek amacıyla Leymann’ın oluşturduğu ölçek (Sine, 2013) kullanılmıştır. Alt boyutlar olarak; kişinin mesleki konumuna yönelik saldırılar, kişinin sağlığına yönelik saldırılar, kişinin sosyal ilişkilerine yönelik saldırılar, kişinin kendini göstermesi ve iletişimine yönelik saldırılar, itibara yönelik saldırılar olmak üzere beş boyut temelinde incelenmiştir. Paternalist Liderlik anlayışını ölçmek amacıyla Cheng ve diğerleri (2004) tarafından hazırlanan ölçek (akt. Erben ve Ökten, 2014: 111) sınırlandırılarak düzenlenmiştir. 26 ifade içeren ölçek 20 soruya indirgenmiş ve alt boyutlar olarak; yardımsever liderlik, ahlaki

liderlik ve otoriter liderlik şeklinde 3 boyut üzerinden çalışılmıştır.

Araştırmanın evrenini Kocaeli’de eğitim faaliyeti veren bir kamu kurumu oluşturmaktadır. Söz konusu kurumun seçilme sebebi yönetsel açıdan paternalist anlayış sergileyen bir yöneticiye sahip olduğunun çalışanlarından alınan bilgiler ışığında tespit edilmesidir. Kolayda örnekleme yöntemi çerçevesinde örneklem tercihinde zaman ve maliyet unsurları esas alınarak tek bir kurum seçilmiştir. Araştırmanın örnekleme eğitim kurumunda görev yapan öğretmen ve büro memurlarından oluşmaktadır.

Bu araştırma kullanılan örneklem ile sınırlıdır. Elde edilen sonuçları ülke bütününe genelleme hedeflenmemektedir. Ayrıca zamanla tutum ve algıların değişebileceği varsayıldığından, araştırma yapıldığı zamanla (Aralık 2018) sınırlıdır.

3.1. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler test edilmektedir:

Hipotez1= Paternalist Liderlik ile Mobbing arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez2 = Paternalist Liderlik ile Mobbingin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez3= Paternalist Liderlik alt boyutları ile Mobbing arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.2. Veri Toplama Tekniği ve Örneklem

Veriler anket uygulaması yolu ile toplanmıştır. Çalışanlar üzerinde uygulanan anket; demografik özellikler, paternalist liderlik ve mobbing olmak üzere 3 bölümden meydana gelmektedir. Anket formu oluşturulurken literatürde yapılan çalışmalar temelinde araştırılacak değişkenlere göre ilgili ölçekler tercih edilmiştir.

Organizasyon çalışanlarına 110 anket dağıtılmış, ancak bir kısım personelin anketi doldurmak istememesi sonucunda 8 anket doldurulmamıştır. 2 ankette de tutarsızlık görüldüğünden dikkate alınmamıştır.

Sonuçta 100 anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

3.3. Araştırma Verilerinin Analizi

Anket ölçeklerinin tutarlılıklarını ölçmek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucu 0,928 çıkmıştır. Öte yandan Kolmogorov-Smirnov testine göre değişkenlerin anlamlılık değeri 0,05'den büyük olması halinde normal dağılıma uyduğu bilinmektedir. Bu çerçevede veriler yorumlandığında Kolmogorov-Smirnov testi sig. değerlerinin 0,05'den büyük olduğu tespit edildiğinden değişkenler normal dağılıma uymaktadır ve bu çerçevede parametrik testler yapılmıştır. Ayrıca çalışmada faktör analizi yapılarak ölçeğin yapı geçerliğinin test edilmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda KMO ve Barlett testi uygulanarak elde edilen sonuçların verilerin faktör analizi için uygun olduğu ortaya çıkmıştır.

Demografik verilere ilişkin Tablo 1 incelendiğinde kurumda çalışan kadın erkek sayısı birbirine yakın sayıdadır. Çalışanların yaş ortalamasına bakıldığında genel olarak genç ve orta yaşta olduğu gözlemlenmektedir. Öğrenim durumu

açısından ankete katılanların önemli bir kısmının lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2, belirlenen faktörler arasındaki ilişkileri araştıran korelasyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mobbing ana faktörü ile kişinin mesleki konumuna yönelik saldırılar alt faktörü (0,909) arasında ve Paternalist Liderlik ile Otoriter Liderlik faktörü (0,934) çok yüksek pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Paternalist liderlik ile mobbing ve mobbingin alt boyutları arasında negatif yönlü ve zayıf bir ilişki söz konusudur. Paternalist liderliğin kendi alt boyutları olan Yardımsever Liderlik (0,905), Ahlaki Liderlik (0,893), Otoriter Liderlik (0,934) ile ilişkisine bakıldığında çok yüksek ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmektedir.

Çaprazlama yapıldığında mobbing'in paternalist liderlik alt boyutları ile paternalist liderlik üst boyutunun da mobbing'in alt boyutları ile zayıf ve negatif yönlü ilişkiler içinde olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Demografik Veriler Tablosu

		N	%
CİNSİYET	Erkek	53	52,4
	Kadın	47	47,6
YAŞ	20-30 arası	41	40,9
	31-40 arası	36	35,6
	41-50 arası	16	15,8
	51 ve üstü	7	6,9
ÖĞRENİM DURUMU	Öğretmen Lisesi	2	2,0
	Ön Lisans	26	25,8
	Lisans	68	67,9
	Yüksek Lisans	4	4,0

Tablo 2. Faktörler arası Korelasyon Tablosu

Faktörler	f1	f2	f3	f4	f5	f6	f8	f9	FF1	FF2
(f1) Kişinin mesleki konumuna yönelik saldırılar	1									
(f2)Kişinin sağlığına yönelik saldırılar	,897**	1								
(f3)Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	,787**	,874**	1							
(f4)Kişinin kendini göstermesi ve iletişimine yönelik saldırılar	,535**	,677**	,634**	1						
(f5)İtibara yönelik saldırılar	,726**	,780**	,638**	,562**	1					
(f6)Yardıms sever Liderlik	-,262**	-,334**	-,430**	-,411**	-0,108	1				
(f7)Ahlaki Liderlik	-0,132	-,227*	-,265**	-,358**	-0,079	,740**	1			
(f8)Otoriter Liderlik	-0,159	-,256**	-,318**	-,365**	-0,074	,829**	,755**	1		
(FF1)Mobbing	,909**	,980**	,919**	,753**	,800**	-,371**	-,250*	-,281**	1	
(FF2)Paternalist Liderlik	-0,183	-,286**	-,343**	-,407**	-0,098	,905**	,893**	,934**	-,313**	1

Bu tablodan çıkarılabilecek genel sonuç her üst boyutun kendi iç boyutları ile yüksek diğer üst boyutun alt boyutları ile negatif yönlü ve zayıf ilişki içinde olduğudur. Tablodan son olarak mobbing ile paternalist liderlik arasında negatif yönlü zayıf bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Elde edilen sonuç, daha önce yapılan araştırmalarla tutarlılık içindedir. Zira bir çalışmada, Türk kültürünün doğu kültürü ile benzer şekilde toplulukçu ve yüksek güç mesafesine sahip bir kültür olduğu (Tetik ve Köse, 2015: 33) ileri sürülürken başka bir araştırmada Türkiye paternalizm puanı en yüksek çıkan altı ülkeden biri olarak tespit edilmiştir (Aycan ve Kanungo, 2000). Wasti (2000: 217-219) tarafından yapılan bir çalışmada ise Türk çalışanlarının, işinde bağımsız bireyci örgüt kültürünün değil, korunup gözetildiği, aile ortamı örgütleri benimsediği ileri sürülmektedir. Ayrıca işverenin çalışanlarına gösterdiği sadakat ve bireyler tarafından en çok önem verilen unsurlar arasında görülmektedir.

Paşa (2000) da çalışmasında yine aynı doğrultuda şefkat gösteren, korumacı, kontrol eden ve otoriter davranan, bir disiplin kuran lider anlayışının Türk toplumunun yapısına uygun olduğunu ileri sürmektedir.

4. SONUÇ

Yönetim kültürü, toplumsal kültürün alt unsurlarından birisidir. Ülkelerde veya şirketlerde uygulanan yönetim teknikleri, içinde yaşanılan toplumun kültüründen beslenir. Toplumsal yapı ile entegre olmayan yönetsel anlayışların bu bağlamda başarı sağlama oranları düşüktür.

Çalışmada paternalist liderlik ile mobbing arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen verilerin analizi sonucunda toplumsal yapı ile özdeşleşen bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. Paternalist liderliğin alt boyutları olan yardımsever liderlik, ahlaki liderlik, otoriter liderlik unsurlarının mobbing ile negatif yönlü ve zayıf bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ileri sürülen hipotezler reddedilmiştir.

Yapılan geçmiş araştırmalarla elde edilen sonucun örtüştüğü görülmektedir. Türk kültürünün toplulukçu ve yüksek güç mesafesine sahip özellikler gösterdiği, bu çerçevede korunup gözetilmek, aile ortamı, sadakat, otoriterlik, disiplin örgütler ve bireyler tarafından en çok önem verilen unsurlar olarak tespit edilmiştir.

Bu bağlamda çalışmada paternalist liderlik anlayışı çerçevesinde ortaya konulan lider davranışları çalışanlar tarafından mobbing olarak değerlendirilmemektedir. Toplumsal kültür bağlamında iş görenler, yöneticilerinden paternalist bir tutum ortaya koymalarını beklemektedirler.

KAYNAKÇA

1. AYCAN, Zeynep ve R., N. KANUNGO (2000); "Toplumsal Kültürün Kurumsal Kültür ve İnsan Kaynakları Uygulamaları Üzerine Etkileri", (Ed. Aycan, Z.), Akademisyenler ve Profesyoneller Bakış Açısıyla Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 25-53.
2. AYCAN, Zeynep (2001), "Paternalizm: Yönetim ve Liderlik Anlayışına İlişkin Üç Görgül Çalışma", Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 11-32.
3. CERİT, Yusuf, Tuncay ÖZDEMİR, Nuri AKGÜN (2011), "Sınıf Öğretmenlerinin Okul Müdürlüklerinin Paternalist Liderlik Davranışları Sergilemelerini İstemeye Yönelik Görüşlerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi", AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), 87 - 99
4. ÇALIŞ, Meral ve Bülent TOKAT (2013), "Örgüt Yapısı ve Mobbing İlişkisinin Özel Hastanelerde İncelenmesi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 68 (4), 103-120.
5. DEMİR, Yeter (2009), "Mobbing'in Kişisel ve Örgütsel Etkileri Üzerine Bir Araştırma", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3, 99-111.
6. ERBEN, Gül Selin ve Ayşe Begüm ÖTKEN (2014), "Paternalist Liderlik ve İşe İlişkin İyilik İlişkisinde İş-Yaşam Dengesinin Rolü", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 22, 103-121.
7. FARH, Jiing-Lih and Bor-Shiuan, CHENG (2000), "A Cultural Analysis of Paternalistic Leadership in Chinese Organizations", (Eds. J. Li, A. Tsui, and E. Weldon), Management and Organizations in the Chinese Context, Palgrave Macmillan Press, United Kingdom, 84-127.
8. GÜL, Hasan ve Aliye AĞIRÖZ (2011), "Mobbing ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler: Hemşireler Üzerinde Bir Uygulama", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, 13 (2), 27-47.
9. GÜLER, Hasan (2011), "Endüstriyel Paternalizm" Üzerinden Sanayileşme: Çanakkale Seramik Fabrikası Örneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
10. KURT, İlge (2013), "Paternalist Liderlik ile Çalışanların İşlerine Yaratıcı Katılım Algıları Arasındaki İlişkiyi Araştırmaya Yönelik Bir Çalışma", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1), 321-330.
11. ÖZTOP, İlknur (2008), Liderlik Tarzları ve Örgüt Kültürü Tipleri Arasındaki İlişki ve Bu İlişkinin Nitel Performans Üzerine Etkileri, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze.
12. PAŞA, Selda Fikret (2000), "Türkiye Ortamında Liderlik Özellikleri", (Ed. Zeynep Aycan), Akademisyenler ve Profesyoneller Bakış Açısıyla Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, s.225-241.
13. PAŞA, Selda Fikret, Hayat KABASAKAL, Muzaffer BODUR (2001), "Society, Organisations and Leadership in Turkey", Applied Psychology: An International Review, 50(4), 559-589.
14. PELLEGRINI Ekin K. and Terri A. SCANDURA (2008), "Paternalistic Leadership: A Review and Agenda for Future Research", Journal of Management, 34 (3), 566-593.
15. SİNE, Burcu (2013), The Relationship Between Mobbing and Corporate Culture, An Application on Construction Industry, Okan Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
16. TETİK, Semra (2010), "Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi", KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12 (18), 81-89.

17. TETİK, Hilmiye Türesin ve Sevinç KÖSE (2015), “Örgüt Çalışanlarının Paternalistik Liderlik Algıları ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 11(26), 29-56.
18. TINAZ, Pınar (2006), “İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 4, 13-28.
19. TUTAR, Hasan (2004), “İşyerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı: Nedenleri ve Sonuçları”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (2), 101-128.
20. YARDIMCI, Cem (2010), Paternalistik Liderlik Davranışlarının İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Bankacılık Sektörü Üzerinde Bir Uygulama, Hacettepe Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
21. YAVUZ, Hüseyin (2007), Çalışanlarda Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısını Etkileyen Faktörler: SDÜ Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma, SDÜ SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
22. WASTI, S. A. (2000), “Örgütsel Bağlılığı Belirleyen Evrensel ve Kültürel Etmenler: Türk Kültürüne Bir Bakış”, (Ed. Z. Aycan), Akademisyenler ve Profesyoneller Bakış Açısıyla Türkiye’de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, ss. 201-225

GENÇLİK POLİTİKALARINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME: TÜRKİYE VE FİNLANDİYA ÖRNEĞİ¹

A COMPARATIVE EVALUATION IN YOUTH POLICY: TURKEY AND FINLAND CASE

Veli Ercan ÇETİNTÜRK *, Hülya KÜÇÜK**

* Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, v_ercan@windowslive.com.,
https://orcid.org/0000-0002-7887-3413

** Öğr. Gör., Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Yerel Yönetimler
Programı, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı, hulyakucuk2015@gmail.com, https://orcid.org/0000-0003-2885-8386

ÖZ

Türkiye’de nüfusun yaklaşık yüzde elli 30 yaşın altında ve 20 milyonu da 14-30 yaş arasındadır. Ülkemizin umudu olarak görülen genç nüfus oranının bu kadar yüksek olması gençlik politikalarının önemini ön plana çıkarmaktadır. Ancak ülkemizde ciddi gençlik politikasının varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda ülke geleceğinin teminatı olarak gösterilen ve toplumun en dinamik bireyleri olan gençler hakkında ciddi politikaların yapılmaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençlik ile ilgili politikalarda; gençlerin eğitimi, istihdamı, sosyal-kültürel gelişimlerinin yanı sıra en az bunlar kadar önem taşıyan bir diğer konu da gençlerin kendileri ile ilgili politikalara katılımıdır.

Avrupa Birliği, Avrupa düzeyinde önemli çalışmalar yaparak, belirlenen ortak politika hedeflerine ulaşabilmek için gençlik alanında üye ülkeler arasında iş birliğini geliştirmeye, politikalar oluşturmaya ve uygulamaya teşvik etmektedir. AB üyesi olan Finlandiya, yaptığı çalışmalar ve uyguladığı politikalar ile gençlik politikaları konusunda sadece Avrupa değil tüm Dünya’da başarılı ülkeler arasında yer almaktadır. Finlandiya’da 1972 yılında Yerel Gençlik Yönetimi Kanunu ile başlayan gençlik politikası oluşturma süreci, 2017 yılında yapılan değişiklik ile güncel halini almıştır.

Finlandiya AB ülkeleri içinde gençlik politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında başarılı bir örnek olmasına rağmen literatür taraması yapıldığında Türkçe literatürde konuyla ilgili oldukça az çalışma olduğu görülmüştür. Çalışmada literatür ve mevzuat taraması yapılarak elde edilen veriler sonucunda gençlik politikalarında iyi örnek olarak gösterilen Finlandiya’nın, AB’ye üyelik sürecinde olan Türkiye’ye gençlik politikalarını oluşturmada ve gençlerin katılımı konusunda örnek olup olamayacağı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Gençlik Katılımı, Gençlik Politikaları, Finlandiya, Türkiye*

Jel Kodları: *I28, J18*

ABSTRACT

About fifty percent of population in Turkey is under the age of 30 and 20 Million are between the age of 14 - 30. The fact that the rate of youth population is so high, which is seen as the hope of our country, is emphasizes the importance of youth policies. However, it is not possible to mention the existence of a serious youth policy in our country. In this context, serious politics about young

¹ Bu çalışma “Yerelden Ulusala Gençlik Politikaları Projesi” için Ankara’da düzenlenen ulusal zirvede sözlü olarak sunulmuştur.

people, who are the most dynamic members of the society, who are shown as the guarantees of the future of the countries, appear as an important deficiency. Political participation in youth politics is important, as well as youth education, employment and social-cultural development of youth.

The European Union encourages member countries to develop, co-ordinate and implement business co-operation among member countries in the field of youth by conducting important studies at European level. Finland - as a member of the EU- is located in the successful countries in the field of youth politics. The process of youth policy making, which began in Finland in 1972 with the Law on Local Youth Management, was finalized in 2017 with a change.

Although Finland has been a successful example in the formulation and implementation of youth policies in EU countries, it has been seen that there is very little work in the Turkish literature when the literature is searched. In this study, it will be argued that Finland - which has been shown as a very good example in youth policies- can or can not be as an example of Turkey - which is in the EU accession process - for the youth policy making and youth participation as a result of literature review and legislative inquiry.

Keywords: Youth Participation, Youth Policy, Finland, Turkey

Jel Codes: I28, J18

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus giderek artarken tabii bir şekilde genç nüfus azalmaktadır. Gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde ise genç nüfus hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Tam da bu noktada Avrupa Birliği tarafından düzenlenen gençlik politikaları önem kazanmaya başlamıştır. Ülkelerde gelecek garantisi olarak görülen gençlerin karar alma süreçleri ve katılım mekanizmaları içerisinde yer alması, ülke yönetiminin daha etkin olması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda ülkelerin yasal mevzuatlarında “genç” tanımının ve kapsadığı yaş aralığının belirtilmesi önemlidir.

Türkiye’de nüfusun yaklaşık yüzde elli 30 yaşın altında ve 20 milyonu 14-30 yaş arasındadır. Türkiye’de genç nüfusun gelecek yıllarda hızlı bir şekilde artacağı öngörüsünden yola çıkarak gençler üzerine politikaların üretilmesinin önemi her geçen gün artmaktadır. Ancak ülkemizde ciddi gençlik politikasının varlığından söz etmek mümkün değildir. Ülke geleceğinin teminatı olarak gösterilen ve toplumun en dinamik bireyleri olan gençler hakkında ciddi politikaların yapılmaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençlik ile ilgili politikalarda gençlerin eğitimi, istihdamı, sosyal-kültürel gelişimlerinin yanı sıra en az bunlar kadar önem taşıyan bir diğer konu da gençliğin politikalara katılımıdır. Ülkemizde yasal mevzuat incelendiğinde; gençlik katılımı konusunun tamamen yüzeysel bir şekilde sembolik olarak ele alındığı görülmektedir. Aynı zamanda çeşitli gençlik tanımları incelendiğinde; gençlik bir sorun alanı ya da geliştirilmeye ihtiyacı olan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Gençlerin elbette geliştirilmeye ihtiyaçları bulunmakta ve aslında gençler geliştirilemezlerse sorun alanı olarak ortaya çıkacakları da aşikardır. Ancak gelişebilmeleri için de sorumluluk almaları ve düşüncelerine değer verilmiş olması gerekmektedir. Bununla birlikte gençlerin özellikle mikro düzeyden makro düzeye kadar kendilerini ilgilendiren kararlara aktif katılımlarının sağlanması önemlidir. Bu durumda, gençlerin katılım sürecine dahil edilmesi aile ile başlayarak yerelden ulusala doğru ilerlemektedir. Bu noktada makro (ulusal-uluslararası) düzeye ulaşabilmek için de mikro (yerel) düzeyde aktif katılımın artırılması iyi bir başlangıç olacaktır.

Avrupa Birliği’nde nüfusun değişen yapısına paralel olarak, tüm üye ülkelerin katılımı ile ortak bir gençlik politikası

oluşturma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ortak gençlik politikası ile gençlerin genel olarak içerisinde buldukları sorunların çözümüne yine gençlerin katkısı ve katılımıyla çözüm arayışı hedeflenmiştir. Bu noktada gençler ile ilgili konular sadece bir politika olarak düşünülmeyp, birliğin ilerlemesinin ve gelişmesinin bir anahtarı olarak da görülmüştür. Bu nedenle de gençliğin tüm alanlarda ortaya çıkan sorunlara çözüm üretebilmek amacıyla oluşturulan politika belgelerinde, gençlerin de politika yapım sürecine dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yani gençlerin aktif katılımlarının sağlanmasının önemi belirtilmiştir.

Gençlerin etkin politikalar oluşturmada yönetim mekanizmalarına katılması ve bu politikaların uygulamaya geçirilmesinde önemli olduğu söylenebilir. Ancak gençler, klasik politika araçlarının kendilerini ilgilendiren süreçte etkili olmadığını düşünmekte ve önemli bir kısmının temsili demokrasi sistemine katılmaya yönelik olan inancını yitirdiği gözlemlenmektedir. Avrupa’da bu düşüncüyü yıkmak için gençler tarafından yeni mekanizmalar oluşturulmuştur. Eğitim sisteminde de ön plana çıkmış olan bu konu, Finlandiya’da gençlerin sisteme olan inancını güçlendirmek adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda Finlandiya’da her türlü alternatif hareketi ve düşüncüyü kapsayan ve gençlerin sisteme güvenini sağlamak amacıyla Avrupa ülkelerinde olan gençlik politikalarından daha farklı ve denenmemiş yeni modeller oluşturulmuştur.

Çalışmada, özellikle eğitim sistemindeki başarılarıyla ön plana çıkan Finlandiya’nın, demokrasi, yerelleşme ve aktif katılım konularında ülkemizde oluşturulacak bir gençlik politikası için örnek olup olamayacağı tartışılacaktır. Bu amaçla da çalışmanın ilk kısmında kavramsal çerçeve çizilecek ardından AB gençlik politikası ve gençlikle ilgili ülkemizdeki mevzuat incelenecektir. İkinci kısımda ise Finlandiya’da gençlik politikası ve gençlerin politika süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması ile ilgili sistem incelenecektir. Son olarak da Finlandiya’daki sistemin

ülkemizdeki etkinliği ve verimliliği irdelenecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YEREL DEMOKRASİ, KATILIM VE YERELLEŞME

Yerel yönetimler, insanın özgürleştirilmesinde, demokratik eğitim ve bilinç kazanmasında, kurumların demokratik yönetime yatkınlığı ile demokrasinin hayata geçirilmesinde önemli yer tutan olan kuruluşlardır (Görmez, 1997: 62). Yerel müşterek ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkan, halka en yakın yönetim birimleri olan, insanların özgürleşmesini ve demokratikleşmesini sağlayan yerel yönetimler, demokrasinin beşiği olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle demokrasi kelimesinin kökeninde yerel yönetim “kent devleti” bulunmaktadır. 19. yüzyıla kadar demokrasi ve yerel yönetim kavramları özdeşleşmiş, varlığını sürdürmüştür (Yıldırım, 2015: 98). Tüm bunlardan yola çıkarak da demokrasi ve yerel yönetimler arasında yakın bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

Bu noktada da demokrasinin var olabilmesi için yerel yönetimlerin varlığı ve özerkliği oldukça önemlidir. Yerel düzeyde demokratik mekanizmalar oluşturulup iyi bir şekilde uygulamaya geçirilirse, bunun ulusal düzeyde demokrasinin varlığını sağlamak için önemli bir adım olacağı söylenebilir. Yerel demokrasinin sürdürülebilir olması için de yerel düzeyde demokrasi kültürünün yaşatılması gereklidir.

Yerel demokrasiyi var eden yerel yönetim anlayışı ve uygulaması, merkezi devlet anlayışının sakıncalarına karşı demokratik sivil toplumun geliştirilmesine de dayanmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin işleyişi sırasında denetlenmesi, belirli bir grubun tekelinden çıkılarak, kentte yaşayan herkesin katılımı aracılığıyla gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir.

Katılım ise toplum üyesi kişilerin siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bu durumu sadece seçimlerde oy kullanma

olarak görmek doğru değildir. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir faaliyet alanını kapsamaktadır (Önder, 2013: 314). Katılım aynı zamanda bireylerde demokrasi duygusunu geliştirmektedir. Bu yolla yurttaşlar, seçilmiş ve atanmış kamu görevlilerini daha etkili biçimde denetleyebilmekte, karar ve uygulamalarını rasyonel değerlendirebilmektedir. Demokrasi ile katılım arasında kurulan özdeşlik, katılımcı demokrasi olarak katılma tabanının ulusal düzeyde yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcı demokrasi, seçimler dışında da halkın karar ve uygulamalara katılımını esas almaktadır. Bu nedenle katılım kavramının özünde demokratikleşmeyi içermesi ve aynı zamanda toplumun ya da bireyin kendi geleceğini kendisinin belirlemesine olanak sağlaması, demokratik sistemin en belirgin özelliği olduğu düşünülmektedir (Kaypak, 2011: 136). Kamuoyu ve sivil toplumun katkısıyla halkın yerel düzeyde karar alması, yerel demokrasi bilincini artırmakta ve demokrasinin gelişmesi noktasında büyük önem taşımaktadır (Alodalı ve Usta, 2013: 326).

Yerel halkın, yönetimin karar ve uygulamaları üzerinde etkili olması ve denetimi üstlenmesi demokratik bir yerel yönetim açısından oldukça önemlidir. Halkın denetimini etkin kılmak için, bireylerin örgütlenme bilincine sahip olmaları ve baskı grupları oluşturmaları gerekmektedir. Halkın yönetime etkin bir şekilde katılabilmesinin ilk adımı, yerel yönetimlerle mümkünken diğer aşamalarda bu durum sivil toplum örgütleriyle mümkün olabilmektedir. Katılımcı demokraside halkın seçtiği temsilcilerin yanı sıra, yine halkın örgütlediği kuruluşların yönetimin karar ve uygulamalarında yer almasını ve denetim faaliyetlerinde bulunmasını öngörmektedir.

Halkın katılımının gerçekleşebilmesi için gelişmiş demokrasilerde yerel yönetimler oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü yerel yönetimler; demokratik katılımın en yoğun olarak gerçekleştiği yönetim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla

birlikte yine gelişmiş ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının varlığına da büyük önem verilmektedir (Kaypak, 2011: 139). Halkın yönetime katılımı ve bu sayede kendi yaşam biçimini belirlemesi noktasında sivil toplum kuruluşları da büyük halk kitlelerini harekete geçirmek suretiyle politika yapıcıları yönlendirebilmektedir.

Avrupa Birliği, Avrupa düzeyinde önemli çalışmalar yaparak, belirlenen ortak politika hedeflerine ulaşabilmek için demokratik kurumların işletilmesi, aktif vatandaşlık ve aktif katılım alanlarında üye ülkeler arasında iş birliğini geliştirmeye, politikalar oluşturmaya ve uygulamaya teşvik etmektedir. Bu anlamda AB'nin hedeflediği ekonomik, sosyal ve siyasal entegrasyon sürecinde, birliğe üye ve aday ülkelerin yönetim sistemleri ve politika yapım aşamaları da etkilenmektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKA YAPIM SÜREÇLERİ

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Post-Komünist ülkelerin hızlı bir şekilde komünist rejimi terk ederek liberalleşmesi ve bununla birlikte Avrupa Birliği'ne üye olmak için başvurmaları; Avrupa Yönetmelik Alanı ile ilgili tartışmaları beraberinde getirmiştir. Avrupa Yönetmelik Alanı'nın ilk olarak resmi bir şekilde ortaya atılması, 1998 yılında SIGMA raporu ile gerçekleşmiştir. Raporda;

“Avrupa Yönetmelik Alanı” yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Üye ülkelerin devlet görevlileri topluluk kararlarını uygulamak üzere sık sık bir araya gelmektedir. Karar alma süreçleri üzerinde etkisi görülecek olan iletişim metotları geliştirilmekte, böylelikle ortak çözümlere ulaşılmaktadır” (OECD/SIGMA, 1998: 121).

AB uyum süreci “Avrupalılışma” olarak tanımlanmakta ve entegrasyon sürecinde ulusal yönetimlerin Avrupalılışma sürecinin nesnesi de “Çok Düzlemli Yönetişim Sistemi” olarak ortaya çıkmaktadır. Demokratikleşme ve küreselleşmenin ortaya çıkan etkileri ile birlikte, yönetim ve

dolayısıyla politika yapım faaliyeti dikey olarak farklılaşmakta, bir başka deyişle politika yapım süreci farklı düzlemlerde gerçekleşir hale gelmektedir. Yönetim faaliyeti sırasında, politika yapma sürecinde bu farklı düzlemler arasında etkileşimin giderek artması kavramın akademik literatürde “Çok Düzlemlerli Yönetişim” olarak yer almasını sağlamıştır. Bununla birlikte farklı düzlemlerde gerçekleşen yönetimin, çok daha ‘parçalı’ hale gelmesi, yatay olarak farklılaşması ve değişik kurumlar eliyle sunulur hale gelmesi de kavramın yönetim yerine yönetişim olarak anılmasını etkilemektedir (Okçu, 2005; s. 275-276).

AB üyesi ülke vatandaşlarının beklentilerinin karşılanması, giderek komplike hale gelen sorunların üstesinden gelinmesi ve uluslararası düzlemde daha fazla söz sahibi olunabilmesi amaçlarına yönelik olarak, 2001 yılında AB Komisyonu tarafından hazırlanan Beyaz Kitap (White Paper) çıkarılmıştır. Bu kitap, politika oluşturma sürecini vatandaşlara daha fazla yakınlaştırmayı, iyi yönetişim kavramı ile politika yapım süreçlerinde etkileşim düzeyinin yükseltilmesini öngörmektedir. Beyaz Kitap’a göre iyi yönetişimin temelini; açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkinlik ve ekonomik ve sosyal uyum olmak üzere 5 temel ilke oluşturmaktadır (Kohler-Koch, 2001).

Politika yapım sürecinde ve uygulanmasına kadar geçen tüm süreçlerin geniş bir halk katılımına açılması, iyi yönetişimin sağlanması, AB politikalarının kalitesini ve etkinliğini belirleyecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada da geniş bir halk katılımı için de çok düzlemlerli yönetişim sisteminin önemi ortaya çıkmaktadır.

4. AVRUPA BİRLİĞİ GENÇLİK POLİTİKALARI

Avrupa Birliği’nde nüfusun değişen yapısına paralel olarak tüm üye ülkelerin katılımı ile ortak bir gençlik politikası oluşturma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ortak

gençlik politikası ile gençlerin genel olarak içerisinde buldukları sorunların çözümüne yine gençlerin katkısıyla çözüm arayışı hedeflenmiştir. Bu noktada gençler ile ilgili konular sadece bir politika olarak düşünülmemiş, birliğin ilerlemesi ve gelişmesinin bir anahtarı olarak görülmüştür.

Küreselleşme süreci birçok alanı olduğu gibi gençleri de etkilemiştir. Bu durum demografik ve sosyal eğilimlerde meydana gelen değişiklikleri, gençlerin değişen çağa ayak uydurmasının gerekliliğini, birçok konuda yaşanan eşitsizlik ve ayrımcılıkları, istihdamı, işgücü piyasasındaki eşitsizlikleri özellikle yaşanan genç işsizliğini ön plana çıkarmıştır. Bu nedenler, ortak bir gençlik politikasının sadece eğitim, istihdam ve sosyal uyumla ilgili olmayıp, diğer politika alanlarını da kapsamı gereğini ortaya çıkarmıştır (Akman vd. 2012: 42-27).

Bu bağlamda ortak gençlik politikasının oluşturulması 1993 Brüksel Zirvesi sonucu yayınlanan “Beyaz Kitap” ile başlamıştır. Avrupa’daki bilgi toplumunu ve küreselleşme ile ortaya çıkan gerçekleri ele alan, bu amaçla üretkenliğin ve Avrupa ekonomisinin rekabetinin artmasında eğitimin önemini vurgulayan “Beyaz Kitap” Avrupa Komisyonu tarafından 1995 yılında yayımlanmıştır (Angelis ve Grollios, 2003:75).

Avrupa Komisyonu tarafından “*Avrupa Gençliği İçin Yeni Bir Atılım*” adıyla kabul edilen ve yayımlanan Beyaz Kitabın oluşturulmasına 1999 yılında başlanmıştır. Kitap, gençlerin daha aktif vatandaşlar olmalarını sağlamak, gençlik ile ilgili konu alanlarının genişletilmesi, gençlerin özerkliğinin artırılması ve Avrupa Birliği değerlerinin savunucusu olmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Kitapta gençler, olmak üzere, ilgili devlet bakanlıkları, gençlik üzerine çalışan araştırmacılar ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği yapılmıştır (www.europa.eu.int, 2010).

Kitap’ta, bütün üye devletler için gençlerin öncelikli konular içinde yer alması gerektiği vurgulanmış; Avrupa’nın inşasında yöneti-

şim için şeffaflık, hesap verebilirlik, etkililik, katılım ve bütünlük ilkelerinin gençlik alanına uyarlanması ile oluşturulan politikalarda gençlik boyutunun daha fazla dikkate alınması, gençlerin bir sorun olarak değil, olumlu bir güç olarak benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir (Akman vd. 2012: 42-27).

Görüldüğü üzere bir politika belgesi olarak oluşturulan kitapta, gençliğin tüm alanlarda sorunlarına çözüm üretebilmek için gençliğin de politika yapım sürecine dahil edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Katılım başlığında belirtilen alt amaçlarda; temsili demokraside gençlerin her düzeyde geniş katılımının sağlanması, siyasi kurullar ile gençler ve gençlik kuruluşları arasındaki diyalogun geliştirilmesi, öncelikle ailede, mahallede, okulda katılımın teşvik edilmesi, yaşadıkları çevredeki topluluk yaşamına geniş katılımın sağlanması, katılımın etkileyen engelleri belirleyerek sorunların giderilmesi, gençlik Sivil Toplum Kuruluşlarının geliştirilmesi, gençlere yönelik olan önyargıların giderilmesi, yerel projelere fon ve destek sağlanarak gençlerin proje üretmelerinin teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle de katılımın öğretilmesi; bunun için resmi müfredata ilgili konuda eğitimin konulması, örgün ve yaygın eğitimde de katılımın öğretilmesinin teşvik edilmesi belirtilmiştir (http://ec.europa.eu, 2010).

5. TÜRKİYE'DE GENÇLİK POLİTİKALARI

Ülkelerde bulunan genç nüfusun iyi bir şekilde yönlendirilmesi günümüz toplumları ve gelecek nesiller için oldukça önemli bir yere sahiptir. 2012 yılında 6,9 milyar olan dünya nüfusunun 2050 yılında 8,9 milyara yükseleceği öngörülmektedir. Nüfus artışının büyük bölümünün gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde meydana geleceği, gelişmiş ülkelerde ise yaşlı nüfus oranının artmaya devam edeceği düşünülmektedir. Bu nedenle genç ve dinamik nüfusa sahip olan ülkeler için bu durumun gelecek yıllarda sosyal ve ekonomik olarak bir

avantaja dönüşeceği ifade edilmektedir (Ulusal Gençlik ve Spor Politikası, 2012: 4).

2018 TÜİK verilerine göre ülkemizde toplam nüfus 82 milyon 3 bin 882'dir. Türkiye'de nüfusun yaklaşık yüzde ellisi 30 yaşın altında ve 20 milyonu 14-29 yaş arasındadır. Bu artış aynı hızla devam ederse 2023 yılında Türkiye nüfusunun %70'i çalışma yaşında olacağı öngörülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde ise genç nüfus oranı Türkiye'ye oranla oldukça düşük seviyededir. Türkiye'deki genç nüfus oranının yüksek olması bir taraftan toplumun büyük bir kısmının dinamik yapıya sahip olduğunu gösterirken, diğer yandan da gençlere yönelik verilen hizmetlerin yetersiz oluşu önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar, 2008: 4).

Türkiye'de genç nüfus oranının yüksek olması gençlerle ilgili yapılan ve yapılacak olan politikaların da önemini artırmaktadır. Avrupa Birliği uyum süreci ile birlikte gençlik konularında değişiklikler yapılmaya çalışılsa da Türkiye'de gençlik politikasına yönelik somut bir belge ya da düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte çeşitli politika belgelerinde gençler ile ilgili çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerde oluşturulan gençlik politikalarının hedef grubu 14-29 yaş aralığında bulunan bireylerdir. İlgili düzenlemelerin derinlemesine değil yüzeysel olduğu görülmektedir (Acar, 2008: 5-6). Çalışmanın bu bölümünde ülkemizde gençlik politikasına yönelik yapılan düzenlemeler ele alınacaktır.

5.1. Ülkemizde Çeşitli Politika Belgelerinde Gençlik Katılımı

- **Anayasa'da Gençlik Katılımı:** Ülkemizde gençlik ile ilgili düzenlemelerin yapıldığı en önemli yasal metin anayasadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 58. maddesinde gençlikle ilgili ifade şu şekildedir:

“Devlet, İstiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında,

Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençlerin alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır” (1982 Anayasası, m.58).

Görüldüğü üzere anayasa gençlikle ilgili olarak üç önemli konuya vurgu yapmaktadır. Birincisi; gençliği Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda, pozitif bilimlerin ışığında yetiştirilmesi ve geliştirilmesi gereken bir grup olarak görülmesidir. Anayasamızın ele aldığı ikinci konu ise; “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı yetiştirilmemeleri” yani gençlerin vatansever olarak yetiştirilmesidir. Anayasa’nın vurgu yaptığı üçüncü konu ise; gençleri, çeşitli uyuşturucu maddeler, kumar, suç gibi kötü alışkanlıklardan uzak tutmak için devletin gerekli tedbirleri alması konusudur.

1982 Anayasası’nda gençlik ile ilgili önemli konuların altı çizilmiş ve devletin bu konularda gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Kanaatimizce Anayasa’nın gençlik ile ilgili detaylı düzenlemeler getirmesi çok da beklenemez. Bununla birlikte gençliğin kendilerini ilgilendiren konularda politika yapım süreçlerine katılımı konusunda bir vurguya rastlanılmamaktadır. Bunun nedeni 1982 Anayasası’nın oluşturulma sürecinden önce gerçekleşen siyasi olaylar ve gençliğin siyasetten uzak tutulma arzusu olduğu açıktır. Ancak ülkemiz geleceğinin teminatı olan gençlerin de ülke sorunları hakkında fikirlerini açıklamaları ve politika süreçlerine katılımlarının, onları daha güçlü bireyler yapacağı göz ardı edilmemelidir. Bu noktada planlanan politikalarda yerelden ulusala gençlerin politika süreçlerine dahil edilmeleri ile ilgili düzenlemeler eklenmelidir.

➤ **Kalkınma Planlarında Gençlik Katılımı:** Gençlerle ilgili olan diğer belgeler ise “Beş Yıllık Kalkınma Planları”dır. Kalkınma planları yıldan yıla değişiklik gösterse de genellikle gençlikle ilgili “gençliğin” ülke için önemli olduğu vurgulanmış ancak sorunların çözümü adına çözüm önerileri getirilmemiştir. “Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”nda “**Gençlik**” başlığı altında gençlerle ilgili ilke ve politikalar belirlenmiştir (Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985: 149):

- “Gençlik kesimine bütün sosyal sektörler tarafından sunulacak hizmetlerde niteliğe ağırlık verilecektir” (m.588).
- “Gençlik kesimine eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik ve çalışma konularında verilecek tüm hizmetlerde fırsat eşitliği sağlanacaktır” (m.590).
- “Toplumun çeşitli sosyal gruplarına mensup okul dışındaki gençliğin sorunları üzerinde önemle durulacaktır”.
- “Gençlerin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmesini sağlamak amacı ile okul içi eğitim ve öğretime ek olarak okul dışında fikir, kültür, sanat, spor ve folklor faaliyetleri teşvik edilecektir” (m.593).
- **Gençlerin katılma, gelişme ve hoşgörü ilkeleri çerçevesinde toplum hayatı ile bütünleştirilmesi sağlanacaktır** (m.595).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise “**Gençlik**” başlığı altında Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın bazı maddeleri aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir.

- “Gençlerin gerek kendi kişiliklerini geliştirmeleri ve gerekse toplumun olumlu yönde gelişmesini sağlayacak faaliyetlere katılabilmeleri için; katılma,

gelişme ve barış ilkeleri çerçevesinde toplum hayatı ile bütünleştirilmeleri sağlanacaktır” (m.776).

- *“Gençlik kesimine sunulacak hizmetlerde kalitenin artırılması çalışmaları, fırsat eşitliği ilkesi ile bütünleştirilecek, gençlerin yapıcı ve yaratıcı taraflarını ortaya çıkarmak üzere kişilik, düşünce ve beden yönünden gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat, spor ve izcilik faaliyetleri teşvik edilecektir” (m.777).*

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda **“Gençlik”** başlığında; gençlere sunulan hizmetlerin sayısı ve nitelik olarak geliştirileceği, bununla birlikte gençlerin eğitim, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, istihdam ve boş zaman değerlendirme konularındaki sorunlarının çözümüne yönelik önlemler alınacağı ifade edilmiştir (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996: 31).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda **“Gençlik”** başlığı altında diğer kalkınma planlarında olduğu gibi aynı noktalara değinilmiş ve sorunlara yönelik somut çözüm önerilerinden bahsedilmemiştir (Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000: 91).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda gençlerle ilgili şu ifadelere yer verilmektedir:

- *“Gençlerin aileleriyle ve toplumla iletişimlerini daha sağlıklı hale getirecek, özgüvenlerini geliştirecek, yaşadıkları topluma aidiyet duygusu ve duyarlılıklarını artıracak, karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayacak tedbirler alınacaktır” (m.647).*
- *“Giderek hızlanan değişim süreci aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, aile içi iletişimde geleneksel yöntemlerin dışına çıkılamaması ve eğitim sisteminin*

aşılamayan sorunları gençlerin aileden kopma, toplumsal sorunlara duyarsızlaşma, ümitsizlik ve özgüvensizlik gibi sorunlarını ve bunun sonucunda şiddete eğilimini artırmıştır. Diğer taraftan, iletişim olanaklarının artması ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi gençlerin kendileriyle ilgili taleplerini açıkça dile getirmelerine olanak sağlamaktadır” (m.272).

- *“...Gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar geliştirilecektir” (m.568).*

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda gençlerin karar alma süreçlerine katılımları ile ilgili tedbirler alınacağı ifade edilmektedir. Bu durum gençlerin katılımına olan önemin arttığını bize göstermekte, ancak somut çözüm önerilerinin bulunmaması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise **“Çocuk ve Gençlik”** başlığı altında gençlerle ilgili şu maddeler yer almaktadır:

- *“Gençlere ve çocuklara yönelik hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla sunulması ve yaygınlaştırılması amacıyla yeni bakanlıklar kurulmuş ve strateji belgeleri hazırlanmıştır. Çocuk ve gençlerin fırsat eşitliğinin artırılmasına yönelik sağlık sigortasının kapsamı genişletilmiş; şartlı eğitim ve sağlık yardımları, ücretsiz kitap, okul sütü ve taşınabilir eğitim uygulamaları geliştirilmiş; erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırılmış ve okullaşma oranları artırılmıştır. Ayrıca gençlere yönelik burs, kredi ve barınma imkânları iyileştirilmiş, gençlik merkezleri ve kampları ile hareketlilik programları yaygınlaştırılmıştır. Dezavantajlı çocuk ve gençlere yönelik başta SODES olmak üzere sosyal destek programları yürütülmektedir” (m.259).*

- “...gençlerin ise bilgi toplumunun gerekleriyle donanmış, ülke kalkınmasında aktif, yaşam becerileri güçlü, özgüven sahibi, insani ve milli değerleri haiz, girişimci ve katılımcı olmalarının sağlanması ve gençlere sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır” (m.263).
- “...eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılması hedeflenmektedir” (m.264).
- “Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletilip çeşitlendirilecektir” (m.268).
- “Gençlerin şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına devam edilecektir” (m.269).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da bir önceki planda olduğu gibi gençlerin sosyal hayata ve karar alma mekanizmalarına katılmaları, bu süreçte aktif rol almaları üzerine önemli ifadeler bulunmaktadır. Bununla birlikte planda dezavantajlı gençlerin katılımına da vurgu yapılmaktadır.

2019-2023 yıllarını kapsayan Onbirinci Kalkınma Planı’nda da yukarıda sayılanlara ek olarak “Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletilip çeşitlendirilecektir.”(P. 268) denilmek suretiyle gençlerin sosyal hayata aktif katılımlarının destekleneceği belirtilmektedir.

Beş yıllık Kalkınma Planları’ndan görüldüğü gibi yıllar içinde gençlerle ilgili ifadelerde farklılıklar bulunmaktadır. Gençlerle ilgili olan ifadelerde, genellikle sportif faaliyetlere katılımı yer almakta ve bütünlük içermemektedir. 9. ve 10. Beş Yıllık Kalkınma Planları değerlendirildiğinde ise gençlerin katılımı ile ilgili ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda son yıllarda düzenlenen planlarda gençlerin önemi fark edilmiş ve karar alma süreçlerinde aktif rol almalarının gerekliliği anlaşılmıştır.

Ancak son planlarda gençliğin katılımı konusunda ifadelerin yer almasına rağmen gençlik ile ilgili sorunlara yönelik çözüm stratejileri bulunmamaktadır.

- **Hükümet Programlarında Gençlik Katılımı:** Hükümet programları incelendiğinde ise gençlerin uyuşturucu bağımlılığı bağlamında sorunlarının ele alındığı görülmekte ve gençliğin toplumun geleceği olduğu ifade edilmektedir. Hükümet programlarında da gençliğin boş zamanlarını değerlendirmesi ile ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması ve fırsat eşitliği üzerine vurgu yapılmaktadır (55-59. Dönem Hükümet Programları; Acar, 2008: 6-7).

2017, 2018 yılı hükümet programları ve 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı yıllık programları incelendiğinde; “Çocuk ve Gençlik” başlıkları altında gençlik ile ilgili ele alınan temel konuları; işsizlik, çocuk işçiliği, Suriyeli gençler ve çocuklar, madde bağımlılığı, erken okul terki gibi sorun alanları oluşturmaktadır.

Bununla birlikte gençlerin toplumsal hayata katılımları mevzusunda bölümler de yer almaktadır. Programda aktif katılımı ilgili “Gençlerin toplumsal hayata aktif katılımlarını ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlayacak, özgüven ve toplumsal aidiyet duygularını güçlendirecek hizmetlerin sunulması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla politika ve hizmetlerin geliştirilmesi, yürütülmesi ve kurumlar arası eşgüdümün artırılması

ihtiyacı devam etmektedir”(2017, 118; 2018,112; 2019, 108) denilmek suretiyle ihtiyaca vurgu yapılmaktadır.

2019 Cumhurbaşkanlığı Programında On Birinci Kalkınma planının 268. maddesi “Çocuk ve gençlere yönelik okul içi ve dışı serbest zaman etkinliklerinin geliştirilerek çoğaltılması, engelli çocukların toplumsal yaşama katılımlarının artırılması açısından da önem arz etmektedir.” Atıfta bulunularak gençliğin aktif katılımı için politika ve tedbirler aşağıdaki gibi belirtilmiştir (2019 Cumhurbaşkanlığı Programı; 113).

- *Eğitimde ve istihdamda olamayan gençlerin profilleri belirlenerek, durumlarına uygun eğitime, işgücüne ve istihdama yönlendirici politikalar ve programlar geliştirilecektir.*
- *Türkiye Ulusal Gençlik Konseyine yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve Konseye üyelik işlemlerine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.*
- *Gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlamak amacıyla düzenlenen eğitim faaliyetlerinin, rehberlik hizmetlerinin ve gençlik alanında yapılan inceleme ve araştırmaların sayısı ve kalitesi artırılacaktır.*
- **2008 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişmişlik Endeksi Türkiye Raporu’nda Gençlik Katılımı:** 2008 yılında hazırlanan BM İnsani Gelişmişlik Endeksi Türkiye raporu incelediğinde “Türkiye’de Gençlik” adlı raporun oluşturulma sürecinde ülkenin gençleri raporun araştırma aşamasına katılmışlar. Türkiye’yi temsilen 12 değişik bölgede, 15-24 yaşlarında 3.000’den fazla genç arasında geniş kapsamlı bir “Gençliğin Durumu Araştırması” gerçekleştirilmiştir.

Raporun “Katılım” başlıklı beşinci bölümünde katılım eksikliğinin insani gelişmeyi engellediği ifade edilmektedir. Türkiye’de gençlerin, ülkenin siyasi ve

sosyal yaşamına “*Ulusal İnsani Gelişme*”yi etkileyecek düzeyde katılmadığı ya da katılmadığı belirtilmiştir.

Raporda “*her düzeyde yeterli katılım sağlanmak isteniyorsa, vatandaşların devletin sorumluluk sahibi olduğuna, izlediği her politikanın, harcadığı her paranın ve topladığı her verginin hesabını verebileceğine inanması gerekir*” açıklaması yapılmıştır (<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/2008-nhdr.html>).

- **2016 ve 2018 BM İnsani Gelişmişlik Türkiye Raporu’nda gençlik katılımı:** İlgili raporların katılım konusunda başlığı daha çok gençlerin ve kadınların istihdama yönelik katılımlarına odaklanmıştır. Gençlerin karar alma süreçlerine katılımı ile ilgili bilgi yer almamaktadır.

Ülkemizde gençlikle ilgili düzenlemeler incelendiğinde iki unsurun öne çıktığı görülmektedir. İlki, “gençlerin korunması gereken bir nüfus olduğu” diğeri ise “gençlerin boş zamanlarının değerlendirilmesi”dir. Bu iki konuya odaklanılmasının sebebi, Türkiye’de 1970’li yıllardaki ideolojik ve politik mücadelelerdir. Bu nedenle 1982 Anayasası düzenlenirken gençler tehdit olarak algılanmış ve politik katılım süreçlerinin dışında bırakılmıştır. Toplumsal söylemde de gençlerin yanlış yollara sürüklenmesinin önlenmesi üzerine vurgu yapılmıştır. Bütün bunlar Türkiye’de gençlik ile ilgili yapılacak olan düzenlemeleri etkilemiştir.

- **Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi’nde Gençlik Katılımı:** Türkiye’de gençlerle ilgili konularda referans verilecek olan, belge 27/01/2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından hazırlanan belge “*Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi*”dir. Bu belge çok yeni bir çalışmadır ve dört yılda bir yenilenmesi planlanmaktadır.

Belgede gençlik, “biyolojik olmaktan ziyade sosyolojik anlamda ele alınması gereken bir kavramdır. Gençliğin, içinde bulunan zaman, toplumların sosyo-ekonomik gelişimleri, kültür ve geleneklerine göre tanımı yapılır. Dolayısıyla, öznelik içeren gençlik tanımlamaları için evrensel kabul görmüş tek bir yaş aralığından söz edilemez. Ülkemizin şartları göz önüne alındığında gençlik politikalarının hedef grubu, 14-29 yaş aralığında bulunan bireyler olarak kabul edilmektedir. Gençlerin yaş, cinsiyet, ekonomik, sosyal, ailevi ve kültürel durumları, eğitim seviyeleri, yaşadıkları yerler vb. hususlar göz önünde bulundurularak, gençlerle uygun iletişim kanallarının kurulması, kamu politikalarının oluşturulmasında büyük öneme sahiptir” (<http://www.gsb.gov.tr>).

Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi’ndeki gençlik tanımı incelendiğinde; gençlerin sosyolojik olarak da ele alınmasına dikkat çekildiği ve evrensel bir yaş aralığından söz edilemeyeceğine vurgu yapılmıştır.

Belgede gençlik politikasının temel amaçları şu şekilde belirtilmiştir: *Gençlik algısını doğru bir zemine oturtmak, gençliğin ihtiyaç, beklenti ve endişelerini tespit etmek, gençlerle ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşları belirlemek, bunlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu temin etmek, gençlik alanındaki sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini etkinleştirmek ve güçlendirmek için gerekli destek ve teşviki sağlamak, kaynakları gençliğin gelişimini tam anlamıyla sağlayacak şekilde kullanmak, gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini desteklemek, gençliğin vatandaşlık bilincini geliştirmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak*

gençlerin kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilmelerine imkan sağlamaktadır”. Bu maddelerle gençlik politikasının amaçları ifade edilmiştir (<http://www.gsb.gov.tr>). Belgede önemli olan gençleri ilgilendiren alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına destek verilmesidir. Gençlerin kendi potansiyellerini ortaya çıkarmasına imkan sağlanması ve vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi ifadelerinin, gençliği katılıma teşvik etmesi açısından ufak bir adım da olsa önemli olduğu söylenebilir.

➤ **Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname:**

Türkiye’de gençlere doğrudan hizmet sunan tek kurum olan “Gençlik ve Spor Bakanlığı”nın 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”de yer alan görevler şu şekildedir (638 sayılı Kanun, m.2):

- “Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve işbirliğini sağlamak.
- Gençliğin ihtiyaçları ile gençliğe sunulan hizmet ve imkânlar konusunda inceleme ve araştırmalar yapmak ve öneriler geliştirmek, gençlik alanında bilgilendirme, rehberlik ve danışmanlık yapmak.
- Gençlik çalışma ve projelerine ilişkin usul ve esasları belirlemek.

- *Gençlik çalışma ve projeleri yapmak, bu çalışma ve projeleri desteklemek, bunların uygulama ve sonuçlarını denetlemek.*
- *Spor faaliyetlerinin plan ve program dâhilinde ve mevzuata uygun bir şekilde yürütülmesini gözetmek, gelişmesini ve yaygınlaşmasını teşvik edici tedbirler almak.*
- *Spor alanında uygulanacak politikaları tespit etmek ve uluslararası kuralların ve talimatların uygulanmasını temin etmek.*
- *Mevzuatla Bakanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak”.*

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın mevzuatında da görüldüğü gibi gençlerle ilgili boş zamanların değerlendirilmesi; okulda, okul dışındaki sosyal ve kültürel faaliyetler üzerine odaklanılmıştır. Bu maddelerden anlaşılacağı üzere Bakanlık, gençlik politikasının küçük bir kısmını kapsamaktadır. Bu noktada yapılan düzenlemelere bakıldığında Avrupa Birliği Politikaları'nın Türkiye'deki gençlik politikaları üzerinde etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde gençlik politikalarının önemli eksikliklerinden olan katılım hakkı konusunda düzenlemeler son yıllarda yapılmıştır. Bu bağlamda Milletvekili seçilme yaşı 30'dan 25'e düşürülmüş, milletvekili olma yeterliliği 18 yaşa indirilmiş bununla birlikte siyasi partilere üye 18 yaş olma yaşından sonra imkanı hale getirilmiştir. 12 yaşından küçük çocuklar ailelerin izniyle, 15 yaşından büyükler ise kendi iradeleri ile çocuk derneklerine üye olabilmekte ve dernek kurabilmektedirler. 18 yaşına gelmiş her vatandaş istediği derneğe üye olabilmekte ve dernek kurabilmektedir. Bu düzenlemeler ile gençlerin karar alma süreçlerine daha etkili bir şekilde katılmalarını sağlayacağı söylenebilir (Acar, 2008: 9). Türkiye'de gençlerin merkezi ve yerel yönetimlerde karar verici olarak yer alması, hem yapısal

hem de toplumsal nedenlerden ötürü çok nadirdir (Yurttagüler vd., 2014: 32).

Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye, AB'nin gençlere verdiği sosyal fonlardan yararlanmaktadır. Ayrıca Ulusal Ajans'ın kurulması da önemli düzenlemelerdendir. Gençlik alanında oluşturulmuş kurumların güçlenmesi bağlamında önem taşımaktadır.

2005 yılında çıkarılan Çocuk Koruma Kanunu, 18 yaş altındaki çocukları kapsasa da 18 yaş ve altındaki çocuk ve gençlerle ilgili hizmetlerin çerçevesini çizdiği için önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

➤ **Yerel Yönetimlerde Gençlik Katılımı:**

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14.maddesinde “belediyeler... gençlik ve spor hizmetlerini... yapar ve yaptırır” şeklinde gençleri ilgilendiren ifadeler bulunmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, m.14). Aynı kanunun 76.maddesinde hazırlanan Kent Konseyi Yönetmeliği'nin içindeki 4.maddenin altında gençlik meclisleri tanınmıştır. Yönetmeliğin 6. maddesinde Kent Konseyi'nin görevleri içinde gençler, “Çocukların, gençlerin, kadınların, engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini artırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almak” şeklinde ifade edilmiştir (Kent Konseyi Yönetmeliği, m.4.6.). İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6.maddesinde de İl Özel İdare İl sınırları içerisinde gençlik ve spora ilişkin hizmetleri yapmakla görevli ve yetkilidir. İl Özel İdaresi Kanun'una göre bu görevi yerine getirmekle direkt sorumludur. Belediyeler gibi yaptırma yetkisi bulunmamaktadır.

➤ **10.07.2018 tarihli ve 30474 sayılı
1.Cumhurbaşkanlığı
Kararnamesi:**

- 1.Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin altıncı bölümünde "Gençlik ve Spor Bakanlığı" başlığında "*Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaların tespiti amacıyla gerekli çalışmaları yapmak, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve işbirliğini sağlamak (m.184).*
- *Sosyal hayatın her alanına gençliğin etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek (m.187).*
- *Bakanlık bünyesinde; gençlerin sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda topluma aktif katılımlarını ve kişisel gelişimlerini sağlamak, gençlik alanında üretilecek politikalara katkıda bulunmak, ulusal ve uluslararası çalışma ve projeler uygulamak, gençler ve gençlik alanında faaliyet gösteren organizasyonlar arasında koordinasyona yardımcı olmak ve gençlerin karar alma ve uygulanma süreçlerine katılımını artırmak amacıyla gençlerin oluşturduğu veya gençlik alanında faaliyette bulunan dernekler, vakıflar, federasyonlar, konfederasyonlar, gençlik kulüpleri, öğrenci konseyleri, kent konseyi gençlik meclisleri ve benzeri organizasyonların üye olabileceği Türkiye Ulusal Gençlik Konseyi kurulur (m.215*

(<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>);

Şeklinde gençlerin katılımına ve gelişimine yönelik maddeler yer almaktadır. 1. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde gençlerin kendilerini geliştirmesinden, sosyal aktivitelerden, karar alma, uygulama süreçlerine katılımından bahsedilmiştir.

➤ **10.07.2018 tarihli ve 30474 sayılı
2.Cumhurbaşkanlığı
Kararnamesi:**

2. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde ise gençliğin katılımı ile ilgili ifadeler yer almamaktadır (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.2.pdf>).

➤ **Cumhurbaşkanlığı 100 Günlük
İcraat Raporu:**

- *Gençlik ve Spor Bakanlığı başlığında; Kötü alışkanlıklardan ve suça yönlendiren etkenlerden uzak, toplumla uyumlu, sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi,*
- *Rekabet edilebilirlik ve kültürel gelişim kapsamında gençlik programlarının başlatılması vb. maddeler yer almaktadır.*

Raporda görüldüğü gibi gençlerin katılım süreçlerine dahil olmaları ile ilgili bir ifade geçmemektedir. Gençlerin suça yönelmemesi, kötü alışkanlıklardan uzak durması ve kendilerini geliştirmelerinin üzerinde durulmuştur.

➤ **II. 100 Günlük İcraat Raporu:**

- *"Gençlerin kişisel gelişimlerini güçlendirmek ve karar alma süreçlerine aktif katılmalarını sağlamak için 3 tematik gençlik merkezinin açılması ve 50.000 gencin katıldığı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi" (GSB-03).*
- *"34.000 gencin katılımıyla rekabet edebilirlik ve kültürel gelişim kapsamında gençlik programlarının başlatılması" (GSB-02).*

- “Gençlerin geleceğe daha donanımlı hazırlanabilmeleri ve milli, manevi ve akademik gelişimlerine destek olmak amacıyla 1.765.000 gencin katıldığı eğitim, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenmesi”(GSB-09) (<https://tcgb.gov.tr/assets/dosya/2018-12-13-ikinci100gun.pdf>).

II. 100 Günlük İcraat Raporu’nda “Gençlik ve Spor Bakanlığı” başlığının 3. maddesinde gençlerin kişisel gelişimlerini ve karar alma süreçlerine aktif katılımlarını sağlamak amacıyla tematik gençlik merkezlerinin açılması ve buna yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi üzerinde durulmuştur.

Yukarıdaki tüm yasal belgeler incelendiğinde ülkemizde gençlik katılımı konusunda yapılan düzenlemelerin yıllara göre gelişerek ilerlediği anlaşılmaktadır. Ancak görüldüğü gibi yapılan düzenlemeler somut çözüm önerileri sunmasa da gençliğin katılımına vurgu yapmaktadır.

Değerlendirilen yasal belgelerdeki çeşitli gençlik tanımları incelendiğinde gençlik, bir sorun alanı ya da geliştirilmeye ihtiyacı olan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Gençlerin elbette geliştirilmeye ihtiyacı vardır ve aslında geliştirilemezlerse sorun alanı olarak ortaya çıkacakları da aşikardır. Ancak gelişebilmeleri için de sorumluluk almaları, düşüncelerine değer veriliyor olması gerekmektedir. Bununla birlikte gençlerin özellikle mikro düzeyden makro düzeye kadar kendilerini ilgilendiren kararlara aktif katılımlarının sağlanması da önemlidir. Bu aşama aile ile başlayarak, yerelden ulusala doğru ilerlemektedir. Ailede başlayan katılım bilinci ile gençler çevresindeki sorunlara daha ilgili hale gelecektir. Öncelikle çevresi ile başlayan bu ilgili ve bilinçli hareket etme yerel bazda da kendini gösterecektir. Gençler yaşadıkları yerle ilgili sorunların çözümüne katıldıklarında ve bu katılım sonucunda fikirlerinin önemli olduğunu, ciddiye alındıklarını fark ettiklerinde katılım konusunda daha da istekli olacaklardır. Gençlerde var olan bu potansiyel zamanla kendini daha iyi şekilde ortaya çıkaracaktır. Gençlerin belediyelerin

gençlik meclislerine, kent konseyi platformlarına katılması ile katılım konusunda zamanla daha aktif hale geleceği ve bu durumun ülkenin geleceği için de önemli olacağı düşünülmektedir. Bu durumun öneminin fark edildiğini, son yasal düzenlemelerde “gençlik katılımından” bahsedilmesinden de anlamaktayız. Bu noktada makro düzeye ulaşabilmek için de mikro düzeyde aktif katılımın artırılması iyi bir başlangıç olacaktır. Gençlerin sürece dahil edilmesiyle birlikte yerelde başlayan bu katılım süreci ülke geneline yani ulusal düzeye doğru ilerleyecektir. Böylece ülkenin geleceği olarak görülen gençlik, katılım süreçlerinin içinde yer alacak ve gelecekte ülkeyi doğru bir şekilde şekillendirebilecektir.

6. FİNLANDIYA’DA GENÇLİK POLİTİKALARI

Gençlerin yönetim mekanizmalarına katılımının daha etkin politikalar oluşturmada ve bu politikaları uygulamaya geçirmede önemli olduğu söylenebilir. Ancak gençler klasik politika araçlarının kendilerini ilgilendiren süreçte etkili olmadığını düşünmekte ve önemli bir kısmının temsili demokrasi sistemine katılmaya yönelik olan inancı olmadığı gözlemlenmektedir. Avrupa’da bu düşüncüyü yıkmak için gençler tarafından yeni mekanizmalar oluşturulmuştur. Eğitim sisteminde de ön plana çıkmış olan Finlandiya, gençlerin sisteme olan inancını güçlendirmek, her türlü alternatif hareketi, düşüncüyü kapsayan ve gençlerin sisteme güvenmelerini sağlamak amacıyla Avrupa ülkelerinde olan gençlik politikalarından daha farklı ve denenmemiş yeni modeller oluşturulmuştur (<http://www.finland.org.tr>, 12.01.2018).

6.1. Finlandiya’ya Genel Bakış

Baltık Denizi kıyısında yer alan Finlandiya, resmi adıyla Finlandiya Cumhuriyeti, bir Kuzey Avrupa ülkesidir. İskandinavya Yarımadası’nda yer alan ülkenin doğusunda Rusya, kuzeyinde Norveç ve batısında da İsveç yer almaktadır. Başkenti Helsinki’dir.

2017 verilerine göre ülkenin nüfusu 5,5 milyon civarındadır. Oldukça yaşlı bir nüfusa sahip ülkenin 14-29 yaş arası genç kategorisinde yer alan nüfus oranı toplam nüfusun %21,3'ünü oluşturmaktadır (<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdlfinland.pdf>).

1917 yılında bağımsızlığını kazanan Finlandiya, 1960lı yıllardan itibaren refah devleti anlamında vatandaşlarına kapsamlı hizmetler sunan, İskandinav tarzı bir refah devleti haline gelmiştir. Refah devleti hizmetleri ülke GSMH'nin dörtte birini oluşturmaktadır. Parlamenter demokrasi ile idare edilen ülkenin yasama yetkisi parlamento ve cumhurbaşkanı tarafından, yürütme yetkisi de parlamentonun güvenoyunu alan hükümet tarafından kullanılmaktadır. Doğrudan çoğunluk oylarıyla altı yıllığına seçilen cumhurbaşkanı yürütme erkini, bir başbakan ve 12 bakandan oluşan kabine ile birlikte paylaşmaktadır (<http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/ust/finlandiya.pdf>).

6.2. Finlandiya'da Gençlik Politikaları ve Gençlik Katılımı

Gençlik politikaları ve gençlik çalışmaları ile ilgili olarak Finlandiya, çeşitli nedenlerle ön plana çıkmış bir ülkedir. Bunun nedeni ülkede yaşayan gençlerin haklarına saygı duymak için kendi yasalarına sahip olmasıdır. Gençlik Yasası, sosyal içermeyi, endişe duyulan konularda karar vermeye katılma fırsatlarını, bireylerin yeteneklerini geliştirmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve boş zaman hobileri ile gençlik çalışmalarının mevcudiyetini bir araya getirmeyi teşvik etmektedir (<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdlfinland.pdf>).

6.2.1. Finlandiya'da Gençlik Katılımı ile İlgili Yasal Zemin

Finlandiya, 1970'lerin başından beri gençlik çalışmaları ile ilgili ayrı yasalar düzenlemiştir. Avrupa Birliği Politikaları kapsamında Finlandiya'da da birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bunlar: 1972 yılında "Yerel Gençlik Yönetimi Kanunu", 1993

yılında "Gençlik Kanunu", 1995 yılında "Gençlik Çalışması Kanunu", 2006 yılında "Gençlik Kanunu", 2010 yılında "Gençlik Kanunu Değişikliği" ve son olarak 2017 yılında çıkarılan Gençlik Yasası'dır.

Finlandiya'da yapılan düzenlemeler ve çalışmalar bunlarla sınırlı kalmamış, bunların yanında eğitim alanında da kanun düzenlemeleri gençlere okullarda okul konseyleri ile birlikte katılım olanağı sağlanmıştır (Wojtacia vd., 2010: 20-22).

Yukarıda sayılan yasal düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere Finlandiya'da ülkenin geleceğini teşkil eden genç nüfusa büyük bir önem verilmiş, genç nüfusun daha aktif, topluma yararlı ve vatandaşlık bilinci yüksek bireyler olarak yetiştirilmeleri için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Finlandiya'da gençlik katılımı için gerçekleştirilen bu düzenlemelerden önemli olanları incelenecektir.

- **Gençlik Kanunu:** 2006 yılında yürürlüğe giren Gençlik Kanunu;

"Hükümetin, her dört yılda bir gençlik politikası kalkınma programı kabul etmesini esas kılmakta, gençlik politikaları ve çalışmaları yerel idarelerin sorumluluğuna almakta, yerel idarelerin sorumluluğuna eğitim rehberliği, tesisleri ve hobi imkanları, bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri, gençlik örgütlerine ve diğer örgütlere destek, sportif, kültürel, uluslararası ve çok kültürlü gençlik aktiviteleri, gençlerin çevre eğitimi ve gençlik atölyeleri" kurulması dahil edilmiştir (Malm, 2016: 13; <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/5-participation-finland>).

- **Gençlik Yasası:** 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe giren "Gençlik Yasası"nın hedefleri şu şekildedir:

"Gençlerin sosyal katılımını ve nüfuzunu etkileme fırsatlarını teşvik etmek, toplumda işlev gösterecek yeteneklerin gelişmesine

destek olmak, gençlerin bağımsızları ile ilgili çalışmalar yapmak, gençlerin topluluk duygusunun geliştirilmesini sağlamak, bilgi edinmelerini, becerilerinin benimsenmesini, sivil toplumda yer almalarını desteklemek, serbest zamanda hobi edinmelerini ve bu hobileri geliştirmelerine katkı sağlamak, gençlerin büyüme ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlamak, gençlerin haklarını korumak ve sivil hakların gerçekleştirilmesini teşvik etmektir” (<https://minedu.fi/en/legislation-youth>)

Bu yasaya göre gençlik politikasının yönetiminden ve koordinasyonundan Eğitim ve Kültür Bakanlığı sorumludur. Belediyeler, yerel şartlar göz önünde bulundurularak, gençlere yönelik hizmetler sunmak, tesisler kurmak, sivil katılımlarını destekleyecek yerel gençlik çalışmaları ve faaliyetlerini yerine getirmekle sorumludur (<https://minedu.fi/en/legislation-youth>).

6.3. Yerel Katılımı Arttırmak için Örnek Bir Model; Helsinki Katılım Modeli: Helsinki Katılım Modeli, 2011 yılında daha önce var olan Gençlik Departmanı tarafından toplanan gençlerden, politikacılar, araştırmacılar, memurlar ve çeşitli gençlik kurumlarının oluşturduğu odak gruplarının tavsiyesi üzerine kurulmuştur. Bu modelde esas alınan “Belediyecilikte iyi yönetişimi uygulamaya geçirmek amacıyla çoğulculuk, iş birliği ve nesiller arası diyalog ile kentin sorunlarına farklı kişilerin uzmanlıklarından yararlanarak çözüm üretmek ve herkes için en iyi Helsinki’yi oluşturmaktır. Helsinki Katılım Modelinin temel ilkeleri;

- Bireylerin ve toplulukların uzmanlığını kullanmak,
- Kendi kendine çalışmayı etkinleştirme
- Katılım için eşit fırsatlar yaratmak olarak belirlenmiştir.

Helsinki katılım modelinde Gençlik Girişimi, 13-17 yaşındakilerin Helsinki’deki kentin faaliyetleri ile ilgili konularda başlattığı girişimleri ifade etmektedir. Modele göre Belediye Meclisi, yılda iki kez meclis üyelerine gençlerin girişimlerini, bunlarla ilgili alınan önlemleri ve gençlik

konseyinden sorumlu kurumun görüşlerini sunmalıdır. Bu modelde Belediye yönetimi, Yerel Yönetim Yasası’nın 26. bölümüne uygun olarak Gençlik Konseyine karşılık gelen bir gençlik savunuculuk organı oluşturmalıdır. Kurumun görevleri belediye hukuku ve gençlik yasasında belirtilmiş, şehir yönetiminin kararına sunulmuştur. (https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/asu_kasyhteisty/osalisuusmalli-yleisesitys-2018.pdf).

6.4. Finlandiya’da Gençlik Katılımını Arttırmak için Oluşturulan Kuruluşlar

Helsinki katılım modelindeki gençlik konseylerine tüm gençleri dahil etmek için Ruuti adında Gençlik Ajansı kurulmuştur. Ruuti, gençlerin klasik katılımından çok sanatsal ve kültürel yöntemlerle kendilerini ifade etme olanağı tanımakta, gençlere karar alma ve alınacak kararları etkileme imkanı sunmaktadır. Bu modelin işleyişinde, “Aksiyon grupları, Karar vericiler ve Genç buluşmaları ve Gençlik Expo” ile farklılıkların desteklendiği görülmektedir (Gür ve Bahçeci, 2014: 82).

Finlandiya’da gençlik politikalarından sorumlu birimler; Eğitim Bakanlığı, Gençlik Bakanlığı, Gençlik Departmanı, Gençlik İşleri ile ilgili Danışma Kurulu’dur (<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/13-national-youth-strategy-finland>). Bu birimler arasında iletişimi sağlayan önemli birimlerden birisi de ulusal gençlik organizasyonlarının çatı kuruluşu olan “Allianssi”dir. Bu birim Avrupa Gençlik Forumu’nda da Finlandiya’yı temsil etmektedir.

- **Allianssi:** Türkçe “İttifak” anlamına gelen Allianssi, Finlandiya’da gençlik çalışmaları için ülke çapında şemsiye bir organizasyon olarak gençlik ile ilgili çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Ülke çapında 130 ulusal gençlik ve eğitim örgütünün üst kuruluşu olan Allianssi, lobi çalışmalarını hiçbir politik ve dini görüşe bağlı olmadan gerçekleştirmektedir. Allianssi’nin amacı; “gençlerin

toplumun sorumlu üyeleri olarak büyümesini, karar alma sürecine ve uluslararası eyleme katılmasını teşvik etmek”tir. Gençlerin refahını toplumun merkezine yerleştiren Allianssi’nin temel amacı gençliğin refahını sağlamaya çalışmaktır. Temel değerleri arasında eşitlik, katılım ve başarı yer almaktadır.

Ülkede önemli çalışmalar yapan bir diğer kuruluş ise teknolojik gelişmeleri takip eden, yenilikçi yaklaşımları destekleyen Helsinki Gençlik Departmanı’dır (Malm, 2016:10).

- **Gençlik Expo:** Gençlik Expo, gençlerin oluşturduğu karışık programları kapsayan, gençlerin kendilerini rahat bir şekilde ifade ettiği farklı biçimleri gösteren ve endişeleriyle beklentileri tartışabildikleri bir platformdur. Gençlik Expo; 130 gençlik kuruluşu, okul konseyleri, öğrencileri ve şehirdeki 50 gençlik merkezini ve tüm öğrencilerin katılımını hedeflemektedir. Aksiyon gruplarında gençlerin katılımıyla fikirlerin nasıl uygulamaya geçirileceğine karar verilmektedir. Gençler kendilerine uygun buldukları aksiyon gruplarına katılabilir.

Gençlerin katılımını kolaylaştırmak için bu noktada interaktif internet sitesi kurulmuştur. Bu sitenin amacı, gençlerin internet sitesi üzerinden katkı sağlamasını kolaylaştırmak ve gençlerin sayısını artırmaktır. Bu üç aşama döngüsel bir şekilde devam etmektedir. Sürecin ilkinde (Expo), gençlerin istedikleri konuları tartışabilmeleri, fikirlerini söyleyebilmelerinin ardından sürecin ikinci aşaması gençlerin aksiyon gruplarına götürülmesidir. Aksiyon grupları da gençlerin fikirlerini, çözüm ve önerilerini kurumsallaştıran bir yapıya dönüştürmektedir (Malm, 2016: 10-13). Bu tartışmaların, fikir öne

sürmenin, demokratik sisteme nasıl dahil olmanın tartışılması ve bunlara çözüm üretilmesi, kalıcı sonuçlar elde etme anlamında önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Gençler üzerindeki algının katılımı doğrudan bir ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz. Gençler toplum nezdinde bir sorun olarak mı algılanıyor yoksa bir umut ışığı olarak mı görülüyor? Gençlerin sorun olarak algılandığı bir toplumda gençlerin katılımı için oluşturulan platformların özerkliğinin ve etkisinin azaldığı görülmektedir. Bu nedenle öncelikle gençler üzerindeki algının pozitif olması oldukça önemlidir. Bunun yanında karar alıcıların gençlerle iletişim halinde olması, onları muhatap alması, onlarla müzakere etmeye istekli olması da önemlidir. Bu bağlamda Helsinki Katılım Modeli sistemi Gençlik Kurulu’ndan oy birliği ile geçtikten sonra, şehir yönetimi tarafından da oy birliği ile kabul edilmiştir (<https://www.djht-europe.de/downloads/doctrine/WebforumVeranstaltungenWebsiteBundle>).

Gençlerin kendilerini rahat bir şekilde ifade etmeleri gerçek anlamda sorunlarını dile getirebilmeleri bakımından “Helsinki Katılım Modeli”nin varlığı önemlidir. Bu platform gençlere kendi sahasında toplanma imkanı sunmaktadır. Gençler, yöneticilerin kendi mekanlarında toplandıklarında kendilerini özgür bir şekilde ifade edememektedir. Bu anlamda bu modelin sunduğu imkan sorunlara gerçekçi ve etkili çözümler getirebilmek açısından belirleyici olmaktadır (Gür ve Bahçeci, 2014: 84). Gençlerin toplandığı alanlar faaliyetlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Helsinki Katılım Modeli, gençlere kendilerini ifade edebilmeleri için daha fazla yer açmayı hedeflemekte ve bunun üzerine çalışmalar yaparak toplanılan alanları meşrulaştırmaktadır. Şehir yönetimi gençleri ilgilendiren konularda gençlere danışmakla yükümlü tutulmuştur. Her yıl gençlerin sorunları ile ilgili düzenli toplantılar yapılmakta ve gelişmeler Gençlik Expo’ya bildirilmektedir. Böylece gençlere kendilerini ifade edebilecekleri, sorunları

tartışabilecekleri, daha etkin bir şekilde katılımında bulunabilecekleri düzenli bir diyalog ortamı yaratılmaktadır (Gür ve Bahçeci, 2014: 85).

Gençlere kendilerini ifade edebilecekleri ortam yaratılırken gençler ile yetişkinler arasında çoğu zaman kendini gösteren kuşak çatışmasına da dikkat edilmelidir. Çünkü gençler ve yetişkinler açısından birçok zaman aynı durum farklı açılardan değerlendirmektedir. Bu çatışma iyi bir şekilde yönetilemezse toplumda sorunların büyüyeceğinden hareketle Helsinki Modelinde bu fikir ayrılıklarını kazanca dönüştürmek amacıyla kuşaklar arası diyalog sistemi belirlenmiştir. Diyalog sisteminde gençler her yıl karar alıcılarla kendi belirledikleri bir tema üzerinde bir araya gelmekte ve konu derinlemesine tartışılmaktadır. Her yıl bir önceki toplantıda alınan kararlar konusunda yaşanan ilerlemeler de değerlendirilmektedir. Buradan diyalog toplantılarının yılda bir kez yapılacağı anlaşılmalıdır; aksine sene boyunca sürdürülme imkanı da bulunmaktadır (<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/13-national-youth-strategy-finland>).

Finlandiya’da tüm gençleri katılım sürecinin içine alan önemli mekanizmaların oluşturulduğu görülmektedir. Gençlerin fikirlerini özgür bir şekilde ifade edebilecekleri alanlar yaratılarak, kendilerine olan özgüvenleri artırılmaktadır. Bununla birlikte toplumun gözünde değerli oldukları hissettirilerek, yönetici ve yetişkinler ile güç paylaşımı yapılarak gençlik politikalarına yön verilmeye çalışılmaktadır. Sürecin her aşamasında gençler dahil edilmekte, gençlerin sorunlarını dile getirip tartışmaları sağlanmakta ve bu sorunların çözümü için öneriler sunulmaktadır. Böylelikle gençlik politikalarının oluşumunda her aşamada gençlerle birlikte çalışıldığı, gençlerin aktif bir şekilde sürece dahil edildiği ve bu durumun kurumsallaştırıldığı görülmektedir. Sonuç olarak Finlandiya’nın yaptığı çalışmalarla başarılı bir gençlik politikasına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Finlandiya’da **2017- 2019 yılları için belirlenen gençlik politikası hedefleri** şu şekildedir:

- Her çocuk ve genç serbest zaman için kendisine en az bir hobiye sahip olmalıdır.
- Gençlerin istihdam edilebilirlik becerileri geliştirilmeli ve sosyal dışlanmanın azalması sağlanmalıdır.
- Gençlere, karar alma ve etki yaratma konusunda daha fazla fırsat sağlanmalıdır.
- Önleyici çalışma sayesinde daha az genç mental sağlık problemleriyle karşılaşmaktadır.
- Gençlere bağımsız ve özgür yaşama yönelik yeterli rehberlik hizmeti ve desteği sağlanmalıdır (<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/13-national-youth-strategy-finland>).

Finlandiya’da gençlerin her alanda aktif bir şekilde katılımında bulunmasını hedefleyen mekanizmalar oluşturulmaktadır. Bu bağlamda Finlandiya’da gençlerin katılımına olanak sağlayan yerel ve merkezi tesisler bulunmaktadır.

7. SONUÇ YERİNE: FİNLANDIYA VE TÜRKİYE’NİN GENÇLİK POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMASI

Dünya’da genel olarak genç nüfusun artması, gençlerle ilgili yapılacak olan politikaların önemini de artırmıştır. Ülkelerin geleceklerinin garantisi olarak görülen gençlerin karar alma ve katılım mekanizmaları içerisinde yer alması ülke yönetiminin daha etkin olması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Gençlerin yönetim süreci içerisinde katılımının sağlanması, gençler üzerine daha etkin politikalar oluşturmada ve bu politikaları uygulamaya geçirmede daha etkili ve önemlidir.

Gençleri karar alma sürecine dahil etmeden önce, toplumun, gençlere olan bakış açısını olumlu yöne çekmek de önemlidir.

Böylelikle gençlerin, geleceği şekillendirebilecek bir umut ışığı olarak görülmesi, kendilerini süreç içerisinde daha etkin ve kararları etkileyebilecek güçte hissetmeleri sağlanabilir. Gençler kendilerini değerli, önemli hissederse; isteyerek ve inanarak katılımında bulunur, kendileri ile ilgili olan sorunların çözümünde aktif olarak düşünmeye başlar.

Ancak gençler klasik politika araçlarının kendilerini ilgilendiren süreçte etkili

olmadığını düşünmekte ve önemli bir kısmının temsili demokrasi sistemine katılmaya yönelik olan inancı olmadığı gözlemlenmektedir. Avrupa’da bu düşünceyi yıkmak için gençler tarafından yeni mekanizmalar oluşturulmuştur.

Gençlerin katılımına yönelik politikalar çalışma kapsamında ele alınan iki ülke açısından karşılaştırılmalı olarak Tablo’1 de değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Gençlik Politikaları Bağlamında Finlandiya ve Türkiye’nin Karşılaştırması

Gençlik Politikaları	Finlandiya	Türkiye
Yasal Mevzuat	-Yerel Gençlik Yönetimi Kanunu” -1993, 1995, 2006, 2010 yıllarında çıkan Gençlik Kanunu -2017 yılında çıkarılan Gençlik Yasası	Yok
Katılım Mekanizmaları	-Helsinki Modeli -Alliansi -Gençlik Expo	Belediye Gençlik Meclisleri (Tüm belediyeler için geçerli değil)
Gençlerin Katılma Teşvik Edilmesi	Finlandiya’da gençlerin aktif bir şekilde karar alma süreçlerinde yer alması teşvik edilmekte	Türkiye’de gençlerin katılım sürecinde yer almalarına yönelik ifadeler son yasal düzenlemelerde yer almakta ancak uygulamaya dair bir çalışma bulunmamaktadır.
Katılım Süreçlerinin Kurumsallaştırılması	Gençlerin katılımına yönelik çıkarılan kanunlar ve oluşturulan katılım mekanizmalarıyla bu alanda kurumsallaşmanın olduğu görülmektedir.	Türkiye’de gençlerin katılım süreçlerine dahil edilmesi ile ilgili yasal düzenlemelerde ifadeler yer almaktadır. Fakat uygulamaya yönelik henüz somut bir çalışma olmadığından bu anlamda kurumsallaşmadan söz etmek mümkün değildir.

Tablo1’de de görüldüğü gibi eğitim sisteminde de ön plana çıkmış olan Finlandiya’da, gençlerin sisteme olan inancını güçlendirmek, her türlü alternatif hareketi ve düşünceyi kapsamak ve gençlerin sisteme güvenmelerini sağlamak amacıyla önemli adımlar atılmış ve çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda da Avrupa ülkelerinde olan gençlik politikalarından daha farklı ve denenmemiş yeni modeller (Helsinki Modeli, Alliansi, Gençlik Expo) oluşturmuştur.

Türkiye’deki gençlik politikaları değerlendirildiğinde ise, 1982 Anayasası’nda, Beş Yıllık Kalkınma

Planları’nda, Hükümet Programları’nda, 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 1. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nde, I. ve II. 100 Günlük İcraat Raporları’nda gençlik ile ilgili ifadelerin geçtiği görülmektedir. II. 100 Günlük İcraat Raporu’nda gençlerin karar alma süreçlerine aktif katılımlarını sağlamak amacıyla tematik gençlik merkezlerinin açılması ve buna yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi gençlerin süreçte yer almalarını sağlayıcı önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Ancak düzenlemelerin çoğunun henüz tam olarak hayata geçmemiş olması, dolayısıyla sorunlara yönelik çözüm üretmediği

söylenbilir. Bu anlamda ülkemizde gençlik politikaları ve gençliğin karar alma süreçlerine katılımı konularında daha alınacak çok fazla yol bulunmaktadır.

Ülkemizde gençlik politikalarının az gelişmiş olmasının kanaatimizce en önemli nedeni, gençlerin çoğunlukla içinde bulunduğu ve gençlerin şekillendirdiği 1970’li yıllarda gerçekleşen ideolojik ve politik olaylardır. Bu yıllarda gençlere olan bakış açısı da olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Bu olayların sonunda da 1982 Anayasası düzenlenirken gençler tehdit olarak algılanmış ve katılım mekanizmalarının dışında tutulmuştur. Yasal düzenlemelerde gençlerin boş zamanlarını nasıl değerlendirmesi gerektiği ve kötü alışkanlıklardan uzak tutulması üzerinde durulmuştur. Ancak ülkedeki nüfusun büyük çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu Türkiye’de geleceğe yönelik planlar yapılırken gençleri göz ardı etmek, yönetim sürecinin dışında bırakmak doğru görülmemektedir.

Dünya’da eğitim sisteminde adını en iyiler arasına yazdırmayı başaran Finlandiya, gençliğin karar alma süreçlerine aktif katılımının sağlanması noktasında da önemli başarılar sağlamıştır. 1970’li yıllardan beri, gençlik politikaları üzerine birçok yasal düzenleme yaparak kanunlar çıkaran Finlandiya, bütün gençlerin aktif katılımını sağlayacak Gençlik Konseyleri oluşturmuştur. Helsinki Katılım Modeli de bunların içinde başarılı olanlardandır. Bu model şehirdeki bütün gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda, karar alma süreçlerine aktif katılımını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Gençlerin, fikirlerini özgür bir şekilde ifade edebilecekleri alanlar yaratılarak, kendilerine olan özgüvenleri artırılmaktadır. Gençlere toplumun gözünde değerli oldukları hissettirilerek, yönetici ve

yetişkinler ile güç paylaşımı yapılarak gençlik politikalarına yön verilmeye çalışılmaktadır. Sürecin her aşamasına gençler dahil edilmekte ve sorunlarını dile getirip tartışmaları sağlanmaktadır. Yine bu sorunların çözümü için öneriler sunulmaktadır. Böylelikle gençlik politikalarının oluşumunun her aşamasında gençlerin aktif bir şekilde sürece dahil edildiği ve bu durumun kurumsallaştırdığı görülmektedir.

Ülkemizde, gençlerin aktif olarak sürece dahil edilmeleri ve kendileri ile ilgili konularda karar alabilecekleri, fikir beyan edebilecekleri platformlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu anlamda Finlandiya’da oluşturulan katılım mekanizmalarından esinlenerek, ülkemizde yeni bir model oluşturulmalıdır. Ulusal çapta katılımın sağlanabilmesi için öncelikle yerel düzeyde katılımın artırılması gerekmektedir. Bu amaçla bazı il ve ilçe yerel yönetimlerinde uygulanan gençlik meclisleri bir düzenleme ile tüm yerel yönetimlere yaygınlaştırılmalıdır. Bununla birlikte ülkemizde gençlik çalışmalarında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin çoğalması için teşvikler artırılmalıdır.

Sonuç olarak Finlandiya’nın 1970’li yıllardan beri yaptığı çalışmalarla başarılı bir gençlik politikası uygulamakta olduğunu söylenebilir. Bununla birlikte Finlandiya’nın politika yapım sürecinde gençleri de sürece dahil ederek gençlerin aktif katılımını sağladığını gözlemlemektedir. Finlandiya gençlik katılımını mikro düzlemde başlatarak makro (ulusal ve uluslararası) düzleme taşımayı bilmiştir. Bu anlamda ülkemizde de politika yapım süreçlerinde yerelden - ulusala gençlerin aktif katılımının artırılması için Finlandiya’nın iyi bir örnek olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. AKMAN, E. AKÇAY ,E.Y. ARGUN, Ç.(2011), Avrupa Birliği’ni Değişen Nüfus Yapısında Gençler ve AB’nin Gençlik Politikaları, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 22, ss 41-72.
2. ALODALI, F. Bilal ve USTA, Sefa (2013), “Yerel Demokrasinin Bir Aktörü Olarak Kent Konseyleri: Osmaniye Örneği”, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar*, (Ed. Yakup Bulut vd.), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
3. ANGELIS, L.ve GROLLIOS, G. (2003), “From the White Paper to the Concrete Future Objectives of Education and Training Systems in Europe”, *European Education*, Vol. 35, No 2, p.p. 75-93.
4. AVRUPA KOMİSYONU, “Follow-up to the White Paper on a New Impetus for European Youth, COM(2004)final”, [http://ec.europa.eu/youth/archive/white-paper/postlaunch/com\(2004\)337_en.pdf](http://ec.europa.eu/youth/archive/white-paper/postlaunch/com(2004)337_en.pdf), (26.10.2010).
5. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989.
6. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994, Ankara.
7. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, Ankara.
8. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara.
9. “European Commission White Paper A New Impetus For European Youth”, http://ec.europa.eu/youth/archive/white-paper/index_en.html, (26.10.2010).
10. GÖRMEZ, Kemal (1997), *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, 2. Baskı, Konya.
11. GÜR, Emre ve BAHÇECİ, Devrin (2014), “Karşılaştırmalı Bir Analiz: Avrupa’da Gençlerin Katılımı ve Gençlik Politikası”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
12. KAYPAK, Şafak (2012), Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 8, Sayı 17.
13. KOHLER-KOCH, B. (2001), “The Commission White Paper and the Improvement of European Governance”, Symposium: Mountain or Molehill? A Critical Appraisal of the Commission White Paper on Governance”, Jean Monet Working Paper Series, 6/01, New York.
14. MALM, Karla (2016), “Country Sheet on Youth Policy in Finland”, <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/9038134/Finland-2016.pdf/303907e4-df72-4045-b165-9eb25d8ec351>, (Erişim Tarihi: 07.12.2017).
15. OKÇU, M. (2007), Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y.2007, C.12, S.3 s.299-312.
16. ÖNDER, Özgür (2013), Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9, S. 18.
17. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, 55. Dönem Hükümet Programı.
18. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, 56. Dönem Hükümet Programı.
19. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, 57. Dönem Hükümet Programı.

20. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, 58. Dönem Hükümet Programı.
21. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, 59. Dönem Hükümet Programı.
22. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982.
23. ULUSAL GENÇLİK SOSYAL POLİTİKASI BELGESİ (2012), http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/Mevzuat/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf, Erişim Tarihi: 14.12.2017).
24. YILDIRIM, Selahattin (2015), Yerel Yönetim ve Demokrasi (Kavramlar-Yaklaşımlar), 2. Baskı, Marmara Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul.
25. YURTTAGÜLER, Laden, OY, Burcu ve KURTARAN, Yörük (2014), “Özerklik ve Özgürlük Açısından Türkiye’de Gençlik Politikaları”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
26. WOJTACHNIA, Eva Feldmann vd. (2010), “Youth Participation in Finland and in Germany (Status Analysis and Data Based Recommendations)”, The Finnish Youth Research Society, Germany, http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/youth_participation_in_finland_and_in_germany.pdf, (02.01.2018).
27. 638 Sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 3/06/2011, (<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=4.5.638&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>).
28. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/2008-nhdr.html>, (05.01.2018).
29. <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/13-national-youth-strategy-finland>, (10.05.2018).
30. <https://www.djht-europe.de/downloads/doctrine/WebforumVeranstaltungenWebsiteBundle:ProgrammpunktDownload-file-11/Presentation%20Helsinki.pdf>, (15.05.2018).
31. http://europa.eu.int/pol/justice/index_en.htm, (26.10.2010).
32. <https://minedu.fi/en/legislation-youth>, (20.06.2018).
33. <http://www.gsb.gov.tr>, (06.02.2018).
34. <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
35. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2019).
36. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.2.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.05.2019).
37. https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/100_GUNLUK_ICRAAT_PROGRAMI.pdf, (Erişim Tarihi: 12.05.2019).
38. <https://tccb.gov.tr/assets/dosya/2018-12-13-ikinci100gun.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.05.2019).
39. (<https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/asukasyhteisty/osallisuusmalli-yleisesitys-2018.pdf>).
40. <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdland.pdf>.
41. http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/us_t/finlandiya.pdf.

BAĞIMLILIKLA MÜCADELE POLİTİKASINDA DİN GÖREVLİLERİNİN ROLÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: DÜZCE ÖRNEĞİ

AN ASSESSMENT ON THE ROLE OF RELIGIOUS SERVICE OFFICERS IN POLICIES OF COMBATING ADDICTION: DÜZCE SAMPLE

Zülkif DAĞLI

* Dr., Düzce Valiliği, zulkifdagli@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8188-4420>

ÖZ

Bu araştırmanın amacı bağımlılıkla mücadele politikalarına temel oluşturabilmek için din hizmeti görevlilerinin bağımlılık konusundaki algılarını ve mücadele yönlü eğilimlerini incelemektir. Bu kapsamda Düzce Müftülüğünde görev yapan din hizmeti görevlileri araştırma grubu olarak belirlenmiştir. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bağımlılıkla mücadele konusunda dini hizmet görevlilerinin oldukça önemli bir paydaş oldukları; bağımlılıkla mücadelede daha aktif görev alma noktasında duyarlı oldukları fakat nasıl bir plan ve yöntem dâhilinde hareket edeceklerini bilmedikleri için mevcut potansiyellerini kullanamadıkları görülmektedir. Dolayısıyla bir kamu politikası olarak din hizmeti görevlilerinin bağımlılıkla mücadelede aktif rol almasını sağlayacak projelere şiddetle ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılıkla Mücadele Politikası, Din Hizmeti Görevlileri, Önleme, Rehabilitasyon, Dini Rehberlik, Dini Danışmanlık, Düzce

Jel Kodları: I18, Z18, Z12

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the perceptions and the tendencies of the religious workers in terms of addiction in order to provide a basis for the policies of combating addiction. In this context, the religious service officers working in the Mufti's Office of Düzce were determined as the research group. Quantitative research method was used and the data were obtained by the questionnaire. According to the results of the research, religious service officers are a significant shareholder in the fight against addiction. They are also sensitive to take on more active tasks fighting with addiction. But they cannot use their existing potential because they do not know how to move in a plan and method. Therefore, it can be said that there is a need for projects which will enable religious service workers to take an active role in combating addiction as a public policy.

Keywords: Combating Addiction, The Religious Service Officers, Public Policy of Combating Addiction, Prevention, Rehabilitation, Pastoral Counseling

Jel Codes: I18, Z18, Z12

1. GİRİŞ

Günümüzde birçok devlet uyuşturucu maddeler ve bağımlılıkla mücadele etmek ve bu sorunun bireyler ve toplum üzerindeki zararlarını minimize etmek için farklı birçok politika izlemektedir (Akgül ve Kaptı,

2010). Son yıllarda Türkiye'nin de yaşadığı birçok sosyo-ekonomik gelişmeden dolayı madde bağımlılığı konusunu daha öncelikli olarak gündeme alması gerektiği yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza

çıkılmaktadır (Albayrak ve Balcı, 2014). Şöyle ki, Türkiye'de yasadışı uyuşturucu kullanımına ilişkin 2011 yılına ait veriler değerlendirildiğinde; en yaygın yasadışı uyuşturucu esrar iken bunu amfetaminler ve MDMA/ecstasy'nin izlediği; yasadışı uyuşturucu kullanımının en yüksek oranlarının 15-34 yaş aralığındaki genç erkekler arasında olduğu, lisedeki 14-19 yaşlarındaki öğrencilerin ise tütün, alkol ve uyuşturucu kullanım oranının % 1,5'e yükseldiği görülmektedir (EMCDDA Country Overview, 2017).

Araştırmanın odaklandığı Düzce İlinde ise, lise öğrencilerinin her gün sigara kullananlarının oranı %20,1, alkol kullanım oranı ise %18,7 dir. Ortaya çıkan bu tablonun oluşmasında öğrencilerin akademik başarısının düşüklüğü, disiplin cezası alması, derslere devamsızlık, polisle başı derde girme, akranlarının sigara, alkol ya da başka bir madde kullanması ya da psikolojik tedavi almış olması gibi nedenlerin olduğu anlaşılmaktadır (Akkuş vd., 2017). Konuya ilişkin alan yazın incelendiğinde, alkol ve sigara gibi yasal maddeleri deneyenlerin daha sonra esrar ve diğer yasadışı maddeleri kullanmaya yönelmesinden dolayı (Dilbaz, 2013), şu an Düzce'deki durumun, gerekli tedbirler alınmazsa benzer bir evrilme yaşayacağı kaçınılmazdır. Bu kapsamda bağımlılıkla mücadele konusunun taraflarının (Kamu, STK, Üniversiteler, Yerel Yönetimler vb) ortak tedbirler alma konusunda gerekli özveriye göstermesi sorunun büyümesini önleme yönlü bir adım olmasının yanısıra kritik bir gereklilik arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı, bağımlılıkla mücadele konusunun etkili taraflarından birisi olduğu düşünülen dini hizmet görevlilerinin bağımlılıkla mücadeleye ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi, katkı yapabilecekleri alanların tespit edilmesi ve bir kamu politikası olarak gündeme taşınması noktasında girişimde bulunmaktır. Bu çerçevede öncelikle bağımlılıkla ilgili temel bilgiler paylaşılacak, daha sonra dini hizmet danışmanlığıyla ilgili kavramlar açıklanacak, son olarak dini hizmet

görevlileri üzerinde yürütülen araştırmanın sonuçlarına ilişkin bulgular paylaşılacaktır.

2. BAĞIMLILIK VE MÜCADELE

Madde kullanımı yaygınlığı bölgelere ve kullanılan maddenin türüne göre değişiklik gösterse de tüm dünyada sürekli artış içerisinde olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnız bireysel değil aynı zamanda ortaya çıkardığı sosyal problemler nedeniyle toplumsal yaşamı da ciddi şekilde etkileyen madde bağımlılığı bir taraftan suç oranlarının artmasını tetiklerken, diğer taraftan ekonomik anlamda da çeşitli maddi ve manevi zararların oluşmasına kronik anlamda zemin teşkil etmektedir (Ergenç ve Yıldırım, 2007).

Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, maddeye başlama yaşı ergenlik döneminde (15-16 yaş) başlamaktadır. Bu durum Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (TUBİM)'nin araştırmalarına göre Türkiye'de daha da erken yaşlara tekabül etmektedir. TUBİM'in 2014 raporuna göre Türkiye'de madde kullanımına başlama yaşı 13,88'e düşmüştür. Aynı Raporda, daha fazla erkeklerin, bekâr olanların ve gelir düzeyi düşük olanların uyuşturucu kullanımına eğilim gösterme noktasında riskli gruplarda olduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'de tütün alkol ve madde kullanım yaygınlığının ihmal edilir nitelikte olmadığı ve Türkiye'nin kendine özgü koruma ve önleme planları yapmasının gerekliliği tartışılmaktadır (TUBİM, 2006; 2014). Diğer taraftan TÜİK'in yayınladığı ölüm verileri ile ilgili rapora göre de direkt ve dolaylı madde bağlantılı ölümlerin oranının da göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğu görülmektedir (TÜİK, 2012).

Madde kullanımı yaygınlığının artmasına en fazla etki eden faktörler arasında; yaş, parçalanmış ailede yetişme, aile içi iletişimsizlik, aykırı gruplara takılma, aile ve okulda disiplin sorunları yaşama gibi çevresel faktörler gösterilirken (Gökgez ve Koçoğlu 2007); madde kullanımına yol açan risk faktörleri arasında ise arkadaş etkisi ve

arkadaş özelliklerinin ön plana çıktığı, bununla birlikte, düşük sosyo-ekonomik yapıda yaşam koşullarının ağırlaşması, gelecekte beklenen kayıpların, tatminsizlik gibi farklı arayışlarda bulunma ve maddi olarak maddeye ulaşma kolaylığı da riski arttırmaktadır (Karatay ve Kubilay, 2004).

Gelinen noktada bağımlılık geliştikten sonra tedavisi oldukça güç ve zor, zahmetli ve fazla maliyetli olmasına karşın; iyileşme oranı oldukça düşük ve tekrarlama riski yüksek bir sağlık sorunu olarak görülmektedir. Alan yazında bağımlılığın tedavisi noktasında çeşitli yöntemler tartışılırken bu yaklaşımlar genel hatları ile psiko-sosyal ve ilaçla tedavi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Psiko-sosyal tedavi yöntemlerine örnek olarak: Madde Danışmanlığı, Motivasyonel Görüşme, Bilişsel Davranışçı Terapi, Grup Psikoterapisi, Aile Terapisi, Kendine Yardım Grupları verilebilir (Ögel, 2010). Bununla birlikte bağımlılık hastalığının bireye ve yakın çevresine olduğu kadar tüm topluma da zararı bulunmaktadır. Dolayısıyla, bireyin ve toplumun yaşam kalitesini düşüren ve bağımlıya hizmeti veren kurumları ağır iş yükü altına sokan bu konuyla etkili mücadele etmek için çözüm yöntemlerinin çok spesifik ve kapsamlı şekilde, tüm yönleriyle ve tüm paydaşlarla birlikte ele alınması gerekmektedir.

Alan yazında bağımlılık hastalığı ile mücadelede; üç boyutlu bir yaklaşım tartışılmaktadır. Bunlar: önleme, erken tanı ve tedavi, rehabilitasyondur. Önleme, genelde bağımlılık durumunu ortaya çıkaracak risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik mücadele adımlarını içerirken; erken tanı ve tedavi, bağımlılık durumunun oluşması sonrasındaki hastalığı ortadan kaldırmaya yönelik atılacak adımları ifade etmektedir. Rehabilitasyon ise daha çok hastalığın zarar verici etkilerini minimize etmeye yönelik uygulamaları kapsamaktadır.

Gerek madde kullanımına başlama yaşını geciktirmesi gerekse diğer bağımlılık oluşturan maddeleri kullanma eğilimini güçleştirmesi açısından önleme yönlü

mücadele yöntemi oldukça önemli bir role sahiptir (Siyez ve Palabıyık, 2009). Avrupa'da uzun zamandan beri uygulanmakta olan önleme programları, yasa dışı maddelerin kullanım oranı daha hızlı artmasına rağmen Türkiye'de yeterince uygulama alanı bulamamıştır. Bu çerçevede konuya ilişkin risk önleyici koruyucu sağlık müdahalelerinin hızlandırılması, yaygınlaştırılması gerekmektedir (Alikışıfoğlu ve Ercan, 2006). Bununla birlikte madde kullanımını engelleyici diğer koruyucu faktörlerin de; iç kontrol mekanizmalarının yeterli hale getirilmesi, sağlıklı inanç davranışları, benlik saygısı, gelecekle ilgili hedefler belirleme, norm ve toplumsal değerlere bağlı olma gibi mücadele kapsamında düşünülmesi kritik bir öneme sahiptir. Aynı şekilde ebeveynlerle kaliteli ilişki oluşturma, madde kullanmayan arkadaşlar edinme, toplumsal değer yargılarına önem veren arkadaş gruplarına dahil olma gibi yakın çevre ile ilgili koruyucu faktörler de önleme yöntemleri içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Alikışıfoğlu, 2005; Dilbaz, 2013).

Önleme yönlü davranışların geç kalması durumunda ise, bağımlılık sürecinde erken tanı ve tedavi hastalığın ilerlemesini engelleme yönlü bir sonuç oluşturduğu için (Ayvaşık, 2009); bu aşamada hekimlerin (pratisyen hekimler, dâhiliye uzmanları, kadın hastalıkları ve doğum hekimleri, çocuk hekimleri) yapacağı girişimler bağımlılığın önlenmesinde için kritik bir önem kazanmaktadır. Bu aşamada zamanında yapılacak erken bir tanı sorunun gelişimini engelleyici bir rol oynayacaktır (Ögel, 2010).

Bununla birlikte bağımlılık hastalığı sürekli tedaviyi gerektiren bir durum oluşturduğu için rehabilitasyon uygulamaları oldukça önemli hale gelmektedir. Rehabilitasyon yöntemleri kişiye özel ve her bağımlı için kullanılabilir genel geçer bir yöntem olmadığı için daha zor, maliyetli, uzmanlık gerektiren, psiko-sosyal ve ilaç tedavilerine dayanmaktadır (Ögel, 2010).

Yürütülen araştırma konusu itibarıyla bağımlılıkla mücadele anlamında kullanılan

yöntemler arasında daha fazla önleme boyutuyla ilişkilidir. Dahası dini danışmanlık hizmetleri tanımlanmış yasal ve norm görevleri itibariyle bağımlılıkla mücadelenin sosyal ayağını oluşturan önemli bir paydaş olarak düşünülebilir. Bu kapsamda konu ile mücadelede din hizmeti görevlileri son derece önem taşımakta olup, önleme çalışmalarında dini danışmanlık ve rehberlik önemli bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

3. DİNİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

Dini danışmanlık, ülkemizde henüz gelişmekte olan yeni alanlardan biri olup, mahiyeti, kapsamı, hedefleri, sınırları ve problem alanları henüz tam olarak netleşmemiştir. Dini danışmanlık, danışanların sağlıklı bireyler olarak kalmaları için insanların birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmalarını, yardımlaşmalarını, örnek bireyler olmalarını ve kişiyi rahatsız eden problemleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Dini danışmanlık “yardım etme davranışı” veya “yardım etme etkinliği” olarak tanımlanabilir. Dini danışmanlık kavramının asıl kaynağını, Allah’ın Hz. Adem’den Hz. Peygamber’e kadar gönderdiği elçililerin yaptıkları tebliğ ve irşat görevi oluşturmaktadır (Aybey, 2017).

Batı alan yazınında son zamanlarda bağımlılıkla mücadelede din ve maneviyat kökenli yardım yaklaşımları sıkça yer almaktadır. Bağımlılıkla mücadelede Adsız Alkolikler ve din, inanç kaynaklı terapiler günümüz psikoterapi ekolleri içerisinde destek terapi olarak kullanılmaktadır. Maneviyat eğitiminin ön plana çıkarıldığı sivil toplum kuruluşları tarafından madde bağımlılığı ile mücadele programlarının hayata geçirilmesi halinde bağımlılıkla mücadele daha etkin bir konuma ulaşabilecektir. Diğer taraftan Batı’da yaygın ve etkin olarak kullanılan manevi danışmanlık hizmetlerinin ülkemizde de başlatılması gerekmektedir (Gürsu, 2017). Türkiye’de 2012 yılı itibariyle bu alanda eleman yetiştirmek amacıyla tezsiz yüksek

lisans programları kurulmaya başlamış, 2015 yılı itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığı’nın seçilmiş bir grup personeline hizmet içi eğitim vermeye başlamasıyla bu meslek grubu uygulama alanına dâhil olmuştur.

Diğer taraftan Amerika’da yükseköğretim düzeyinde kendisine yer bulan dini danışmanlık eğitimi, teoloji ve psikolojinin etkileşimi içerisinde, uygulamaya ağırlık veren bir görünüm oluşturmuştur (Uğurlu, 2017). Psikoterapi ile din eğitiminin buluşma noktası olarak Dinî Danışmanlıkta psikoterapi-din ilişkisi vurgulanmakta ve toplumsal gelişmeler bu konuda din eğitimine yeni imkânlar sunmakta ve dinî danışmanlık her iki alanın buluşma noktası olarak önem kazanmaktadır (Çelikel, 2013). Bununla birlikte sosyal hizmet alanlarında dini danışmanlık gerektiren her bir hizmet, uzmanlık bilgisi gerektirmektedir. Başka bir deyişle dini danışmanlık hizmeti verebilmek için farklı bir mesleki yeterlilik ve donanım gerekmektedir (Söylev, 2013).

Bağımlılık sorununun giderek büyümesi ve karmaşıklaşması ve mevcut yaklaşımların çözüm üretmekte yetersiz kalması yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda suç önlemede, iyileştirme çalışmalarında ve bağımlılıkla mücadelede inanç odaklı yaklaşım günümüzde başvurulması gereken yeni bir yaklaşım olarak tartışılabilir (Kızmaz ve Çevik, 2016). Gürses ve Kuruçay (2018) tarafından yapılan araştırmada dini yönelimlerin bireylerin yabancılaşma, intihar, güvensizlik, mutsuzluk gibi anlamsızlığa bağlı sorunlarını çözebileceğine ve daha anlamlı ve huzurlu yaşamasına katkı sağlayabileceğine dair önemli bulgulara ulaşılmıştır. Benzer şekilde psikiyatrik araştırma ve uygulamalarda din ve maneviyat üzerine, Medline, PsyINFO ve PubMed veri tabanları kullanılarak yapılan alan yazın araştırmasında, dindar olanların daha düşük seviyede depresif semptomlara ve depresyon sıklığına sahip olduklarını ve dinin depresyondan iyileşme hızını arttırdığını ortaya koymaktadır (Dein ve Kimter; 2014). Dolayısıyla madde bağımlılığının sonlanmasında, dinsel

motivasyonun, dindar akran ve çevrenin varlığının, toplum tarafından olumlanmanın ve dinsel temelde yeni bir kimlik inşasının etkili olduğu sonucundan (Kızmaz ve Çevik, 2016) hareketle dini duygular harekete geçirilerek madde kullanımının zararları ve kötülüğü hakkında dini değerlerden de yararlanma yoluna gidilmesi gerektiği savunulabilir (Başkurt, 2003). Diğer taraftan sınırlı sayıda ve kapsamda STK'lar tarafından gerçekleştirilen proje ve etkinlikler sorunun ciddiyeti hususunda gereken farkındalığı ve etkinliği yeterince oluşturamamaktadır. Bununla birlikte din görevlilerinin sahada daha fazla birey ve aileye temas edebileceği, tedaviye yönelme konusunda daha ikna edici olabileceği varsayılabilir.

Konu bir kamu politikası olarak değerlendirildiğinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin genç ve çocukların korunmasını güvence altına almak amacıyla Anayasanın 58. Maddesinde; “Devlet gençleri alkol düşkünlüğünden ve uyuşturucu maddelerden suçluluk kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır” denmektedir. Ayrıca, araştırmanın çözüm paradigmasını oluşturan hedef gruba (din hizmetleri görevlileri) 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununun 7. Maddesi a) bendi 7. Fıkrası ile; aile, kadın, gençlik ve toplumun diğer kesimlerine yönelik dinî konularda aydınlatma ve rehberlik yapma görevi verilmiştir. Bununla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı bağımlılığa karşı özellikle 2011 yılından itibaren bağımlılık oluşturucu maddelere talebi azaltma çalışmaları yapmak, bağımlılık ile ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yürütmek, tedavi olma taleplerini ilgili sağlık kuruluşlarına yönlendirmek, bağımlılıktan kurtulananların sosyal uyumlarına yardımcı olmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu yıldan itibaren hutbe, vaaz, konferans, sohbet ve ziyaret gibi etkinliklerle bağımlılık konusunda din görevlilerinde ve vatandaşlarımızda bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Başta Yeşilay olmak üzere çeşitli işbirlikleri ile çok sayıda proje ve çalışma gerçekleştirilmiştir. Özellikle 05.07.2017

tarihinde yayınlanan “Diyanet İşleri Başkanlığının Bağımlılıkla Mücadele Hizmetlerine Dair Çalışma Usul ve Esasları Talimatı” ile müftülüklere, din görevlilerine ve koordinatörlüklere bağımlılıkla mücadelede sorumluluklar yüklenmiştir. Bu kapsamda Uyuşturucu ile Mücadele il ve ilçe kurullarında İl Müftüsü ve İlçe Müftüsünün yer alması hükme bağlanmıştır.

Konu Araştırmanın yürütüldüğü il bağlamında ele alındığında; Düzce Bağımlılıkla Mücadele Koordinasyon Kurulunda diğer pek çok kurum ve sivil toplum kuruluşunun ve yerel yönetimlerin yanında Düzce Müftülüğü de önemli bir kurum olarak yer almaktadır. 1000 civarında aktif çalışanı ile Müftülük, bağımlılığı önleme bağlamında dini danışmanlık ve rehberlik yöntem ve teknikleriyle önemli bir araç durumundadır. Bugüne kadar paydaşlarla birlikte yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde; din hizmeti görevlileri Düzce Üniversitesi Madde Bağımlılığı Araştırma Merkezi (DÜBAM), YEDAM/İLKADIM Merkezi, Bağımlılıkla Mücadele İl Koordinasyon Kurulu işbirliği ile çalıştıkları, bilimsel temelli çeşitli araştırma, proje ve eğitim çalışmaları yürüttükleri, karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak YEDAM/İLKADIM Merkezi ile çok yönlü sağlıklı bir iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Bu kapsamda ortaya çıkan projelerden bazıları; Yuvam için El Ele Projesi, Bir El Bir Genç Projesi, Bizim Hayat Mücadelemiz Projesi, Futbol Bahane Sohbet Şahane Projesi, Gençlere Değer Projesi, Evlilik Öncesi Eğitim Projesi, Kahvehane Sohbetleri Projesi.

4. YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı, bağımlılıkla mücadele konusunun etkili taraflarından birisi olduğu düşünülen dini hizmet görevlilerinin bağımlılıkla mücadeleye ilişkin farkındalıklarını belirlemek, katkı yapabilecekleri alanları tespit etmek ve konuyu bir kamu politikası olarak gündeme taşınmaktır. Ortaya konulan bu problemin

çözümü için en uygun bilimsel araştırma yönteminin, özellikleri itibarıyla, nicel araştırma yöntemi olduğu düşünülmüş ve tercih edilmiştir. Bu çerçevede daha objektif değerlendirmelerle, araştırmanın geçerlilik, güvenilirliğini sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın hedef kitlesini Düzce Müftülüğünde görev yapan din hizmeti görevlileri oluşturmaktadır. Her bir çalışan (yönetici-memur), araştırma birimi olarak kabul edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) 2019 yılı Nisan ayı verilerine göre Düzce Müftülüğünde; 619 İmam-Hatip, 88 Müezzin-Kayyım ve 275 Kuran Kursu Öğreticisi olmak üzere toplam 982 kişi görev yapmaktadır. Araştırmanın hedef kitlesine ulaşımın kolaylığından dolayı tesadüfi örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Verilerin elde edilmesi için anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma anketinin hazırlanması için araştırma konusunu oluşturan değişkenlere ilişkin önceden yapılmış araştırmalar incelenmiş ve konusunda uzman ve araştırma konusunun alan yazınına hâkim akademisyenler birlikte anket formuna son hali verilmiştir. Sonrasında geliştirilmeye anketin yapısal geçerliliğini sağlamak amacıyla bir pilot uygulama (50 çalışan üzerinde) yapılmıştır. Ulaşılan ilk sonuçlar hazırlanan anketin

yapısal geçerlilik ve içerik açısından yeterli olduğunu göstermiştir. Anket formu toplamda 27 sorudan oluşturulmuştur. Ankette yer alan sorular için kategorik ölçek kullanılmış, katılımcılardan anket formunda yer alan soruları çalıştıkları kurumlarındaki ve mahallelerindeki ortamı dikkate alarak cevaplamaları istenmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık olarak 1 hafta sürmüştür. Veri toplama süreci sonucunda, toplam 654 anket formuna ulaşılmıştır.

5. BULGULAR

Araştırmada toplanan verilerin analizi için istatistik paket programı SPSS 18.0 kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verileri incelemek amacıyla betimsel istatistiklerden frekans analizleri yapılmıştır.

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan din görevlilerinin demografik özellikleri cinsiyetleri, yaşları, eğitim durumları, dini hizmetlerden sorumlu olduğu alanlar, kurumdaki görev süreleri ve sigara kullanımları açısından değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Din Görevlilerinin Yapısal Özellikleriyle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	437	66,8
	Erkek	212	32,4
	Yanıtlamayan	5	0,8
	Toplam	654	100,0
Yaş	20-25	70	10,7
	26-35	151	23,1
	36-45	204	31,2
	46-55	176	26,9
	56 ve üzeri	29	4,4
	Yanıtlamayan	24	3,7
	Toplam	654	100,0
	Eğitim Durumu	Ortaokul	16
Lise		133	20,3
Ön Lisans		341	52,2
Lisans		159	24,3
Yanıtlamayan		5	0,7

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
	Toplam	654	100,0
Sorumlu Alan	Kuran Kursu Öğreticisi	208	31,9
	İmam Hatip	336	51,5
	Cami İmam	42	6,4
	Vaiz	8	1,2
	Müezzin	34	5,2
	Din Görevlisi	13	2,0
	Yanıtlamayan	13	1,8
	Toplam	654	100,0
Görev Süresi	0-1 yıl	84	12,8
	2-5 yıl	193	29,5
	6-10 yıl	129	19,8
	11-20 yıl	76	11,6
	21 yıl ve üzeri	96	14,7
	Yanıtlamayan	76	11,6
	Toplam	654	100,0
Sigara Kullanımı	Evet	51	7,8
	Hayır	588	90,0
	Yanıtlamayan	15	2,2
	Toplam	654	100,0

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleriyle ilgili bulgular dikkate alındığında, araştırmaya katılan bireylerin % 66,8'i kadınlardan, % 32,4'ü erkeklerden, 0,8'i ise cinsiyetini belirtmeyen bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma ağırlıklı olarak kadınların bakış açısını yansıtmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin % 10,7'si 20-25 yaş aralığında, %23,1'i 26-35 yaş aralığında, % 31,2'si 36-45 yaş aralığında, % 26,9'u 46-55 yaş aralığında, % 4,4'ü 56 ve üzeri yaş aralığında din görevlilerinden oluşurken, bireylerin % 3,7' si ise yaşını belirtmeyen din görevlilerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, yoğunluk olarak 26-55 yaş aralığındaki bireylerin görüşlerini yansıtmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumlarına bakıldığında bireylerin % 2,5'inin ortaokul, % 20,3' ünün lise, % 52,2'sinin ön lisans, % 24,3'ünün lisans mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim durumu sorusuna bireylerin % 0,7'si yanıt vermemiştir. Veriler sorumlu alanı kuran kursu öğreticisi, imam hatip, cami imamı, vaiz, müezzin ve din görevlisi olan bireylerden toplanmıştır. Sorumlu olunan alanların araştırmayı temsil etme yüzdeleri

sırasıyla % 31,9, % 51,5, % 6,4, % 1,2, % 5,2, % 2,0'dır. Dolayısıyla araştırmaya katılan bireylerin sorumlu oldukları alanda imam hatip öğreticiliği birinci sırada yer alırken, kuran kursu öğreticiliği ikinci sırada yer almakta ve din görevliliği ise en son sırada yer almaktadır. Ayrıca sorumlu alanını belirtmeyen % 1,8 kişi bulunmaktadır. Araştırmada görev süresi dikkate alındığında, araştırmaya katılan bireylerin % 12,8'inin 0-1 yıl, % 29,5'inin 2-5 yıl, % 19,8'inin 6-10 yıl, %11,6'sının 11-20 yıl, % 14,7'sinin ise 21 yıl ve üzeri görev yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan bireylerin görev sürelerinin 2-5 yıl arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca görev süresini belirtmeyen % 11,6 kişi bulunmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin %90'ı sigara kullanmamaktadır. Dolayısıyla araştırmada katılımcı din görevlilerinin sigara konusunda hassas oldukları görülmektedir.

Araştırmanın Sorunsalıyla İlgili Bulgular
Araştırmaya katılan din görevlilerinin araştırmanın amacına uygun yasadışı madde kullanımı cezası yılı bilgisi, yasadışı madde satma cezası yılı bilgisi sonuçları Tablo 2' de gösterilmektedir.

Tablo 2: Yasadışı Madde Kullanma-Satma Cezası Bilgisi İle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Yasadışı Madde Kullanım Ceza Yılı	Biliyor	50	7,6
	Bilmiyor	565	86,4
	Yanıtlamayan	39	6,0
	Toplam	654	100,0
Yasadışı Madde Satma Ceza Yılı	Biliyor	73	11,2
	Bilmiyor	544	83,2
	Yanıtlamayan	37	5,6
	Toplam	654	100,0

Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılan din görevlilerinin % 86,4 'ü yasa dışı madde kullanım cezasının kaç yıl olduğu, % 83,2'si ise yasadışı madde satma cezasının kaç yıl olduğu bilgisine sahip değildir. Araştırmaya

katılan din görevlilerinin madde bağımlısı kişiler için etkin pişmanlık yasası bilgisi ve madde bağımlısı kişilerin tedavi amacıyla hangi kurumlara başvurması gerektiği bilgisi sonuçları Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3: Etkin Pişmanlık Yasası ve Tedavi Kurumu Bilgisi İle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Etkin Pişmanlık Yasası	Biliyor	303	46,3
	Bilmiyor	327	50,0
	Yanıtlamayan	24	3,7
	Toplam	654	100,0
Tedavi Kurumu	Biliyor	482	73,7
	Bilmiyor	151	23,1
	Yanıtlamayan	21	3,2
	Toplam	654	100,0

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan din görevlilerinin % 46,3'ü madde bağımlıları için etkin pişmanlık yasası hakkında bilgiye sahipken, araştırmaya katılan din görevlilerinin % 50'si madde bağımlıları için etkin pişmanlık yasası hakkında bilgiye sahip değildir. Aynı zamanda madde bağımlısı kişilerin tedavi amacıyla hangi kurumlara başvurması gerektiği konusunda din görevlilerinin %73,7'sinin bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yaşadıkları mahalle için yasadışı madde konusu yasadışı bağımlılık yapıcı madde üretimi, yasadışı bağımlılık yapıcı madde satımı, alkol bağımlısı kişi sayısı, madde bağımlısı kişi sayısı bilgisi kapsamında değerlendirilmiştir. Yaşanılan mahallede yasadışı madde konusu ile ilgili sonuçlar Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Yaşanılan Mahallede Yasadışı Madde Konusu İle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Mahallede Yasadışı Madde Üretimi	Evet	21	3,2
	Hayır	605	92,5
	Yanıtlanmayan	28	4,3
	Toplam	654	100,0
Mahallede Yasadışı Madde Satımı	Evet	65	9,9
	Hayır	551	84,3
	Yanıtlanmayan	38	5,8
	Toplam	654	100,0
Mahallede Alkol Bağımlısı Kişi Sayısı	0-10 Kişi	242	37,0
	11-20 Kişi	365	55,8
	21-100 Kişi	2	0,3
	101 ve Üzeri Kişi	6	0,9
	Bilmiyor	34	5,2
	Çok	5	0,8
	Toplam	654	100,0

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Mahallede Madde Bağımlısı Kişi Sayısı	0-10 Kişi	344	52,6
	11-20 Kişi	266	40,7
	21-100 Kişi	2	0,3
	101 ve Üzeri Kişi	3	0,4
	Bilmiyor	34	5,2
	Çok	5	0,8
	Toplam	654	100,0

Tablo 4' e göre, araştırmaya katılan din görevlilerinin % 92,5'u mahallede yasadışı madde üretimi olmadığı, % 84,3'ü mahallede yasadışı madde satımı olmadığı bilgisine sahiptir. Araştırmaya katılan din görevlilerinden % 55,8'i mahalledeki 11 ila 20 arasındaki kişinin alkol bağımlısı olduğunu, % 37'si mahalledeki 0 ila 10 arasındaki kişinin alkol bağımlısı olduğunu, % 0,8'i ise mahalledeki çoğu kişinin alkol bağımlısı olduğunu düşünmektedir. Ayrıca

araştırmaya katılan din görevlilerinden % 52,6'sı mahalledeki 0 ila 10 arasındaki kişinin madde bağımlısı olduğunu, % 40'ı 11 ila 20 arasındaki kişinin madde bağımlısı olduğunu, % 0,8'i ise mahalledeki çoğu kişinin madde bağımlısı olduğunu düşünmektedir. Araştırmaya katılan din görevlilerinin madde bağımlılığına iten nedenlere dair düşünceleri, madde bağımlısı ile tanışma durumu sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Madde Bağımlılığı Bilgisi İle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Madde Bağımlılığı Nedeni	Genetik Nedenler	52	3,6
	Ailevi Nedenler	282	19,9
	Kişisel Nedenler	592	41,8
	Kültürel Nedenler	199	14,0
	Akran Etkisi	183	12,9
	Manevi Yetersizlik	110	7,8
	Toplam	1418	100,0
Madde Bağımlısı İle Tanışma Durumu	Evet	271	41,4
	Hayır	361	55,2
	Yanıtlanmayan	22	3,4
	Toplam	654	100,0

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan din görevlileri madde bağımlılığı nedenini birinci sırada % 41,8 oranında kişisel nedenler, ikinci sırada % 19,9 oranında ailevi nedenler, üçüncü sırada ise % 14 oranında kültürel nedenler olarak düşünürken, genetik nedenleri ise % 3,6 oranında en son neden olarak düşünmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan din görevlilerinin şimdiye kadar % 41,4'ünün daha önce bir bağımlıyla tanıştığı görülmektedir. Araştırmaya katılan görevlilerin madde bağımlılığına yardımcı olma konusundaki görüşlerine ait sonuçlar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Madde Bağımlılığına Yardımcı Olma İle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Bağımlılığa Yardımcı Olabilme Düşüncesi	Evet	500	76,5
	Hayır	95	14,5
	Yanıtlanmayan	59	9,0
	Toplam	654	100,0
Bağımlılığa Yardımcı Olma Durumu	Evet	197	30,1
	Hayır	434	66,4
	Yanıtlanmayan	23	3,5
	Toplam	654	100,0

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Yardımcı Olunan Kişi Sayısı	0	18	2,8
	1	71	10,8
	2	60	9,1
	3	23	3,5
	4	7	1,1
	5	16	2,4
	6	2	0,3
	10	3	0,5
	11	1	0,2
	50	1	0,2
	Yanıtlamayan	452	69,1
	Toplam	654	100,0
	Bağımlı Yakına Yardım Etme Durumu	Yardım Ederim	548
Yardım Etmem		1	0,2
Kararsızım		19	2,9
Yanıtlamayan		86	13,1
Toplam		654	100,0
Manevi Sorumluluk Düşüncesi	Evet	618	94,5
	Hayır	14	2,1
	Yanıtlamayan	22	3,4
	Toplam	654	100,0

Tablo 6'ya göre, araştırmaya katılan din görevlilerinden % 76,5'i bağımlıya yardımcı olabileceğini düşünmektedir. Araştırmaya katılan din görevlilerinden %30,1'i daha önce madde bağımlısına yardımcı olmuştur. Bu % 30,1 kişiden % 10,8'i 1 kişiye yardımcı olurken % 0,2'si 50 kişiye yardımcı olmuştur. Katılımcı din görevlilerinden % 69,1'i ise yardımcı olduğu kişi sayısını belirtmemiştir. Katılımcı din

görevlilerinden % 83,8'i bağımlı bir yakını olması durumunda ona yardım edeceğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcı din görevlilerinden % 94,5'i bağımlıya yardım etmenin manevi bir sorumluluk olduğunu düşünmektedir. Araştırmaya katılan din görevlilerinin madde bağımlılığını çözme konusu ile ilgili değerlendirme sonuçları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Madde Bağımlılığına Çözüm Bulma İle İlgili Sonuçlar

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Sorumluluk İçin Çalışma Planı	Evet	201	30,7
	Hayır	390	59,6
	Yanıtlamayan	63	9,7
	Toplam	654	100,0
Programa Destek Vermek	Evet	590	90,2
	Hayır	25	3,8
	Yanıtlamayan	39	6,0
	Toplam	654	100,0
Bağımlılıkla İlgilenme Gerekliği Düşüncesi	Evet	616	94,2
	Hayır	12	1,8
	Yanıtlamayan	26	4,0
	Toplam	654	100,0
Din Görevlilerinin Üzerine Düşeni Yapma Durumu	Evet	307	47,0
	Hayır	281	43,0
	Yanıtlamayan	66	10,0
	Toplam	654	100,0

Değişken	Kriterler	Sayı	Yüzde
Çözüm Önerisi	Eğitim	141	21,6
	Yasaları Düzenleme	41	6,3
	Önleme Çalışmalarını Arttırma	46	7,0
	Manevi Destek ve Rehberlik	140	21,4
	Kurumsal İşbirliğinin Arttırılması	40	6,1
	Stigma	68	10,4
	Yanıtlamayan	178	27,2
	Toplam	654	100,0

Tablo 7'ye göre, araştırmaya katılan dini görevlilerin % 59,6'sı duyduğu sorumluluğa yönelik madde bağımlılığı çözümü için bir çalışma planına sahip değildir. Ancak % 90,2'si duyduğu sorumluluğu gerçekleştirmek için imkân olduğu durumda bağımlılığı çözme noktasında programlara destek vereceğini belirtmektedir. Kendi görevleri arasında bağımlılıkla da ilgilenmesi gerektiğini düşünen % 94,2 dön görevlisi varken, %1,8 din görevlisi de bu sorumluluğun kendi alanlarına girmediğini dile getirmektedir. Araştırmada, katılımcı din görevlilerinin %47'si bağımlılık konusunda üzerlerini düşeni yaptıklarını düşünürken, katılımcı din görevlilerinin % 43'ü bağımlılık konusunda üzerlerini düşeni yapmadıklarını düşünmektedir. Katılımcılara yöneltilen bağımlılık konusunda ne gibi adımlar atılması gerektiği konusunda, katılımcılar tarafından öncelik olarak %21,6 oranında eğitim, %21,4 oranında ise manevi destek ve eğitim üzerinde durulması gerektiği düşünülmektedir.

6. SONUÇLAR

Araştırmanın demografik bulgularına bakıldığında araştırma ağırlıklı olarak 26-55 yaş aralığında bulunan lise, ön lisans ve ya lisans mezunu kadın din görevlilerinin bakış açısını yansıtmaktadır. Araştırmada görev süresi 2-5 yıl arasında olan, imam hatip öğreticiliği ve kuran kursu öğreticiliği yapan din görevlileri ağırlıklı olarak yer almıştır.

Araştırmaya katılan din görevlilerinin sigara kullanımı konusunda hassas oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin çoğu lise, ön lisans ve lisans eğitimine sahip olmasına rağmen yasa dışı madde kullanma cezasının ve yasadışı madde satma cezasının kaç yıl olduğu bilgisine sahip değildir. Bunun yanında din görevlilerinin madde bağımlısı kişiler için etkin pişmanlık yasası hakkında yarı yarıya bilgi sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak din görevlilerinin çoğunluğu, madde bağımlısı kişilerin tedavi amacıyla hangi kurumlara başvurması gerektiği bilgisine sahiptir. Dolayısıyla din görevlilerinin yasa dışı madde kullanım cezasının ve yasadışı madde satma cezasının kaç yıl olduğu ile etkin pişmanlık yasasının ne olduğu hususunda bilinçlenmesi gerekmektedir. Araştırmaya katılan din görevlileri yaşadıkları mahallede yasa dışı bağımlılık yapıcı madde üretiminin ve satışının yapılmadığı bilgisine sahiptir. Araştırmaya katılan din görevlilerinden yarısı mahallede alkol kullanan kişi sayısının 11 ile 20 arasında olduğunu düşünmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan din görevlilerinden yarısı mahalledeki 1 ile 10 arasındaki kişinin madde bağımlısı olduğunu, din görevlilerinden diğer yarısına yakını ise 11 ile 20 arasındaki kişinin madde bağımlısı olduğunu düşünmektedir. Din görevlileri madde bağımlılığının büyük oranda kişisel nedenlerden kaynaklı olduğunu düşünürken, çok düşük oranda genlerden kaynaklı olduğunu düşünmektedir.

Araştırmaya katılan din görevlilerinden yarısı yaşamları boyunca madde

bağımlısıyla tanışmamıştır. Din görevlilerinin büyük çoğunluğu bir bağımlıyla karşılaştıklarında bağımlıya yardımcı olabileceklerini düşünmektedir. Buna rağmen araştırma bulgularına göre, din görevlilerinden çok azı daha önce bağımlıya yardımcı olmuştur. Ancak din görevlilerinden sadece yarısı yaşamları boyunca bağımlıyla karşılaştıkları için çok az din görevlisinin bağımlıya yardım etmiş olması normal bir durum olarak görülebilir. Ayrıca din görevlilerinin çoğu yardımcı oldukları kişi sayısını belirtmek istemezken, belirten din görevlilerinden çoğunluğu 1 ya da 2 kişiye yardım etmiştir. Araştırma bulgularına göre, din görevlileri yakınlarından birisi bağımlı olduğunda ona yardım edeceklerini düşünmektedir. Ayrıca, din görevlileri bağımlılarla ilgilenmenin manevi bir sorumluluk olduğunu

düşünmektedir. Ancak din görevlileri, bağımlılık konusunu manevi bir sorumluluk olarak görse de, büyük çoğunluğunun bu konuda uygulayabilecek bir planı bulunmamaktadır. Ancak din görevlilerinin büyük çoğunluğu duyduğu sorumluluğu gerçekleştirmek için imkân olduğu durumda bağımlılığı çözme noktasında programlara destek vereceğini belirtmektedir. Aslında araştırma bulgularına göre, din görevlileri kendi görevleri arasında bağımlılıkla da ilgilenilmesi hususunun olması gerektiğini düşünmektedir. Ancak bağımlılık konusunda din görevlilerinin yarısı üzerine düşeni yaptıklarını düşünmektedir. Din görevlilerinden bağımlılığı çözmek için öneride bulunanlar, bağımlılığa çözüm önerisi olarak manevi destek ve eğitimi ön planda tutmaktadır.

KAYNAKÇA

1. AKGÜL, A., Kaptı, A. (2010). Türkiye'nin Uyuşturucu İle Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi, iç. Yerelden Küresele Sınırşan Suçlar, (Ed. Süleyman Özeren vd.) Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
2. AKKUŞ, D., Karaca, A., Şener Konur, D., Ankaralı, H. (2017). Lise Öğrencileri Arasında Sigara ve Alkol Kullanma Sıklığı ve Etkileyen Faktörler, *Anadolu Kliniği*, 22 (1), 36-45.
3. ALBAYRAK, S., Balcı, S. (2014). Gençlerde Madde Bağımlılığı ve Önlenmesi, *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(2), 30-37.
4. ALİKAŞİFOĞLU, M. (2005). Madde Kullanımı Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler, *Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi*, 43, 73-83.
5. ALİKAŞİFOĞLU, M., Ercan, O. (2006). Ergenlerde Madde Kullanımı, *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi*, 2(5), 76-83.
6. AYBEY, S. (2017). Aile İçi İletişim Problemlerinde Dini Danışmanlığın Önemi (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği), *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 19-33.
7. AYVAŞIK, B. (2009). Alkol ve Madde Bağımlılığında Bilişsel Süreçler: Beyindeki Yapısal Değişiklikten Bağımlılığa Giden Yol", *İçinde: Psikopatolojilerde Bilgi İşleme Süreçleri*, (Edt. M. Irak). Ankara, Hekimler Yayın Birliği.
8. BAŞKURT, İ. (2003). Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım), *İ.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 73-124.
9. ÇELİKEL, B. (2013). Dini Danışmanlık: Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 13 (3), 55-68.
10. DEİN, S., Kimter, N. (2014). Din, Maneviyat ve Depresyon: Tetkik Ve Tedavi İçin Öneriler, *Ekev Akademi Dergisi*, 18 (58), 739-755.
11. DİLBAZ, N. (2013). Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Eğitim

- Programı, Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri, Ankara.
12. ERGENÇ, G., Yıldırım, E. (2007). Madde Kullanımı Önleme Kılavuzu, İstanbul.
 13. GÖKGÖZ, Ş., Koçoğlu, G. (2007). Adölesan Çağda Sigara ve Alkol Ölçme Davranışı. Klinik Araştırma, Fırat Üniversitesi: Fırat Tıp Dergisi, 12 (3), 214-218.
 14. GÜRSES, İ., Kuruçay, Y. (2018). Ergenlerde Anlamsızlık İle İlgili Problemlere Dinin Etkisi Üzerine Değerlendirmeler, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(1), 87-111.
 15. GÜRSU, O. (2018). Madde Bağımlılığı ve Din: HİGED Örneği, Addicta: The Turkish Journal On Addictions, 5, 37–54.
 16. KARATAY, G., Kubilay, G. (2004). Sosyoekonomik Düzeyi Farklı İki Lisede Madde Kullanma Durumu ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 1(2), 57-70.
 17. KIZMAZ, Z., Çevik, M. (2016). Madde Bağımlılığıyla Mücadelede İnanç Odaklı Yaklaşım: Kardelen Rehabilitasyon Merkezi Örneği, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26 (2), 313-335
 18. ÖGEL, K. (2010). Sigara, Alkol ve Madde Kullanım bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme, İstanbul: Yeniden Yayınları.
 19. SİYEZ, D., Palabıyık, A. (2009). Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Madde Kullanım Sıklığı, Uyuşturucu Maddeler Hakkındaki Bilgi Düzeyleri ve Yanlış İnanışları İle Madde Reddetme Becerileri Üzerindeki Etkisi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (28), 56-67.
 20. SÖYLEV, Ö. F. (2013). Yerleşik İrşat Usullerini Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar ve Dinî Danışma ve Rehberlik Üzerine Bir İnceleme, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 22 (1), 179-202.
 21. TÜİK, Eriş-Tar:17/05 2012 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13132>
 22. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (2006). Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadele 2006 Yıllık Raporu, Ankara: [http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiyeUyu%C5%9FturucuRaporu/2006\(T%C3%9CRK%C3%87E\).pdf](http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiyeUyu%C5%9FturucuRaporu/2006(T%C3%9CRK%C3%87E).pdf)
 23. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (2014). Türkiye 2014 Uyuşturucu Raporu. Ankara: http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiyeUyu%C5%9FturucuRaporu/TUBIM%202014%20TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU_TR.pdf
 24. European Drug Report, 05/20/2017: http://www.emcdda.europa.eu/edr2017_en
 25. UĞURLU, H. S. (2017). Dinî Danışmanlık Eğitimi: Amerika Örneği, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6 (5), 2522-2545.

FİNANSAL AÇIDAN SIKINTILI FİRMALARIN BANKALARA OLAN BORÇLARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI ÜZERİNE BİR ANALİZ

AN ANALYSIS ON THE RECONSTRUCTION OF BANK DEBTS OF FINANCIALLY DISTRESSED FIRMS

Selçuk KAPLAN* , Ebru NURCAN** , Can Deniz KÖKSAL***

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, skaplan@ziraatbank.com.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7900-1070>

** Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ebrunurcan@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2174-7598>

*** Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, candeniz@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5505-1791>

ÖZ

Çalışmamız, bankalardaki sıkıntılı kredi borçlarını başarılı bir şekilde yapılandıran firmaların profilini belirlemeye yöneliktir. 13 adedi başarılı, 15 adedi başarısız borç yapılanması yapmış toplam 28 firmanın, yapılanma öncesi finansal profiliyle, finansal sıkıntının karmaşıklığı ve bankanın yapılanmaya katkısı irdelenmiştir. Oluşturulan diskriminant (ayrıştırma) modelde bankacılık sisteminden fon sağlama yeteneği ve nispeten borç düzeyi yüksek firmaların başarılı borç yapılanması yapma ihtimalinin yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmamız, sıkıntılı borç yapılanmasında bankanın katkısının önemli olduğuna işaret eden bulgulara ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Sıkıntı, Finansal Yapılandırma, Borç Yapılandırması, Finansal Başarısızlık

Jel Kodları: G30, G33

ABSTRACT

Our study is aimed to determine the profile of the firms that successfully restructured their debts in banks. The complexity of the financial distress and the contribution of the bank to the structuring were examined with the financial profile of the 28 firms, 13 of which were successful and 15 of which had failed debt restructuring. It was found that the firms which have ability to provide funding from the banking system and having with relatively high debt level had a high chance of successful debt restructuring in our discrimination model. Our study has reached the findings that the bank's contribution is important in the problematic debt restructuring.

Keywords: Financial Distress, Financial Restructuring, Debt Restructuring, Financial Failure

Jel Codes: G30, G33

1. GİRİŞ

Firmalar, gerek dışsal nedenler (sektörel gelişmeler, kur artışı vb) gerekse firmaya özgü nedenlerle (yönetimsel hatalar vb.) sıklıkla başarısızlık olgusuyla karşılaşabilmektedirler. Başarısızlık, firmanın hedeflerine ulaşmada ve finansal yükümlülüklerini yerine getirmede yetersiz kaldığı bir durumu betimlemek için kullanılmaktadır. Yazında ilişkili kavram olarak kullanılan “ekonomik başarısızlık”; firmanın süregelen bir biçimde maliyetleri karşılama bakımından yetersizliğine vurgu yaparken, finansal başarısızlık yalın anlamıyla ödememe sorunu ile ilgili problematik bir duruma işaret etmektedir.

Ödememe sorunu (insolvency) teknik ödeme güçlüğü (technical insolvency) ve yasal süreçte ödeme güçlüğü (insolvency in bankruptcy) olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Teknik ödeme güçlüğü, firmanın cari (anlık) yükümlülüklerini yerine getirememesidir. İşletmeler, geçici likidite yetersizliği olarak da bilinen bu durumla genellikle baş edebilmektedirler (Brigham ve Gapenski, 1994:1014).

İflas sürecinde ödeme güçlüğü (insolvency in bankruptcy) daha ciddi bir durumu betimlemekte (Brigham ve Gapenski, 1994:1014) ve firmanın varlıklarının, yükümlülüklerini karşılayamadığı bir durumda ortaya çıkmaktadır (Copeland ve Weston, 1986:952). Doğal olarak, firmanın içinde bulunduğu ödeme güçlüğü'nün, geçici mi (teknik), yoksa kronik bir duruma mı işaret ettiğini belirlemek zor bir çalışmadır. Özellikle borç verenler bakımından, kronik bir ödeme yetersizliğinde firmanın faaliyetine devam etmesi, varlıkların ve/veya teminatların aşınmasına yol açmaktadır.

Bu açıdan çalışmamız, geçici likidite sıkıntısına sahip başarılı borç yapılanması yapan firmaların baskın niteliklerinin ne olduğunu anlamaya odaklanmıştır.

2. BORÇ YAPILANMASININ BAŞARISINA ETKİ EDEN DEĞİŞKENLERE YÖNELİK ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Finansal başarısızlığa bağlı ödeme sorunun çözümünün birden çok tarafın uzlaşması ile olanaklı olması, finansal hak sahiplerinin çıkarlarını ençoklamak arzusuyla tüm tarafların çıkarlarını uygun büyüklükte yapacak bir denge için taviz vermemeleri (direnme), sorunu karmaşık hale getirmektedir. Tarafların, firma değeri hakkında tam bilgiye sahip olmamaları, diğer bir deyişle asimetrik bilgi sorunu da ayrıca sıkıntının çözülme sürecine olumsuz katkı sunmaktadır.

2.1. Mali Profil Değişkenlerine Yönelik Araştırmalar

Tablo 1: Başarılı Borç Yapılanması Yapan Firmaların Mali Profili İle Bazı Araştırma Sonuçları

Konu	Yazar	Araştırma Bulgusu
Borç Düzeyi	Altman vd (2009)	Yasal süreçte borç yapılanması yapmış firmaların borç düzeyleri, ikinci kez yapılanmaya giden firmalara göre 3 kat daha düşüktür. Yüksek borçluluk başarısız firmaların mali profilinde önemli bir ayıredici değişkendir.
	Coşgun (2006)	Araştırma Türkiye de 2001 krizinin ardından, başarılı firmaların mali profiline yönelik olarak yapılmıştır. Kontrol grubu olarak, sektörün başarılı firmaları alınmıştır. Yüksek borçluluk, başarısız firmaların profilinde önemli bir değişken olarak belirlenmiştir.
	Ofek(1993)	Yüksek borçluğa sahip firmaların, kısa süreli finansal sıkıntıya, borç yapılanması ile daha hızlı tepki vermeleri, düşük kaldıraçlı firmalara göre daha olasıdır.
	Gilson vd(1990)	80 başarılı, 89 başarısız firma örnekleme olan çalışmada, finansal başarı durumu (başarılı yapılanma-başarısız yapılanma) ile borç düzeyi arasında ilişki bulunamamıştır. Başarılı ve başarısız firmalarda borç düzeyleri benzer bulunmuştur.
Faaliyet Performansı-Karlılık	Alderson ve Betker (1999)	Yapılanma sürecinden ikinci kez yapılanmaya gitmeden çıkan firmaların faaliyet performansı, endüstri ortalamalarından yüksek bulunmuştur.
	Andrade ve Kaplan (1998)	Yapılanma sürecinden başarı ile çıkmış firmaların faaliyet performansı sektör ortalamalarının üzerinde bulunmuştur.
	Altman vd (2009)	Başarısız firma profilinde düşük karlılık önemli bir değişkendir.
	Coşgun (2006)	Başarısız firma profilinde düşük karlılık önemli bir değişkendir.
Likidite	Franks ve Torous (1994)	Özel görüşme yoluyla borç yapılanması firmalarda likidite daha yüksektir.

Başarısız firmaların borç düzeylerinin yüksek olduğu yönünde araştırmalar daha baskındır (Altman vd, 2009; Coşgun, 2006). Bunun yanında, (Gilson vd, 1990) araştırmasında, başarılı ve başarısız firmaların borç düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. (Ofek, 1993), çalışmasında ise kısa süreli finansal sıkıntı ile baş etme bakımından yüksek borç düzeyine sahip firmaların daha hızlı tepki verdikleri, dolayısıyla yüksek kaldıraçlı firmaların başarılı borç yapılanma olasılığının daha yüksek olduğuna ilişkin çalışması bulunmaktadır. Bir anlamda yüksek borcun disipline edici rolünden bahsetmek olanaklıdır.

Başarılı borç yapılanması yapan firmaların,

faaliyet performanslarının, ikinci kez yapılanma yapan firmalardan ya da sektör ortalamasından daha iyi olduğu yönündeki araştırmalara daha sıklıkla rastlanılmaktadır. Diğer bir anlatımla, başarılı borç yapılanması yapan firmaların karlılık oranlarının profillerinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Araştırmalarda, likidite ile ilgili olarak, mahkeme gözetimi dışında borç yapılanması yapan firmaların daha likit olduklarına ilişkin (Franks ve Torous, 1994) araştırması bulunmaktadır.

2.2.Yapılanma Sürecine Bankanın Katkısı ve Finansal Sıkıntının Şiddetine İlişkin Araştırmalar

Tablo 2: Borç Yapılanmasında Bankanın Rolüne İlişkin Bazı Çalışmaların Özet Sonuçları

Yazar Adı	Çalışma Örnekleme	Çalışma Sonucu
Asquit vd (1991)	1970-1980 yıllarında, yüksek kaldıraç kullanan 102 firma. (Firmaların tümünün borç yapısında yüksek getirili tahvil bulunmaktadır.)	Finansal sıkıntının yüksek bir maliyet içermemesi halinde bankalar borç yapılanmasına yatkındırlar. Borç yapılanması genellikle, sözleşme koşullarının yenilenmesi şeklinde (vade uzatımı gibi) olmaktadır. Anaparadan vazgeçme nadirdir. Mevcut ve gelecekteki performansı iyi olan firmalara daha esnek bir tutum takınılmaktadır. Bankanın katkısı alacağın tahsil bakımından düşük öncelikli tahvil alacaklısına yarar sağlayacağından banka anaparadan vazgeçme, yeni finansman sağlama gibi araçları kullanmaya isteksizdir. Alacakları teminatlı olan banka yasal süreç altında yapılanmaya eğilimlidir.
Brown vd. (1993)	1980-1990 yıllarında, banka ve tahvil yapılanması yapan 70 firma	Bankaya düşük ödeme önceliği olan bir teklif (borç yerine sermaye) önerilmesi durumunda, bunun firmanın gelecekteki durumu hakkında olumlu bir bilgi içermesi nedeniyle, firma hisselerinde %9,13 artış olduğu görülmüştür. Bankanın, firma hakkında iyi düzeyde bilgi sahibi olduğu göz önüne alındığında, başarılı borç yapılanmasında, bankanın katılımının ve rolünün önemli olduğu ortaya konmuştur.
James (1996)	1980-1990 yılları arasında tahvil alacaklıları (Exchange offer) ve bankalar ile yapılanma yapan 68 halka açık şirket	Operasyonel performansı ve borç düzeyi tahmini kötü olan firmalarda borç indirimi daha fazladır. Toplam borç yapısında banka payı artıkça, (başarısız yapılanmada bankanın zararı artacağından) bankanın yapılanmaya bir taviz ile katılma isteği artmaktadır. Bankanın katılımı direnme (hold out) ve asimetrik bilgi sorununu azaltır. Yasal süreç dışında borç yapılanmasında bankanın önemli bir rolü bulunmaktadır.
Gilson, John ve Lang (1990)	1978-1987 yılları arasında ödeme sorunu yaşayan 169 halka açık şirket	Sıkıntılı firmaların yasal süreç ya da özel görüşme yoluyla yapılanmasının belirleyicilerini araştıran yazarlar, özel görüşme yoluyla borç yapılanmasında, borç yapısının etkisi üzerinde durmuşlardır. Yapısında, bankaların ağırlıklı olduğu firmalarda, özel görüşme yoluyla başarılı borç yapılanma şansının daha yüksek olduğu bulgularıdır. Özet olarak, yasal süreç dışında borç yapılanmasında, borç bileşiminde daha çok banka borcu olan firmalarda direnme (hold out) azalmakta, bu ise yapılanmanın başarı şansının artırmaktadır.
Ofek (1993)	1983-1987 yılları arasında ani performans düşüşü yaşayan 358 firma	Araştırmada, kısa süreli finansal sıkıntı sürecinde, firma tepkisi ile sermaye yapısı arasındaki ilişki irdelenmiştir. Yapısında banka gibi kurumsal alacaklıların yoğun olduğu firmaların, özel görüşme ile borç yapılanma yapma ihtimali artırmaktadır.
Gilson (1997)	1979-1989 yılları arasında, 51'i yasal süreç altında, 57'si yasal süreç dışında borç yapılanması yapan 108 halka açık şirket	Yapılan çalışmada, yasal süreç dışında borç yapılanması yapan, daha az banka borcu ve daha az kurumsal alacaklı sayısına sahip firmalarda, borç düzeyinin daha çok azaldığı gözlenmiştir. Yani, bankalar yapılanma döneminde borç düzeyini azaltacak yapılanma anlaşmalarına pek yanaşmamaktadırlar. Yasal süreç yapılanmasında, borç yapısının (banka ağırlıklı-değil) borç azalmasında (bankaların taviz verip vermediği konusu irdelenmiştir) önemli olmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmacı bunu, yasal sürecin zorlayıcı yapısına ve direnmenin giderilmesine bağlamıştır.

Genel hatları ile bakıldığında, bankanın taviz vermez tutumu nedeniyle başarılı borç yapılanmasına katkısının sınırlı olduğu (Asquit vd., 1991; Gilson, 1997) yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, gerek bankaların taviz vermeleri (borç indirimi gibi) durumunda yasal yönden baskı altında olmaları, gerekse alacaklarının daha çok teminatlı olması nedeniyle, başarılı borç yapılanmasına katkılarının sınırlı olduğunu iddia edilmektedir.

Diğer yandan, yapılanma süreçlerinde bankanın direnme (hold out) ve asimetrik

bilgi sorununu azaltması nedeniyle, başarılı borç yapılanmasında bankanın pozitif katkısının olduğu belirtilmektedir (Brown vd., 1993), (James,1996), (Gilson vd,1990), (Ofek ;1993), (Gilson ,1997).

Çalışmamızda, bankalardaki limit boşlukları bankanın yapılanma sürecindeki firmaya katkı sunmasının bir ölçüsü olarak alınmıştır. Bankalardaki, limit doluluk oranının (A11 değişkeni) düşük olması, banka katkısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Bir anlamda, bankanın sürece katılımının apriori olarak başarılı borç yapılanmasına olumlu katkı sunacağı kabul edilmiştir.

Tablo 3: Finansal Başarısızlık Sorununun Karmaşa Boyutu İle İlgili Araştırmalar

Çalışmanın Konusu	Çalışmayı Yapanlar	Açıklama
Sorunun Karmaşıklığı ve Direnme	Gilson ve Diğerleri (1990)	Tahvil ağırlıklı borç yapısı (kurumsal alacakların az olduğu) direnmeyi artırır. Direnmenin artması, firmaları uzlaşma için yasal süreçte yapılanmaya zorlar
	Franks ve Torous (1994)	Karmaşıklık düzeyi ile yapılanma türü arasında ilişki bulunamamıştır. Kuramsal beklentinin tersine gelişen bu durumun örneklem seçiminden olabileceği belirtilmiştir.
	Betker (1997)	Yapının karmaşıklığı, koordinasyon sorununu artırarak firmaları yasal süreç altında yapılanmaya yönlendirir.
	Ofek (1993)	Yapısında banka gibi kurumsal alacakların yoğun olduğu firmaların, özel görüşme ile yapılanma yapma ihtimalini artırmaktadır.
Asimetrik Bilgi	Gilson ve Diğerleri (1990)	Asimetrik bilgi firmaları yasal süreç altında yapılanmaya itmektir.
	Mooradian (1994) (Teorik çalışma)	Yasal süreçte yapılanma bilgi asimetrisi sorununu azaltır.
	Asquit vd(1991)	Banka ağırlıklı borç yapısına sahip firmalarda, uzlaşarak çözüm güçleşir, çünkü banka gibi kurumsal alacaklılar, teminat yapısı da gözetilerek taviz vermeye yanaşmazlar.

Genel olarak bakıldığında çalışmalardan aşağıdaki sonuçları çıkarmak olasıdır.

i) Banka gibi kurumsal alacaklıların ağırlıklı olduğu firmalarda, direnme ve asimetrik bilgi akışı azalmakta ve yasal süreç dışı yapılanma

tercih edilmektedir.

ii) Asimetrik bilgi akışı firmaları yasal süreç altında yapılanmaya yöneltmektedir.

iii) Yasal süreç maliyetlidir ve firmanın iyileştirilmesi uzun zaman alır.

3. ÖZEL GÖRÜŞME YOLUYLA BORÇLARINI YAPILANDIRAN FİRMALAR ÜZERİNE BİR ANALİZ

Örnekleme, bir Kamu Bankasında vadesi geçmiş veya vadesi gelmediği halde bu tarihten önce, banka ile özel görüşme yoluyla, borçlarının vadelerini uzatmış veya yapılandırmış (bir ödeme planına bağlı olarak tasfiyeyi amaçlayan) firmalar arasından seçilmiştir.

Bankanın borç yapılanmasını kabul etme kısıtları paralelinde, likidite yetersizliği hafif şiddette devam eden, etkinliğine devam eden ve alacaklıların yasal süreç başlatmadığı firmalar örnekleme alınmıştır.

Bankalar yasasına göre, firma mali verileri ve firmanın banka ile ilişkisi müşteri sırrı kapsamında olduğundan, kamuya açıklanamamaktadır. Bu konuda, ilgili Banka Genel Müdürlüğünden, firma isimlerinin veya firmaların kullandığı logo ve kısaltmaların kullanılmaması koşulu ile firma verilerinin kullanılabilmesi için izin alınmıştır. Belirtilen yasal zorunluluk nedeniyle firma isimleri kullanılmamış, bunun yerine "Firma-1", "Firma-2" gibi isimlendirmeler yapılmıştır.

Bu şekilde 13'ü başarılı ve 15'i başarısız olmak üzere toplam 28 firmanın verileri analize uygun hale getirilmiştir. Firmalar, üretim ve pazar koşullarındaki benzerlikler göz önüne alınarak 4 sektöre ayrılmıştır.

3.1. Başarılı Firma Tanımlaması

Çalışmamız, yasal süreç dışında alacaklı ve borçlunun bir görüşme sürecinden sonra, sözleşme koşullarının yeniden belirlenmesi durumuna odaklanmıştır. Bu nedenle, başarı, banka bakış açısından, yeni sözleşme koşullarına uyulup uyulmadığı olgusu ile ilgilidir. Bu çerçevede vade uzatımı yapan veya borçlarını ödeme planına bağlayan iki türlü firma ortaya çıkmaktadır.

Vade uzatımı yapan firmalar: Vade sonunda borçlarını ödeyen firmalar **başarılı** firma olarak değerlendirilmiştir.

Yapılandırma yapan firmalar: Ödeme planına uyan firmalar **başarılı** firmalar olarak değerlendirilmiştir. Ödeme planı devam etmesine karşın bankanın ilave kredi verilmesine olanak sağlayacak şekilde ödeme planına uygun ödeme yapan firmalar da **başarılı** sayılmıştır.

3.2. Başarısız Firma Tanımlaması

Banka iç uygulamasına göre ikinci kez yapılandırma yapan ya da riskleri yasal sürecin başlatılması için Tasfiye Olunacak hesaplar kategorisine alınan firmalar **başarısız** olarak değerlendirilmiştir. Bu iki seçeneğin dışında, ödemelerini kronik olarak gecikmeli yapan firmalar da portföy yöneticisinin görüşüyle **başarısız** firma olarak tanımlanmıştır.

3.3. Değişken Seti

Bağımlı Değişken: Firmanın başarı durumu (1= Başarılı, 0= Başarısız) olarak alınmıştır.

Bağımsız Değişkenler: Çalışmada likidite, sermaye yapısı ve karlılık değişkenlerini ölçen ve mali profil değişkenleri olarak adlandırdığımız ve finansal başarısızlık ile ilgili çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir grup değişken ile başarısız firmanın dış fonlara erişim yeteneğini ve finansal başarısızlığa bağlı sıkıntı boyutunu ölçen ve TCMB kayıtlarından sağlanan verilere dayanan ayrı bir değişken seti bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

3.3.1. Mali Profil Değişkenleri:

Finansal başarısızlığın öngörülenmesinde sıklıkla kullanılan oranlardan oluşan bu gruptaki değişkenler Tablo 4 de sıralanmıştır.

Tablo 4: Araştırma da Kullanılan Mali Profil Değişkenleri

Grubu	Kodu	Değişken Adı
Likidite Oranları	L1	Döner Değerler / KV Borçlar
	L2	(Döner Değerler - Stoklar) / KV Borçlar
	L3	(Döner Değerler - Stoklar) / Aktif Toplamı
Borçlanma Oranları	B1	Toplam Borçlar / Aktif Toplamı
	B2	Toplam Borçlar / Satışlar
	B3	Toplam Banka Borçları / Aktif Toplamı
Karlılık Oranları	K1	Faaliyet Karı / Aktif Toplamı
	K2	Faaliyet Karı / Satışlar
	K3	Net Kar / Satışlar
	K4	Dağıtılmamış Karlar / Aktif Toplamı

3.3.2. Dış Fonlara Erişim Yeteneği ve Finansal Sıkıntının Şiddetini Ölçen Değişkenler:

Tablo 5 de, bu gruba ait değişkenlerin adları, kodları, ölçümü ve ilişkisinin yönü özet olarak verilmiştir.

Tablo 5: Model Kapsamındaki Diğer Değişkenler*

Değişkenin Ölçtüğü	Kod	Adı	Hesaplanması	Açıklama
Dış Fonlara Erişim Yeteneği	A11	Yapılanma Öncesi Limit Doluluk Oranı	Ortalama Risk / Limit	Bankalardaki kullanılabilir limit boşluğunu gösterir. Yüksek oran dış fonlara erişimin kısıtlandığını gösterir.
Sorun Karmaşası - Sıkıntı Şiddeti	A31	Yapılanma Öncesi Faiz Ödeme Performansı	Ortalama Ödenmemiş Faiz / Ortalama Banka Borcu	Ödenmeyen faiz boyutunu gösterir. Oran büyüdükçe sorun karmaşası artar
Sorun Karmaşası - Sıkıntı Şiddeti	A41	Yapılanma Öncesi Faiz Ödeme Performansı	Ödenmemiş Dönem Sayısı / Toplam Dönem Sayısı (12)	Ödenmeyen faiz boyutunu gösterir. Oran büyüdükçe sorun karmaşası artar.
Sorun Karmaşası - Sıkıntı Şiddeti	A05	Borç Ödeme Performansı	Ödenmemiş Borç / Ortalama Satış	Ödenmeyen kambyo senedine bağlı alacak tutarının boyutunu gösterir. Oran büyüdükçe sorun karmaşası artar.

*A11-A31-A41-A05 değişkenlerine ilişkin veriler TCMB'dan sağlanmıştır. Veriler araştırmacıda hazır bulunmaktadır.

A11 değişkeni, firmanın krediye erişim olanaklarının bir ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. A11 in (1) değerine yaklaşması firmanın fon sağlama imkanının azaldığını, (0) değerine yaklaşması ise banka sisteminden fon sağlama konusunda bolluk olduğu anlamına gelmektedir. Örneklemimizde, yapılanma öncesi yasal takip kaydı (Başka Bankaların yasal süreç

başlatması durumu) firmalar bulunmaktadır. Bu firmaların aslında diğer bankalardaki limitlerinin dondurulmuş olabileceği değerlendirilerek firmaların yapılanma öncesi ve sonrası limit risklerine bakılmıştır. Limit artışı yaşamayan, aynı zamanda risklerinde de azalma olan firmaların fon sağlama konusunda tam kısıtlı oldukları değerlendirilmiş ve bu firmalara orijinal oran

yerine (1) oransal değeri verilmiştir.

Tablo 6, Yokluk hipotezimiz Ho: Başarılı ve Başarısız firmaların yapılanma sonrası limit artırım durumları benzerdir ve alternatif hipotezimiz olan H1: Başarılı ve Başarısız firmaların yapılanma sonrası limit artırım durumları farklıdır ifadelerinin analiz sonucunu göstermektedir.

Tablo 6'nın ilk bölümünde Başarılı ve başarısız firmaların 3 farklı durumu söz konusu iken, daha güçlü bir istatistiksel sonuç elde etmek için (işleme giren hücre sayısını

azaltmak yoluyla) Limit Azaltan Firmalar ile Durağan Firmalar aynı başlık altında toplanarak (**Limit İyileştiremeyen**) 2x2 düzeninde bir Ki-Kare tablosu oluşması sağlanmıştır. Başarılı ve başarısız firmalarda limit artırım durumlarının önemli ölçüde farklı olduğu, başarısız firmaların limitlerini artıramadığı, bu sonuçlara bakılarak söylenebilir. Bu nedenle, bankacılık sisteminden fon sağlama yeteneğinin başarılı firma lehine bir gelişme gösterdiği söylenebilir.

Tablo 6: Başarılı ve Başarısız Firmaların Yapılanma Dönemlerindeki Bankalardaki Limit Değişimleri

Firma Durumu	Limit İyileştiren Firmalar	Limit Azaltan Firmalar	Durağan Firmalar*
Başarılı	(S2,S3,S5,S10,S12, S13,S14,S16)	(S4, S8, S11, S15)	(S1)
Başarısız	(F11)	(F1,F2,F6,F7,F8,F9,F10,F12,F13,F14,F15,F16)	(F3, F4)
Firma Durumu	Limit İyileştiren Firmalar	Limit İyileştiremeyen (Azaltan ve Durağan)	Toplam
	(S2,S3,S5,S10,S12, S13,S14,S16)	(S4, S1, S8, S11, S15)	
Başarılı	8	5	13
Başarısız	1	14	15
Toplam	9	19	28

(*) TCMB verilerinden derlenmiştir.
(**) Bankalardaki Limitlerini +/- %5 in altında artıran-azaltan firmalar.

Ki-Kare tablosunda beklenen frekansların en az bir tanesi 5 ten küçük çıktığı için Pearson Ki-Kare analizi yerine Fisher Kesin olasılık hesabı yapılması gerekmiştir. Bu hesaplama sonucunda satır ve sütundaki toplam değerlerin faktöriyel çarpımlarının tablo içi değerlerinin ve genel toplam değerinin faktöriyelerinin çarpımına oranlanmasıyla 0-1 arasındaki bir olasılık olan Fisher Kesin Olasılık değeri=0,002795 bulunmuştur. Bu olasılık değeri araştırmada kullandığımız yanılma düzeyi $\alpha=0,01$ olasılığından küçük olduğundan ($P=0,002795 < \alpha=0,01$) H_0 hipotezimiz ret edilmiş ve alternatif hipotezimiz H_1 kabul edilerek öngördüğümüz farklılığa işaret edilmiştir.

Özet olarak, yapılanma döneminde başarılı

firmalarda kredi limitlerinin artırılmasına daha sık rastlanmakta, aksine başarılı firmalarda limit daralması yaşanmaktadır.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE BULGULARI

Çalışmamızda başarılı ve başarısız grupları ayırmada istatistiksel yöntem olarak diskriminant (ayırma) analizi kullanmıştır. Bağımsız değişken setimizde bulunan likidite, yapı, karlılık ile dış fonlara erişim ve finansal başarısızlığa bağlı sıkıntının şiddeti (sorunun karmaşıklığı) ölçen toplam 13 değişken analize alınmıştır.

Değişkenler arasındaki çoklu bağlantı problemi, her bir grupta en iyi temsil gücü

olduğu düşünölen değişkenin seçilmesi ve modelin açıklama gücü (çeşitli denemeler - farklı değişkenlerin modele alınması çıkarılması) dikkate alınarak toplam 5 değişken modele alınmıştır. Bu değişkenler (L1, B1, K3, A11 ve A31) olup bu değişkenler üzerinden diskriminant analizi yapılmıştır. Toplam 28 olan gözlem sayısı uç değer içeren 2 başarılı (S11, S16) ve 2

başarısız (F11, F14) olmak üzere toplam 4 firmanın elimine edilmesi ile 24 olarak sonlanmıştır. Ayrıca sektördeki firma sayısı dikkate alınarak medyan değerine göre düzeltilmiş (düzeltilmiş oran = sektör medyanı-gözlem değeri) değerler kullanılarak aynı değişkenler üzerinden analiz yapılmış olup sonuçlar normal oranlarla aynı bulunmuştur.

Tablo 7: Diskriminant Analizi Özet Sonuçları

Değişken(ler) / Katsayılar		Oranlar
Model Sabiti		0,452
Ayrırma (Diskriminant) Analizi Özet Sonuçları (Yapılanma Öncesi)	Limit Doluluk Oranı (A11)	4,961
	Katsayısı (B1) Katsayısı	-
Box M		7,661
Anlamlılık (P)		0,075
Özdeğer (Eigenvalue)		0,817
Kanonik Korelasyon		0,670
Wilks' Lambda		0,550
Anlamlılık (P)		0,020
(Genel) Doğru Sınıflandırma Yüzdesi		79,20
(Başarısız) Doğru Sınıflandırma Yüzdesi		92,30
(Başarılı) Doğru Sınıflandırma Yüzdesi		63,60

Analizin optimal sonuç verebilmesi için eşit kovaryans varsayımını test etmek gerekmektedir olup, bu Box M testi ile yapılmaktadır. H_0 hipotezimiz "grupların kovaryans matrisleri eşittir" şeklinde kurulmuştur. $P \geq 0,05$ olması, yani H_0 hipotezinin reddedilememesi durumunu gerektirmektedir (Kalaycı, 2005, s: 341). Analiz sonucunda $P \geq 0,075$ bulunmuştur. Yani, kovaryans (ortak değişim) matrislerinin eşit olduğu varsayımı doğrulanmıştır.

Ayrırma fonksiyonunun öneminin değerlendirilmesi için, Özdeğer (Eigenvalue), Kanonik Korelasyon, Wilks' Lambda değerlerine bakmak gerekmektedir. Özdeğer, ayrırma analizinin ayırıcılık değerini gösteren bir değer olup 0-1 arasında değer alır ve genellikle bu değerin 0,4'ün üzerinde olması kabul edilmektedir. Kanonik korelasyon da 0-1 arasında değer alır ve ayrırma fonksiyonunun gruplar arasındaki ayırım gücünü gösterir. Wilks' Lambda ise modelin ayrırma gücünü göstermekte olup küçük değer

modelin açıklama gücünün yüksek olduğunun göstermektedir (Akgöl, 2006, s: 415).

Çalışmada özdeğer 0,817 olup, eşik değer olan 0,4 değerinin üzerindedir. Kanonik korelasyon değeri ise 0,67 olarak bulunmuştur. Bu değerin karesi ise $(0,67^2)$ 0,45 değeridir. Bu değer çalışmada elde ettiğimiz modelin varyansın 0,45'ini açıklayabildiğini göstermektedir. Wilks' Lambda değeri ise 0,55 $(1,0-0,45=0,55)$ olup, varyansın açıklanmayan kısmına işaret etmektedir.

Bu değerlere bakıldığında A11 (Yapılanma Öncesi Limit Doluluk Oranı) ve B1 (Borçlanma Oranı) değişkeninin ayrırıcı değişken olarak modele girdiği ve istatistiksel açıdan bu sonucun anlamlı olduğu değerlendirilmektedir. Modelin doğru sınıflama yüzdesi ise 79,2 olarak bulunmuştur. Bu oranın da yüksek bir sınıflama oranına karşılık geldiği söylenebilir.

A11 değişkeni (Yapılanma Öncesi Limit Doluluk Oranı) yani firmaların bankalardan fon sağlayabilme gücü yapılanmanın başarı şansını açıklayan baskın bir değişkendir.

Modele giren diğer değişken ise B1 değişkenidir. Bir anlamda, nispeten borçlu firmaların başarılı borç yapılmasında daha başarılı oldukları yönünde bir yorum yapılabilir. Bunun, (Ofek, 1993) in kısa süreli finansal sıkıntıya, yüksek kaldıraçlı firmaların hem operasyonel (varlık satışı gibi) hem finansal (borç yapılanması gibi) yapılanmaya daha hızlı bir biçimde tepki verdikleri ve yüksek kaldıraçlı firmaların reorganizasyona gitmelerinin, düşük kaldıraçlı firmalardan daha olası oldukları yönündeki bulguları ile uyumlu olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, yüksek kaldıraçlı firmaların, ödeyememe durumunda, düşük kaldıraçlı firmalara oranla, daha büyük kayıplar yaşama ihtimalinin de bunda etkili olacağı ifade edilebilir.

Firma kayıtları esas alındığında likidite ve karlılık değişkenlerinin, başarılı ve başarısız firmaları ayırt etme bakımından tanımlayıcı olmadığı bulgulanmıştır.

Sorunun çözümünde özel görüşme yollarının tüketilerek, konunun yasal zemine taşınması, kredi yöneticisi açısından büyük bir prestij kaybıdır. Hatta performans kaybının parasal ödül kaybına dönüşmesi anlamına gelmektedir. Banka adına karar veren yönetici, kredi ilişkisinin sonlandırılması gereken bir firmada ilişkinin devam etmesine karar vermesi bir anlamda vekâlet maliyeti oluşturmaktadır. Burada kayıp, firmanın teminat ve/veya likiditasyon değerindeki aşımadır.

Daha önce, diskriminant analizine dayalı olarak çalışma yapan (Altman vd., 2009) banka korumasında bulunan ikinci kez yapılanma yapan firmalarla, başarılı borç yapılanması yapan firmaları karşılaştırdığı çalışmada, başarısız firmaların yüksek kaldıraçlı ve düşük karlılığa sahip olduğunu bulmuştur. (Altman vd., 2009) çalışması

yasal süreç altında başarı olgusunu irdelediğinden çalışmamız ile tam olarak örtüşmemektedir.

Benzer bir çalışmada, (Coşkun, 2006) kaldıraç baskın değişken olarak bulmuştur. Karlılık da, kaldıraç kadar olmasa da tanımlayıcı bir özelliğe sahiptir. Ancak (Coşkun, 2006) çalışması 2001 krizinin hemen sonrasında ve dışsal etkinin (kur artışı kaynaklı şok mali yapı bozulması) olduğu bir iklim içinde yapılmıştır. Diğer yandan, kontrol grubu olarak sektördeki başarılı firmaların alınması modelin daha güçlü ve değişkenlerin baskın olmasında etken olmuştur. Oysaki, çalışmamızda örneklem (başarılı-başarısız) sorunlu firmalardan oluşmaktadır. Bu bağlamda sonuçları tam olarak karşılaştırmak yanıltıcı olabilir.

Özet olarak söylemek gerekirse, hafif şiddette finansal sıkıntı yaşayan firmaların borç yapılanmasında dış fonlara erişim yeteneği önemli bir rol oynamakta, dışsal fonlara (bankacılık sistemindeki) erişme kolaylığı olan, nispeten yüksek kaldıraçlı firmaların (borçlanmasını sürdürebilmek önemli olabilir) başarılı borç yapılanma yapma olasılığı daha yüksek gözükmektedir.

5. SONUÇ

Finansal başarısızlık, finansal yükümlülüklerini yerine getirme bakımından firmanın yetersizliğine vurgu yapmaktadır. İşçi ödemelerinden, anapara, faiz ödemesine kadar her türlü yükümlülük ihlali ve tehdidi finansal başarısızlık kavramı ile açıklanmaktadır. Firmadaki ödeme sıkıntısından kurtulmanın bir yolu da, borçların firmayı yaptırımlardan korumak amacıyla yeni sözleşme koşullarına bağlanmasıdır.

Başarılı borç yapılanması yapan firma profilini belirlemeye yönelik bu çalışmada, firmaların karlılık, finansal yapı ve likidite durumunun etkisi irdelenmiştir. Göreceli

olarak daha likit, borç baskısı az ve karlı şirketlerin başarılı borç yapılanması yapma şansının daha yüksek olduğu öngörülmüştür.

Firmanın yapılanma öncesi dışarıdan fon sağlama ve sorunun şiddetinin de profildeki etkisi de aynı modele alınmıştır. (Asquit vd., 1994) ve (James, 1994; Gilson, 1997) gibi araştırmacılar, banka borçlarının nispeten teminatlı olması, taviz gerektiren durumlarda yasal prosedürün buna izin vermemesi gibi nedenlerle bankaların başarılı borç yapılanmasına olumsuz katkı sunduğunu belirtmektedir. Diğer yandan ilgili alan yazında, bankaların izleme yeteneğinin bilgi asimetrisini ve dolayısıyla direnme problemini azalttığını, dolayısıyla da kaynak yapısında banka borçları ağırlıkta olan firmaların, başarılı borç yapılanmasında daha şanslı olduğu yönünde de görüşler bulunmaktadır.

Firmanın finansal açıdan tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşmasında bankanın katkısının irdelenmesi çalışmamızın ulaşmak istediği ana hedeflerden biridir. Kuramsal beklentiye uygun olarak bankacılık sisteminden fon sağlama imkanı yüksek, sıkıntı şiddeti düşük firmaların başarılı borç yapma ihtimalinin artacağı öngörülmüştür.

Diskriminant analizinde, likidite ve karlılık değişkenleri modele girememiş, dış fonlara erişme kapasitesini ölçen “limit doluluk

oranı” ve “borçlanma oranı” önemli bir değişken olarak modele girmiştir. Diğer bir anlatımla, borç düzeyi nispeten yüksek ve dış fonlara erişim yeteneği olan firmaların başarılı borç yapabilme ihtimalleri yüksektir. Bu iki değişken birlikte değerlendirildiğinde borçluluğun sürdürülebilmesi yeteneğinin önemli bir açıklama gücü olduğu ve konunun daha çok araştırılması gerektiği söylenebilir.

Finansal yönden başarısız firmaların bankalarla özel görüşme yoluyla borçlarını yapılandırılmaları son yıllarda daha sıklıkla gözlenmektedir. Özellikle, bankacılık sektöründeki risk algısının nispeten değiştiği, alacaklarını yasal yollardan tahsil etmek yerine, firmanın nakit akışına uygun bir ödeme planı sunarak sorunu çözmeye istekli olduğu bir dönemde, başarılı borç yapılanması yapabilecek firma profilinin belirlenmesinin pratik olarak da önemli olduğu söylenebilir.

Örneğimiz finansal başarısızlık düzeyi çok şiddetli olmayan küçük ölçekli firmalardan oluşmaktadır. Çalışmamızda, finansal başarısızlığa bağlı sıkıntının, kısa süreli nakit akışının uyumsuzluğundan kaynaklandığı, yapılanma sonrası finansal yapının kısa sürede değiştirilebilecek araçlarından yoksun olan firmaların bankalardaki kredi ilişkilerini koruyabildikleri ölçüde başarılı borç yapılanması yapabildikleri gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

1. ALDERSON, M. and BETKER,B. (1999). “Assessing Post-Bankruptcy Performance: An Analysis of Reorganized Firms’ Cash Flow”, Financial Management, 28(2): 68-82.
2. ALTMAN,E., KANT,T., RATTANARUGENYOT (2009). “Post-Chapter Bankruptcy:Avoiding Chapter22”, Journal of Finance, 21(3): 53-64.
3. ANDRADE, G. and KAPLAN, S. (1998). “How costly is Financial (Not Economic) Distress? Evidence from Highly Leveraged Transactions that Became Distressed”, The Journal of Finance, 53(5):1443-1493.
4. ASQUIT, P., GERTNER, R., SCHARFSTEIN, D. (1991). “Anatomy of Financial Distress: An Examination of Junk Issuers”, NBER, Working Paper, 3942.

5. BETKER, B.L. (1997). “The Administrative Costs of Dept Restructurings: Some Recent Evidence”, *Financial Management*, 26(4): 56-68.
6. BRIGHAM, E.F. and GAPENSKI, L.C. (1994), “Financial Management Theory and Practice”, Orlando: The Dryden Press, 24(2): 57-75.
7. BROWN, D., JAMES C., and MOORADIAN, R. (1993). “The Information Content of Restructuring Involving Public and Private dept Claims”, *Journal of Financial*, 33: 39-118.
8. COPELAND, T. and WESTON, J.F. (1986). “Managerial Finance”, Orlando, Florida: The Dryden Press.
9. FRANKS, J. and TOROUS, W. (1994). “A Comparison of Financial Recontracting in Distressed Exchanges and Chapter 11 Reorganization”, *Journal of Financial Economics*, 35: 349-370.
10. GILSON, C., KOSE, J., LANG, L. (1990). “Troubled Dept Restructuring: An Empirical Study of Private Reorganization of Firms in Default”, *Journal of Financial Economics*, 27: 315-353.
11. GILSON, C. (1997). “Transaction Costs and Capital Structure Choice: Evidence from Financially Distressed Firms”, *The Journal of Finance*. 52(1): 161-196.
12. JAMES, C. (1996). “Bank Dept Restructuring and the Composition of Exchange Offers in Financial Distress”, *The Journal of Finance*, 51(2): 711-727.
13. MOORADIAN, R. (1994). “The Effect of Bankruptcy Protection on Investment: Chapter 11 as a Screening Device”, *The Journal of Finance*, 49(3): 1403-1430.
14. OFEK, E. (1993). “Capital Structure and Firm Response to Poor Performance: An Empirical Analysis”, *Journal of Financial Economics*. 34: 3-30.

KRİPTO PARALARIN FİYATLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA¹

A RESEARCH FOR DETERMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN PRICES OF CRYPTO COINS

Ayşen KONUŞKAN, Türker TEKER, Vesile ÖMÜRBEK, İsmail BEKCI

- * Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Finansal Yönetim Anabilim Dalı, aysen.konuskan45@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3475-5482>
- ** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, turkerteker@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4692-3439>
- *** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, vesileomurbek@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8647-1708>
- **** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ismailbekci@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9861-737X>

ÖZ

Özellikle son bir kaç yılda dünyada popüleritesi giderek artan ve kripto paraları içerisinde bulunduran kripto para piyasası gerek uluslararası gerekse ulusal yazının ilgi odağı olmaktadır. Kripto paralar, uluslararası ödemeleri anında, gizliliği yüksek ve kolay bir şekilde kendi para birimleri üzerinden gerçekleştirme imkânı sunar.

Bu araştırmanın amacı kripto paralardan olan Bitcoin, Ethereum ve Ripple arasında kısa ve uzun dönemli ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Kripto paraların kendi içinde birbirini etkileyip etkilemediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada 01.01.2018-31.12.2018 yılı arasında Bitcoin, Ethereum ve Ripple kripto paraların kapanış fiyatları kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak Bitcoin belirlenirken, Ethereum ve Ripple bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Seçilen zaman aralığı içinde yer alan veriler günlük olarak ele alınarak zaman serisi oluşturulmuştur. Seçilen üç kripto paraların verilerine önce birim kök testi uygulanmıştır. Seriler birinci derece farklarında durağan hale gelmiştir. Ardından modelin gecikme uzunluğu sekiz bulunmuştur ve Johansen Eşbütünleşme testi yapılmıştır. Vektör hata düzeltme modeli ile de kripto paralar arasındaki ilişki detaylı biçimde incelenmiş ve sonuçta Bitcoin, Ethereum ve Ripple kripto paraları arasında kısa dönem ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kripto para, Bitcoin, Ethereum, Ripple

Jel Kodları: G10, G15

ABSTARCT

Especially in the last few years, the crypto money market, which has become increasingly popular in the world and has crypto coins such as Bitcoin, Ethereum and Ripple, has become the focus of attention both in international and national literature. Crypto coins offer the ability to make international payments instantly, in a highly confidential and easy manner, in their own currency.

The aim of this study is to determine whether there is a short and long term relationship between the crypto coins Bitcoin, Ethereum and Ripple. It has been tried to determine whether the crypto coins affect each other. The closing prices of Bitcoin, Ethereum and Ripple crypto coins were used in the study between 01.01.2018-31.12.2018. While Bitcoin was determined as dependent variable, Ethereum

¹ Bu çalışma, 18-20 Nisan 2019 tarihinde gerçekleştirilen 4. Lisansüstü İşletme Öğrencileri Sempozyumunda sözlü olarak sunulmuş ve gerekli düzeltmeler ve eklemeler yapılarak güncellenmiştir.

and Ripple were determined as independent variables. The data series within the selected time period were handled on a daily basis and the time series was created. The unit root test was applied to the data of the selected 3 crypto coins. The series became stationary in the first degree differences. The lag length of the model was 8 and the Johansen cointegration test was performed. 1 cointegrated vector was found. The relationship between the vector error correction model and the crypto coins was examined in detail and a short-term relationship was found between the Bitcoin, Ethereum and Ripple crypto coins.

Keywords: Bitcoin, Ethereum, Ripple, Johansen, VECM, Walt Test

Jel Codes: G10, G15

1. GİRİŞ

Yıllardır kullanılan resmi paralar internetin hayatımızda daha da fazla yer edinmesi ve ihtiyaçların da çeşitlenmesi ile beraber gerek nakit alışverişlerde hem kart yoluyla ödemelerde hem de internet üzerinden para aktarılması yoluyla yeni bir yapıya bürünmüştür. Özellikle son yıllarda yoğun bir şekilde ismi telaffuz edilen merkezi otoriteden bağımsız, ihtiyaçların şimdilik bir kısmını, internet üzerinden yapılan işlemlerin ise önemli bir payını kolay ve hızlı olarak karşılayabilen kripto paralar hayatımıza girmiştir.

İngilizce kökenli “crypto” ve “currency/money” kelimeleri yan yana getirilerek oluşturulan kripto para “Gizli Para”, “Şifreli Para” anlamına gelmektedir. Belirli bir sisteme göre şifreli anahtarlar ile alım-satım ve transfer işlemleri gerçekleştirilebildiği için kripto para ismini almıştır (Çeker, 2018:4).

Çevrim içi ödeme, internet oyunlarında değişim aracı olarak kullanma gibi farklı amaçlara hizmet etme niyetiyle oluşturulan birçok kripto para çeşidi vardır. Hatta kullanılan teknoloji açısından da farklılıkları vardır. 25 Aralık 2018 tarihiyle piyasada toplam 2068 kripto para bulunmaktadır(<https://coinmarketcap.com/all/views/all/> 25.12.2018).

Bu araştırmanın amacı kripto paralardan olan Bitcoin, Ethereum ve Ripple arasında uzun dönem ve kısa dönem ilişki olup olmadığını ve kripto paraların kendi içinde birbirini etkileyip etkilemediğini tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. KRİPTO PARALARIN TARİHİ

Kripto paralar, Bitcoin (BTC)’in kurucusu Satoshi Nakamoto’nun 2008’de “Bitcoin: Eş seviyede nakit ödeme sistemi” (Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System) isimli makalesini duyurmasıyla başlamıştır (Çeker, 2018:5). Bitcoin, ilk defa C++ yazılım diliyle açık kaynak olarak ve sadece windows işletim sistemlerinde kullanılabilen üzere 9 Ocak 2009’da yayınlanmıştır. İlk BTC işlemi alfa sürüm olan ilk sürümünün duyurulmasından üç gün sonra Satoshi Nakamoto’nun Hal Finney’e 10 bitcoin göndermesiyle gerçekleşmiştir <https://www.mail-archive.com/cryptography@metzdowd.com/msg10142.html> (25.12.2018).

2.1. Bitcoin

2008 yılında Satoshi Nakamoto takma adı altında bir kişi ya da grup tarafından geliştirilmiştir ve güven yerine kriptografik kanıtlara dayalı elektronik ödeme sistemi olarak tanımlanmaktadır (Doğan vd. 2018:24). Kripto para birimlerinde ilk olması ve mevcut piyasa büyüklüğü açısından da en önemlisidir (Karaoğlu vd. 2015:16). Araştırma sisteminde kullanılan SHA-256 özetleme yöntemi ile her veri 256 bit olarak özetlendiği için “bit” ve para anlamında “coin” kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulan isme sahip olmaktadır (Çeker: 2018:16). Herhangi bir finansal kurum üzerinden geçmeden bir eşten diğerine çevrim içi olarak transfer işlemini gerçekleştirecek bir elektronik para olmak amacıyla ortaya çıkarılmıştır (Betül, 2017:30).

2.2. Ethereum

Ethereum, akıllı sözleşmeler kavramına öncülük eden bir kripto para birimidir. Ethereum'un amacı, veri depolayan, ipotek transfer eden ve karmaşık finansal araçların izini içeren üçüncü şahısların yerini alacak bir blok zincir olarak kullanılmaktır (<https://cryptodaily.co.uk/the-history-of-ethereum> 08.01.2019).

2.3. Ripple

Ripple, İngilizce kökenli olan küçük dalga anlamına gelmektedir (Çeker: 2018:20). Ripple'in özü olan RipplePay'in geliştiricisi Ryan Fugger, 2004 yılında Kanada şehrinde devlet otoritesinden uzak, güvenli bir para sistemiyle birbirlerini tanıyan zümre içinde ortak tanıdıklar bulunup ödemelerin gerçekleştirilebileceği bir sistem kurmayı amaçlamıştır (Üzer, a.g.t., s. 47). Fugger'in fikri başka yazılımcılar tarafından geliştirilerek Mayıs 2011'de kripto para haline getirilmiştir.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Atik vd. (2015), araştırmalarında 2009-2015 yılları arasında Bitcoin günlük kur fiyatlarını kullanmışlardır. Dünyada en çok kullanılan; Euro, Avustralya Doları, İngiliz Sterlin, İsviçre Frankı, Kanada Doları, Japon Yeni ve çapraz kur fiyatları arasındaki ilişkiyi test etmek için Granger nedensellik analizi kullanmışlardır. Sonucunda, Bitcoin ile Japon Yen'inin birbirlerini gecikmeli olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Japon Yen'inden Bitcoin'e doğru ise tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Temizer ve Serbestoğlu (2018), araştırmalarında kripto para piyasasında işlem gören ve piyasa değeri ilk beşte yer alan ancak inceleme döneminde verileri kesintisiz olan Bitcoin, Ripple, Litecoin ve Ethereum olmak üzere 4 para birimini incelemişlerdir. Veri seti olarak 07.08.2015-12.02.2018 tarihleri arasında günlük kapanış fiyatlarıyla işlem hacimlerinden yararlanmışlardır. Seriler arasında dinamik ilişkiyi tespit etmek için VAR Modeline

dayalı Granger nedensellik analizini uygulanmışlardır. Bulgulara göre 6 günlük gecikmeyle Bitcoin ve Ethereum'da getiriden işlem hacmine doğru tek yönlü bir ilişkinin olduğu, Ripple ve Litecoin'de ise hem getiriden işlem hacmine hem de işlem hacminden getiriye doğru %5 anlamlılık seviyesinde çift yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çeker (2018), araştırmasında kripto paralar ve ekonomik etkilerini araştırmıştır. Araştırma kapsamında incelenen en yüksek piyasa hacmine sahip kripto paralardan olan Bitcoin, Ripple ve Ethereum'un işlem hacimleri ile birim fiyat değişimleri üzerine karşılaştırma yapılmıştır. Sonucunda, her üç kripto para da işlem hacimlerinin ve birim fiyat değişimlerinin benzer şekilde gerçekleştiğini gözlemlemiştir. Amaçlarında küçük farklılıklar bulunsada da kripto paraların benzer amaçlar ile talep edildiği sonucuna varmıştır.

Karaoğlu vd. (2018), araştırmalarında Türkiye'de kripto para farkındalığı ve kripto para kabul eden işletmelerin motivasyonları üzerine iki aşamalı araştırma yapmışlardır. İlk aşamada amaç; Türk toplumunun kripto para piyasası hakkındaki farkındalık ve tutumunu ölçmek olmuştur. İkinci aşamadaki amaçları ise Türkiye'deki kripto para kullanan işletmelerin motivasyonlarını incelemek olmuştur. Bulgulardan birisi olan kripto paranın pazarlama etkisi konusunda tüketicilerle yapılacak bir araştırma işletmelere yol gösterici olabileceği ve kripto paraya karşı objektif farkındalık ölçülerek, bu farkındalığın kripto para dünyasına karşı olan tutumuyla internet kullanıcı gruplarıyla ve diğer değişkenlerle arasındaki ilişkilere bakılabileceği sonucuna varılmıştır.

4. KRIPTO PARALARIN FİYATLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

Araştırmaya konu olan kripto paraların fiyatları arasındaki ilişki Johansen Eşbütünleşme ve Wald Test analiziyle test edilmiştir.

4.1. Veri Seti ve Materyal

Araştırmaya konukripto paraların günlük kapanış fiyatları dâhil edilmiştir. Araştırma konusu kripto paraların 01.01.2018-31.12.2018 arasındaki kapanış verilerinden yararlanılmıştır.

4.2. Yöntem

Araştırmada, Bitcoin bağımlı değişken olmak üzere araştırmaya dâhil edilen 3 kripto paranın 01.01.2018-31.12.2018 arasında elde edilen günlük verilerine önce birim kök testi uygulanmıştır. Serilerin 2 tanesi düzey değerlerinde durağan değil iken birinci derece farkları ile hepsi durağan hale gelmiştir. Serilerin 1. fark değerleri

alındıktan sonra gecikme uzunluğu8 olarak tespit edilmiş. Ardından Johansen Eşbütünleşme testi yapılmıştır. Uzun dönem ilişkinin belirlenmesinin ardından VECM geçilmiştir. Sonrasında kısa dönem ilişkinin ortaya konması adına Wald Test uygulanmıştır.

4.2.1. Birim Kök Testleri

Serilerin eşbütünleşme analizine dâhil edilebilmesi için aynı seviyede durağan halde olmaları gerekmektedir. Seriler analize dâhiledilmeden önce serilerin aynı seviyede durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla serilere birim kök testlerine tabi tutulmuştur.

Tablo 1: Birim Kök Testleri

Kripto Paralar	Serilerin Düzey Değerleri Birim Kök Testi Sonuçları		Serilerin 1. Farkları Birim Kök Testi Sonuçları	
	ADF Test İstatistiği	Olasılık	ADF Test İstatistiği	Olasılık
Bitcoin	-2,082	0,2521	-19,439	0,0000
Ethereum	-1,067	0,7296	-18,556	0,0000
Ripple	-3,264	0,0173	-16,971	0,0000

Tablo 1’de düzey değerlerde serilerin 2 tanesinin durağan olmadığı görülmektedir. Serilerin 1. farklarına uygulanan birim kök testi sonucunda serilerin 1. fark düzeyinde durağanlaştıkları tespit edilmiştir.

4.2.2. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Eşbütünleşme analizine geçilmeden önce uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi amacıyla VAR gecikme uzunluğu belirleme testi yapılmıştır.

Tablo 2: Var Gecikme Sayısı Belirleme Tablosu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-5226,884	NA	1.06e+09	29,29907	29,33166	29,31203
1	-3469,090	3476,198	59176,25	19,50190	19,63225	19,55375
2	-3442,314	52,50099	5356790	19,40232	19,63042	19,49305
3	-3381,339	118,5342	40036,91	19,11114	19,43700*	19,24075
4	-3369,801	22,23628	39473,69	19,09692	19,52054	19,26542
5	-3341,686	53,71010	35467,98	18,98984	19,51121	19,19721
6	-3327,632	26,61191	34482,05	18,96152	19,58066	19,20778
7	-3301,654	48,75457	31358,65	18,86641	19,58330	19,15155
8	-3266,329	65,70156*	27064,79*	18,71893*	19,53358	19,04295*

Tablo 2’de %5 anlamlılık düzeyinde kriterlerin 4 tanesinin reddedemediği gecikme sayısı, 8 olarak belirlenmiştir.

4.2.3. Johansen Eşbütünleşme Testi

Bu aşamada modele dâhil edilen değişkenler arasında eşbütünleşik bir ya da daha fazla vektörün bulunup bulunmadığı incelenmektedir.

Tablo 3: Johansen Eşbütünlük Tablosu

Hipotezler of CE (s)	Özdeğer	İz İstatistik	0.05 Kritik Değer	Olasılık
Hiç Eşbütünlük vektör yoktur*	0,052043	32,06836	29,79707	0,0269
En çok 1Eşbütünlük Vektör bulunmaktadır	0,026321	13,04154	15,49471	0,1133
En çok 2Eşbütünlük Vektör bulunmaktadır	0,009911	3,545791	3,841466	0,0597

İz testi 0.05 seviyesinde eşbütünlük olmadığını gösterir.
 *Hipotezin 0.05 düzeyinde reddedildiğini gösterir.
 **MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri

Tablo 3'te Johansen Eşbütünlük analizine ait test istatistikleri görülmektedir. Birinci hipotez "Hiç Eşbütünlük Vektör Yoktur", ikinci hipotez "En Çok 1 Eşbütünlük Vektör Bulunmaktadır" şeklindedir. İzdeğer istatistiklerine bakıldığında birinci hipotez %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. İkinci hipotez ise %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmektedir. Yani en çok 1 eşbütünlük vektörün varlığı ortaya konmuştur. Bu sonuca göre değişkenler arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur.

Uzun dönem ilişkinin katsayılarından model oluşturulduğunda değişkenlerin uzun dönem ilişkisi aşağıdaki formülde gösterilmiştir.

Tahmin Denklemi:

$$B = C(1)*E + C(2)*R + C(3)$$

Katsayıların Yerleştirilmesi:

$$B = 3.91956639179*E + 2913.59644205*R + 3758.62430646$$

Bu denklem, Bitcoin bağımlı değişkeninin bağımsız değişkenlerden etkilenme katsayılarını vermektedir.

4.2.4. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)

Eşbütünlük testi sonuçlarına göre kripto paraların eşbütünlük 1 vektöre sahip oldukları belirlenmiştir. Ardından VECM'ye geçilerek sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4: VECM Sonuç Tablosu

Bağımlı Değişken: D(B) Yöntem: En Küçük Kareler Yöntemi Tarih: 01/09/19 Saat: 01:00 Seçilmiş (Dönem): 1/10/2018 12/31/2018 Gözlem Sayısı: 356				
D(B) = C(1)*(B(-1) + 57.0642702712*E(-1) - 77326.3228485*R(-1) +13168.3843249) + C(2)*D(B(-1)) + C(3)*D(B(-2)) + C(4)*D(B(-3)) + C(5)*D(B(-4)) + C(6)*D(B(-5)) + C(7)*D(B(-6)) + C(8)*D(B(-7)) + C(9)*D(B(-8)) + C(10)*D(E(-1)) + C(11)*D(E(-2)) + C(12)*D(E(-3)) + C(13)*D(E(-4)) + C(14)*D(E(-5)) + C(15)*D(E(-6)) + C(16)*D(E(-7)) + C(17)*D(E(-8)) + C(18)*D(R(-1)) + C(19)*D(R(-2)) + C(20)*D(R(-3)) + C(21)*D(R(-4)) + C(22)*D(R(-5)) + C(23)*D(R(-6)) + C(24)*D(R(-7)) + C(25)*D(R(-8)) + C(26)				
	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
C(1)	-0,000615	0,001948	-0,315709	0,7524
C(2)	-0,105080	0,103106	-1,019.148	0,3089
C(3)	0,184931	0,100603	1,838.230	0,0669
C(4)	-0,065972	0,096330	-0,684851	0,4939
C(5)	0,077920	0,094018	0,828782	0,4078
C(6)	0,144848	0,087896	1,647945	0,1003
C(7)	-0,271854	0,088111	-3,085358	0,0022
C(8)	0,004828	0,086447	0,055845	0,9555
C(9)	0,200505	0,088063	2,276829	0,0234

	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
C(10)	1,029713	1,133373	0,908539	0,3643
C(11)	-2,310163	1,089564	-2,120263	0,0347
C(12)	1,968289	1,002327	1,963720	0,0504
C(13)	-2,971940	0,979234	-3,034965	0,0026
C(14)	-1,484829	0,957414	-1,550874	0,1219
C(15)	2,122995	0,966796	2,195909	0,0288
C(16)	-0,865649	0,955574	-0,905894	0,3657
C(17)	-2,421718	0,960380	-2,521624	0,0122
C(18)	-354,6339	614,1599	-0,577429	0,5640
C(19)	1035,661	558,6795	1,853766	0,0647
C(20)	-674,4655	577,7127	-1,167476	0,2439
C(21)	151,0081	573,4594	0,263328	0,7925
C(22)	-41,89448	561,6304	-0,074594	0,9406
C(23)	1481,500	550,4433	2,691468	0,0075
C(24)	695,8672	484,0082	1,437718	0,1515
C(25)	-76,60481	461,6754	-0,165928	0,8683
C(26)	-22,04431	17,73566	-1,242937	0,2148

Tablo 4'te yer alan VECM sonuç tablosunda, C1'den C26'ye kadar değişken katsayıları gösterilmektedir. C1, değişkenlerin uzun dönemli ilişkisini göstermektedir. C2'den C25'e kadar olan katsayılar ise değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişki katsayılarıdır. C26 ise modelin sabit terimidir.

Johansen metodolojisine göre değişkenlerin ilişki bağı teste tabi tutulurken ilk olarak anlamlı uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı ölçülmektedir. Ardından

değişkenler arasında kısa vadeli ilişki olup olmadığı VECM ile incelenmektedir. VECM'nin ortaya koymuş olduğu kısa dönemli ilişki katsayılarının anlamlı olup olmadığı ise Wald Test aracılığıyla test edilmiştir.

4.2.5. Wald Test

Bu aşamada değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişkinin açıklanması amacıyla yapılan Wald Test sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5: Wald Test Sonuç Tablosu

Değişken	Değişken Tanımı	Chi-Kare Olasılık Değeri	Sonuç(%5 Düzeyinde)
C2 C3 C4 C5 C6 C7 C8 C9	Bitcoin	0,0006	Anlamlı
C10 C11 C12 C13 C14 C15 C16 C17	Ethereum	0,0001	Anlamlı
C18 C19			

Değişken	Değişken Tanımı	Chi-Kare Olasılık Değeri	Sonuç(%5 Düzeyinde)
C20 C21 C22 C23 C24 C25	Ripple	0,0065	Anamlı

Tablo 5'te görüleceği üzere elde edilen sonuçlara göre % 5 anlamlılık düzeyinde kripto paralar arasında kısa dönem anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular, Çeker (2018) tarafından elde edilen sonuçlarla karşılaştırıldığında, her üç kripto parada birim fiyat değişimlerinin benzer şekilde gerçekleştiğini gözlemlendiğine dair benzerlik göstermektedir.

5. SONUÇ

Bu araştırma, 01.01.2018-31.12.2018 tarihleri arasında kripto paraların günlük kapanış fiyatları dikkate alınarak, aralarındaki fiyat ilişkisi analiz edilmiştir. Kullanılan verilerin sıklığına bağlı olarak uzun dönem anlamlı ilişki incelenirken, en fazla kaç dönem gecikmeli verilerin kısıt olarak kabul edileceğinin belirlenmesini sağlayan gecikme uzunluğunun belirlenmesi amacıyla gecikme uzunluğu testi yapılmıştır. Araştırmada, günlük veriler kullanıldığından değişkenlerin en fazla 8 gün önceki verilerine kadar ilişki analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Düzey değerlerde serilerin 2 tanesinin durağan olmadığı görülmekle birlikte,

serilerin 1. farklarına uygulanan birim kök testi sonucunda tüm serilerin 1. fark düzeyinde durağanlaştıkları tespit edilmiştir.

- VAR gecikme uzunluğu belirleme testi sonucunda %5 anlamlılık düzeyinde kriterlerin 4 tanesinin reddedemediği gecikme sayısı 8 olarak belirlenmiştir.

- Johansen Eşbütünleşme analizine ait test istatistiklere göre oluşturulan hipotezlerden "Hiç Eşbütünleşik Vektör Yoktur" hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilirken, "En çok 1 Eşbütünleşik Vektör Bulunmaktadır" hipotezi, ise %5 anlamlılık düzeyinde reddedilememiştir. En çok 1 eşbütünleşik vektörün varlığı ortaya konmuştur. Bu sonuca göre değişkenler arasında uzun dönem anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur.

- Kısa dönemde Bitcoin ile Ethereum ve Ripple arasında istatistikî olarak anlamlı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırma, sadece belli değişkenler ele alınarak bir ilişki incelendiğinden çeşitli sınırlamalara sahiptir. Gelecek araştırmalar için farklı finansal ve makro değişkenler kullanarak daha genel sonuçlar da elde edilmesi muhtemeldir.

KAYNAKÇA

1. ATİK, M. vd., (2015). "Kripto Para: Bitcoin ve Döviz Kurları Üzerine Etkileri", Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 6(11), 247-261.
2. ÇEKER, S. M. (2018). Kripto Paralar Ve Ekonomik Etkileri, Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul.
3. DOĞAN Z. vd., (2018). Türkiye'de Bitcoin İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Öneriler, Vergi Sorunları Dergisi, S. 361, Ekim.
4. <https://blockonomi.com/litecoin-guide/> (25.12.2018).

5. <https://coinmarketcap.com/all/views/all/> (25.12.2018). Motivasyonları”, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi C. 6, S. 2, 15-28.
6. <https://cryptodaily.co.uk/the-history-of-ethereum> (08.01.2019).
7. <https://www.mail-archive.com/cryptography@metzdowd.com/msg10142.html> (25.12.2018).
8. KARAOĞLAN S. vd., (2018). “Türkiye’de Kripto Para Farkındalığı ve Kripto Para Kabul Eden İşletmelerin
9. TEMİZER A. ve Serbestoğlu, İ. (2018). Kripto Paralarda Getiri ve İşlem Hacmi Arasındaki Nedensellik İlişkisi Üzerine Ampirik Bir İnceleme, Multidisipliner Çalışmalar-4 (Sosyal Bilimler), c. 1.
10. ÜZER, B. (2017). Sanal Para Birimleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara.

BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİNDE MAKROELİSA EKİPMANI ALTERNATİFLERİNİN WASPAS VE SWARA YÖNTEMLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF MACROELISA EQUIPMENT ALTERNATIVES IN A UNIVERCITY HOSPITAL WITH WASPAS AND SWARA

Aşkın ÖZDAĞOĞLU *, Murat Kemal KELEŞ **, Fatma YÖRÜK EREN ***

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, askin.ozdagoglu@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5299-0622>

** Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Keçiborlu Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, muratkemalk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0374-6839>

*** Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, yoruk.fatma@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0687-8749>

ÖZ

Hastane laboratuvarları teşhis amaçlı pek çok tahlil yapmaktadır. Bu tahlillerde farklı özellikte ekipmanlara ihtiyaç vardır. Makroelisa cihazı bu tür cihaz türlerinden birisidir. Bu cihazların seçiminde çok sayıda değerlendirme faktörünün bir arada incelenmesi gereklidir. Bu çalışmanın amacı, makroelisa ekipmanı alternatiflerinin Waspas ve Swara yöntemleri ile incelenmesidir. Sonuçlar laboratuvar çalışanları açısından faydalı bilgiler içermektedir. Verilerin analiz edilmesinde, Excel paket programı kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makroelisa Ekipmanı, Çok Kriterli Karar Verme, WASPAS, SWARA.

Jel Kodları: C44, C61, I10, H51.

ABSTRACT

Hospital laboratories are making many different tests for diagnosis. Different equipments are necessary for these tests. Macroelisa equipment is one of them. Many different evaluation factors should be analysed together for selecting these equipments. The purpose of this study is to evaluate the macroelisa equipment alternatives with Waspas and Swara methods. The results provide useful information for the laboratory employees. Excel package program was used for analysing the data.

Keywords: Macroelisa Equipment, Multi Criteria Decision Making, WASPAS, SWARA.

Jel Codes: C44, C61, I10, H51.

1. GİRİŞ

Üniversite hastanelerinin hastalık teşhisine yönelik olarak pek çok tahlil yapması gerekmektedir. Bu tahlillerin yapılmasına yönelik olarak ihtiyaç duyulan pek çok ekipman mevcuttur. Makroelisa ekipmanı bu ekipman türlerinden birisidir. Makroelisa

ekipmanı ile başta hepatit olmak üzere, kızamık, kızamıkçık, HIV, brucella gibi bakteriyel ve viral kaynaklı enfeksiyon bulgularını araştırmak ve tanı koyabilmek için pek çok test çalışılmaktadır. Makroelisa ekipmanları ile daha fazla sayıda numune,

daha hızlı ve seri bir şekilde çalışılmakta ve sonuç verebilmektedir.

Hastane satın alma süreçlerini yürüten personelin bu ekipmanları kullanacak laboratuvar çalışanları ile koordineli olarak alternatifleri değerlendirmesi önemlidir. Bu değerlendirmeler sırasında birçok faktörün göz önüne alınması zorunludur. İşte bu şekilde çok sayıda değerlendirme faktörünün bir arada incelenerek alternatifler arasında doğru tercihin yapılabilmesi için çeşitli çok kriterli karar verme yöntemleri geliştirilmiştir.

Bu çalışmada, bir üniversite hastanesinde kullanılan ekipmanlardan biri olan makroelisa ekipmanı için alternatifleri değerlendirmek üzere konu ile ilgili yetkili kişiler ile görüşmeler yapılarak değerlendirmede göz önüne alınması gereken faktörler ve alternatifler belirlenmiştir. Ardından konu ile ilgili kişiler değerlendirme faktörleri ve her bir alternatifin her bir değerlendirme faktörü açısından performansı hakkında görüş bildirmişlerdir. Bu bilgiler ışığında, değerlendirme kriterlerinin gerçek hayatta eşit öneme sahip olamayacağı düşüncesinden hareketle SWARA ile değerlendirme kriterlerinin ağırlıkları hesaplanmıştır. Ardından, bir çok kriterli karar verme yöntemi olan WASPAS ile alternatifler arasında karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırma işlemleri sırasında WASPAS işlem sürecinde gereken kriter ağırlıkları olarak SWARA yönteminden elde edilen değerler kullanılmıştır.

Çalışmada bu amaçla giriş bölümünün ardından adı geçen yöntemlere ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra bu yöntemlerin işleyişi matematiksel olarak açıklanmıştır. Ardından analizler yapılarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Çok kriterli karar verme yöntemlerinden SWARA (Step-wise Weight Assessment Ratio Analysis) ve WASPAS (Weighted Aggregates Sum Product Assessment)

yöntemleri ile yapılan farklı konulardaki çalışma örnekleri şu şekildedir:

Özbek (2019), çalışmasında, Türkiye'deki illerin yaşanabilirlik sıralamasını EDAS (Evaluation based on Distance from Average Solution) ve WASPAS yöntemlerini kullanarak belirlemiştir. Değerlendirme kriterleri olarak; altyapı hizmetlerine erişim, çalışma hayatı, çevre, eğitim, gelir ve servet, güvenlik, konut, sağlık, sivil katılım, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti olmak üzere on bir adet kriter kullanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, TÜİK'in 2015 yılında yayımlanmış olduğu Türkiye'deki İllerde Yaşam Endeksi'nden alınmış ve bulgular da bu endeks ile karşılaştırılmıştır. Değerlendirmede, EDAS ve WASPAS yöntemleri kriter ağırlıkları dikkate alınarak ve alınmadan iki farklı şekilde uygulanmış ve illerin yaşanabilirlik kriterlerine göre sekiz adet sıralama elde edilmiştir. Elde edilen sıralamalarda, Türkiye'nin Batı bölgelerindeki illerin üst sıralarda olduğu, Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki illerin alt sıralarda yer aldığı görülmüştür.

Gümüş vd. (2019), SWARA ve ARAS yöntemlerini bütünlük olarak, Borsa İstanbul (BİST)'da inşaat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin 2014-2017 yılları arasındaki ortalama finansal performanslarını değerlendirmek amacıyla kullanmışlardır. Değerlendirmede on adet finansal rasyo kriter olarak belirlenmiş ve finans alanında uzman olan beş karar verici finansal rasyoları sıralamışlardır. Finansal rasyoların ağırlıkları SWARA yöntemiyle bulunmuştur. İnşaat sektöründe yer alan işletmelerin finansal performansı da ARAS yöntemiyle hesaplanmıştır.

Daldır ve Tosun (2018), bulanık AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci) ve bulanık WASPAS (Bütünlük Ağırlıklı Toplam ve Çarpım) yöntemlerini bütünlük olarak yeşil tedarikçi seçim çalışmasında kullanmışlardır. Literatür araştırmasına göre yeşil tedarikçi seçimi için on iki adet değerlendirme kriteri belirlenmiş, daha sonra uzman görüşüne göre bulanık AHS yöntemi ile kriter ağırlıkları belirlenmiş ve

bulanık WASPAS yöntemi kullanılarak uygun yeşil tedarikçi seçimi yapılmıştır.

Toklu vd. (2018), Sakarya ilinde bulunan bir ağır metal fabrikasının üretim hattının makine parçasının taşlanması için en uygun tedarikçiyi SWARA ve WASPAS yöntemlerini kullanarak tespit etmişlerdir. Fabrikada yetkili üç bölüm müdürü ile beraber değerlendirme kriterleri belirlenmiştir. Belirlenen sekiz adet kriterin ağırlıkları SWARA yöntemiyle bulunmuş, üç alternatif tedarikçi ise WASPAS yöntemi ile sıralanmıştır.

Ural vd. (2018), yaptıkları çalışmada 2012-2016 dönemine ait temel finansal tablolarından sağlanan verileri baz alarak, Türkiye’de faaliyet gösteren 3 adet kamu sermayeli bankanın performanslarını Entropi temelli WASPAS yöntemi ile değerlendirmişlerdir. Yedi adet değerlendirme kriterinin ağırlığı Entropi yöntemi ile bulunmuştur. WASPAS yöntemi ile bankaların performans sıralaması yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; 2012 ve 2013 yılları için en iyi performans gösteren bankanın, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2014, 2015 ve 2016 yılları için en iyi performans gösteren bankanın ise T.C. Ziraat Bankası A.Ş. olduğu görülmüştür.

Zolfani vd. (2018) yapmış oldukları çalışmada, Tahran’da beş yıldızlı bir otelin inşaat projesinin değerlendirmesinde SWARA ve COPRAS yöntemlerini kullanmışlardır. SWARA yöntemi ile 4 ana kriter ve bunlara bağlı 13 alt kriterin ağırlığı belirlenmiş, COPRAS yöntemi ile de beş alternatif inşaat projesinin sıralaması yapılmıştır.

Radović ve Stević (2018), yaptıkları çalışmada, taşımacılık sektöründe kritik performans göstergelerini SWARA yöntemini kullanarak değerlendirmişlerdir. Sırbistan ve Bosna-Hersek’de yapılan çalışmada 20 ana performans göstergesi ve bunlara bağlı 62 performans göstergesi, 13 farklı nakliye şirketinden 19 karar verici tarafından değerlendirilmiştir. Söz konusu kriterlerin ağırlıkları SWARA yöntemi ile bulunmuştur. Analiz sonuçlarında en önemli

göstergeler; araç kullanımı, gerçekleştirilen güzergah ve turlar, ulaşım maliyetleri olarak saptanmıştır.

Rençber ve Avcı (2018), yaptıkları çalışmada 2012-2017 yılları arasında BIST’te işlem gören 13 bankanın sermaye yeterliliklerini 5 kriteri baz alarak WASPAS yöntemi ile karşılaştırmışlardır. Çalışmada ayrıca Spearman korelasyon analizi ile bankaların sermaye yeterlilik skorları ile getirileri arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

Karaca ve Ulutaş (2018), çalışmalarında ülkemiz için uygun olabilecek yenilenebilir enerji kaynakları sıralamasını Entropi ve WASPAS yöntemlerini kullanarak yapmışlardır. Teknik, ekonomik, çevresel ve sosyal kriterler olmak üzere dört ana kritere bağlı toplam yirmi alt kriterin ağırlığı Entropi yöntemi ile bulunmuştur. WASPAS yöntemi ile de Türkiye’de enerji ihtiyacını karşılamak üzere yatırım yapılabilecek enerji kaynakları sıralanmıştır. Çalışmada beş enerji kaynağı değerlendirilmiştir. Yenilenebilir enerji kaynakları; Hidro, Jeotermal, Rüzgâr, Biyokütle, Güneş şeklinde sıralanmıştır.

Karabıyık ve Gündoğmuş (2018) çalışmalarında, üniversiteler için satın alınarak kullanılması düşünülen bilgi sistemleri alternatiflerini değerlendirebilmek için dört adet ana, on altı adet alt kriterin ağırlıklandırmasını SWARA yöntemiyle yapmışlardır. Çalışma sonucunda, “Memnuniyet” kriteri en yüksek ağırlığa sahip kriter çıkarken, en düşük ağırlığa sahip kriterin ise “Bilgi Süreçleri” kriteri olduğu görülmüştür. “Fonksiyonellik” ve “Maliyet” kriterleri sırasıyla ikinci ve üçüncü ağırlığa sahip kriterler olarak bulunmuştur.

Çakır (2017), kentsel dönüşüm kapsamında yıkılacak bir binanın yerine yapılacak olan binayı inşa edecek müteahhit firmanın seçiminde SWARA ve Gri İlişkisel Analiz yöntemlerini uygulamıştır. Kriterler ve alternatif müteahhitler uzman desteğinden faydalanılarak arsa paydaşları tarafından belirlenmiştir. Çalışmada sekiz adet değerlendirme kriteri kullanılmıştır. Kriter ağırlıkları SWARA yöntemiyle belirlenmiş,

altı adet müteahhit firma alternatifi Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile sıralanmıştır.

Can vd. (2017), çalışmalarında pim imalatı yapan bir firmada, ısıl işlem istasyonunu ergonomik açıdan analiz ederek oturma düzeneği seçimi gerçekleştirmişlerdir. Yedi farklı oturma düzeneği dört karar verici tarafından; maliyet, ayarlanabilir yükseklik, ayarlanabilir kol desteği, ayarlanabilir ayak desteği, kumaş tipi, ayarlanabilir boyun desteği olmak üzere altı kriter baz alınarak karşılaştırılmıştır. Kriter ağırlıkları SWARA yöntemiyle bulunmuş, alternatifler ise WASPAS yöntemiyle sıralanmıştır.

Tayalı (2017), daha önce Şenkayas ve Hekimoğlu'nun (2013) yapmış olduğu, İzmir'de bir duş teknesi üreticisinin sac plaka tedarikçisinin PROMETHEE yöntemi ile seçim problemine, aynı verileri kullanarak WASPAS yöntemi uygulamıştır. Beş alternatif tedarikçi; mesafe, kalite, teknolojik olanaklar, maliyet ve tedarik performansı kriterlerine göre değerlendirilmiştir. Değerlendirmede R yazılımı kullanılmıştır.

Ayyıldız ve Murat (2017), çalışmalarında Türkiye'de yer alan 81 ilin eğitim performanslarını Entropi ve WASPAS bütünlük yaklaşımıyla belirlemeye çalışmışlardır. Değerlendirmede dokuz kriter kullanılmış ve kriter ağırlıkları Entropi yöntemiyle bulunmuştur. 81 ilin eğitim performanslarına göre sıralaması da WASPAS yöntemiyle yapılmıştır. Analiz sonucunda nüfusu daha düşük olan illerin, nüfusu çok olan illere göre daha iyi performans sergilediği görülmüştür ve buna istinaden illerin performanslarını artırmak için önerilerde bulunulmuştur.

Akçakanat vd. (2017), yaptıkları çalışmada Forbes Dergisi Bankalar Raporu 2016 ve Türkiye Bankalar Birliği'nin 2016 yılı ilk 9 aylık verilerinden yararlanarak Entropi ve WASPAS bütünlük yaklaşımıyla bankaları sıralamışlardır. Bankalar öncelikle, büyük, orta ve küçük ölçekli olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Toplam aktifler, toplam krediler, toplam mevduat, toplam özkaynaklar, şube sayısı ve personel sayısı olmak üzere altı adet kriterin ağırlığı Entropi yöntemi ile

belirlenmiştir. Daha sonra da bankalar grup bazında WASPAS yöntemiyle sıralanmıştır.

Yurdoğlu ve Kundakcı (2017) yapmış oldukları çalışmada, Denizli'de faaliyet gösteren bir tekstil işletmesine ait bir departman için en uygun sunucuyu SWARA ve WASPAS yöntemlerini beraber kullanarak belirlemişlerdir. Yedi farklı sunucu alternatifini değerlendirebilmek için beş karar verici bu karşılaştırmayı, yedi kriter (işlemci hızı, çekirdek sayısı, dahili bellek, bellek kapasitesi, disk alanı, marka imajı, fiyat) ile gerçekleştirmişlerdir. SWARA ile elde edilen kriter ağırlıklarına göre, en önemli sunucu seçim kriteri, işlemci hızı olarak bulunmuştur. WASPAS yöntemi ile de alternatif sunucular sıralanmıştır.

Valipour vd. (2017), çalışmalarında İran'ın Şiraz şehrindeki kazı projelerinin risk değerlendirmesini SWARA ve COPRAS yöntemlerini bütünlük olarak kullanarak yapmışlardır. On iki adet değerlendirme kriterinin ağırlığı SWARA yöntemiyle bulunmuştur. Kazı projeleri için belirlenen 37 adet risk durumu COPRAS yöntemi ile sıralanmış ve inşaat güvenliği, elverişsiz jeolojik koşullar, yönetim tecrübesi yetersizliği, eksik acil durum planı ve zemin sıkıntısı gibi risklerin Şiraz'daki kazı projeleri için en önemli risk durumları olduğu belirlenmiştir.

Urosevic vd. (2017), yaptıkları çalışmada SWARA ve WASPAS yöntemlerini turizm sektöründe bir işletme için satış müdürü seçimi problemine uygulamışlardır. SWARA yöntemi ile yedi adet değerlendirme kriterinin ağırlığı bulunmuştur. WASPAS yöntemi ile de dört satış müdürü adayı sıralanmıştır.

Karabašević vd. (2016), yaptıkları çalışmada SWARA ve WASPAS yöntemlerini birleşik olarak, bir işletmenin insan kaynakları biriminin satış müdürü personeli seçimi problemine uygulamışlardır. SWARA yöntemi ile yedi adet değerlendirme kriterinin ağırlığını bulmuşlardır. WASPAS yöntemi ile de dört personel adayı sıralanmıştır.

Nakhaei vd. (2016), yapmış oldukları çalışmada, halka açık yer altı sığınaklarının ışıklandırılması için en iyi alternatifi SWARA ve COPRAS yöntemlerini bütünleşik olarak kullanarak seçmişlerdir. Beş adet değerlendirme kriterinin ağırlığı SWARA yöntemiyle bulunmuştur. En önemli kriter, fonksiyon ve ihtiyaca cevap verme kriteridir. Beş alternatifin sıralanması da COPRAS yöntemi ile yapılmıştır. Sıralama sonucunda, sığınaklara ışık sağlamak için en uygun kaynağın akü kaynaklı lambalı ışık kaynağı olduğu bulunmuştur.

Martelli vd. (2016) yapmış oldukları çalışmada, üniversite hastanelerine tıbbi cihaz alımı problemine çok kriterli karar verme yöntemleri ile çözüm getirmeye çalışmışlardır. Değerlendirme kriterlerini literatürden ve 18 Fransız üniversite hastanesine yaptıkları anketten 25 uzman değerlendirme üyesi yardımıyla elde etmişlerdir. On adet değerlendirme kriteri baz alınarak dört adet tıbbi cihaz değerlendirilmiştir. Analizlerde Paprika ve Martix4value gibi çeşitli yöntemler kullanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır.

Zolfani vd. (2015) yaptıkları çalışmada, İran'da Ar-Ge projelerinin seçiminde kullanılacak kriterleri ve kriter ağırlıklarını belirlemeye yönelik bir uygulama yapmışlardır. 5 ana kriter ve 20 alt kriterin ağırlıkları SWARA yöntemiyle bulunmuştur.

Zolfani ve Banihashemi (2014), bir şirketin insan kaynakları bölümüne başvuran iki personelin değerlendirmesinde Oyun Teorisi ve SWARA yöntemini beraber kullanmışlardır. İki adayın önerdikleri stratejilerin ağırlıkları SWARA yöntemiyle bulunmuş ve stratejilerin değerlendirilmesinde Oyun Teorisi kullanılmıştır.

Zolfani ve Bahrami (2014) yapmış oldukları çalışmada, İran için dört büyük yüksek teknoloji endüstrisinin (Biyomedikal Mikro Elektromekanik Sistemler, Nano Teknoloji, Biyoteknoloji ve Biyomedikal Mühendisliği) hangisinde yatırımların önceliklendirilmesi gerektiğini SWARA ve

COPRAS yöntemlerini kullanarak belirlemeye çalışmışlardır. 7 değerlendirme kriterinin ağırlığını SWARA yöntemi ile bulmuşlar, 4 alternatifi de COPRAS yöntemi ile sıralamışlardır. Çalışma sonucunda İran için öncelikli olarak yatırım yapılması gereken yüksek teknoloji endüstrisinin Nano Teknoloji olduğu ortaya çıkmıştır.

Zolfani vd. (2013) yaptıkları çalışmada, alışveriş merkezi yer seçim problemine SWARA ve WASPAS yöntemleri ile çözüm aramışlardır. 7 ana kriter ve bunlara bağlı 33 alt kriterin ağırlığı SWARA yöntemiyle bulunmuştur. 5 alternatif alışveriş merkezi yerinin sıralamasını da WASPAS yöntemiyle yapmışlardır.

3. AĞIRLIKLANDIRILMIŞ BÜTÜNLEŞİK TOPLAM ÇARPIM DEĞERLENDİRMESİ (WASPAS)

WASPAS (Weighted Aggregates Sum Product Assessment: Ağırlıklandırılmış Bütünleşik Toplam Çarpım Değerlendirmesi) yeni yöntemlerden biri olarak 2012 yılında Zavadskas, Turskis, Antucheviciene ve Zakarevicius tarafından literatüre kazandırılmıştır. Yöntemin akışı aşağıda denklemler eşliğinde gösterilmiştir (Nezhad vd., 2015: 1124-1125).

Öncelikle karar matrisinin oluşturulması gerekmektedir. Karar matrisi aşağıda gösterilmiştir.

i : alternatif; $i = 1, 2, 3, \dots, m$

j : değerlendirme faktörü;

$j = 1, 2, 3, \dots, n$

x_{ij} : i . alternatifin j . değerlendirme faktörü açısından değeri

$$\begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{1m} & x_{2m} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix}$$

Uzman görüşleri ile karar matrisi hazırlandıktan sonra normalizasyon işlemi yapılarak karar matrisinin normalize karar matrisine dönüştürülmesi gereklidir.

Değerin büyük olmasının daha iyi olma durumunu gösterdiği değerlendirme faktörleri için normalizasyon işlemi Eşitlik 1 kullanılarak, değer küçük olmasının daha iyi olma durumunu gösterdiği değerlendirme faktörleri için normalizasyon işlemi Eşitlik 2 kullanılarak gerçekleştirilir.

\bar{x}_{ij} : *i. alternatifin j. değerlendirme faktörü açısından normalize edilmiş değeri*

$$\bar{x}_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_j x_{ij}};$$

maksimizasyon yönlü $\forall i, j$ için (Eşitlik 1)

$$\bar{x}_{ij} = \frac{\min_j x_{ij}}{x_{ij}};$$

minimizasyon yönlü $\forall i, j$ için (Eşitlik 2)

Eşitlik 1 ve 2'nin karar matrisindeki ilgili hücrelere uygulanması sonucu normalize karar matrisi Eşitlik 3'teki gibi oluşur.

$$\begin{bmatrix} \bar{x}_{11} & \bar{x}_{12} & \dots & \bar{x}_{1n} \\ \bar{x}_{21} & \bar{x}_{22} & \dots & \bar{x}_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ \bar{x}_{1m} & \bar{x}_{2m} & \dots & \bar{x}_{mn} \end{bmatrix} \quad (\text{Eşitlik 3})$$

Bu işlemin ardından toplam kısmı için ağırlıklı normalize karar matrisi Eşitlik 4 kullanılarak hazırlanır.

w_j : *j. değerlendirme faktörünün ağırlığı*

İşte bu noktada WASPAS yönteminin içine SWARA yönteminden elde edilecek olan ağırlık değerlerinin girmesiyle entegrasyon sağlanacaktır.

$\bar{x}_{ij, sum}$: *toplam kısmi ağırlıklı*

normalize karar matrisi değeri

$$\bar{x}_{ij, sum} = w_j \bar{x}_{ij}; \forall i, j \text{ için} \quad (\text{Eşitlik 4})$$

Sonraki adımda çarpım kısmı için ağırlıklı normalize karar matrisi Eşitlik 5 kullanılarak hazırlanır.

$\bar{x}_{ij, mult}$: *çarpım kısmı ağırlıklı normalize*

karar matrisi değeri

$$\bar{x}_{ij, mult} = \bar{x}_{ij}^{w_j}; \forall i, j \text{ için} \quad (\text{Eşitlik 5})$$

Son adımda Eşitlik 6 yardımıyla her bir alternatifin performans puanı hesaplanır.

α : *WASPAS toplam ve çarpım*

kısımlarının etkisini belirleyen katsayı

$$0 \leq \alpha \leq 1$$

WPS_i : *i. alternatifin performans puanı*

$$WPS_i = (\alpha) \sum_{j=1}^n \bar{x}_{ij, sum} + (1-\alpha) \prod_{j=1}^n \bar{x}_{ij, mult}; \forall i \text{ için} \quad (\text{Eşitlik 6})$$

Burada belirtilen katsayı WASPAS yöntemindeki toplam ve çarpım kısımlarının etkisini belirten bir katsayıdır. Her iki kısmın etkisini eşit oranda yansıtabilmek amacıyla bu değer 0,5 şeklinde kullanımı tercih edilmektedir (Özbek, 2019: 185). Bu performans puanları arasındaki en yüksek değer WASPAS yöntemine göre en iyi alternatifi gösterecektir.

4. ADIM ADIM AĞIRLIK DEĞERLENDİRME ORAN ANALİZİ (SWARA)

SWARA (Step-wise Weight Assessment Ratio Analysis) 2010 yılında Kersulienė, Zavasckas ve Turskis tarafından geliştirilmiştir. SWARA yönteminin işleyişi aşağıda matematiksel bir yapıda sunulmaktadır (Özbek, 2017:46; Karabasevic vd., 2015:118-119):

SWARA yönteminin ilk aşamasında problemin çözümünde dikkate alınması gereken faktörler bir uzman tarafından en önemli faktörden en önemsiz doğru sıralanır.

j : *en önemliden en önemsiz doğru faktör;*

$$j = 1, 2, 3, \dots, n$$

Sıralama işleminin ardından her bir faktörün kendinden sonra gelen faktöre göre ne kadar daha önemli olduğu yine uzman görüşü ile saptanır.

s_j : *j. faktörün (j + 1). faktöre göre önemi*

Önceki aşamada uzman görüşleri olan s_j değerleri yardımı ile k_j değerleri Eşitlik 7'deki koşullu fonksiyon ile hesaplanır.

$$k_j = \begin{cases} j = 1 \Rightarrow 1 \\ j > 1 \Rightarrow s_j + 1 \end{cases} \quad (\text{Eşitlik 7})$$

Daha sonra Eşitlik 1'den elde edilen k_j değerleri yardımıyla Eşitlik 8'deki koşullu fonksiyon q_j değerlerini verir.

$$q_j = \begin{cases} j = 1 \Rightarrow 1 \\ j > 1 \Rightarrow \frac{q_{j-1}}{k_j} \end{cases} \quad (\text{Eşitlik 8})$$

w_j : j . faktörün önem düzeyi;

$j = 1, 2, 3, \dots, n$

k : faktör; $k = 1, 2, 3, \dots, n$

Son aşamada Eşitlik 8'den elde edilen q_j değerleri yardımıyla her bir faktörün önem düzeyi Eşitlik 9'daki gibi hesaplanır.

$$w_j = \frac{q_j}{\sum_{k=1}^n q_k} \quad (\text{Eşitlik 9})$$

Bu değerler arasındaki en yüksek değer karar verme problemi üzerinde en çok etkisi olan değerlendirme faktörünü göstermektedir.

5. UYGULAMA

Makroelisa cihazı ile dâhili ve cerrahi branşların birlikte ihtiyaç duyduğu testler yapılmaktadır. Makroelisa ekipmanı, yapısında protein olan pek çok vücut bileşeninde, zararlı maddelerin tespitinde kullanılmaktadır. İnsan vücudu çeşitli virüs, bakteri, parazit gibi zararlı canlılarla (bunlara antijen denilmektedir) ve doğal olmayan kimyasal maddelerle mücadele edebilmek için antikor adı verilen savunma maddeleri üretir. Makroelisa cihazı, kandaki bu antikorları veya antijenleri tespit etmektedir.

Günümüzde bildiri zorunluluk arz eden birçok hastalık bulunmaktadır. Hastalıkların doğru teşhis edilmesi, güvenilir cihazlar ve yöntemler sayesinde olmaktadır. Ayrıca teşhis konulduktan sonra, hastalığa ait tedavinin cevap verip vermediği yine

yapılan testlerle doğrulanmaktadır. Yani hastalık sürecinin ve hastalık prognozu açısından makroelisa cihazı büyük bir öneme sahiptir. Hızlı ve güvenilir sonuçların alınması hasta sağlığı açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Doğal olarak, bahsi geçen bu önemli cihazın satın alınmasında doğru karar verilmesi de büyük bir önem arz etmektedir. Uygulama amacıyla ilk iterasyonda makroelisa ekipmanı konusunda yetkili ve tecrübe sahibi konusunda uzman beş kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yetkili kişiler; makroelisa cihazının bulunduğu laboratuvarın sorumlu başteknisyen, makroelisa cihazını kullanan laborant, laboratuvar analiz sonuçlarını değerlendirme biriminde çalışan hemşire, tıbbi cihaz firmasının pazarlama sorumlusu ve tıbbi cihaz firmasının teknik sorumlusundan oluşmaktadır. Tıbbi Cihaz Yönetmeliği Standartları ve makroelisa cihazından beklentilerin birlikte değerlendirildiği ilk görüşmede kriterler belirlenmiştir: Güvenilirlik kriteri; hasta tahlil sonuçlarının kalite standartları gereği kalibre edilmiş cihazlardan, en doğru sonucun alınması gerektiği olarak açıklanmıştır. Kullanıcı eğitimi kriteri; cihaz kurulum ve teslimi yapıldıktan sonra, cihazı kullanacak kişilerin eğitimi ve oryantasyonu olarak bildirilmiştir. Kullanım kolaylığı kriteri; cihaz kullanımı sırasında çok çaba gerektirmeyen işler olarak açıklanmıştır. Uygun fiyat kriteri; kamu kaynaklarının ekonomik kullanımı olarak belirtilmiştir. Teknik destek kriteri; satın alma işleminden sonra, cihaz kullanımı sırasında oluşabilecek arıza durumlarda, en kısa sürede ve en hızlı şekilde bakım onarımın gerçekleştirilmesi olduğu ifade edilmiştir. Kapasite kriteri; Cihazın aynı anda kaç adet numuneyi değerlendirebildiği olarak açıklanmıştır. Zaman kriteri; cihazın en kısa sürede, ne kadar çok tahlil sonucu vereceği yani, cihaz hızlı sonuç verecek fakat bunu en kısa süre içinde yapacak olarak açıklanmıştır. Kontaminasyon önleme kriteri; cihaza alınan kan numunelerinin kapalı sistem veya açık sistem olarak imha edilme koşulları olarak açıklanmıştır. Bu görüşmelerden elde edilen bilgiler sayesinde makroelisa ekipmanı seçiminde gözönünde tutulması

gereken değerlendirme faktörleri ile alternatifler belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında, uzman görüşlerini sağlıklı bir şekilde toplamak amacıyla bir form hazırlanmış ve aynı yetkilileri bir araya getirerek ikinci tur görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede aynı ortamda bulunan yetkili kişiler ortak görüş bildirerek değerlendirme faktörlerini en

önemliden en önemsiz doğru sıralamış ve her bir değerlendirme faktörünün kendisinden sonra gelen faktöre göre karşılaştırmalı önem derecelerini belirtmişlerdir. SWARA başlığında açıklanan işlemlerin bu verilere uygulanması sonucu bulunan değerler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Değerlendirme Faktörlerinin Ağırlıkları

Değerlendirme Faktörü Kodu	s_j	k_j	q_j	w_j
DF 1		1,000000	1,000000	0,252663
DF 4	1,000000	2,000000	0,500000	0,126332
DF 3	0,050000	1,050000	0,476190	0,120316
DF 6	0,050000	1,050000	0,453515	0,114587
DF 5	0,010000	1,010000	0,449024	0,113452
DF 2	0,050000	1,050000	0,427642	0,108050
DF 7	0,300000	1,300000	0,328956	0,083115
DF 8	0,020000	1,020000	0,322506	0,081485

Her bir değerlendirme faktörünün açıklaması ile beraber ağırlık değerleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Değerlendirme Faktörlerinin Açıklamaları ve Ağırlıkları

Değerlendirme Faktörü Kodu	İdeal Durumu	Değerlendirme Faktörü	w_j
DF 1	Maksimum	Güvenilirlik	0,252663
DF 2	Maksimum	Kullanıcı Eğitimi	0,108050
DF 3	Maksimum	Kullanım Kolaylığı	0,120316
DF 4	Minimum	Uygun Fiyat	0,126332
DF 5	Maksimum	Teknik Destek	0,113452
DF 6	Maksimum	Kapasite	0,114587
DF 7	Minimum	Zaman	0,083115
DF 8	Maksimum	Kontaminasyon Engelleme	0,081485

SWARA yönteminden elde edilen sonuçlara göre makroelisa ekipmanı seçiminde dikkate alınması gereken en önemli değerlendirme faktörü %25,2663 tahlillerin güvenilir sonuçlar vermesidir. Değerlendirme faktörlerinin ağırlıklarının tespit edilmesinin ardından makroelisa ekipmanı alternatifleri WASPAS yöntemi ile analiz edilmiştir. WASPAS yöntemindeki ilk adım karar matrisinin oluşturulmasıdır. Bu karar matrisi de hastanedeki yetkili kişilerin yaptıkları değerlendirmeler sayesinde hazırlanmıştır. Yetkili kişilerin hazırladığı karar matrisi

Tablo 3’te, normalizasyon işlemleri sonucu elde edilen normalize karar matrisi ise Tablo 4’te gösterilmiştir. SWARA yönteminden elde edilen ağırlıklar bu aşamada WASPAS yöntemi içine dâhil olmaktadır. Eşitlik 4 kullanılarak hesaplanan toplam kısmı ağırlıklı normalize karar matrisi Tablo 5’te, Eşitlik 5 kullanılarak hesaplanan çarpım kısmı ağırlıklı normalize karar matrisi ise Tablo 6’da sunulmuştur. Bu karar matrisi içerisinde 4 ve 7 numaralı değerlendirme kriterlerinin ölçüm birimi diğer kriterlerden farklıdır. Uygun fiyat kriterinin ölçüm birimi

bir makroelisa testi başına düşen işlem maliyetinin Türk Lirası cinsinden ifadesidir. Zaman kriterinin ölçüm birimi de bir makroelisa testinin yapılması için gereken zamanın dakika olarak ifadesidir. Bu kriter dışındaki kriterler nitel kriterler olduğu için karar vericilerden 7'li ölçekte değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bu 7'li ölçekte 1 en kötü durumu 7 en iyi durumu ifade etmektedir. Örnek vermek gerekirse, kullanıcı eğitimi kriterinde cihazı kullanacak kişilerin eğitimi ve oryantasyonunu en hızlı yapan cihaz tedarikçisi firmaya 7 puan verilmiştir. Kişilerin eğitimi ve oryantasyonunu en geç yapan cihaz tedarikçisi firmaya ise 1 puan verilmiştir. Bu nedenle kriterin ideal durumu maksimum olarak belirtilmiştir. 5 numaralı kriter olan teknik destek kriteri de benzer şekilde değerlendirilmiştir. Yani, satın alma işleminden sonra, cihaz kullanımı sırasında

oluşabilecek arıza durumlarda, en kısa sürede ve en hızlı şekilde bakım onarımı gerçekleştiren tedarikçi firmaya 7 puan verilmiştir. Satın alma işleminden sonra, cihaz kullanımı sırasında oluşabilecek arıza durumlarda, en uzun sürede ve en yavaş bakım onarımı gerçekleştiren tedarikçi firmaya ise 1 puan verilmiştir. Bu nedenle bu kriterin ideal durumu da "Maksimum" olarak belirtilmiştir. WASPAS yöntemi ölçüm birimleri farklı olan kriterlerin bir arada incelenerek alternatifler arasında tercih yapılmasına imkân sunmaktadır. Ayrıca bu kriter için değer küçük olması ideal durumu simgelemektedir. Eşitlik 1 ve Eşitlik 2 kullanılarak yapılan normalizasyon işlemleri hem ölçüm birimleri farklı olan kriterlerin değerlendirmeye katılmasına hem de zaman veya maliyet gibi küçük olmasının daha iyi olduğu kriterlerin değerlendirmeye katılmasına olanak vermektedir.

Tablo 3: Karar Matrisi

	DF 1	DF 2	DF 3	DF 4	DF 5	DF 6	DF 7	DF 8
Ölçüm Birimi	Performans Puanı	Performans Puanı	Performans Puanı	TL / Makroelisa Testi	Performans Puanı	Performans Puanı	Dakika / Makroelisa Testi	Performans Puanı
Alternatif 1	7	7	7	16,00	7	6	27	7
Alternatif 2	7	7	7	16,00	7	7	27	7
Alternatif 3	7	6	7	18,00	6	6	30	7
Alternatif 4	6	5	6	18,00	4	5	35	6
Alternatif 5	6	6	5	18,00	6	5	35	6
Alternatif 6	6	5	4	20,00	6	2	35	7

Tablo 4: Normalize Karar Matrisi

	DF 1	DF 2	DF 3	DF 4	DF 5	DF 6	DF 7	DF 8
Alternatif 1	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,857143	1,000000	1,000000
Alternatif 2	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Alternatif 3	1,000000	0,857143	1,000000	0,888889	0,857143	0,857143	0,900000	1,000000
Alternatif 4	0,857143	0,714286	0,857143	0,888889	0,571429	0,714286	0,771429	0,857143
Alternatif 5	0,857143	0,857143	0,714286	0,888889	0,857143	0,714286	0,771429	0,857143
Alternatif 6	0,857143	0,714286	0,571429	0,800000	0,857143	0,285714	0,771429	1,000000

Tablo 5: Toplam Kısmı Ağırlıklı Normalize Karar Matrisi

	DF 1	DF 2	DF 3	DF 4	DF 5	DF 6	DF 7	DF 8
Alternatif 1	0,252663	0,108050	0,120316	0,126332	0,113452	0,098217	0,083115	0,081485
Alternatif 2	0,252663	0,108050	0,120316	0,126332	0,113452	0,114587	0,083115	0,081485
Alternatif 3	0,252663	0,092614	0,120316	0,112295	0,097245	0,098217	0,074804	0,081485
Alternatif 4	0,216569	0,077178	0,103128	0,112295	0,064830	0,081848	0,064117	0,069845
Alternatif 5	0,216569	0,092614	0,085940	0,112295	0,097245	0,081848	0,064117	0,069845
Alternatif 6	0,216569	0,077178	0,068752	0,101065	0,097245	0,032739	0,064117	0,081485

Tablo 6: Çarpım Kısmı Ağırlıklı Normalize Karar Matrisi

	DF 1	DF 2	DF 3	DF 4	DF 5	DF 6	DF 7	DF 8
Alternatif 1	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,982491	1,000000	1,000000
Alternatif 2	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Alternatif 3	1,000000	0,983482	1,000000	0,985230	0,982663	0,982491	0,991281	1,000000
Alternatif 4	0,961800	0,964297	0,981624	0,985230	0,938484	0,962179	0,978662	0,987518
Alternatif 5	0,961800	0,983482	0,960326	0,985230	0,982663	0,962179	0,978662	0,987518
Alternatif 6	0,961800	0,964297	0,934886	0,972204	0,982663	0,866278	0,978662	1,000000

Son olarak Eşitlik 6 yardımıyla her bir alternatifin performans puanı hesaplanmıştır.

Tablo 7: Alternatiflerin Performans Değerleri

	Performans Değeri	Sıralama
Alternatif 1	0,983061	2
Alternatif 2	1,000000	1
Alternatif 3	0,928485	3
Alternatif 4	0,786294	5
Alternatif 5	0,819134	4
Alternatif 6	0,720712	6

Tablo 7'deki değerlere göre sekiz değerlendirme faktörü bir arada düşünüldüğünde altı makroelisa ekipmanı alternatifleri arasında en iyi seçeneğin 2 numaralı alternatif olduğu görülmektedir.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, bir üniversite hastanesinde kullanılacak olan makroelisa cihazı seçim problemi ele alınmıştır. Uzman kişilerle

yapılan ilk görüşmede, makroelisa cihazı seçiminde etkili olan sekiz adet olmazsa olmaz denilebilecek kriterler; güvenilirlik, kullanıcı eğitimi, kullanım kolaylığı, uygun fiyat, teknik destek, kapasite, zaman ve kontaminasyon engelleme olarak belirlenmiştir. Ayrıca, uzmanların değerlendirmesi ve Tıbbi Cihaz Yönetmeliği standartlara uygun altı adet alternatif cihaz; Alternatif 1, Alternatif 2, ..., Alternatif 6 olarak temsili şekilde belirlenmiştir. Makroelisa cihazı seçimi, çok kriterli karar

verme yöntemlerinden olan; WASPAS ve SWARA yöntemleri ile değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonuçlarına bakıldığında, değerlendirme faktörü en yüksek olan hasta tahlil sonuçlarının güvenilirliği olduğu görülmüştür. Sekiz adet değerlendirme faktörünün birlikte değerlendirilmesi sonucunda, en iyi cihazın “Alternatif 2”

olduğu görülmüştür. “Alternatif 2” cihazını sırasıyla, “Alternatif 1” ve “Alternatif 3” cihazları izlemiştir.

Kullanılan bu yöntemlerin pek çok farklı seçim problemi için uyarlanabilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

1. AKÇAKANAT, Ö., EREN, H., AKSOY, E. ve ÖMÜRBEK, V. (2017). “Bankacılık Sektöründe Entropi Ve Waspas Yöntemleri İle Performans Değerlendirmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2): 285-300.
2. AYYILDIZ, E. ve MURAT, M. (2017). “Türkiye’de Yer Alan Şehirlerin Eğitim Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri Kullanılarak Belirlenmesi”, Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 10(2): 255-267.
3. CAN, G., F., DELİCE, E., K. ve ÖZÇAKMAK, B., C. (2017). “Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımıyla Oturma Düzeneği Seçimi”, Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, Özel Sayı: 22. Ulusal Ergonomi Kongresi, 5(ÖS: Ergonomi2016): 213-225, DOI: 10.21923/jesd.38996.
4. ÇAKIR, E. (2017). “Kentsel Dönüşüm Kapsamında Müteahhit Firmanın SWARA – Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Seçilmesi”, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 2(6): 177-200.
5. DALDIR, I. ve TOSUN Ö. (2018). “Bulanık Waspas İle Yeşil Tedarikçi Seçimi”, Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, 23(4), 193-207: DOI: 10.17482/uumfd.449584.
6. GÜMÜŞ, U., T., ÖZİÇ, H., C. ve SEZER, D. (2019). “BİST’ te İnşaat ve Bayındırlık Sektöründe İşlem Gören İşletmelerin SWARA ve ARAS Yöntemleriyle Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi”, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi: 10(17), 835-858, DOI: 10.26466/opus.514220
7. KARABAŞEVIĆ, D., STANUJKIĆ, D., UROŠEVIĆ, S. ve MAKSİMOVIĆ, M. (2015). “Selection of candidates in the mining industry based on the application of the SWARA and the MULTIMOORA methods” Acta Montanistica Slovaca, 20(2): 116-124.
8. KARABAŞEVIĆ, D., STANUJKIĆ, D., UROŠEVIĆ, S. ve MAKSİMOVIĆ, M. (2016). “An Approach to Personnel Selection Based on SWARA and WASPAS Methods”. Journal of Economics, Management and Informatics, 7(1): 1-11.
9. KARABIYIK, B., K. ve GÜNDOĞMUŞ, M., E. (2018). “Üniversitelerde Bilgi Sistemi Seçim Kriterlerinin Swara Yöntemi İle Ağırlıklandırılması: Ampirik Bir Çalışma”, İşletme Bilimi Dergisi (JOBS), 6(1): 59-85.
10. KARACA, C. ve ULUTAŞ A. (2018). “Entropi ve Waspas Yöntemleri Kullanılarak Türkiye İçin Uygun Yenilenebilir Enerji Kaynağının Seçimi”, Ege Akademik Bakış, 18(3): 483-494, DOI: 10.21121/eab.2018341150.
11. MARTELLI, N., HANSEN, P., Van Den Brink, Hélène, Boudard, Aurélie, Cordonnier, Anne-Laure, Devaux, Capucine, Pineau, Judith, Prognon,

- Patrice, Borget, Isabelle. (2016). “Combining Multi-Criteria Decision Analysis And Mini-Health Technology Assessment: A Funding Decision-Support Tool For Medical Devices in A University Hospital Setting”, *Journal of Biomedical Informatics* 59: 201–208.
12. NAKHAEI, J., L., AREFI, S., BITARAFAN, M. ve KILDIENĒ, S. (2016). “Evaluation of light supply in the public underground safe spaces by using of COPRAS-SWARA methods.”, *International Journal of Strategic Property Management*, 20(2): 198-206.
13. NEZHAD, M., R., G. ZOLFANI, S., H., MOZTARZADEH, F., ZAVADSKAS, E., K., BAHRAMI, M. (2015). “Planning the priority of high tech industries based on SWARA-WASPAS methodology: The case of the nanotechnology industry in Iran”, *Economic Research-Ekonomiska Istraživanja*, 28(1): 1111-1137. DOI: 10.1080/1331677X.2015.1102404.
14. ÖZBEK, A. (2019). “Türkiye’deki İllerin Edas Ve Waspas Yöntemleri İle Yaşanabilirlik Kriterlerine Göre Sıralanması”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 9(1): 177-200.
15. ÖZBEK, A. (2017). *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve Excel ile Problem Çözümü*, Seçkin Yayıncılık. Ankara.
16. RADOVIĆ, D., ve STEVIĆ, Ž. (2018). “Evaluation and Selection of KPI in Transport Using SWARA method”, *Transport & Logistics the International Journal*: 18(44), 60-68.
17. RENÇBER, Ö., F. ve AVCI T. (2018). “BİST’te İşlem Gören Bankaların Sermaye Yeterliliklerine Göre Karşılaştırılması: WASPAS Yöntemi ile Uygulama”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: 6(ICEESS’ 18) 169-175.
18. TAYALI, H., A. (2017). “Tedarikçi Seçiminde WASPAS Yöntemi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47): 368-380.
19. TOKLU, M., C., ÇAĞIL, G., PAZAR, E. ve FAYDALI R. (2018). “SWARA-WASPAS Metodolojisine Dayalı Tedarikçi Seçimi: Türkiye’de Demir-Çelik Endüstrisi Örneği”, *Academic Platform Journal of Engineering and Science*, 6(3): 113-120.
20. URAL, M., DEMİRELİ, E. ve ÖZÇALIK, S., G. (2018). “Kamu Bankalarında Performans Analizi: Entropi ve Waspas Yöntemleri İle Bir Uygulama”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31: 129-141.
21. UROSEVIC, S., KARABASEVIC, D., STANUJKIC, D. ve MAKŠIMOVIC, M. (2017). “An approach to personnel selection in the tourism industry based on the SWARA and the WASPAS methods”, *Economic Computation & Economic Cybernetics Studies & Research*, 51(1):75-88.
22. VALIPOUR, A., YAHAYA, N., MD NOOR, N., ANTUCHEVIČIENĒ, J. ve TAMOŠAITIENĒ, J. (2017). “Hybrid SWARA-COPRAS method for risk assessment in deep foundation excavation project: An Iranian case study”, *Journal of Civil Engineering and Management*, 23(4): 524-532, <https://doi.org/10.3846/13923730.2017.1281842>.
23. YURDOĞLU, H. ve KUNDAKCI, N. (2017). “Swara ve Waspas Yöntemleri İle Sunucu Seçimi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(38): 253-269.
24. ZOLFANI, S., H., POURHOSSEIN, M., YAZDANI, M. ve ZAVADSKAS, E., K. (2018). “Evaluating construction projects of hotels based on environmental sustainability with MCDM framework.”, *Alexandria Engineering Journal*, 57: 357-365, <https://doi.org/10.1016/j.aej.2016.11.002>

25. ZOLFANI, S., H., SALIMI, J., MAKNOON, R. ve KILDIENĖ, S. (2015). "Technology Foresight about R&D Projects Selection: application of SWARA method at the policy making level", *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 26(5): 571-580.
26. ZOLFANI, S., H. ve BAHRAMI, M. (2014). "Investment Prioritizing in High Tech Industries Based on SWARA-COPRAS Approach." *Technological and Economic Development of Economy*, 20(3): 534–553, doi:10.3846/20294913.2014.881435.
27. ZOLFANI, S., H. ve BANIHASHEMI, S., S., A. (2014). "Personnel Selection Based on a Novel Model of Game Theory and MCDM Approaches." 8th International Scientific Conference, Business and Management 2014-Vilnius, Lithuania, 191–198.
28. ZOLFANI, S., H., AGHDAIE, M., H., DERAKHTI, A., ZAVADSKAS, E., K. ve VARZANDEH, M., H., M. (2013). "Decision making on business issues with foresight perspective; an application of new hybrid MCDM model in shopping mall locating." *Expert Systems with Applications*, 40: 7111-7121.

DÜNYA EKONOMİSİ VE TÜRKİYE’NİN YERİ: TARİHSEL SÜREÇ, EKONOMİK GÖSTERGELER VE GELECEĞE YÖNELİK TAHMİNLER

THE WORLD ECONOMY AND TURKEY: HISTORY, ECONOMIC INDICATORS AND FUTURE EXPECTATIONS

Müge ÇETİNER*, Emine SEVER**

* Prof. Dr, İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, m.cetiner@iku.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0003-1248-5335

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü,
eminesever@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0001-9760-7447

ÖZ

Bu araştırma Dünya ve Türkiye ekonomisinin geçmiş, bugün ve geleceğini kronolojik bir süreç içerisinde inceleyerek, temel ekonomik göstergeler açısından geleceğe yönelik tahminlerin tanıtıldığı bir çalışma olması amacını gütmektedir. Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından, dünya ekonomisinin tarihsel süreci dört grup altında incelenmiştir. Sonraki bölümde, dünya ve Türkiye’deki güncel ekonomik göstergelere yer verilmiş olup devamında dünya ekonomisine yön veren güncel konular ayrı ayrı gruplar halinde ele alınmıştır. Beşinci bölümde dünya ekonomisi perspektifinde kısa ve uzun vadeli makroekonomik tahminler irdelenmiş ve sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dünya ve Türkiye Ekonomisi, Güncel Ekonomik Göstergeler, Makroekonomik Tahminler.*

Jel Kodları: *F40, L16, N00.*

ABSTRACT

This research world and the history of Turkey's economy, in a chronological process of examining the present and future, is pursuing its goal to be a key economic indicators of future predictions in terms of introducing work. The research consists of six chapters. Following the introduction, the historical process of the world economy has been studied under four groups. The next section, current issues shaping the world economy in the world, and given the current economic indicators is continuing in Turkey were discussed as separate groups. In the fifth chapter, short and long-term macroeconomic forecasts in the perspective of world economy were examined and a general evaluation was made in the conclusion section.

Keywords: *Turkey and the World Economy, Current Economic Indicators, Macroeconomic Forecasts..*

Jel Codes: *F40, L16, N00.*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin büyük bölümünde, küresel ekonomik çıktıdan en fazla payı alan ülkeler veya ekonomik olarak en büyük güçler, nüfusu en yoğun olan ve en çok ülkeyi kontrol eden ülkeler olmuştur.

Bunun sebebi sanayileşmenin olmaması ve yaklaşık 300 yıl öncesine kadar dünyadaki ekonomilerin esasen tarıma dayanması ve araziden üretilen değerlerden oluşmasıdır.

Dünya üretiminin başlangıcından Sanayi Devrimine kadar teknolojik alandaki ilerlemeler, oldukça yavaş seyretmiş ve bu dönemde nüfus ve insan emeği büyüme sürecinin önemli bir bileşeni olmuştur. Fakat bu üretim tarımında iyileştirmeler olmaksızın devam ettirilememiş, 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında, kas gücüne dayanan ekonomiden, endüstri ve makine üretimine geçişle sonuçlanan Sanayi Devrimi ile birlikte önemli alanlarda teknolojik ilerlemeler sağlanmıştır.

1820'li yıllarda Çin ve Hindistan'ın ekonomik üretimi düşmeye başlarken Avrupa ve Amerika'nın ekonomik üretimi yükselmeye başlamış, Avrupa özelinde küresel çıktının % 21'ni karşılayan İngiltere'nin avantajı, sanayi devriminin büyük teknolojik yükselişinin yanı sıra sömürge mallarından kazanç sağlama yeteneğinden kaynaklanmıştır.

Geçtiğimiz ikibin yılda dünya nüfusu 22 kat, kişi başına gelir 13 kat, dünya GSYH'sı ise yaklaşık 300 kat artmıştır. Hindistan ve Çin 200 yıl öncesine kadar dünyanın en büyük ekonomileri olmuşlardır. Hindistan dünya nüfusunun üçte birine, Çin ise dörtte birine ev sahipliği yapmış, Hindistan dünya ekonomisinin üçte birine ve Çin de dörtte birine hükmeden ekonomilerdir (Bay, 2018).

2. DÜNYA EKONOMİSİNDE TARİHSEL SÜREÇ: KÜRESEL FİNANSIN GELİŞİMİ

Tarihsel sürece bakıldığında 1800'lü yıllardan öncesi, üretimin büyüklüğünün nüfus dağılımı ile paralel yaklaşımını, 1800'lü yıllar sonrası ise dünyadaki sanayi devrimine liderlik eden ABD ve Batı Avrupa ülkelerindeki üretkenlik faktörünün öne çıktığı zamanlardır.

M.Ö 2. yüzyıldan başlayıp 1800'lü yıllara kadar etkisini sürdüren doğuda Çin, Orta Asya, Hindistan, Güneybatı Asya ile batıda Akdeniz'den Avrupa'ya, güneyde ise Afrika'nın kuzeyine uzanan tarihin en eski ve en büyük ticaret organizasyonu olan

İpek Yolu, dünya ekonomisinin tarihsel süreci içerisinde kilit taşı öneminde bir role sahiptir. Ancak Avrupalı denizcilerin dünya geneline açılmaları ile İpek yolu önemini tamamen yitirmiştir. Böylece uzun süren yolculuklar ve malın araçlara teslim edilmesinin yerine daha kısa sürede gerçekleştirilen deniz taşımacılığı önem kazanmıştır. Yüzyıllar boyu süren İpek Yolu'nun kapanışı, tüccarları ticarete devam etmek için denizlere zorlamış bu da dünya çapında etkileşime ve küresel bir topluluğun başlangıcına yol açan Keşifler Çağı'nı açmıştır.

Keşifler Çağı ile birlikte ABD, yaklaşık 140 yıldır dünyanın en büyük ekonomisine sahip ve yaklaşık olarak dünya nüfusunun %5'ini küresel GSYH'nın %22'sini oluştururken, Avrupa GSYH'nın yaklaşık %18'ni oluşturmaktadır. Burada önemli olan nokta Avrupa ve ABD'nin göreceli olarak gücünün azalmakta olması, Asya'nın ise dünya nüfusunun %60'ını ve GSYH'nın %30'unu oluşturmasıdır. Geçmiş yarım yüzyılda, yeniden canlanan Asya ülkelerinin performansı Avrupa ve ABD'yi yakalama olasılığının var olduğunu ortaya koymaktadır (Bay, 2018).

Küresel finansın ana işlevi birikmiş sermayeyi marjinal getirisinin en yüksek olduğu ve en etkin bir şekilde kullanılabilmesi yerlere aktarmaktır. Dünya ekonomisini sürükleyen güçlü bir etken olan küresel sermayenin, sermaye fazlasının olduğu, görece getirinin az olduğu bölgelerden, üretici katkısının çok olabileceği bölgelere aktarılması dünya sisteminin dinamiklerinde ve yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hem borç verenler hem de borç alanlar sermayenin daha üretken kullanılması sayesinde kazançlı çıkarlar. Böylece bir yandan sermaye küresel talebin canlanmasına yardımcı olurken diğer yandan kapalı bir ekonominin yaratacağı eksik talep ve fazla sermaye sorunu kendiliğinden çözülmüş olur (Terzi, 2017)

Küresel finansın ev sahibi ülkelere diğer ülkelere hareketi ile ülkelerin dış varlık ve yükümlülüklerinde bir yükseliş meydana

gelmektedir. Küresel finansın en önemli katkılarından biri ekonomik büyümeyi sağlamasıdır. Böylece, ülkelerde finansal derinliği arttırarak, finansal olarak daha etkileşimli bir dünyaya yol açmaktadır (Moshirian, 2007).

Küresel finans, önemli değişimleri de beraberinde getirmektedir. Yeni teknolojik gelişmeler, finansal sektörün ve sermaye hesabının özgürleşmesi, yeni gelişmelere yol açmaktadır. Küresel finans bir yandan ülkelerin karşılıklı bağımlı olmasına yol açarken, diğer yandan ulusal gücün önemli bir kaynağı haline gelebilir.

Aynı zamanda küresel finans etkin olarak yönetilemediği takdirde, finansal istikrarsızlığın temel kaynaklarından biri haline gelebilir. Bunun sonucu olarak, sistem içinde finansal krizlere neden olabilir ya da spekülasyon hareketlere yol açarak ülke ekonomilerinin olumsuz etkilenmelerine yol açabilir. 1997 ve 1998'de Asya ve Rusya'da ortaya çıkan krizler, 1999 Brezilya, 2001, 2008 Türkiye finansal krizlerinde olduğu gibi (Terzi, 2017).

Küresel finansın sürükleyici güçleri olarak hükümetler, özel yatırımcılar, borç alanlar ve finansal kurumlardan bahsedilebilir. Bu kurumların her biri küresel finansın gelişmesine yardımcı olmaktadır. Hükümetler finansal sektör ve sermaye hesabı üzerindeki sınırlamaları kaldırarak küresel finansın yayılmasına katkı sağlar. Borç alanlar ve yatırımcılar, tüketim ve yatırıma ilişkin finansal kısıtlarını ortadan kaldırır. Böylece firmaların alternatif finans imkânları ile büyüebilmesine katkı sağlarlar (Schmukler, 2004).

Küresel finansın gelişimini dört dönemde inceleyebiliriz: 1800'lü yıllardan 1. Dünya Savaşı'na kadar olan dönem, 1. Dünya Savaşı'ndan Bretton Woods sisteminin kurulmasına kadar olan dönem, Bretton Woods dönemi ve Bretton Woods'tan günümüze kadar olan dönem (Terzi, 2017).

2.1. Altın Standardı Dönemi (1814-1914):

Bu dönemin en belirgin özelliği, uluslararası ödemelerin bir anlaşmaya bağlı

olmaksızın, ülkeler arasında kendiliğinden oluşmasıdır. Bu durum ülkelerarası sermaye hareketlerini kolaylaştırarak, gelişmiş sanayi ülkelerindeki sermayenin üretken yerlere yönelmesini sağlamıştır. Sermayenin marjinal getirisini arttırmak istemesi ile birlikte, uluslararası ekonomide yeni bir dönem başlamıştır. Sermayenin yoğunlaştığı yerlerin başında İngiltere gelmekte olup, Fransa ve Almanya ise daha çok, sermayenin diğer ülkelere taşınmasına yardım eden ülkeler olmuştur (Terzi, 2017).

Bu dönemde İngiltere'nin sermaye ihracı, milli gelirinin %10'una ulaşmıştır. Sermayenin yöneldiği yerler ise daha çok yeni göç alan yerleşim merkezleri Arjantin, Avustralya, Kanada ve ABD olmuştur

Altınla gerçekleştirilen işlemler mal ve hizmet transferine yardımcı olmuş, alınan borç altın, borç veren ülkelerde kredi daralmasına yol açmadan, borçluların kredilerini genişletmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde ülkelerin paraları, sahip oldukları altın rezervine bağlı olarak belirlenmekteydi.

Fakat altın standardının kendi içinde bazı sorunları bulunmaktaydı. Örneğin, para arzı üzerindeki kontrol sınırlıydı. Bundan dolayı, ödemeler dengesinin açık vermesi durumunda para stoku azalmakta, fazla vermesi durumunda para stoku artmaktaydı. Para arzının daralması ekonomide durgunluğa sebep olmakta, gelir ve istihdamı olumsuz etkilemekteydi. Bu yüzden ülkeler altın rezervleri koruyabilmek için müdahalelerde bulunmak durumunda kalmış, bu müdahaleler de ödeme dengesinin kendi ayarlama mekanizmasının düzgün çalışmasını engellemiştir.

Altın standardı sisteminin ödemeler dengesini sağlamada başarısız olması, büyüyen ekonomilerin gereksinim duydukları para talebinin mevcut altın miktarları ile karşılanamayacağı endişeleri, fiyat istikrarını sağlayıp sağlamadığına ilişkin farklı görüşler, savaşın getireceği yüklerle birleşince altın standardı sistemi sona ermiştir (Terzi, 2017).

İngiltere, bu dönemin sürükleyici gücü olmuştur. İngiliz finans kuruluşları, son kredi merci olarak adlandırılan rolü üstlenmişler ve küresel finans sistemini Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar yönetmişlerdir.

2.2. İki Dünya Savaşı Arası Dönem (1914-1944):

Birinci dünya savaşı, sadece küresel finansın hareket alanını kısıtlamakla kalmamış, aynı zamanda ülkelerin sermayelerini koruma yönündeki arzularını artırmıştır (Kazgan, 2016).

1. Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce, Henry Ford'un icadı olan montaj hattında çalışmanın yaygınlaşması ile makine üretimi sanayileşmeyi hızlandırmış, ücretler artmış, holding ve tröst türü yeni iş modelleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde mevduat işlemleri ile yatırım etkinliklerini birlikte gerçekleştiren Amerikan bankaları, İngiliz bankalarının yerine geçmeye başlamıştır. Savaşın sonunda ekonomik bir güç olarak ortaya çıkan Amerika, dünya ekonomisindeki ağırlığını artmaya başlamıştır. Tıpkı, 16. yy'da Amsterdam'ın Floransa'nın yerine geçmesi, ardından Londra'nın Amsterdam'ın yerini alması gibi, 1920'lerde de New York Londra'yı ele geçirmeye başlamıştır. Bundan sonra artık küresel finans sistemi ABD'nin önderliğinde işlemeye başlamıştır.

Savaşın sona ermesiyle birlikte altın standardına yeniden dönülmek istenmiştir. Buna yönelik olarak konferanslar yapılmış (Brüksel Konferansı-1920, Cenova Konferansı-1923)'dir. Altın döviz standardı, Cenova Konferansı sonucunda geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Uluslararası altın standardına dönme girişimleri gerçekleşse de Büyük Bunalım, (1929) piyasaların bu başarısını gölgelemiştir. New York borsası çökmüş, finans krizini ekonomik kriz takip etmiştir (Terzi, 2017).

Büyük Bunalım sonrası, finansal piyasalardaki serbest girişimler, ülkelerin ödemeler dengesizliklerinin artması, sermaye kaçışları ve borç sorunları

nedeniyle yerini finans kontrollerine bırakmıştır. Bundan dolayı, 1930'lu yıllar ülkelerin altın standardından çıkmalarına sahne olmuştur.

Daha sonra hemen hemen her ülke, ithal vergileri ve kota gibi önlemlerle ithalatını sınırlayıp, ihracatını artırarak ekonomik bunalım sonucunda ortaya çıkan işsizliği azaltmaya ve döviz kurunun değerinin düşmesini önlemeye çalışmıştır. Bu yıllarda, ülkeler arasında ticari ilişkilerin gelişmesini sağlayacak uluslararası bir ödeme sistemi kurulamamış, ülkeler kendi para sistemlerini oluşturmaya çalışmışlardır. Uluslararası para sistemi de 3 parasal bloka bölünmüştür. Bunlardan birincisi "Sterlin Bloku"dur ve İngiltere'nin deniz aşırı sömürgelerini kapsamaktaydı. İkinci blok "Dolar Bloku", üçüncü blok da "Altın Bloku" olmuştur (Terzi, 2017).

2.3. Bretton Woods Dönemi (1944-1973):

Küresel finansın üçüncü dönemi bir dizi yeni olaylar dizisi ile başlamıştır. Bir yandan ülkeler arasında küresel finansın yönetimi konusundaki işbirliğine gitmeleri diğer yandan yeni küresel fonların, resmi fonların ve Euro-Dolar'ların sahneye çıkışına tanık olunmuştur. Küresel finansın bu dönemi, II. Dünya Savaşı sonrasında başlar ve özellik açısından birinci ve ikinci dönemden farklılık gösterir. Savaş öncesi sermaye akışı neredeyse tamamen özel fonlardan oluşuyorken, savaştan sonra resmi yabancı yardım da küresel finansın bir ögesi haline gelmiştir. İlk olarak ABD, Marshall Planı doğrultusunda Batı Avrupa'ya yardım göndermiş, ardından savaşın yaralarını sarmak için diğer zengin ülkeler az gelişmiş ülkelere yardım etmeye başlamışlardır.

1940'lı yıllar öncesinde görülen enflasyon, deflasyon, ödeme güçlükleri gibi parasal sorunlar, ülkelerin uluslararası bir para sisteminin gerekliliği konusundaki isteklerini de artırmıştır. Bunun sonucu olarak, Bretton Woods konferansları 1-22 Temmuz 1944 tarihinde New Hampshire'da savaş sonrası uluslararası ekonomik ilişkilerin hızla kurulmasını sağlamak, uluslararası parasal bir sistemin esasları

üzerinde görüş birliğine varmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İlk defa küresel finans sisteminin yönetimi konusunda ülkelerin bir araya gelip anlaşmaları söz konusu olmuştur. Bretton Woods anlaşması ile ülkelerin uluslararası ticaretini ve ekonomik büyümelerini kolaylaştırıcı yeni bir para sistemi benimsenmiş oluyordu. Bu sistem sabit kurları temel alıyordu. Sistemin işlerliğini sağlamak amacıyla uluslararası bir kurumun oluşturulması gerekmiştir. IMF, ayarlanabilir sabit kur sisteminin istikrarını sağlamak ve uluslararası parasal ilişkileri düzenlemek için kurulmuştur.

Savaştan zarar görmemiş tek sınai güç olan ABD, 1945 yılında dünya altın rezervinin dörtte üçünü elinde bulunduruyordu. Yani bir tek ABD paralarının altınla konvertibilitesini koruyabilmiştir. Bretton Woods sisteminin temeli olan bu konvertibilite, doları en üstün uluslararası para birimi, altın kadar sağlam ve getirisi olan likit bir aktif haline getirmiştir.

1970'lerde Bretton Woods'un önemli para birimlerinin sabit kalmak yerine dalgalanmasına neden olan çöküşü küresel kapitalizmi hızlandırdı. Bretton Woods sistemi dünya ekonomisinin birbiriyle bağlantılı ulusal ekonomilerden oluştuğu varsayımına dayanmıştı. Amacı ulus devletler arasındaki ticaret ilişkilerini düzenleyerek, ulusal düzeyde ekonomik istikrarı güvence altına almaktı. Fakat sistemin çöküşü, sabit kurdan dalgalı kura geçilmesinin ulusal ekonomileri daha fazla rekabet baskısına açması anlamında ulusal ekonomileri zayıflattı (Terzi, 2017).

2.4.-Bretton Woods Sonrası Dönem (1973-Günümüze Kadar)

Bretton Woods sonrası döneminin ilk önemli olayı petrol fiyatlarındaki yükseliş olmuştur. 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan OPEC krizi, petrol ihracatçısı ülkelerin ihracat gelirlerini artırmıştır. "OPEC Krizi" adı verilen bu olay nedeniyle petrol ihraç eden ülkelerin cari işlem hesabında ortaya çıkan artışların küresel finans piyasasında bir likidite kıtlığına neden olacağı korkusu

gerçek olmamış, aksine bir likidite bolluğu doğmuştur.

Eurodolar piyasaları, petrol şokuyla birlikte küresel finansın merkezi haline gelmişlerdir. Yom Kippur Savaşı'nın ardından 1973'de petrol fiyatının dörde katlanması, 1979'da İran Devrimi ve 1980'de Irak'ın İran'ı tehdit etmesiyle üçe katlanması küresel finansın akışının derinden sarsılmasına yol açmıştır.

Avrupa pazarlarının 1973'den sonraki aşırı likiditesi, bu pazarlara aracılık edenlerin mali tutumlarını etkilemiştir. Bankalar tarafından sadece mevduat almak için değil, aynı zamanda kredi alacak potansiyel kişileri bulmak için de kıyasıya bir rekabet başlamıştır. Latin Amerika ülkelerinin çoğu, Güney Kore ya da Filipinler gibi bazı Asya ülkeleri ve az sayıda Afrika ülkesi, özellikle petrol sahibi olan ülkeler hem iyi hem de kötü anlamda bu beklenmedik mali krizden faydalanabilmiştir (Terzi, 2017).

Sonrasında 1979'da başlayan "Ekim Devrimi", ABD'deki enflasyonu durdurmayı ve yetmişli yıllarda uygulanmış olan negatif reel faiz oranlarına son vermeyi amaçlamıştır. Faiz oranları daha önce hiç görülmemiş düzeylere yükselmiştir. 1980 ve 1981'de kısa vadede faiz oranları %20'ye yaklaşmıştır. Bu durum, borçları sabit olan gelişmekte olan ülkeler için faiz yükümlülüklerinin 1975-1977 yıllarında yürürlükte olan oranlara göre üçe katlanmasına neden olmuştur. Bu parasal krizin üstüne bir de ikinci petrol kriziyle ilişkili olaylardan kaynaklan dünya çapındaki durgunluğun ve ABD'deki kemer sıkma politikalarının sonuçları eklenmiştir. İhracat piyasalarının daralması ve hammadde fiyatlarının düşmesi tam da faiz yükümlülüklerinin ölçüsüzce yükseldiği bir ana denk gelmiş ve darda kalan ülkelerin acilen küçülmeye gitmekten ya da kısa vadeli borçlanmadan kaçınmaktan başka seçeneği kalmamıştır.

Ortaya çıkan bu durum bankaları, gelişmekte olan ülkelere verdikleri kredileri kesmeye yöneltmiştir. Fakat bu da korkulan durumun gerçekleşmesine, yani geri ödemelerin durmasına sebep olmuştur.

Ağustos 1982’de ilk defa Meksika taahhütlerini ödeyemeyeceğini açıklayarak borç krizinin önünü açmıştır (Terzi, 2017).

3. DÜNYA VE TÜRKİYE GÜNCEL EKONOMİK GÖSTERGELER

Uluslararası kuruluşlar, en son küresel krizden bu yana tamamıyla toparlanamayan dünya ekonomisinin 2019’da yeni risklerle karşı karşıya kalacağını, bundan dolayı Çin

ve Avrupa ekonomileri başta olmak üzere dünya ekonomisinde önemli bir yavaşlama beklemektedir. Tablo 1’de listelenediği gib, IMF, OECD ve Dünya Bankası büyüme beklentileri ortalaması Küresel ekonomi için 2018’de %3,5 iken, 2019 ve 2020’de %3,3’e düşüyor. Euro Bölgesi beklentileri ise büyümenin %1,9’dan %1,6’ya doğru gerileyeceği yönündedir. 2017 yılında Avrupa Birliği’nde büyüme %2,3’e kadar yükselmişti. Küresel ekonomi ise 2017’de %3,7 büyümüştür (TÜSİAD, 2019).

Tablo 1: Uluslararası Kurumların Büyüme Tahminleri

Uluslar arası Kurumların Büyüme Tahminleri				
GSYH Büyümesi (%)	Kurum	2018	2019	2020
Türkiye	OECD	3,3	-0,4	2,7
	IMF	3,5	0,4	2,6
	Dünya Bankası	3,5	1,6	3,0
	Ortalama	3,4	0,5	2,8
Küresel	OECD	3,7	3,5	3,5
	IMF	3,7	3,5	3,6
	Dünya Bankası	3,0	2,9	2,8
	Ortalama	3,5	3,3	3,3
Euro Bölgesi	OECD	1,9	1,8	1,6
	IMF	1,8	1,6	1,7
	Dünya Bankası	1,9	1,6	1,5
	Ortalama	1,9	1,7	1,6

Kaynak: (TÜSİAD, 2019)

2017 yılında yeniden hızlanan dünya ekonomisi küresel ticareti canlandırmış, ticaret hacmi %5,2 oranında artmıştır. Uzun süredir %3 civarında seyreden ticaret hacmindeki bu artış emtia fiyatlarına yansımış petrol ve hammadde fiyatlarında artış gözlemlenmişti. Brent petrol ve temel metal ve mineral fiyatları endeksine göre, 2017 yılında Brent petrol ve temel metal ve mineral fiyatları yaklaşık %24 oranında artmıştır. 2018’in ilk yarısında da artış devam etmiş fakat küresel ticaret hacmindeki yavaşlamaya paralel olarak emtia fiyatları yılın ikinci yarısında azalmaya başlamıştır. Çin ekonomisinde beklenenden hızlı yavaşlamanın, emtia fiyatları üzerinde bir süre daha baskı

yaratmaya devam edeceği düşünülmektedir. İran yaptırımları sonucunda, 56 dolara kadar gerileyen Brent petrol fiyatı tekrara 60-65 dolar bandına çıkmıştır (TÜSİAD, 2019).

Dünya ekonomisinden sonra Türkiye’nin ekonomik durumuna göz atıldığında, 2017 yılında iç talebi artırmaya yönelik alınan tedbirlerin, büyüme üzerinde oldukça etkili olduğu ve ekonominin %7,4 oranında büyüdüğü gözlemlenmiştir. Burada Kredi Garanti Fonu’nun (KGF) devreye girmesi ve kredilerde yaşanan yüksek oranlı artış büyümede ana etken olmuştur.

2018 yılına hızlı başlayan Türkiye ekonomisi ilk çeyrekte %7,3 büyümüştür.

Ancak küresel sermayenin gelişmekte olan ülkelerden çıkış göstermesi ve Türkiye'ye özel bazı siyasi belirsizlikler ekonomiyi ciddi bir finansal şok ile karşı karşıya bırakmış, reel ekonomi bu şokun etkisiyle küçülmeye devam etmiştir.

2018 üçüncü çeyreğinde yıllık büyüme %1,6'ya düşerken, ikinci çeyreğe kıyasla ekonomi %1,1 küçülmüştür. Son çeyreğe ilişkin göstergeler ise %3-4 arasında bir küçülmeye işaret etmektedir. Nitekim reel ekonomiye ilişkin göstergelerin ihracat hariç hemen hepsinde son 3 çeyrektir azalma olmaktadır. Sanayi üretim endeksi ikinci çeyrekte bu yana azalıyor. En son Aralık ayında görülen büyük düşüş ile bir önceki çeyreğe göre düşüş %5,2 oldu. Kapasite kullanım oranı ise 2,5 yüzde puan aşağıda. Reel kesim güven endeksinde düşüş son çeyrekte yavaşlarken tüketici güven endeksinde derinleşti ve 10,5 oldu (TÜSİAD, 2019).

Perakende satışlar da üç çeyrektir azalıyor ancak son çeyrekte düşüş hızlandı ve bir önceki çeyreğe göre %5,6 oldu. Otomotiv satışları %43,9 oranında düşerken otomotiv üretimi de bir önceki çeyreğe göre %10 azaldı. İhracatın hala artıyor oluşu sanayi üretiminde ve otomotivde daha büyük bir azalmayı önledi. Ancak Avrupa Birliği'nin yavaşlıyor oluşu ihracatı 2019 yılında bir miktar yavaşlatabilir. Son çeyrekte Avrupa Birliğine özellikle Almanya'ya yapılan ihracatta yavaşlama görüldü. Buna rağmen ihracat altın hariç reel olarak bir önceki çeyreğe göre %15,8, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre ise %12 arttı.

İthalat ise yaşanan kur şokunun ve küçülmenin etkisiyle üçüncü çeyrekte %12,5 son çeyrekte ise %4,7 azaldı. Geçen yılın aynı çeyreğine göre ise azalma üçüncü çeyrekte %14,1 son çeyrekte ise %24 oldu. İthalattaki azalmanın yılın ilk yarısında da devam etmesini beklenmektedir.

Reel ekonomideki göstergeler üçüncü çeyrekte sonra ekonominin dördüncü çeyrekte de küçüleceğini ve teknik resesyona girileceğini gösteriyor. İlk çeyrek ile ilgili henüz tüm veriler mevcut olmasa da kredi büyümesindeki sınırlı iyileşme

küçülmenin yavaşlayarak devam edeceğine işaret ediyor. Kapasite kullanım oranında Ocak ayında 0,3 yüzde puanlık bir artış oldu ancak tüketici güveni Ocak ayında da düşüşe devam etti. Ocak ayında konut satışları da bir önceki yılın aynı ayına kıyasla %24,8 oranında azaldı (TÜSİAD, 2019).

Perakende satışlar da üç çeyrektir azalıyor ancak son çeyrekte düşüş hızlandı ve bir önceki çeyreğe göre %5,6 oldu. Otomotiv satışları %43,9 oranında düşerken otomotiv üretimi de bir önceki çeyreğe göre %10 azaldı. İhracatın hala artıyor oluşu sanayi üretiminde ve otomotivde daha büyük bir azalmayı önledi. Ancak Avrupa Birliği'nin yavaşlıyor oluşu ihracatı 2019 yılında bir miktar yavaşlatabilir. Son çeyrekte Avrupa Birliğine özellikle Almanya'ya yapılan ihracatta yavaşlama görüldü. Buna rağmen ihracat altın hariç reel olarak bir önceki çeyreğe göre %15,8, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre ise %12 arttı.

İthalat ise yaşanan kur şokunun ve küçülmenin etkisiyle üçüncü çeyrekte %12,5 son çeyrekte ise %4,7 azaldı. Geçen yılın aynı çeyreğine göre ise azalma üçüncü çeyrekte %14,1 son çeyrekte ise %24 oldu. İthalattaki azalmanın yılın ilk yarısında da devam etmesini beklenmektedir.

Reel ekonomideki göstergeler üçüncü çeyrekte sonra ekonominin dördüncü çeyrekte de küçüleceğini ve teknik resesyona girileceğini gösteriyor. İlk çeyrek ile ilgili henüz tüm veriler mevcut olmasa da kredi büyümesindeki sınırlı iyileşme küçülmenin yavaşlayarak devam edeceğine işaret ediyor. Kapasite kullanım oranında Ocak ayında 0,3 yüzde puanlık bir artış oldu ancak tüketici güveni Ocak ayında da düşüşe devam etti. Ocak ayında konut satışları da bir önceki yılın aynı ayına kıyasla %24,8 oranında azaldı.

2017 yılında %11,9'a yükselen enflasyon 2018 yılında %20,3 olmuştur. Ekim ayında görülen %25,2 oranı ise bugüne kadar son 15 yılda görülen en yüksek enflasyon oranı oldu. İthal girdi maliyetlerinin kur artışı ile yükselmesi enflasyonun en önde gelen nedenlerinden biri oldu. Kurda son aylarda

görülen gerilemeye rağmen üretici fiyat enflasyonu Ocak 2019'da %32,9 oldu. Üretici fiyatları ile tüketici fiyatları arasındaki makas hala kapanmış değildir (TÜSİAD, 2019).

2018 yılında ihracat %7 oranında artarak 168 milyar dolar, ithalat ise %4,6 azalarak 223 milyar dolar olmuştur. Böylece dış ticaret açığı 76,8 milyar dolardan 55 milyar dolara gerilemiştir. Cari açık ise 47,1 milyar dolardan, 27,6 milyar dolara gerilemiştir. İhracattaki artış ağırlıklı olarak Avrupa Birliği'ne yapılan ihracattan kaynaklanmıştır. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'ya ihracat ise 2018 yılında %9,3 azalmıştır. Diğer ülkelere yapılan ihracatta da %12 oranında artış görülmüştür. İthalatta en büyük düşüş altında gerçekleşmiş ve bunun yanında altın harici ithalatta da önemli oranda azalma görülmüştür. bunun yanında enerji ithalatı artarken, diğer hammadde, sermaye mali ve tüketim mallarında düşüş görülmüştür. Toplamda ithalat %4,6 azalarak, Ağustos sonrası ithalattaki düşüş kur şoku ve ekonomik daralma nedeniyle hızlanmıştır.

Ekonomideki daralma işsizlik oranını artırarak, işsizlik 2018 yılı son çeyrekte %12'ye yükselmiştir. Tarım dışı işsizlik %14, genç işsizliği ise %22,2 olmuştur. 2018 Nisan ayında %9,9 ile tek haneye inen işsizlik ikinci çeyrekte başlayan yavaşlamanın etkisiyle yavaş yavaş artmaya başlamış ve son çeyrekte reel ekonomide daralmanın hızlanmasıyla Kasım ayında 0,6 puan artarak %12 olmuştur. 2009 krizinde işsizlik oranı %13,8'e kadar yükselmiş ve Ocak ayında asgari ücrete enflasyon

oranının üzerinde yapılan %26'lık artış ve talep koşullarında zayıflığın devam etmesi nedeniyle yılın ilk çeyreğinde işsizlik oranının yükselmeye devam ettiği görülmüştür.

Bunlara ek olarak, küresel finans merkezleri, buldukları ülkelerin ulusal ekonomileri ile dünyanın diğer ekonomileri arasında mal, hizmet, bilgi ve sermaye akışının sağlanması için gerekli olan uluslararası yetkinlik ve kapasiteye sahip uzmanlaşmış kurumların yoğunlaştığı şehir bölgeleri olarak tanımlanmaktadır (TSPB, 2019). Bu tanım doğrultusunda, dünyada finans merkezlerinin gelişmişliği konusunda sıralama yapan ve genel kabul görmüş Global Financial Centres Index (GFCI) metodolojisine göre, finans merkezlerin beş ana alanda rekabetçi olması gerekmektedir. Bu alanlar, iş ortamı, beşeri sermaye, altyapı, finansal hizmetler sektörünün gelişmişliği ve şehrin itibarı olarak belirlenmiştir. Bu şehirlerin ülke içinde birikmiş sermayenin dış dünyaya akışını kolaylaştırma, coğrafi avantajlarını kullanma, belirli bir ürüne odaklanma (örneğin yabancı para işlemleri), elverişli vergi politikaları, özel hukuk sistemi ve benzeri teşvikler sağlayan serbest bölgeler kurma gibi konumlanmalar yoluyla ön plana çıktıkları görülmektedir (GFCI, 2018).

Tablo 2, dünyadaki önemli finans merkezlerini ve bunların 2014 ile 2018 yıllarında buldukları sıralamalarını listelemektedir.

Tablo 2: Dünya Finans Merkezleri

Küresel Finans Merkezleri Sıralaması			
	Eylül 2014	Eylül 2018	Sıralamadaki Değişim
New York	1	1	-
Londra	2	2	-
Hong Kong	3	3	-
Singapur	4	4	-
Şanghay	20	5	↑ 15
Tokyo	6	6	-
Sidney	23	7	↑ 16
Beijing	32	8	↑ 24
Zürih	7	9	↓ 2
Frakkfurt	16	10	↑ 6
Dubai	17	15	↑ 2
Seul	8	33	↓ 25
Tallinn	-	52	
Astana	-	61	
İstanbul	42	68	↓ 26
Toplam Merkez Sayısı	100	83	

Kaynak: (GFCİ, 2018)

4. DÜNYA EKONOMİSİNE YÖN VEREN GÜNCEL KONULAR

Dünya ekonomisine bakıldığında, günümüz gelişmeleri içinde geleceği etkileyecek belli başlı konu başlıkları arasında Brexit, Küresel Ticaret Savaşları ve Tek Kuşak Tek Yol Projesi özellikle üzerine durulması gereken konulardır.

4.1. Brexit

Brexit, Britanya'nın ilk iki (Br) ile exit kelimesinin birleşmesinden oluşan ve İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması anlamına gelen bir kelimedir. 2008 yılı küresel mali krizden pek çok ülke gibi olumsuz etkilenen İngiltere ekonomisi, 2013 yılından sonra ihracat, tüketici harcamaları ve işletme yatırımlarının desteği ile görece istikrarlı bir büyüme profili sergilemiştir.

Yapısal olarak dış ticaret açığı veren bir ekonomisi olan İngiltere'de 2008 yılında 44,9 milyar Sterlin olarak gerçekleşen ticaret açığı, 1999-2014 döneminin en yüksek seviyesine ulaşmış, sonrasında girdiği düşüş eğilimi ile 2014 yılında dış ticaret açığı 33,7 milyar Sterlin olarak gerçekleşmiştir. 2016 tarihinde yapılan referandumdan ayrılma kararı çıkmasının, ekonomi üzerinde önemli etkileri olacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılından bu yana ihracat, tüketici harcamaları ve işletme yatırımları desteği ile görece istikrarlı bir büyüme sergileyen İngiltere ekonomisinde tüketici güveninde bozulma, yatırımlarda azalış ve ihracatın, yeni ticaret anlaşmalarının gelişimine bağlı olarak zayıflaması ile büyüme görünümünde güç kaybı yaşanabilecektir (Acemoğlu, Laibson, & List, 2016).

Brexit'in aynı zamanda İngiltere'nin yabancı doğrudan yatırımlarında %22

oranında bir azalmaya sebep olacağı tahmin edilmektedir. İngiltere'nin AB'den çıkması, finansal piyasalarda netliğin kaybolmasına ve ticaretin istikrarsızlaşmasına yol açarak küresel ekonomiyi olumsuz etkileyebilecektir. Londra'nın küresel finansal bir merkez olması dolayısıyla, Brexit İngiltere'nin sermaye piyasasını olumsuz etkileyebilir.

İngiltere, Türkiye'nin Almanya'dan sonra en fazla ihracat yaptığı ülke olmasından dolayı, oldukça önemli bir ticaret ortağıdır. İngiltere'nin Türkiye'nin ihracatındaki payı %7,3'tür.

İngiltere'nin AB'den ayrılması sonrası ekonomik ilişkilerinde birlikteliğin devam etmesi ve birlik avantajlarından yararlanabilmesi ancak, oruç Modeli, İsviçre Modeli, Gümrük Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü modeli gibi alternatif bir modelle mümkün olabilecektir.

4.2. Ticaret Savaşları

“Ticaret savaşları” gündeme gelmeden önce “kur savaşları” kavramı geniş çevrelerce tartışılmaktaydı. Burada akla gelen ilk kritik sorular, “kur savaşları ve ticaret savaşları farklı savaşlar mıdır? Amaç ve etki alanları aynı mı, yoksa farklı mıdır?” şeklindedir.

“Kur savaşı, genel olarak bir ülkenin devalüasyon yaparak kendi para biriminin değerini düşürüp, ihracat pazarlarında görece rekabet avantajı sağlaması ve yüksek döviz kuru ile ithalatı sınırlandırma stratejisini uygulamaya koyduğu bir süreçtir. Bir ülkenin rekabetçi devalüasyonlar aracılığıyla diğerlerine karşı yürüttüğü kur savaşı, uluslararası ekonomideki en yıkıcı ve korkulan sonuçlardan biridir.

“Ticaret Savaşları ise, korumacılık uygulayarak ithalatına kısıtlamalar getirmiş olan bir ülkeye karşı başka ülkelerin de benzer yollarla misilleme yapmaları halinde ortaya çıkan durumdur. Konu korumacılıktan ticaret savaşlarına sıçradığında bu savaşa giren ekonomiler birbirlerinden yaptıkları ithalatı kısıtlamaya yönelirler ve bu hamlelerin sonucu olarak

uluslararası ticaret hacmi düşmeye başlar (Yılmaz & Divani, 2018).

4.3. Tek Kuşak Tek Yol Projesi

Bu proje, Yeni İpek Yolu projesi olup, başta Çin olmak üzere bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dünyayla ekonomik entegrasyonu sağlamak isteyen Orta Asya Türki Cumhuriyetleri ile Türkiye, İran ve Rusya gibi önemli ülkeleri kapsamaktadır. Çin, dünyanın en büyük ulaşım projesi olarak görülen “Tek Kuşak, Tek Yol” yani Modern İpek Yolu projesini hayata geçirmek adına önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu güzergâhlar, politik eşgüdüm, altyapı ve teknik standartların, serbest ticaretin ve finansal bütünlüğün gerçekleştirilmesini amaçlayan Asya ve Avrupa arasındaki ekonomik bütünleşmeye katkıda bulunacak şekilde oluşturulmuştur.

İpek Yolu Ekonomik Kuşağının öncelikli hedefleri arasında güzergâh üzerindeki Orta Asya ülkelerinde altyapı imkânlarının iyileştirilmesi, yerli ve yabancı yatırımların artırılması ve ticaret serbestliğinin sağlanması yer almaktadır. Proje kapsamında kara yolu, yüksek hızlı demir yolu, havaalanları ve deniz limanları, doğalgaz hatları ve diğer altyapı projeleri bulunmaktadır. İpek Yolu, uluslararası ekonomik işbirliği modelini ortaya çıkaracak, Avrasya'da kalkınma ve entegrasyonu için katalizör görevi görecektir. Çin'in küresel finansal gücü, güvenlik tehditlerini hafifletme ve stratejik birikime sahip olması Avrasya'nın kritik önem taşıyan altyapısı ve bağlantı yetersizliğine büyük ölçekli finansal alternatifler sağlayabilecek ve bunun uzun vadeli ekonomik siyasi sonuçları olacaktır (Bay, 2018).

5. MAKROEKONOMİK TAHMİNLER

5.1. 2019 İçin Dünya ve Türkiye Ekonomisi Projeksiyonu

2019'da Türkiye ekonomisinde büyümenin ihracat ve iç talep arasında daha dengeli şekilde olacağı beklenmektedir. Net dış talebin büyümeye pozitif bir katkısının

olacağı tahmin edilmiştir. Net dış talep üzerindeki temel belirleyiciler AB ekonomisindeki büyüme, petrol ve diğer hammadde fiyatlarında artış ve bölgesel jeopolitik riskler olacaktır.

Sıkı para politikasının 2019'da yıl boyu sürdürüleceği varsayılmış, enflasyonda kalıcı bir düşüş görülmeden herhangi bir gevşeme adımı atılmayacağı öngörülmüştür. Ayrıca talep koşullarındaki zayıflığın fiyatlar üzerindeki baskının azalmasına katkıda bulunacağı varsayılmıştır. Bu nedenle özel tüketimdeki artışın çok sınırlı olacağı tahmin edilmekte, yatırımların ise artan finansman maliyetleri, jeopolitik riskler ve küresel yavaşlama nedeniyle azalmaya devam etmesi beklenmektedir. Kamu harcamalarının Orta Vadeli Programda öngörüldüğü şekilde gerçekleşeceği varsayılmıştır. Bu durumunda büyümeye buradan gelecek katkı sınırlı olacaktır (TÜSİAD, 2019).

AB ekonomisinde yavaşlamanın varsayılandan daha yumuşak olması, Brexit'in gerek İngiltere gerekse AB ekonomilerine en az zarar verecek şekilde müzakere edilmesi ve jeopolitik risklerin

bertaraf edilmesi net dış talebin büyümeye katkısını artırabilir. Mevcut tahmin senaryosunda gelişmekte olan ekonomilere sermaye girişinin devam edeceği ve Amerikan Merkez Bankası'nın faiz artırmayacağı varsayılmıştır.

Ekonomide yapısal reformlara hız verilmesi, özellikle işgücü üzerindeki yükleri azaltıcı adımlar atılması, eğitim reformu, vergi reformu ve yatırım ortamını iyileştirici düzenlemelere hız verilmesi ekonomik büyümeyi olumlu etkilemesinin yanı sıra potansiyel büyümeyi de uzun vadede yukarı çekecektir. Bu yıl bankaların dış borç geri ödemeleri ve borç çevrim oranının %100'ün altında kalacağı varsayılmıştır. Yılın ikinci yarısında kredi artışının kademeli olarak tekrar pozitif döneceği öngörülmektedir. Eğer banka bilançolarında daha hızlı bir mekanizma yardımı ile sorunlu kredilerin temizlenmesi mümkün olursa büyüme oranı tahminlerin üzerinde gerçekleşebilir (TÜSİAD, 2019).

Tablo 3'de, Türkiye'nin ekonomik göstergeleri ve bunlar ışığında yapılan tahminler yer almaktadır.

Tablo 3: Türkiye'nin Detaylandırılmış Ekonomik Göstergeleri

Türkiye'nin Detaylandırılmış Ekonomik Göstergeleri							
	Gerçekleşmeler				Gerçekleşme Tahmini		
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Büyüme	5,2	6,1	3,2	7,5	2,4	1,0	
Özel Tüketim Harcamaları Artışı	3,0	5,4	3,7	6,1	2,6	1,2	
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları Artışı	5,1	9,3	2,3	7,8	-1,0	-3,0	
Enflasyon	8,2	8,8	8,5	11,9	20,3	16,2	
Bütçe Açığı / GSYH (%)	-1,1	-1,0	-1,2	-1,5	-2,1	-1,9	
Kamu Borç Stoku / GSYH (%)	30,0	29,0	29,1	28,2	31,0	33,0	
İhracat, FOB, Milyar Dolar	157,6	143,8	142,5	157,0	168,0	173,0	
İthalat, CIF, Milyar Dolar	242,2	207,2	198,6	233,8	223,0	215,5	
Cari İşlemler Açığı / GSYH (%)	-4,7	-3,7	-3,8	-5,6	-3,0	-2,5	
İşsizlik (%)	9,9	10,3	10,9	10,9	10,8	12,5	
Reel Kur Endeksi (TÜFE Bazlı, TCMB) (%)	-5,1	-2,1	0,0	-10,3	-14,4	-5,0	
İkincil Piy.Göst. Faizi, % (Yıl Ortalaması)	9,3	9,7	9,8	11,8	18,9	17,0	

Kaynak: (TÜSİAD, 2019)

5.2. 2030 İçin Dünya Ekonomisi Projeksiyonu

Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte ABD dünyada oluşan güç boşluğunu tek başına doldurmaya çalışmıştır. Bu yönde gösterilen çabalar ve müdahaleler birçok coğrafyada istikrarsızlığa sebep olmuştur. Bu istikrarsızlığın yarattığı ortam ülkeleri ekonomik, askeri ve siyasi alanda yeni arayışlara ve ittifaklara itmiştir. ABD stratejisinin Orta Doğu'da ve Orta Asya'da zayıflamasıyla Rusya, Çin, Hindistan, Türkiye gibi küresel ve bölgesel lider olma potansiyeline sahip ülkelerin, stratejik planlarına ivme kazandırmışlardır. Diğer bölgesel güçlerin de bu denkleme eklenmesi ile uluslararası sistemin çok merkezli yapısı ortaya çıkarmıştır. Bu çok merkezli yapıda, ekonomik, politik ve stratejik güç merkezinin tekrar Batı'dan Doğu'ya kaydığı ve mücadelenin Ortadoğu, Asya ve Afrika'da yaşandığı görülmektedir. Bu coğrafyalardaki zengin enerji kaynakları daha önce de olduğu gibi günümüzde de bu bölgeleri şiddetli mücadele ve savaşların merkezi yapmaktadır (Bay, 2018).

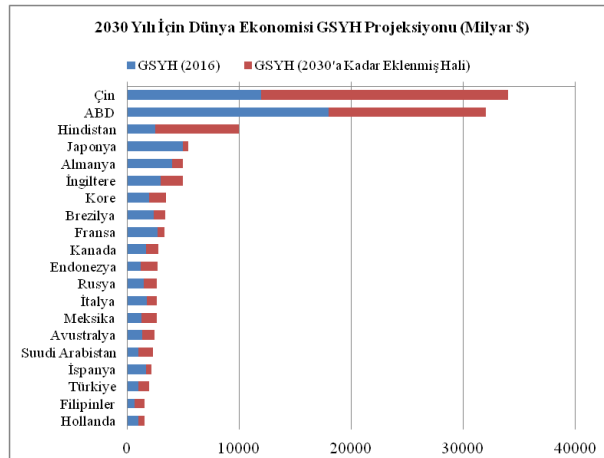
Bu doğrultuda Grafik 1'e bakıldığında, en büyük ekonomiler arasında ABD 18 trilyon dolarlık GSYH ile dünyanın en büyük ekonomisine sahip ülke konumunda bulunmaktadır. ABD'yi yaklaşık 11,8 trilyon dolarlık GSYH ile Çin izlemektedir. Çin'i ise 11,6 trilyon dolar ise Euro Bölgesi

izlemektedir. Avrupa ülkeleri ise sırasıyla Almanya 3,3 trilyon, İngiltere 2,8 trilyon ve Fransa 2,4 trilyon dolar ile sıralanmaktadır. Diğer büyük ekonomilere baktığımızda ise Hindistan 2 trilyon, İtalya 1,8 trilyon, Brezilya 1,7 trilyon ve Kanada 1,5 trilyon ile dünya ekonomisi içerisinde ilk 10 sırayı oluşturmaktadır. Ülkemiz ise sıralamada 718 milyar Dolar GSYH büyüklüğü ile 18. sırada bulunmaktadır.

Dünya ekonomisinin geleceğe dönük yapılan projeksiyonlarında, ABD ile Çin arasındaki GSYH farkı 5,4 trilyon dolara düşeceği ve 2030 yılında Çin 34,4 trilyon dolar dünyanın en büyük ekonomisi haline geleceği tahmin edilmektedir. Hindistan'ın 10,1 trilyon dolar ile ABD'nin (32,9 trilyon dolar) arkasından Japonya'ya geçerek 3. sıraya yerleşeceği öngörülmektedir. Hindistan 2030'da yılında, Çin'in bugünkü durumuna benzer şekilde, yükselen ekonomik güç merkezi olarak görülecektir.

Grafikte, 2030 yılında Avrupa'nın iki büyük ekonomisi Almanya ve İngiltere birer sıra düştüğü, Güney Kore'nin ise 3,5 trilyon dolar ile 7. sıraya yükselerek en büyük 10 ekonomi arasına girdiği görülmektedir. Malezya ve Endonezya sıralamada; sırasıyla 15 ve 5 sıra yükselirken; İsveç 6 basamak ve İtalya bulunduğu yerden 5 basamak aşağı inmektedir (EU, 2016).

Grafik 1: 2030 Yılı Dünya Ekonomisi GSYH Projeksiyonu

Kaynak: (EU, 2016)

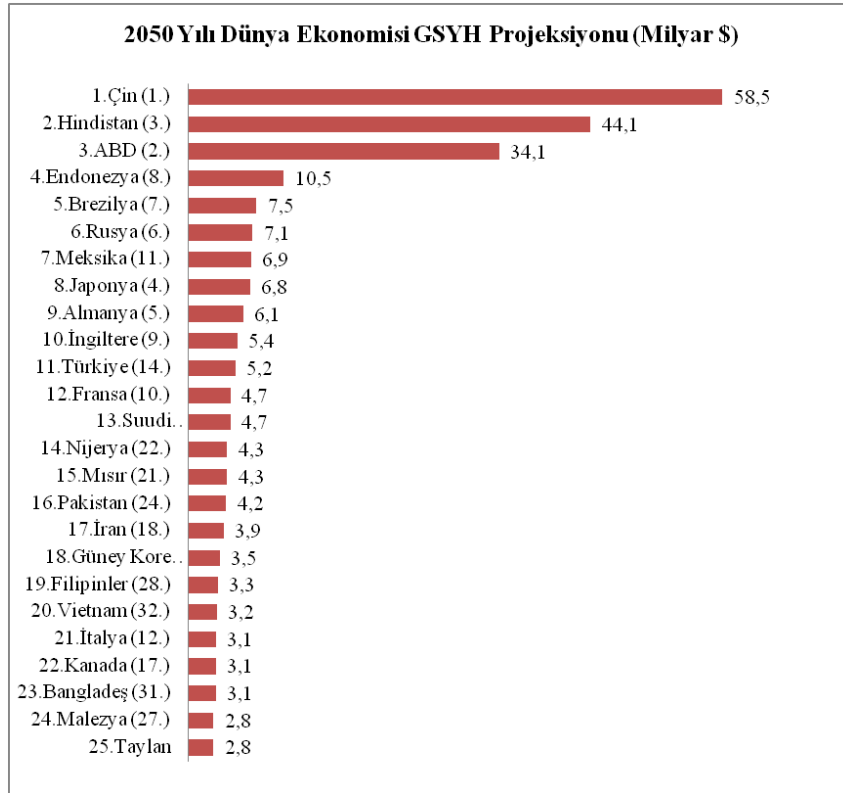
5.3. 2050 İçin Dünya Ekonomisi Projeksiyonu

2050 yılı için Dünya ekonomisi için yapılan tahminlere göre ise Çin 58,5 trilyon dolarlık GSİYH 1. sıraya, Hindistan ise 44,1 trilyon dolarlık GSİYH ile 2. sıraya yükselerek ABD'nin önüne geçecektir. Gelişmekte olan ülkelerden Endonezya 4. sıraya, Brezilya 5. sıraya, Rusya 6. sıraya, Meksika ise 7. sıraya yükselmesi beklenmektedir. Gelişmiş ülkelerden Japonya 8. sıraya düşerken Almanya 9. sıraya, İngiltere ise 10. sıraya gerileyecek, Türkiye ise bu

ülkelerin hemen arkasından 5,2 trilyon dolarlık GSYH ile tahminlere göre 11. sırada bulunacaktır (Bay, 2018).

Grafik 2'de, ülkeler bazında dünya ekonomisinin 2050 tahminleri listelenmiştir. Parantez içindeki sayılar ise, ülkelerin 2016 yılındaki yerlerini belirtmektedir.

Grafik 2: 2050 Yılı Dünya Ekonomisi GSYH Projeksiyonu

Kaynak: (PWC, 2018)

Bu parametrelere ek olarak, ekonomik aktiviteler bakımından dünya nüfusundaki gelişmelere de bakmak yerinde olacaktır. Birleşmiş Milletler raporuna göre, 7,6 milyar olan mevcut dünya nüfusunun 2030 yılında 8,6 milyar, 2050 yılında 9,8 milyar ve 2100 yılında 11,2 milyar'a ulaşması

beklenmekte olup. Çin (1,4 milyar) ve Hindistan (1,3 milyar), toplam nüfusun sırasıyla %19 ve %18'ini oluşturan en kalabalık ülkeler arasında yerini korumaktadır. Batı ülkelerinde nüfus düşerken Asya ve Afrika ülkelerinde

nüfusun artması yönünde beklentiler mevcuttur.

Sanayi devriminden önce bin yıldan fazla bir süre boyunca, dünyanın en büyük nüfusuna sahip ülkesi Çin ile Hindistan'ın dünya ekonomisindeki toplam payı rutin olarak yüzde 50'den fazlaydı. Son iki yüzyılda bu iki ülkenin önemi, batı ekonomileri daha hızlı ilerlediği için önemli ölçüde azalmıştı fakat günümüzde kaynaklara ve teknolojiye erişim ile nüfus yoğunluğunun vermiş olduğu düşük maliyet dünya ekonomisinde bu ülkeleri avantajlı duruma getirmiştir (Bay, 2018).

6. SONUÇ

Günümüzde dünyada artan nüfus, insanlığın çeşitlenen ve geometrik olarak artış gösteren gereksinimleri, beraberinde var olan kaynakları çok hızlı bir şekilde eritmekte, bunun doğal sonucu olarak da, tüm ülkeler açısından ekonomik sorunları

beraberinde getirmektedir. Araştırma bu durumdan yola çıkarak, yakın geçmiş, mevcut durum ve yakın gelecek açısından genel bir ekonomik resim çizmek ve dünya ülkeleri içinde ülkemizin yerini saptamak hedefini gütmektedir.

Bu çalışma sonuç bölümü dışında beş bölümden oluşmakta ve giriş bölümünün ardından, dünya ekonomisinin, son yüz elli yılını içeren yakın tarihini, finans perspektifinden kuşbakışı olarak mercek altına alan bir bölümle devam etmektedir. Bu tanıtımın ardından, bir sonraki bölümde, gerek dünya gerekse Türkiye için önemli olduğu düşünülen makro ekonomik gelişmelerden söz edilmiştir. Dünya ekonomisine yön veren konular ise ayrı bir bölümde daha detaylı olarak incelenmiştir. Araştırmanın beşinci ve son bölümünde ise, gelecekte on yıllık ve otuz yıllık olmak üzere yapılan ekonomik projeksiyonlara yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

1. ACEMOĞLU, D., LAIBSON, D., & LİST, J. A. (2016). Makroekonomi (1 b.). İstanbul: Beta.
2. BAY, E. (2018). Dünya Ekonomisinde Tarihe Dönüş(mü): Yeni İpek Yolu ve Değişen Ekonomik Güç Dengesi. Para & Borsa : <https://www.paraborsa.net/i/dunya-ekonomisinde-tarihe-donusmu-yeni-ipek-yolu-ve-degisen-ekonomik-guc-dengesi/> adresinden alınmıştır
3. DALKIRANOĞLU, B. (2018). Dünya Tarihini Şekillendiren 8 Antik Ticaret Yolu. ListeList: <https://listelist.com/antik-ticaret-yollari> adresinden alınmıştır
4. ECONOMIST, T. (2018). Finance and Economics. The Economist: <https://www.economist.com/finance-and-economics/> adresinden alınmıştır
5. FİLOZOFUMTIRAK. (2017). Dünya Tarihi (Küreselleşme ve Ekonomi) - Belgesel. youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=W8ewdLm89o0> adresinden alınmıştır
6. IMF FINANCE. (2018). International Monetary Fund: www.imf.org adresinden alınmıştır
7. INDEX, T. G. (2018). Financial Centre Futures. Mayor: Long Finance And Financial Futures.
8. Kazgan, G. (2016). Liberalizmden Neoliberalizme. İstanbul: Remzi Kitapevi.
9. Moshirian, F. (2007). Globalisation And The Role Of Effective International Institutions. Journal of Banking & Finance, s. 1579–1593.
10. PWC. (2018). The World in 2050. PWC Global: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/economy/the-world-in-2050.html> adresinden alınmıştır.

11. Schmukler, S. (2004). Financial Globalization: Gain And Pain For Developing Countries. Economic Review , s. 39.
12. TERZİ, N. (2017). Küresel Finansa Güncel Konular (1 b.). İstanbul: Beta.
13. TÜİK. (2018). Temel İstatistikler. Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr adresinden alınmıştır
14. TÜSİAD. (2019). 2019 Yılına Girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisi. İstanbul: TÜSİAD.
15. WHAT IS THE GPCI? (2018). mmf: <http://mori-m-foundation.or.jp/english/ius2/gpci2/index.shtml> adresinden alınmıştır
16. YILMAZ, M., & Divani, E. (2018). Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İİBF Dergisi, s. 10-2

ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ VE ETİK: ANAAKIM İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ PERSPEKTİFİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

LABOR RELATIONS AND ETHICS: A RESEARCH ON MAINSTREAM HUMAN RESOURCE MANAGEMENT PERSPECTIVE

Beyhan AKSOY*, **Mustafa KOÇANCI****

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ÇEEİ Bölümü,
beyhanaksoy@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6365-8131>

** Dr. Öğr. Üyesi., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ÇEEİ Bölümü,
mkocanci@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3950-3532>

ÖZ

Bu çalışmada anaakım İnsan Kaynakları Yönetimi perspektifinin çalışma ilişkileri açısından etik konumu değerlendirilmekte ve istihdam ilişkilerinde ahlâki değerlerin hâkim kılınması için nelerin önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Hem iş ahlâkı, hem de insan kaynakları yönetimi insan davranışına odaklandığından, İK yönetici ve çalışanlarının ahlâki değer ve eğilimleri önem kazanmaktadır. Antalya’da faaliyet gösteren işletmelerdeki İKY süreçlerinden sorumlu olan kişilerin oluşturduğu bir örneklemeden elde edilen veriler yoluyla ilgili grubun etik değerleri ve etik eğilimleri analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük kısmında özerklik etiği, ardından da topluluk etiği değerleri, en yoğun görülen değerler olarak ortaya çıkmıştır. Etik yaklaşımlar boyutunda ise katılımcıların deontolojik etik yaklaşımını benimsedikleri, erdem etiği yaklaşımının ise ikinci sırada yer aldığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çalışma İlişkileri, İnsan Kaynakları Yönetimi, Yönetim Uygulamaları, İş Ahlâkı, Paydaş Kuramı.

Jel Kodları: M54, M14.

ABSTRACT

In this study, the ethical perspective of the mainstream Human Resources Management (HRM) was evaluated with a specific focus on working relations. Secondly, attention is paid to what is important to make ethical values prevail in employment relations. Due to the fact that both business ethics and HRM focus on human behavior, the moral values and moral tendencies of HR managers and employees are of great importance. The sample consists of persons responsible for HRM processes in the enterprises operating in Antalya. Ethical values and tendencies of the said group were analyzed through the data obtained. According to the results of the research, the set of values with the highest score have turned out to be “the ethics of autonomy” and “community ethics values” has the second place. In terms of ethical tendencies, on the other hand, participants adopt a deontological ethics approach over virtue ethics.

Keywords: Labor Relations, Human Resources Management, Management Practices, Business Ethics, Stakeholder Theory.

Jel Codes: M54, M14.

1. GİRİŞ

İnsan kaynakları yönetimi, kısaca örgütsel amaçları gerçekleştirmek üzere çalışanları işe alma ve geliştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu temel amacı gerçekleştirmek üzere insan kaynakları yönetimi, iş analizleri yapma, işgücünü planlama, işe alma, eğitim, ücretlendirme, performans değerlendirme, anlaşmazlıkları çözme gibi süreçleri içermektedir.

Anaakım İnsan Kaynakları Yönetimi (İKY), ABD merkezli olup, uygulama temellidir ve örgütsel hedeflere ulaşmada bir mekanizma olarak verimlilik artışına odaklanan işlevselci bir sistem bakışı açısına sahiptir. İstihdam ilişkisinde bireyselci; amaç ve hedeflerin tek olduğu ön kabulüyle de tekilci bir perspektife sahiptir. Bu yönetimsel ideoloji 1980'lerin bireyselci girişim ideolojisinin bir ürünüdür ve bugün de hâkim bir şekilde devam etmektedir (Greenwood ve Freeman, 2011).

Tüm dünyada toplu iş ilişkilerinden bireysel iş sözleşmelerine doğru gerçekleşen kayma İKY'nin örgütlerdeki görev kapsamını genişleterek işletme yönetimleri içindeki önemini artırmıştır. Yöneticilerin çalışanlar üzerinde gücünün artması ve sendikaların güç kaybetmesiyle istihdam ilişkileri daha bireyselci ve tekilci hale gelmiştir. Kamoche (1994), işletmelerin yönetimde tekilci bakışın kaçınılmaz olduğunu ve bunun örgüt içinde amaç uyumunu sağlamak üzere çalışanlar ve astları arasındaki çıkarların farklılaşmasını kontrol etmekte kullanıldığını ifade etmektedir.

Endüstri ilişkilerinde çalışanların aleyhine, yönetici ve hissedarların lehine doğru yaşanan dönüşümün 1980 sonrası ortaya çıkan özelleştirme politikalarının yanı sıra hissedarların üstünlüğü ve ticaretin ve endüstriyel ilişkilerin serbestleştirilmesi ile de ilgisi bulunmaktadır (Mueller ve Carter, 2005). Bu dönemde sendikalaşma ve toplu pazarlıkta, işlerin taşeronlaştırılması ve emeğin başka ülkelere kaymasında, kariyer ve psikolojik boyutlar gibi işin maddi olmayan yönlerine ilgide bir düşüş olmuştur. Ayrıca yükselen stratejik İKY alanı, iş sağlığı ve güvenliği, düşük ücretli

iş, ve çatışma yönetimi gibi performansla ilgisi olmayan konulardan; doğal olarak da ahlâki meselelerden uzaklaşmıştır (Greenwood, 2013).

Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları olarak tanımlanan ahlâk (TDK), işletmeciliğin hem akademik hem de uygulama alanında üzerinde daha fazla ilgi gören bir alanı haline gelmiştir. Bu ilgiyi alanla ilgili derslerin müfredatlara girmesi, konu hakkında faaliyetler sürdüren çeşitli kamu ve sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkışı, firmaların kamuyu da bilgilendirecek şekilde etik kodlar oluşturmaya başlamaları, iş ahlâkı, etik yönetim, kurumsal sosyal sorumluluk gibi olgulara dair tartışma ve araştırmaların artışıyla gözlemlemek mümkündür. Ancak uygulamada görülen etik kodlar oluşturma gibi çabalarındaki artış, ahlâki anlamda bir gelişimin sağlandığı anlamına gelmeyebilir.

İş hayatının, tüm tarafların çıkarlarını gözetken çoğulcu bir anlayış yerine tekilci bir özellik göstermesinin neden olduğu ahlâki sorunlardaki çoğalmanın, konuya olan ilgideki artışla ilişkisi vardır. Sonuç odaklı ve bireyselci değerlerin hâkimiyeti, yöneticilerin artan gücü ile birleşince örgütlerde ahlâki sorumluluklar daha fazla zarar görmüş ve bu da iş ahlâki konusuna dikkat çekmeyi gerekli kılmıştır. Bununla birlikte Erdemir, (2012) çalışan ve çalıştıran arasındaki ilişkilerin ahlâki çerçevede nasıl yürütülmesi gerektiği meselesine yoğunlaşan iş ahlâki konularının, her geçen gün daha fazla liberal kapitalizmin işletmecilik alanındaki sorunlarının çözümüne yönelik etik stratejik alternatifler hâline dönüştüğünü belirtmektedir. Oysa ahlâk, bir arada yaşamının yazılı olmayan normlarını sunmaktadır ve bundan ötürü işletmecilik faaliyetlerinin kendi içsel dinamiklerinden ortaya çıkan bir çerçevede ele alınması sorunlu görünmektedir.

Kişilerin ahlâki tutumlarını; neyin iyi ya da kötü, neyin doğru ya da yanlış olduğuna yönelik değerleri, inançları, düşünceleri,

duyguları ve davranış eğilimleri şekillendirmektedir (Demir ve Acar, 2014). Bir disiplin, uygulama veya meslek olarak İKY, insan emeğinin mübadelesi ve insan yaşamının yönetilmesini kapsamakta, bu mübadelenin merkezinde de emeğin metalaşmasını içeren etik gerilimler yer almaktadır (Jack ve Greenwood, 2012). Pinnington ve arkadaşları (2007) etik farkındalığı İKY'nin odağına almanın, sendikacılığın azalması ve istihdama yönelik daha bireyselci yaklaşımların ortaya çıkması yönündeki eğilim göz önüne alındığında daha önemli olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü istihdam ilişkilerinde bireyciliğe dönüş, tartışmalı olarak İKY'in ahlâkını, özellikle yöneticilerin ve İK yöneticilerinin eline giderek daha fazla bırakmıştır.

Jack ve Greenwood (2012), Legge'nin (1996) İKY'nin etik olup olmadığına dair tartışmalarının üzerinden geçen zamana rağmen, konuyla ilgili temel soruların devam ettiğine dikkat çekmişlerdir. İKY ister katı ya da yumuşak, isterse de her ikisinin birleşimi bir tarzda olsun, "kullanım" örtük olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım beraberinde bir dizi etik kaygıyı uyandırmaktadır. İnsan kaynağı bir nesne gibi "kaynak" olarak ya da "kullanım" ifadesiyle tanımlandığında etik sorunlar da ortaya çıkmaktadır (Greenwood ve Freeman, 2011). Oysa insan bir meta değildir ve insanın çalışma hayatında ortaya koyduğu değer olarak emek de metalaştırılmaz. Bununla birlikte ahlâki bir iş akdi karşılıklı haklar ve sorumluluklara dayanmalı ve bu haklar ve sorumluluklar zamana, mekâna, sektöre veya kişilere bağlı olarak değişmemelidir (Erdemir, 2012).

Bu çalışmada iş ve istihdam ilişkilerinde ahlâki değerlerin hâkim kılınması için nelerin önemli olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. İş ahlâki, insanların davranışlarıyla ilgili olduğundan İK yönetici ve çalışanlarının bu konudaki konumu ve etkisi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Antalya'da faaliyet gösteren işletmelerin İKY süreçlerinden sorumlu olan kişilerin oluşturduğu bir örneklemeden elde edilen veriler yoluyla ilgili grubun etik

değerleri ve etik eğilimleri analiz edilmiş ve bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

2. İŞ AHLÂKI VE AHLÂK YAKLAŞIMLARI

İş ahlâki, iş yaşamındaki mübadele ilişkilerinin ve diğer uygulamaların ahlâki çerçevesine odaklanan bir alandır. "İş dünyasına özgü bir ahlâk var mıdır?" sorusuna, "İş dünyasında karşılaşılan ahlâki sorunlar genel ahlâki sorunlardan ayrı bir yöntemle ele alınmaz." şeklinde cevap veren Arslan (2012; 19), iş ve meslek ahlâkının ahlâk felsefesinden ayrılamayacağını belirtmektedir. Ahlâk felsefesi olarak tanımlanan etik tartışmalarının temel konusu, insanın eylemlerini ahlâki bakımdan değerli ya da değersiz kılanın ne olduğudur (Aydın, 2016). Çalışmamızda bağlama bağlı olarak değişen ve genel ahlâki değerlerden ayrı bir şekilde değerlendirilmesi gereken bir iş ahlâki olmadığı düşüncesini (Erdem, 2012; Bektaş, 2016) ve çalışma hayatında ahlâki değerlerin korunduğu bir istihdam ilişkisini tarif ederken herkes için daha fazla ve güçlü bir anlam ifade eden iş ahlâki kavramını benimsiyoruz.

Kişilerin eylemlerinin ahlâki çerçevesini belirleyen temel dayanaklar farklılaşabilmektedir. Padilla-Walker ve Jensen, (2016) bireylerin ahlâki değerlendirmelerini belirleyen bu üç dayanak noktasını özerklik, topluluk ve din etiği olarak tanımlamaktadır. *Özerklik etiği* bireyin kendi eylemlerinin sorumluluğunu almasını, fiziksel ve psikolojik anlamda iyi olmayı, kendi çıkarı, istekleri ve hedeflerinin peşinden gitmeyi, adil olmayı, kendisine davranılmasını istediği gibi davranma anlamında karşılıklılığı, bireylerin haklarına saygı duymayı içermektedir. *Topluluk etiği*, diğerlerinin çıkarlarını dikkate almayı, diğerlerine karşı görevleri, diğerleri ile işbirliği içinde olmayı, toplumsal düzen ve ahengi ifade etmektedir. *Din etiği* ise Tanrı'nın takdirini aramayı, ruhani anlamda iyi olmayı, vicdanen iyi hissetmeyi, inançlı bir birey olarak yerine getirilmesi gereken görevleri,

Tanrı'nın gücünü kabul etmeyi ve manevi saflığı içermektedir.

Nasıl yaşanması gerektiğine dair ahlâk teorileri iyi ve kötünün ne olduğuna yönelik bir görüş ile eylemlerimizle neyi gerçekleştirmek istediğimize yönelik görüşü içermelidir (Arslan, 2012; 27). Bu başlıkta ahlâk ilkelerinin ideal normlarının ne olacağını tarif eden normatif çerçeve kapsamında üç temel ahlâki yaklaşım açıklanacak ve bu yaklaşımların İKY ile ilişkisi kurulacaktır. Bu üç yaklaşım aynı zamanda kişilerin ahlâki eğilimleri olarak ifade edilen ve bireylerin davranışlarına yön veren bir ahlâki çerçeve olarak görülmektedir.

2.1. Teleolojik Yaklaşım (Faydacılık)

Sonuç etiği olarak da ifade edilen faydacılık yaklaşımına göre bir eylemin ahlâki doğruluğu, amaçlanan sonuçları tarafından belirlenmektedir. Faydacılık, etik kararlar alırken “en çok sayıda kişi için en fazla iyiyi” üreten sonuçlar aramaktadır. Eleştirel görüşler liberalizmin, ölçsüz faydacı ve sonuca endeksli bir felsefeyle acımasızlaştığını (Kucur ve Taşcı, 2010), ortaya çıkan esnekleşmenin tüm yapıları deforme edip, insan karakterini aşındırdığını (İlhan, 2007) vurgulayarak İKY'nin verimlilik ve kârlılığı optimize etmedeki olası rolünü dair açıklama getirmektedirler (Caldwell ve Okpala, 2018).

Bu yaklaşım, Jeremy Bentham (1748-1832) ve John Stuart Mill (1806-1873) tarafından geliştirilmiştir. Faydacılık yaklaşımına göre insanlar, belirli bir durumdan etkilenen en çok sayıdaki kişi için en fazla faydayı sağlayacak olan eylemi gerçekleştirmelidirler (Rose, 2007). Faydacı bir bakış açısında bir eylemin kendi başına iyi ya da kötü olamayacağı, eylemi iyi ya da kötü yapanın eylemin sonuçları olduğu savunulmaktadır. Benzer şekilde bir eylemin doğruluğu veya yanlışlığı da eylemin sonucu tarafından belirlenmektedir ve bir şekilde amacın araçları meşrulaştırmasını olanaklı kılan ahlâki bir standart ortaya koymaktadır (Koçyiğit ve Karadağ, 2016). Bu noktada fayda, grubun genel olarak neyi iyi

gördüğüne bağlı olmaktadır. Yaklaşım, hazzın yalnızca içsel iyi olduğunu ve acının tek içsel kötü olduğunu iddia eden hedonist bir çerçeve sunmaktadır (Rose, 2007). İKY ise işlevsel anlamda örgüte en büyük faydayı sağlamak üzere çalışmaktadır. Örgütsel düzenlemelerin bu en fazla faydayı sağlamak üzere tanımlanmış olması ise çalışanlar üzerinde bir baskı kaynağı olabilmektedir.

Faydacı yaklaşıma eleştirileri yaklaşımın cevap veremediği şu sorular temelinde özetlemek mümkündür (Aydın, 2016): Mutluluk, haz ve faydanın tek bir tanımı nasıl yapılabilir? Mutluluk, haz ve fayda nasıl ölçülebilir? Belli bir eylemin sonuçları tam olarak nasıl kestirilebilir? Kısa ve uzun dönemli mutluluk arasında nasıl bir seçim yapılabilir?

2.2. Deontolojik Yaklaşım

Immanuel Kant (1724-1804) ile temsil edilen deontolojik yaklaşıma görev etiği de denilmektedir. Kant'ın amacı, aklın uygulanmasıyla geliştirilen bir dizi somut ahlâk kuralı oluşturmaktır. Ayrıca Kant ahlâki kuralların kalitesini değerlendirmek için kategorik zorunluluk olarak ifade ettiği “*Evrensel bir yasa haline gelmesi gerekenin dışında asla hareket etmemeliyim.*” ölçütünü ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, ahlâki kurallar karşılıklılık ilkesini izlemelidir (Rose, 2007). Bu yaklaşımın belirleyici özellikleri, ilkelerin tüm insanlığa evrensel olarak uygulanabilirliği ve insanlara temel saygıdır. Bu anlamda deontolojik yaklaşımda niyet önem kazanmakta ve bir eylemin kötü sonuçlar doğursa da eylemi gerçekleştirenin amaçları ve niyetleri iyiyse, eylemin ahlâki olduğu düşünülmektedir. Kant'ın etiğe en belirgin katkısı, eylemlerimizin ancak kendi iyiliği için görevimizi yaptığımızda ahlâki değere sahip olduğu konusundaki vurgusudur. Kant öncelikle bu fikri ortak ahlâk bilincimiz tarafından kabul edilen bir şey olarak ortaya koymuş ve ancak o zaman bunun herhangi bir rasyonel ahlâkın vazgeçilmez bir unsuru olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Deontolojik etik, bir kuralın iyi bir kural olduğuna nasıl karar verileceği, son tahlilde adil olanın ne olduğu, herkesin aynı fikirde olup olmadığı, ilkelerin çeliştiği durumlarda nasıl ilerleneceği, bir kişiye zarar vermektan kaçınmanın veya bir sözleşmeyi sürdürmenin başka bir kişiyle kırılmaya neden olduğu durumlarda ne yapılacağı sorularını cevaplayamamakla eleştirilmektedir (Rose, 2007).

2.3. Erdem Etiği

Teleolojik etik, iyi ve faydalı sonuçların önemine, deontolojik etik ödev, yükümlülükler ve evrensel ahlâk yasası gibi kavramlara vurgu yaparken, erdem etiği ahlâki hayatın belirleyici unsuru olarak failin karakterine ve erdeme vurgu yapmaktadır (Koçyiğit ve Karadağ, 2017). Erdem, tüm insanlar için geçerli olduğu bilinen, diğer insanlarla ilişkileri yöneten değerlerdir. Her şeyde mükemmellik arayışı sunan erdem etiği en iyi uygulamaları yerine getirmek veya onları aşmaya çalışmak gerektiğini savunmaktadır (Caldwell ve Okpala, 2018). Bu düşüncede erdemli insan yaptığı şeyin erdemli olduğunu bilmek zorundadır. Bir başka deyişle iyi bir insan, doğru yer ve doğru zamanda, doğru şekilde davranmaya karar vermelidir.

Erdem, hem entelektüel hem de karakter erdemlerini içermektedir. Duygusal olduğu kadar bilişsel ahlâk takdirine sahip olmak da, erdemın temel bir bileşenidir (Rose, 2007). Etik davranışta eyleyene odaklanılan erdem etiğinde ne iyi niyetlerin, ne de sonuçların, kodların ve temel hakların kabulü iyiliği sağlamayacaktır. Son tahlilde, bir etik sistemin etkinliği, onu kullananların doğasına bağlıdır (Rose, 2007).

Yaklaşım bireyin kendine örnek alacağı ideal erdemli insanın nasıl tespit edileceği, ideal erdemli davranış kararının nasıl verileceği ve farklı kişilerin sahip olduğu erdemlerin çatışmaya yol açtığı durumlarda ne yapılacağı sorularına cevap verememekle eleştirilmektedir (Massey, 2019).

3. YÖNETİMİN AHLÂKİ SORUMLULUKLARI

Ahlâkın belli bir örgüt içerisinde, o örgüt tarafından belirlenmiş kurallarla beslenerek ortaya çıkmış biçimi yönetsel etik olarak tanımlanmaktadır (Kılavuz, 2002). Sayılı ve Kızıldağ (2007) yönetsel etiğin temel olarak değerler, davranışlar, standart ve normlardan oluştuğunu belirtmektedir. Buna göre *değerler*, düşünce ve davranışların bağımsızlık, adalet, dürüstlük, gibi kavramlar dâhilinde gerçekleşmesiyken; *standart ve normlar* faaliyet ve davranışlara yön verip kontrol eden yasalar, kodlar, kurallar gibi prensiplerdir. *Davranışlar* ise sosyal değerlere uygun, mevcut normlar ve standartlarla sınırlandırılmış kişisel faaliyetlerdir (Sayılı ve Kızıldağ, 2007). Simmons (2008), Kohlberg'in ahlâki gelişim süreci modeline atf yaparak, ahlâki gelişimin erken evrelerinde başkalarının kaygı veya beklentilerini dikkate almayan, kısa vadeli faydalı sonuçlara ve memnuniyete odaklanıldığını hatırlatarak, sorumlu bir örgütün diğerlerinin beklentilerine ve uzun dönemli fayda yaratmaya odaklanması gerektiğini ifade etmiştir.

Yöneticilerin etik konusuna duyarlı ve sorumlu olması beklense de, farklı beklentileri olan (kimi zaman da bu beklentilerin değiştiği) paydaşlar arasında denge kurmak, bir etik programı oluşturmak, değerlendirmek ve geliştirmek sürekli çaba isteyen bir faaliyettir. Etik yönetimi bu nedenle sistematik, bilinçli ve sürekli olmalıdır (Uzkesici, 2003). Aydın (2002) etik bir yönetimin adil; eşit, dürüst, tarafsız, görevlerinde sorumlu, örgüte bağlı, kaynaklarda tutumlu, bilgi akışında açık, emeğin hakkını veren özellikler göstermesi gerektiğini ifade etmektedir.

Greenwood ve Freeman, (2011) işletmenin esasen çalışanlardan oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu anlamda çalışanlar işletmeyi diğer paydaşlara karşı temsil ettikleri, şirket adına hareket ettikleri ve şirketin başarısından veya başarısızlığından büyük ölçüde etkilendikleri için temel bir paydaş

olarak görülmelidirler. Çalışanlar firma için devam eden bir yatırımdır ve bu yatırım deneyim uzmanlaşmış beceriler ve kişisel ilişkiler yoluyla elde edilmiştir.

Yönetimin ahlâki sorumluluklarının kapsamını tanımlamak bakımından paydaş teorisi (Freeman, 2010) örgüt ve paydaşlarının karmaşık bir ilişkiler ağına gömülü olduğu kabulüyle daha az firma merkezli bir bakış açısı sunmaktadır. Bu sebeple araştırmamızın amacına uygun olarak bu başlık altında paydaş kuramına kısaca değineceğiz.

İşletmelerin amaçlarını gerçekleştirmesini etkileyen veya bu başarılarından etkilenen kişi veya gruplar paydaşlar olarak tanımlanmaktadır. Sözgelimi ortaklar, çalışanlar, yöneticiler, müşteriler, tedarikçiler bu paydaşlardır. Yaklaşımına göre bireyler ancak etkilenenler bakımından kendi eylemlerinin sonuçlarını ahlâki bir anlayışla ele almaları durumunda sorumlu davranmaktadırlar. Sorumlu örgütler, yönetim sistemlerinde bir grup iç ve dış paydaşla ilişkilerini kabul etmekte ve üstlenecekleri stratejiler hakkında paydaşlarla adil bir diyalogu kolaylaştıran sistemler kurmaktadırlar (Simmons, 2008). Birçok örgüt, eylemlerini kolaylaştıracak veya engelleyebilecek paydaşlarla diyalog için araçsal nedenleri kabul etse de, sorumlu bir örgüt “sessiz” yani etkilenen paydaşlara (Mitchell vd. 1997) yönelik sorumluluklarını da yerine getirmeye çalışmaktadır.

Paydaş teorisinin *firma etkisi ilkesi*, firmanın ve yöneticilerinin eylemlerinin başkaları üzerindeki etkilerinden sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görüş ahlâki değere sahip eylem veya uygulamaların sonuçlarına göre belirlendiğini savunan faydacı yaklaşımla uyusmaktadır. Faydacı yaklaşımda iyilik en üst düzeye çıkarılırken, zarar ve kötülük en aza indirilmelidir. Bu nedenle, bir şirketin etkilediği tüm alanlardan sorumlu olduğu kabul edilmektedir. Teorinin *kurumsal haklar ilkesi* ise firma ve yöneticilerinin, kendi geleceklerini belirlemek için başkalarının meşru haklarını ihlâl

edemeyeceğine dikkat çekmektedir. Deontolojik etik yaklaşımdan gelen bu ilkeye göre insanlara saygı gösterme gereğinden ötürü bireyler amaçtır; asla yalnızca araç olarak muamele görmemelidirler. Örgüt, çıkar sahiplerine uygunsuz müdahalede bulunmaksızın çıkarlarını sürdürme hakkı olan rasyonel varlıklar olarak davranmalıdır (Greenwood, ve De Cieri, 2007).

Paydaş teorisi, emeğin bir emtiadan veya üretim faktöründen daha fazlası olduğu, işveren ve çalışanlar arasında pazarlık gücü eşitsizliğinin bulunduğu, işverenlerin ve çalışanların farklı hedeflere sahip olma ihtimalinden ötürü taraflar arasında çatışmanın muhtemel olduğu ve çalışanın sesinin demokratik bir toplumda önemli olduğuna dair çoğulcu varsayımlara dayanmaktadır (Greenwood, ve De Cieri, 2007).

Mitchell ve arkadaşlarının (1997) paydaş modeli, paydaşların güç, meşruiyet ve aciliyet özelliklerine odaklanmaktadır. *Güç*, paydaşların örgüt hedeflerine ulaşma düzeyini ne ölçüde kolaylaştırabileceği ya da önleyebileceği; *meşruiyet*, paydaş beklentilerinin ne derece meşru olarak görüldüğü ve *aciliyet* ise bir zaman dilimi içerisinde karşılanması gereken paydaş beklentileri ile ilgilidir. Bu unsurlar kümülatif bir etki yaratarak belirli bir paydaş grubunu daha öne çıkarıp nihai/belirgin hale getirirken, diğerleri “sessiz” ya da “beklenti içindeki” özellikleri ile tanımlanmaktadır. Bu anlamda İK birimi ve yöneticiler, sahip oldukları güç ve meşruluk özellikleri sayesinde işletmeyi etkilemeye çalıştıklarından daha baskın bir konuma sahiptirler (Mitchell vd., 1997).

4. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE ETİK TARTIŞMALAR

Bennington, (2007) etik iş uygulamalarını teşvik etme ve katkıda bulunmanın İK yöneticilerinin profesyonel bir görevi olduğunu ifade etmektedir. Fisher vd.,

(1999:19) İKY'nin çalışanlara ve adaylara karşı sorumluluklarını insanlara saygı göstermek ve onları yalnızca kendi amaçları için kullanmamak, zarar vermemek, doğruyu söylemek, verilen sözleri tutmak, insanlara adil davranmak ve ayrımcılık yapmamak, özgür konuşma ve örgütlenme gibi temel haklardan mahrum etmemek şeklinde ifade etmiştir. İşletmenin çalışanlarına karşı sorumluluğu, sosyal sorumluluğunun bir parçasıdır ve bu sorumluluk İKY fonksiyonları uygulanırken adalet, fırsat eşitliği, mahremiyet ve liyakat gibi konuları içermektedir (Tonus, Oruç, 2012).

Greenwood ve Freeman (2011) İKY'ye etik yaklaşımda örgüt amaçları, yönetici rol ve sorumlulukları ile çalışanların hak ve yükümlülükleri konularında bazı ön kabullerle değerlendirme yapılmasının sorunlu olduğuna değinmişlerdir. Etik analizlerin çoğu, işverenlerin çalışanlarına karşı olumlu ahlâki yükümlülükleri olduğunu varsaysa da etik teori içeren söylem, yöneticiler için hem karmaşıktır hem de pratik değildir (Greenwood, 2002). Bununla birlikte İKY'de etik, kimi zaman "Etik bir İKY mümkün mü?" gibi fonksiyonun temel amacı üzerinden yapılan sorgulamaların yanı sıra, "Etik İKY uygulamaları nasıl olmalıdır?" sorusuyla özetlenebilecek iki temel tartışma üzerinden ele alınmaktadır.

4.1. İKY'nin Temel Amaçlarının Etik Konumu

Genel anlamda örgütün hedeflerine ulaşmada insan kaynağının etkili ve verimli kullanımı şeklinde ele alınan yaygın tanımlamasıyla İKY'nin varlık nedeninin onu etik olmaktan uzaklaştırdığını savunan eleştirel perspektif İKY'yi retorik ve manipülatif ve çalışanları kontrol etmek için bir yönetim aracı olarak görmektedir. İKY'nin tekilci doğasına göre işyerinde çıkar farklılıkları reddedilmektedir ve işyeri ortak bir amaç uğruna, ahenkli ve entegre bir şekilde kurulmuş ve işlemektedir (Kılıç, 2014).

Greenwood, (2002) anaakım İKY paradigmasını bireyci, tekilci, kuralcı,

uygulamaya dönük, pozitivist yöntem kullanan, İKY'yi faydalı bir araç olarak gören ve güç eşitsizliğini destekleyen nitelikleriyle tanımlarken; eleştirel İKY paradigmasını kolektivist, çoğulcu, analitik, akademik amaçlı, sosyal yapılandırmacı, İKY'yi bir kontrol aracı olarak gören ve güç eşitsizliğini sorgulayan nitelikleriyle tanımlamaktadır. Anaakım İKY, dar bir ontolojik realist varsayımlar kümesinin egemen olduğu, insanların istikrarlı beceri ve kapasitelerinin olduğu ve bu özelliklerin nesnel olarak araştırılması ve ölçülmesinin mümkün olduğu, mikro düzeyde bir analize odaklanmaktadır. Bu durum, psikoloji ve örgütsel davranış alanlarının İKY'ye yaptığı etki ile açıklanmaktadır.

Anaakım İKY'de insanlar, örgütsel amaçlara ulaşmak için yönlendirilen veya yönlendirilmeleri gereken, inançları ve eylemleri üzerinde çalışılabilecek amaç ve rasyonel kaynak (determinizm) olarak görülmektedirler. İKY'ye eleştirel görüş ise; çalışanlar, İK yöneticileri, paydaşların kapsamı gibi gerçek insanların konumlarını sorunsallaştırmaktadır. Bununla birlikte, eleştirel görüş alternatif araştırma akışlarının neden ve nasıl olduğu konusunda anlayışımızı sorgulayıp zenginleştiren birçok argümana rağmen, açıkça normatif soruları ele almaya önem vermemekte (Greenwood, 2013) ve bu nedenle de analizde yetersiz kalmaktadır.

Etik İKY ise İKY'nin sosyo-politik bütünlüğünün altını çizmekte ve çoğulcu bir ideolojiyi benimsemektedir. Rasyonel anaakım ile politik etki odaklı eleştirel görüş arasında konumlanan etik İKY'de birey ahlâki bir özne ve aktördür, dilin diyalog ve uzlaşma rolü vardır, işletme geniş kapsamdaki meşru paydaşların çıkarına hizmet eder, çalışan ve işveren arasında farklılaşan çıkarlar olduğundan çatışma doğaldır ancak yönetilebilir. İKY güç eşitsizliklerini telafi etme potansiyeline sahiptir. Etik perspektif İKY'yi yaşam kalitesini artırma potansiyeli olan ahlâki bir faaliyet olarak alır (Greenwood, 2013).

4.2. İKY İşlevlerine Etiğin Uygulanması

İKY politikaları ve uygulamaları, her iş adayının veya çalışanın yaşamını neredeyse sürekli olarak etkilediği için İKY'nin işlevi, İK yöneticileri ve tepe yöneticilerinin bir kurumun kültürünü oluştururken dikkatli bir şekilde ele almasını gerektiren ahlâki konularla birlikte düşünülmelidir. Örgütsel kültürün oluşturulmasında, müşterilere ve topluma yarar sağlayan hedeflere ulaşmada ya da insan ilişkilerinde zarar vermemek ve kısa ve uzun vadede değer yaratmak bireylerin ve örgütlerin evrensel ahlâki sorumluluğudur (Caldwell ve Anderson, 2018). Bennington (2007), etik bir insan kaynakları yönetimi için işe alımda doğru davranmanın, eşit işe eşit ücret vermenin, adil politikaların, geçersiz ve ayrımcı seçim uygulamalarından kaçınmanın önemine dikkat çekmektedir. Bunların başında da temel bir insan hakkı olarak istihdamda fırsat eşitliği yer almaktadır.

Yaygın rasyonel etik çerçevenin İKY politikalarını kuruma faydası veya sonuçları bakımından değerlendirerek haklı göstermesi sorunludur çünkü faydacılık veya sonuçlara odaklanma, ahlâki eylem için zayıf bir ilkedir. Bir eylemin insanlara zarar vermemesi gerçeği onu kendi içinde etik hale getirmez. Ayrıca, faydacı yaklaşıma yapılan eleştirilerde de değindiğimiz gibi İKY politikasının etik olarak değerlendirildiği genel örgütsel amaçlara kimin karar verdiğinin de sorgulanması gerekmektedir.

Winstley vd., (1996) İKY'nin işleyişine etik bir yaklaşımı dört temel boyuttan açıklamışlardır. Bunlardan ilki olan *insan hakları, medeni haklar ve istihdam hakları* boyutunda iş güvenliğini sağlamak, sınav ve değerlendirmelerden geri bildirim vermek, şeffaflık ve örgütü etkileyen konularda danışmanlık yapmak gerekmektedir. *Sosyal ve örgütsel adalet* boyutunda ücretlendirme, performans değerlendirme ve işe alım süreçlerinde dağıtım adaletine, eşitliğe, fırsat eşitliğine uygun usul ve ilkeler ile hareket etmelidir. *Evrenselcilik* boyutu bireysel bir hakkın, belirli bir amacı gerçekleştirmek için bir

araç olarak değerlendirilmemesi gereğini vurgulamaktadır. Bu anlamda Kantçı yaklaşımdaki “bize davranılmasını istediğimiz gibi davranmak” güçlü bir ahlâki ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. *Ortak amaçlar* boyutunda örgütlerin rolleri ve sorumluluklarını göz önünde bulundurmaya üzere bireylerden yola çıkılması gereğine dikkat çekilmektedir. Bunun için kararlar alınırken tartışma, saygı ve hoşgörü ihtiyacını vurgulayan ve yalnızca hissedarların görüşünden değil, tüm paydaşların görüşünün dikkate alındığı bir yaklaşımdan hareket etmek gerekmektedir.

Bu temel değerlerin ve ilkelerin benimsenmemesi bazı etik dışı durumlara yol açabilmektedir. Wooten (2001) demografik, ekonomik, yasal ve toplumsal olmak üzere birçok eğilimin İK uzmanlarının yaşadığı etik ikilemleri ortaya çıkaracak bir baskı yarattığını ve bu sonucun da, seçme ve yerleştirme, performans yönetimi, eğitim ve geliştirme, ücretlendirme gibi fonksiyonlarla ilişkili görev ve rolleri etkilediğini ifade etmiştir. Bireysel, örgütsel ve mesleki özellikler, rol çatışması, rol muğlaklığı ve rol çeşitliliği İK yöneticilerinin üzerinde baskı yarattığında ahlâki ikilemler ortaya çıkmaktadır. Bu ahlâki ikilemlerden *kötü temsil ve çarpıtma*, mesleki standartlar veya örgütsel beklentiler göz ardı edildiğinde veya kişisel değerler ve ihtiyaçlar dikkate alınmadığında gerçekleşmektedir. *Verilerin yanlış kullanımı*, çalışanların gönüllü rızası veya gizliliği ihlal edildiğinde, veriler bozulduğunda, silindiğinde veya rapor edilmediğinde ortaya çıkmaktadır. *anipülasyon ve zorlama*, örgüt üyelerinin kişisel değerlerini veya ihtiyaçlarını İK rolleri ya da uygulamaları yoluyla kendi isteklerine göre sınırlandırma ya da zorlama durumunda ortaya çıkmaktadır. *Değer ve hedef çatışması*, belirli hedeflere ulaşıldığında kimin ihtiyaçlarının karşılanacağı konusunda bir çatışma veya belirsizlik olduğunda ortaya çıkmaktadır. *Teknik yetersizlik*, İKY konularını etkin bir şekilde teşhis etme, hedefleri tanımlama, uygun program, strateji ve teknolojileri

seçme ve uygulama, yöntem veya prosedürlerin kullanımında bilgi veya beceri eksikliği olduğunda ortaya çıkmaktadır (Wooten, 2001).

5. ARAŞTIRMA

Erdemir (2012) ahlâki bir iş akdinin temelini, her iki tarafın da karşılıklı hakları ve sorumlulukları doğrultusunda düzenlenen bir sözleşme olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte işletmenin sorumlu olduğu kesimler arasında denge kurması ve etik bir çalışma kültürü yaratması ancak sürekli ve dikkat gerektiren bir çabayla mümkün olabilir.

Çalışmamızda İKY'yi etik bakımından ele alırken doğal olarak İKY uygulamalarından en başta etkilenen paydaşlar olarak çalışanları öne çıkartan bir çoğulcu bakış açısı benimsemekteyiz. Yukarıdaki tartışmalarda da açıkladığımız üzere hâkim İKY paradigmasının faydacı ve tekilci özellikleri, çalışanlar açısından karşılıklı haklar ve sorumluluklara dayalı bir etik kültür yaratma açısından sorunlu görülmektedir.

Bowie'ye (1998) göre kişi için anlamlı bir işin Kantçı ahlâk felsefesi açısından bazı özellikler içermesi gerekmektedir. Böyle bir iş; serbestçe girilen, çalışanın özerkliğini ve bağımsızlığını kullanmasını sağlayan, çalışanın kendi rasyonel kapasitesini geliştirmesini sağlayan, fiziksel refah için yeterli bir ücret sunan, çalışanların ahlâki gelişimini destekleyen ve çalışanın nasıl mutluluk elde etmek istediğine ilişkin anlayışına müdahale etmede paternalist olmayan nitelikleri ile tanımlanmaktadır.

Buradan yola çıkarak karşılıklı haklar ve sorumluluklara dayalı bir çalışmayı destekleyen İKY'nin, Kantçı bir anlayışa daha yakın olması beklenebilir. Bu anlamda işletmelerin örgütsel amaçlarının gerçekleştirilmesinin araçları olarak İK sorumlularının ahlâki eğilimleri ve ahlâki değerleri de önem kazanmaktadır. Bu sebeple araştırmamızın temel sorunsalı İK sorumlularının ahlâki eğilimleri ve

değerlendirmelerinin tanımlanması olarak belirlenmiştir.

5.1 Araştırmanın Yöntemi, Veri Toplama ve Analiz

Bu araştırmanın örneklemini 15-18 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen Antalya İstihdam Fuarına katılan ve Antalya'da faaliyet gösteren 120 işletmenin İK birimlerinde yönetici ya da uzman olarak çalışan ya da işletmenin personel iş ve işlemlerini yürüten birim amirleri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak kullanılan anketler araştırmaya katılmayı kabul eden firma temsilcileri tarafından cevaplanmıştır. Örneklem kümesi oluşturulurken her firmayı temsil edecek bir katılımcı araştırmaya dahil edilmeye çalışılmış, sonuç olarak araştırmaya katılmayı kabul edenlerden oluşan 109 katılımcı sayısına ulaşılmıştır. Dolayısıyla çalışma hayatındaki etik tutumların araştırılması için işletmelerin tümünden oluşan bir evren değil, amaçlı örneklem tasarımına (Sencer, 1989: 386) uygun olarak etik tutum ve davranışlarının hem çalışan hem de işverenin çıkarlarının gerçekleştirilmesi bakımından önemli bir pozisyonda olan kişilerin görüşlerinin alınması hedeflenmiştir.

Araştırmada kullanılan soru formu, olgusal ve demografik sorular yanında Padilla-Walker ve Jensen, (2016) tarafından geliştirilen ve Ayfer Dost-Gözkan tarafından Türkçeye çevrilen *Etik Değerler Ölçeği* (Ethical Values Assessment (EVA)—Short Form) ile Koçyiğit ve Karadağ (2017) tarafından gerçekleştirilen *Etik Eğilimler Ölçeği*'ni içermektedir. Bu ölçeklerin yanı sıra anket formuna Scarpello ve Campbell (1983) tarafından geliştirilen tek maddeli iş tatmini ölçeği de eklenmiştir. Wanous vd., (1997), tek maddeli iş doyumu ölçeklerinin çok maddeli ölçeklerle yüksek düzeyde uyumlu sonuçlar ortaya koyduğunu belirtmektedirler (Wanous vd., 1997; aktaran, Orhan, 2011; 165).

Padilla-Walker ve Jensen'in (2016) geliştirdikleri ölçek 5'li Likert tipinde olup; Koçyiğit ve Karadağ geliştirdikleri ölçekte

4'lü tip Likert ölçek kullanmışlardır. *Etik Değerler Ölçeği* "topluluk etiği, din etiği ve özerklik etiği" olarak üç faktör ortaya koymaktadır. Koçyiğit ve Karadağ'ın geliştirdiği ölçek ise etik yaklaşımlardan "teleolojik, deontolojik ve erdem etiği" olmak üzere üç temel faktör ile bireylerin etik eğilimlerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Toplanan verilerin Skewness ve Kurtosis değerleri, Tabachnick ve Fidell'in (2007) belirttiği -1,5 ile +1,5 arasında bulunduğu için verilerin normal dağıldığı gözlemlenmiştir.

Ölçeklerin güvenilirlikleri kapsamında Cronbach Alpha iç tutarlık değeri her bir ölçek için ayrı ayrı hesaplanmış ve etik değerler ölçeğinde alfa (α) değeri 0,73; etik eğilimler ölçeğinde ise α değeri 0,74 çıkmış, geçerlilikle ilgili literatürde geçen ve $\alpha > 0,70$ 'in üzerinde olduğu görülmüştür (Nunnally, 1970). Bu çalışma kapsamında yukarıda belirtilen ölçeklerden ortaya çıkmış faktörlerin demografik değişkenlere göre farklılık göstermediği tartışılmıştır.

5.2. Bulgular

Araştırmaya katılanların % 50,5'i kadın % 49,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Örneklem alanına bakıldığında kadın ve erkek çalışan dağılımlarının neredeyse eşit olduğu görülmektedir. Yaş dağılımları incelendiğinde 20 - 39 yaş arasında çalışanların oranı tüm çalışmaya katılanların içinde % 73,4 olarak görülmüştür. Bu kapsamda genç işgücünün İKY'de ve aynı zamanda

birim sorumluları arasında yer ettiğini söylemek mümkündür. Buldukları pozisyon itibarıyla iş örgütlerindeki çalışma süreleri incelendiğinde % 55 oranında ağırlıklı bir dağılımın 1- 5 yıl arasında çalıştığı, % 19,3'ünün ise 1 yıldan az bir süredir aynı işte çalıştığı görülmüştür. Öte yandan 16 yıldan daha yukarıda aynı işte çalışanların oranı % 6,5'tir.

Araştırma katılımcılarının % 27,5'luk bir kısmı asgari ücret civarında aylık gelir elde etmektedirler. Özellikle işe yeni başlayan genç mezunların oluşturduğu bu grup İKY gibi işletme için stratejik bir öneme sahip olduğu iddia edilen bir pozisyon için oldukça düşük bir ücretle işe başlamaktadırlar. Bu da meslekte yetenek ve tecrübeye sahip üyelere verilen değerlerin önemine işaret etmektedir. Diğer taraftan incelenen sektörde 5 bin TL ve üzeri geliri olanların oranı %11 olarak tespit edilmiştir.

İKY süreçlerinden sorumlu kişilerin işlerinden duydukları tatminin düzeyinin ise oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasından 90 kişi (% 82,6) tek maddelik iş memnuniyeti ölçeğine işimden memnunum (% 24,8) ya da tam olarak memnunum (% 57,8) şeklinde cevap vermişlerdir. Bu sonuç, örneklem grubunun İKY'yi kendileriyle uyumsuz bir iş olarak görmedikleri kanaatini uyandırmaktadır.

Tablo 1: Gözlem Birimlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

	Frekans	Yüzde
<i>Cinsiyet Dağılımı</i>		
Kadın	55	50,5
Erkek	54	49,5
<i>Toplam</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>
<i>Yaş Dağılımı</i>		
20- 29 yaş arası	39	35,8
30- 39 yaş arası	41	37,6
40- 49 yaş arası	24	22,0
50- 59 yaş arası	5	4,6
<i>Toplam</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>
<i>Meslek</i>		
İK Müdürü	34	31,2
İK Uzmanı	30	27,5
İK dışındaki birim yöneticisi/ sorumlusu	45	41,3
<i>Toplam</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>
<i>Mevcut İşyerinde Çalışma Süresi</i>		
1 yıldan az	21	19,3
1- 5 yıl	60	55,0
6 - 9 yıl	10	9,2
10- 15 yıl	11	10,1
16- 20 yıl	3	2,8
21 yıl ve üzeri	4	3,7
<i>Toplam</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>
<i>Alınan Aylık Ücret</i>		
1000- 2000 TL arası	30	27,5
2001- 3000 TL arası	35	32,1
3001- 4000 TL arası	23	21,1
4001- 5000 TL arası	9	8,3
5001- 6000 TL arası	4	3,7
6001 TL ve üzeri	8	7,3
<i>Toplam</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>
<i>İşten Duyulan Memnuniyet</i>		
Son Derece memnuniyetsizim	1	,9
Memnun değilim	1	,9
Kararsızım	17	15,6
Memnunum	27	24,8
Tamamen memnunum	63	57,8
<i>Toplam</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2: Değerler Etiği Ölçeğinin Örneklemdeki Karşılığı

Frekans	Topluluk Etiği		Din Etiği		Özerklik Etiği	
	Geçerli Veri	Kayıp Veri	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
	109	0	4,5798	,37707	3,9702	,91460
Ortalama			4,6972		5,0000	
Medyan			4,6000		4,2500	
Standart Sapma			,37707		,91460	

Araştırmaya katılan insan kaynakları yöneticileri insan kaynakları uzmanları ve birim amirlerinin sırasıyla özerklik etiği (4,69), topluluk etiği (4,57) ve din etiği (3,97) eğilimlerine sahip olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılanların büyük kısmında bireyin kendi eylemlerinin sorumluluğunu almasını, fiziksel ve psikolojik anlamda iyi olmayı, kendi hedeflerinin peşinden gitmeyi, adil olmayı, karşılıklılığı, bireylerin haklarına saygı duymayı içeren özerklik etiği değerleri gözlem birimleri arasında en

yoğun görülen değerler olarak ortaya çıkmıştır. İkinci sırada toplumda adalet ve eşitliğin sağlanması, bir arada yaşama, toplumsal uyumun inşası ve toplumun bir ferdi olarak toplum içindeki rol ve statünün sağlıklı bir şekilde ortaya konabilmesi bakımından toplum etiği değerleri gözlenmektedir. Din etiği ise manevi selamete ulaşmak, günah işlememek, kutsal değerlere bağlı bir yaşam sürdürmek ve yaratıcının emirlerine uymak noktasında üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo 3: Cinsiyet Farklılığı ve Değerler Ölçeği T Testi Sonuçları

Görüşmecinin Cinsiyeti	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	St. Sapma Hatası	t	p	
Topluluk Etiği	Kadın	55	4,5491	,40409	,05449	-,858	,393
	Erkek	54	4,6111	,34840	,04741	-,859	,392
Din Etiği	Kadın	55	3,8182	,94337	,12720	-1,768	,080
	Erkek	54	4,1250	,86568	,11780	-1,770	,080
Özerklik Etiği	Kadın	55	4,6545	,43962	,05928	-,975	,332
	Erkek	54	4,7407	,48312	,06574	-,974	,332

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerinin değerler etiği yöneliminde farklılığa yol açıp açmadığı incelendiğinde p değerinin 0,05 anlamlılık düzeyinin üzerinde olduğu görülmüş dolayısıyla kadın ve erkek arasında değerler etiği yöneliminde anlamlı

bir farklılık bulunamamıştır. Öte yandan topluluk, din ve özerklik etiği değerlerinde erkeklerin kadınlara göre daha yüksek düzeyde gruplandıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 4: İş Yeri Pozisyon ve Değerler Etiği Anova Testi Sonuçları

		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig
Topluluk Etiği	İK Müdürü	4,5471	,33866	,05808	0,9360	0,3950
	İK Uzmanı	4,6600	,35292	,06443		
	İK dışındaki birim yöneticisi/ sorumlusu	4,5511	,41812	,06233		
	<i>Toplam</i>	4,5798	,37707	,03612		
Din Etiği	İK Müdürü	3,9706	,91859	,15754	0,1810	0,8350
	İK Uzmanı	3,8917	1,08811	,19866		
	İK dışındaki birim yöneticisi/ sorumlusu	4,0222	,79562	,11860		
	<i>Toplam</i>	3,9702	,91460	,08760		
Özerklik Etiği	İK Müdürü	4,6912	,52245	,08960	1,1820	0,3110
	İK Uzmanı	4,6000	,44334	,08094		
	İK dışındaki birim yöneticisi/ sorumlusu	4,7667	,42104	,06276		
	<i>Toplam</i>	4,6972	,46157	,04421		

Anova testinin ön koşullarının sağlanmasının ardından yapılan tek yönlü Anova testinde, α değerlerinin tüm etik yönelimlerde 0,05'ten büyük olduğu görülmüş olup; bu nedenle işletmedeki pozisyon bakımından farklılık gösteren birim yöneticisi ve insan kaynakları birimi çalışanları arasında değerler etiği eğilimlerinin farklılaşmadığı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle insan kaynakları müdürleri, insan kaynakları uzmanları ve

birim yöneticilerinin değerler eğilimleri birbirinden farklılık göstermemektedir. Ancak ortalamalar üzerinden bakıldığında topluluk etiği değerlerinin daha çok insan kaynakları uzmanlarınca sahiplenildiği; din ve özerklik etiği değerlerinin ise birim yöneticileri tarafından diğer çalışma pozisyonlarına göre daha fazla sahiplenildiği söylenebilir.

Tablo 5: Aylık Gelir ve Değerler Etiği Anova Testi Sonuçları

		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig
Topluluk Etiği	1000- 2000 TL arası	4,5800	,35758	,06528	2,20	0,60
	2001- 3000 TL arası	4,4629	,42502	,07184		
	3001- 4000 TL arası	4,6783	,31182	,06502		
	4001- 5000 TL arası	4,7778	,23333	,07778		
	5001- 6000 TL arası	4,8500	,10000	,05000		
	6001 TL ve üzeri	4,4500	,45040	,15924		
	Toplam	4,5798	,37707	,03612		
Din Etiği	1000- 2000 TL arası	4,0667	,87329	,15944	1,59	0,17
	2001- 3000 TL arası	3,6714	1,09607	,18527		
	3001- 4000 TL arası	4,0217	,74587	,15552		
	4001- 5000 TL arası	4,5000	,66144	,22048		
	5001- 6000 TL arası	4,3125	,77392	,38696		
	6001 TL ve üzeri	4,0000	,69437	,24550		
	Toplam	3,9702	,91460	,08760		
Özerklik Etiği	1000- 2000 TL arası	4,6000	,42345	,07731	1,05	0,39
	2001- 3000 TL arası	4,6857	,43868	,07415		
	3001- 4000 TL arası	4,6739	,63261	,13191		
	4001- 5000 TL arası	4,9444	,16667	,05556		
	5001- 6000 TL arası	4,7500	,50000	,25000		
	6001 TL ve üzeri	4,8750	,23146	,08183		
	Toplam	4,6972	,46157	,04421		

Aylık gelir ile değerler etiği yönelimlerinin farklılaşma gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizde α değerinin 0,05'ten büyük olduğu görülmektedir. Buna göre alınan ücret gruplandırmaları arasında değerler

etiği yönünden bir farklılaşma bulunmamaktadır.

Tablo 6: Yaş Dağılımı ve Değerler Etiği Anova Testi Sonuçları

		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig
Topluluk Etiği	20- 29 yaş arası	4,5846	,41393	,06628	0,13	0,94
	30- 39 yaş arası	4,5902	,36318	,05672		
	40- 49 yaş arası	4,5417	,36106	,07370		
	50- 59 yaş arası	4,6400	,35777	,16000		
	Toplam	4,5798	,37707	,03612		
Din Etiği	20- 29 yaş arası	3,7949	1,05268	,16856	0,92	0,44
	30- 39 yaş arası	4,1341	,84428	,13185		
	40- 49 yaş arası	3,9792	,77641	,15848		
	50- 59 yaş arası	3,9500	,94207	,42131		
	Toplam	3,9702	,91460	,08760		
Özerklik Etiği	20- 29 yaş arası	4,6667	,36873	,05904	0,38	0,77
	30- 39 yaş arası	4,6707	,56579	,08836		
	40- 49 yaş arası	4,7708	,41649	,08501		
	50- 59 yaş arası	4,8000	,44721	,20000		
	Toplam	4,6972	,46157	,04421		

Yapılan Anova testinde yaş grupları arasında değerler etiği eğilimlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Ancak yine de topluluk etiği değerlerinin 50- 59 yaş grubunda olanlarda, din etiği eğiliminin 30- 39 yaş grubu aralığında ve özerklik etiğinin

yine 50- 59 yaş grubu arasında ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmektedir. Buna göre ilerleyen yaşlarda kişiler edindikleri deneyimlerinin sağladığı özerklik duygusu ile etik değerlendirmelerini, özerklik temelinde ve diğerleriyle işbirliği ve uyuma önem vererek yapıyor olabilirler.

Tablo 7: Etik Eğilimler Ölçeğinin Örneklemdeki Karşılığı

		Deontolojik Etik	Teleolojik Etik	Erdem Etiği
Frekans	Geçerli Veri	109	109	109
	Kayıp Veri	0	0	0
Ortalama		3,2422	2,9690	3,1330
Medyan		3,2000	3,0000	3,1250
Standart Sapma		,42910	,49889	,42806

Araştırmaya katılan örneklem grubundan toplanan veriler İK birim yöneticileri, uzmanları ve birim yöneticilerinin etik eğilimler ölçeği kapsamında daha yoğun olarak deontolojik etik yaklaşımını benimsedikleri, erdem etiği yaklaşımının ikinci yoğunluklu eğilim olduğu ve teleolojik etiğin ise son sırada kabul edilen etik yaklaşım olduğu görülmüştür.

Bu çerçevede deontolojik etiğin temelinde olan ilkeli davranış olgusu, bir eylemin sonucundan ziyade niyetinin önemli olması, bireylerin istek ve beklentilerinin evrensel etik ilkelere dayalı olması ve sonuç

itibariyle doğru olan eylemin ya da etik değerlerin insana yakışan davranışlar olduğu ve bu etik yaklaşımın örneklem grubunda diğer yaklaşımlara nazaran daha yüksek düzeyde kabul gördüğü söylenebilir. Ayrıca bireylerin ahlâklı ve güzel karakter sahibi olması, aldığı kararlarda sağduyulu ve aklıselim davranması iç ahlâkının da bir yansıması olacaktır; bunun bir sonucu olarak erdemli davranışın gerçekleşmesi için dışsal değil içsel bir tutarlılık ve ilkeli bir davranışla sergilenebileceği görüşünü savunan etik yaklaşımı olan erdem etiği yaklaşımı örneklem grubunda ikinci sırada yoğunlaşan bir eğilim olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Kişinin bireysel haz ve mutluluğunun artmasının önem kazandığı, endişeler yerine anın keyiflerinin çıkarılması gerektiği düşüncesine dayanan ve eylemin değerini eylemin sonucundaki fayda ile açıklayan teleolojik etik anlayışı ise örneklemede son sırada yoğunlaşan etik

eğilim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anaakım İK uygulamalarının faydacı ve sonuç odaklı içeriğine rağmen uygulamacıların bununla uyumlu bir ahlâki eğilim göstermiyor oluşu araştırmamızın önemli bulgularından biridir.

Tablo 8: Cinsiyet Farklılaşması ve Etik Eğilimler Ölçeği T Testi

Görüşmecinin Cinsiyeti		Frekans	Ortalama	Standart Sapma	Standart Sapma Hatası	t	p
Deontolojik Etik	Kadın	55	3,1727	,38222	,05154	-1,721	,088
	Erkek	54	3,3130	,46502	,06328	-1,718	,089
Teleolojik Etik	Kadın	55	2,9636	,49223	,06637	-,114	,910
	Erkek	54	2,9745	,51014	,06942	-,113	,910
Erdem Etiği	Kadın	55	3,0932	,36421	,04911	-,981	,329
	Erkek	54	3,1736	,48468	,06596	-,978	,330

Etik algıların cinsiyete göre bir farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında, cinsiyet dağılımları arasında etik algıların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Ancak Tablo

3'te verilen değerler etiği yaklaşımından farklı olarak, tüm etik eğilim alanlarında kadınların erkeklere oranla daha yoğun bir yaklaşım benimsedikleri görülebilir.

Tablo 9 : Gelir Gruplarına Göre Etik Değerler Ölçeği Anova Testi

		Kareler Toplamı	df	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Deontolojik Etik	Grup İçi	1,579	5	,316	1,777	,124
	Gruplar Arası	18,307	103	,178		
	Toplam	19,886	108			
Teleolojik Etik	Grup İçi	1,429	5	,286	1,157	,336
	Gruplar Arası	25,451	103	,247		
	Toplam	26,880	108			
Erdem Etiği	Grup İçi	2,474	5	,495	2,944	,016
	Gruplar Arası	17,316	103	,168		
	Toplam	19,790	108			

Anova testinin ön koşullarının yerine getirildiği test edildikten sonra yapılan değerlendirmede, grup içinde erdem etiği testinin α değerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmüştür. Buna göre farklı gelir

gruplarının erdem etiği eğilimlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık içinde olduğu söylenebilir.

Tablo 10: İş Yerindeki Pozisyon ve Etik Eğilimler Ölçeği Anova Testi

		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig
Deontolojik Etik	İK Müdürü	3,2441	,51885	,08898	,402	,670
	İK Uzmanı	3,1867	,37392	,06827		
	İK dışı birim yönet./ soruml.	3,2778	,39306	,05859		
	Toplam	3,2422	,42910	,04110		
Teleolojik Etik	İK Müdürü	3,0588	,51423	,08819	1,135	,325
	İK Uzmanı	2,8708	,50052	,09138		
	İK dışı birim yönet./ sorum.	2,9667	,48442	,07221		
	Toplam	2,9690	,49889	,04778		
Erdem Etiği	İK Müdürü	3,1360	,47908	,08216	,207	,813
	İK Uzmanı	3,1708	,37498	,06846		
	İK dışı birim yönet./ sorum.	3,1056	,42803	,06381		
	Toplam	3,1330	,42806	,04100		

Yapılan Anova testinde insan kaynakları müdürleri, uzmanları ve birim yöneticileri arasında çalıştıkları pozisyon bakımından sahip oldukları etik yaklaşımlar değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Öte yandan deontolojik etik yaklaşımının birim

yöneticilerince, teleolojik etik yaklaşımın insan kaynakları birimi müdürlerinde, erdem etiğinin ise insan kaynakları uzmanlarınca daha çok kabul edildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 11: Yaş ve Etik Eğilimler Ölçeği Anova Testi

		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	F	Sig
Deontolojik Etik	20- 29 yaş arası	3,2205	,33260	,05326	,211	,889
	30- 39 yaş arası	3,2366	,40667	,06351		
	40- 49 yaş arası	3,3000	,61006	,12453		
	50- 59 yaş arası	3,1800	,31145	,13928		
	Toplam	3,2422	,42910	,04110		
Teleolojik Etik	20- 29 yaş arası	3,0641	,46140	,07388	2,214	0,91
	30- 39 yaş arası	2,9451	,49847	,07785		
	40- 49 yaş arası	2,7917	,52862	,10790		
	50- 59 yaş arası	3,2750	,45415	,20310		
	Toplam	2,9690	,49889	,04778		
Erdem Etiği	20- 29 yaş arası	3,1378	,35331	,05658	,413	,744
	30- 39 yaş arası	3,0915	,47023	,07344		
	40- 49 yaş arası	3,1615	,47845	,09766		
	50- 59 yaş arası	3,3000	,42019	,18792		
	Toplam	3,1330	,42806	,04100		

Öncülleri sağlanan ve yaş gruplarına göre etik eğilimlerin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin

ölçüldüğü Anova analizinin sonucunda α değerlerinin anlamlı farklılık düzeyinin üzerinde bulunması nedeniyle, yaş

gruplarının etik eğilimleri açısından bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Deontolojik etik yaklaşımının 40- 49 yaş arasındaki katılımcılar, teleolojik etiğin 50-59 yaş arasındaki katılımcılar, erdem etiğinin ise yine 50- 59 yaş arasındaki katılımcılar tarafından daha çok tercih edildiği de bulgulara bakılarak söylenebilir.

6. SONUÇ

Yalnızca verimlilik ve kârlılık amacını merkeze alan bir yönetim anlayışı benimsendiğinde istihdam ilişkilerinde ahlâki sorunların yaşanması kaçınılmazdır. Bu nedenle çalışma ilişkilerinin örgütlenmesine evrensel etik ilkelerin kabul edilerek başlanması gerekmektedir. Çalışanlarla ilişkili görev ve sorumluluklarla tanımlanan bir işletmecilik fonksiyonu olarak İKY'yi çalışma ilişkilerindeki paydaşların karşılıklı çıkarlarının korunduğu bir anlayışla sürdürmenin örgüte sağlayacağı potansiyel faydalar söz konusudur. Bu durumda istihdam ilişkilerinde ahlâki bir çerçevenin inşa edilmesi için İKY'ye önemli görevler düşmektedir. Ancak İKY'nin mevcut konumu, bu görevi yerine getirme potansiyeli bakımından sorunsuz değildir.

Jack vd. (2012) göre İKY'nin içinde bulunduğu krizi ortaya çıkaran koşullardan ilki, İK uygulayıcılarının yetkinliğine ve deneyimine duyulan güven ile ilişkili iken, bir diğeri İKY'nin yüksek performansla pozitif bir ilişki göstermemesinden kaynaklanan meşruiyet sorunudur. İKY'nin örgüt içindeki konumu sadece prosedürleri yerine getiren düşük statüye sahip bir pozisyondan başlayıp, firmanın kurumsal seçkinlerinin yardımcısı pozisyonuna kadar uzanan bir yelpazede seyretmektedir ve bu da bir diğer sorundur. Son olarak İKY'nin akademik çevrede istihdam ilişkisini depolitize eden yönetimi varsayımları benimsemesi sorunu bulunmaktadır.

Günümüzde, hem iş dünyasında hem de akademik anlamda iş ahlâkına artan ilgiye rağmen çalışma yaşamında ahlâki sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Bu nedenle,

etiği teşvik etme çabaları temel olarak açık, yazılı resmi mekanizmaları kullanmaya ve geliştirmeye yönelik olmakla birlikte, literatür, diğer araçların da bunu başarmak için yararlı ve gerekli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle İKY'nin etiği teşvik etmedeki rolünü incelemek, İKY uygulamalarının çalışanlar üzerinde olduğu düşünülen ağır etkisinden dolayı önemlidir (Palamino ve Martinez, 2011).

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük kısmında özerklik etiği, ardından da topluluk etiği değerleri, en yoğun görülen değerler olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda kendi eylemlerinin sorumluluğunu alma, fiziksel ve psikolojik anlamda iyi olma, kendi hedeflerinin peşinden gitme, adil olma, karşılıklılık, bireylerin haklarına saygı duyma gibi değerlerin İK yönetimi ve çalışanlarının ahlâki değerlendirmelerinde daha önemli olduğu görülmüştür. Uyumlu ve işbirliği içindeki bir toplumun üyesi olma anlamındaki topluluk etiği değerleri de ikinci sırada en yoğun gözlenen etik değerlerdir. Bu noktada İKY'nin örgütsel amaçları gerçekleştirmek üzere uyum ve ahengi sağlama işlevinin farklı yolları olabileceğine dikkat çekmek gerekmektedir. Bunlardan birincisi, anaakım İKY'nin özünde yer aldığı söylenen ve amaç teklifi vurgulayan yoldur. Böyle bir yol seçildiğinde uyumu sağlamak üzere verimlilik ve etkinlik temelli bu tek amaçla örtüşen, yalnızca performans ve çıktıya odaklanan uygulamalar artacaktır. Bu da çalışmamızda tartıştığımız ahlâki çerçeveden uzaklaştıran bir sonuç yaratacaktır. İkinci yol ise uyumun tüm paydaşların beklentilerini karşılamaya odaklanan bir şekilde sürdürülmesidir. Bu da etik bir İKY için daha uygun bir yol olarak görülebilir.

Araştırmamızda, örneklem grubunun daha yoğun olarak deontolojik etik yaklaşımını benimsedikleri, erdem etiği yaklaşımının ise ikinci yoğunluklu eğilim olduğu, teleolojik etiğin ise son sırada kabul edilen etik yaklaşım olduğu görülmüştür. Bu anlamda sonuçtan ziyade niyetin önemli olduğu, istek ve beklentilerin evrensel etik ilkelere dayanması gereğini savunan bir yaklaşımın daha fazla benimsendiği

gözlemlenmiştir. Anaakım İK uygulamalarının faydacı içeriğine rağmen uygulamacıların deontolojik bir çerçeveyi daha fazla benimsiyor olmaları, beraberinde yeni bazı olasılıkları ve soruları gündeme getirmektedir.

Birinci muhtemel sebep Amerikan kökenli İKY uygulamalarına dair yönetim bilgisi, küresel düzeyde yayılırken yeni kültürel bağlama uygun hale getirilmekte ve tam olarak aslına temsil etmeyen melez bir uygulamalar bütünü ortaya çıkmaktadır. Bir diğer olası sebep ise İKY birimlerinin örgütteki pozisyonu ve İK uygulamacılarının sahip oldukları otorite açısından köken ülkedekilerden farklılaşmasıdır. İKY örneklem grubumuz açısından, üst yönetime yakın, işletme stratejisini gerçekleştirmedeki rolü bakımından daha önemli, bu yüzden de performans ve verimlilik baskısını daha fazla yaşayan bir konumdan ziyade daha düşük bir konumda bulunuyor olabilir. Bu iki olasılık da elette uygulamaların temel mantığı ile uygulayıcıların temel değerleri arasında uyumluluk olması varsayımına dayanmaktadır. Bununla birlikte uygulamaların temel mantığı ile uygulayıcıların etik değer ve eğilimlerinin uyuşmaması da üçüncü bir olasılıktır. Bu olasılık bahsedilen uyuşmazlıklarla uygulamacıların nasıl başa çıktıkları sorusunu gündeme getirmektedir. Dolayısıyla araştırmamız bu üç olasılıkla ilişkili yeni araştırma sorularını gündeme getirmiştir. Bu soruların yanıtlanması amacıyla yapılacak araştırmalarda ahlâkın doğasını inceleme açısından daha ayrıntılı

ve derinlemesine bilgi üretebilecek nitel yöntemlerin kullanılması önerilmektedir.

Araştırmamızın Antalya ilinde ve bu sebeple, çoğunlukla turizm otelcilik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde yapılmış olması en önemli sınırlılıklardan biridir. Örneklemin hizmet sektörü içerisinden yoğun olarak çekilmesi, mevsimlik işgücü başta olmak üzere atipik istihdam uygulamalarının yaygın olarak gözlemlenmesi gibi durumların etkisinin değerlendirme yapılırken göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Farklı sektörlerin dengeli bir şekilde yer aldığı bir örneklem farklı sonuçlar ortaya koyabilir.

Etik kodlar hazırlamak ve bunları paydaşların bilgisine sunmak örgütlerde etik bir kültür oluşturmak için gerekli ama yeterli bir şart değildir. Bu tür girişimler, ilgili kesimlerin etik ikilemlerde kaldığı durumlarda kişilere yol gösterebilir ya da bu kurallara uyulmaması durumunda kişilere sonuçlarının ne olacağı konusunda davranışları düzenleyici bir çerçeve sunabilir. Ancak yönetim uygulamalarında, görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi sürecinde, iyiyi ve doğruyu arayan, adalet, eşitlik, dürüstlük, zarar vermeme gibi temel ahlâki değerlerin yerleşmesi etik kodlardan daha fazlasını gerektirmektedir. Bu anlamda örgüt içinde başta daha fazla güç ve otoriteye sahip olan yönetici kesimlerin sahip oldukları değerler ile ahlâki davranış eğilimleri kurallardan daha fazla önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

1. ARSLAN, M. (2012). İş ve Meslek Ahlâki. Siyasal Kitabevi, Ankara.
2. AYDIN, İ. (2016). Yönetimsel, Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem Akademi, Ankara.
3. BEKTAŞ, Ç. (2016). İş Ahlâki ve Sosyal Sorumluluk, Beta, İstanbul.
4. BENNINGTON, L. (2007). "HR Managers as Ethics Agents of the State", Human Resource Management: Ethics and Employment: 137.
5. BOWIE, N. E. (1998). "A Kantian Theory of Meaningful Work", Journal of Business Ethics, 17(9): 1083-1092.
6. CALDWELL, C. ve ANDERSON, V. A. (2018). "Transformative Ethics and Human Resource Management", (Ed.) Caldwell, C., ve Anderson, V. A

- Human Resource Management: A Transformative Approach. Nova Science Publishers, NewYork.
7. CALDWELL, C., OKPALA, C.O. (2018). "Human Resource Management and Transformative Ethics", *Open Journal of Human Resource Management*, 1(1):16-21.
 8. DEMİR, R., ACAR, A. C. (2014)." İş Ahlakı Açısından Ücret Yönetimi Sistemi", *İş Ahlakı Dergisi*, 7(1): 95-148.
 9. ERDEMİR, E. (2012). Etik ve Ahlak Arasında İnsan Kaynakları Yönetimi. *Turkish Journal of Business Ethics*, 5(10): 5-1.
 10. FISHER, C., SCHOENFELDT, L. F., and SHAW, J. B. (1999). *Human Resource Management*, 4th ed. Boston, MA: Houghton Mifflin Company.
 11. FREEMAN, R. E. (2010). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Cambridge University Press.
 12. GREENWOOD, M., FREEMAN, R. E. (2011). "Ethics and HRM: The Contribution of Stakeholder Theory", *Business & Professional Ethics Journal*: 269-292.
 13. GREENWOOD, M. R. (2002). "Ethics and HRM: A Review and Conceptual Analysis", *Journal of Business Ethics*, 36(3): 261-278.
 14. GREENWOOD, M. (2013). "Ethical Analyses of HRM: A Review and Research Agenda", *Journal of Business Ethics*, 114(2): 355-366.
 15. GREENWOOD, M., DE CIERI, H. (2007). "Stakeholder Theory and the Ethics of HRM", s.119-136 (ed.) Pinnington, A., Macklin, R. ve Campbell, T., *Human resource management ethics and employment*, Oxford: Oxford University Press.
 16. İLHAN, S. (2007). "Yeni kapitalizmin karanlık yüzü: İnsanlık ve ahlakilik söylemlerinin sahiciliği üzerine", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 283-306.
 17. JACK, G., GREENWOOD, M., SCHAPPER, J. (2012). "Frontiers, Intersections and Engagements of Ethics and HRM", *Journal of Business Ethics*, 111(1): 1-12.
 18. KAMOCHE, K. (1994). "A Critique and a Proposed Reformulation of Strategic Human Resource Management", *Human Resource Management*, 4(4): 29-47.
 19. KILAVUZ, Raci, (2002). " Yönetimsel Etik ve Halkın Yönetimsel Etik Oluşumuna Etkileri", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2): 255-66.
 20. KILIÇ, S. (2014). "Endüstri İlişkileri Teorisi ve İnsan Kaynakları Yönetimi", *Çalışma ve Toplum*, 42(3).
 21. KOÇYİĞİT, M., KARADAĞ, E. (2016). " Etik Teorilerine Dayalı Bir Etik Eğilimler Ölçeği Geliştirme Çalışması", *İş Ahlakı Dergisi*, 9(2): 297-307.
 22. KOÇYİĞİT, M., KARADAĞ, E. (2017). "Öğretmenlik Mesleği Etik İlkeler Envanteri'nin Geliştirilmesi", *İş Ahlakı Dergisi*, 10(2): 246-273.
 23. KUCUR, F., TAŞCI, F. (2010) "Sonuçsalıcı" Yaklaşımın Ürünü Olarak Yolsuzluk un Anatomisi: Hangi İş Ahlakı?", *İş Ahlakı Dergisi*, 3(6): 95-107.
 24. LEGGE, K. (1998). "Is HRM Ethical? Can HRM Be Ethical?"s. 150-172. (Ed.) Parker, M., *Ethics and Organization*: London: Sage.
 25. MASSEY, D. (2009). *Virtue Eyhics*. http://www.indianhills.edu/_myhills/courses/PHI105/documents/lu09_virtue_ethics.pdf,10.05.2019.
 26. MITCHELL, R. K., AGLE, B. R., WOOD, D. J. (1997). "Toward a Theory of Stakeholder Identification and Saliency: Defining the Principle of Who and What Really Counts", *Academy of Management Review*, 22(4): 853-886.

27. MUELLER, F., ve Carter, C. (2005). The “HRM project and Managerialism: Or Why Some Discourses Are More Equal Than Others”, *Journal of Organizational Change Management*, 18(4): 369–382.
28. NAGY, M.S. (2002). “Using A Single-Item Approach To Measure Facet Job Satisfaction”, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 75(1): 77-86.
29. NUNNALLY Jr., J. C. (1970). *Introduction to Psychological Measurement*, New York: McGraw-Hill Book Company.
30. ORHAN, M. A. (2011). “ Linking Fairness Perceptions To Turnover Intentions In Global Shared Service Centers”, *Journal of Global Strategic Management*, 5(2): 161-174.
31. PADILLA-WALKER, L. M., & JENSEN, L. A. (2016).” Validation Of The Long- And Short-Form Of The Ethical Values Assessment (EVA): A Questionnaire Measuring The Three Ethics Approach To Moral Psychology”, *International Journal of Behavioral Development*, 40(2): 181–192.
32. PALOMINO, P. R., MARTÍNEZ, R. (2011). “Human Resource Management And Ethical Behaviour. Exploring The Role Of Training in The Spanish Banking Industry”, *Ramon Llull Journal of Applied Ethics*, 2(2): 69-88.
33. PINNINGTON, A., MACLIN, R., CAMPBELL, T. (2007). “Introduction: Ethical Human Resource Management” s. 1-20, (Ed.) PINNINGTON, A., MACLIN, R. ve CAMPBELL T. , *Human Resources Management: Ethics and Employment*, NY: Oxford University Press.
34. ROSE, A. (2007). *Ethics And Human Resource Management*, Newyork: McGraw-Hill.
35. SAYLI, H., KIZILDAĞ, D. (2007). “Yönetmelik ve Yönetmelik Etiğinin Oluşmasında İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolünü Belirlemeye Yönelik Bir Analiz”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 231 – 251.
36. SCARPELLO, V., CAMPBELL, J. P. (1983). “Job Satisfaction: Are All The Parts There?”, *Personnel Psychology*, 36(3): 577-600.
37. SENCER, M. (1989). *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Basım.
38. SIMMONS, J. (2008) “Ethics And Morality In Human Resource Management”, *Social Responsibility Journal*, 4(1/2): 8-23.
39. TABACHNICK, B.G ve Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. New York: Allyn and Bacon.
40. TONUS, H. Z., & ORUÇ, İ. (2012). “İnsan Kaynakları Yönetiminde Etik Dışı Davranışlar ve Yönetimi: Bir İşletmenin Personel Yönetmeliği İçerik Analizi”, *İş Ahlâkı Dergisi*, 5(10): 149-181.
41. UZKESİCİ, N. (2003).” İşletmelerde Etik Yönetimi-İşletmelerde Etik Kalitesinin Yönetimine Geçiş”, *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 5(2).
42. WANOUS, J. P., REICHERS, A. E., and HUDY, M. J. (1997). “Overall Job Satisfaction: How Good Are Single - Item Measures?”, *Journal of Applied Psychology*, 82(2): 247–252.
43. WINSTANLEY, D., WOODALL, J., HEERY, E. (1996). “Business Ethics And Human Resource Management: Themes And Issues”, *Personnel Review*, 25(6): 5-12.
44. WOOTEN, K. C. (2001). “Ethical Dilemmas In Human Resource Management: An Application Of A Multidimensional Framework, A Unifying Taxonomy, And Applicable Codes”, *Human Resource Management Review*, 11(1-2): 159-175.

ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

A RESEARCH ON OPINIONS ABOUT LABOR MARKET OF FORMERLY CONVICTED INDIVIDUALS

Zahide GENÇTÜRK*, Adem KORKMAZ**

* Öğr. Gör. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Atabey Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, zahidegencturk@isparta.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2209-4357>

** Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ademkorkmaz@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8209-9953>

ÖZ

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan eski hükümlü bireyler konuları itibariyle etraflı, sürdürülebilir ve somut çıktılar elde edilebilecek sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duymaktadır. Ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre ağırlıklı olarak eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına girmelerini kolaylaştırmaya yönelik politikalar üzerinde durmaktadır. Çünkü söz konusu bu bireylerin işgücü piyasasında olmaları, hem kendilerine ve aile üyelerine hem de topluma çift yönlü katkı sağlamaktadır. Bu süreçte bireylerin kendilerinin sahip olduğu bir takım özellikler ile toplum ve işverenlerin ön yargıları çalışma hayatına geri dönmelerini zorlaştırmaktadır. Bu çalışma eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla Isparta ilinde ikamet eden 10 eski hükümlü birey ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilerek, cezaevi sürecinden sonra en çok zorlanılan durumlar, çalışma hayatına ilişkin yaşananlar, işveren ve toplumsal çevrenin ön yargısı, işverenin işe alma konusunda dikkat ettiği faktörler, yararlanılan kurumsal destekler, belirtilen görüşler doğrultusunda analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Hükümlü Birey, İşgücü Piyasası, İstihdam Etme Davranışı.

Jel Kodları: J21, J29.

ABSTRACT

By their positions, formerly convicted individuals involved in the disadvantaged groups, require social policy practices which can acquire a comprehensive, sustainable and concrete outcomes. Countries mainly focus on the policies towards making the formerly convicted individuals getting into labor market easier according to their level of development. Because the fact that these said individuals being in labor market provides two-sided contribution to both themselves and the family members, and society. During this period, some characteristics of individuals and the prejudices of the society and employers make it difficult for them to return to working life. This study is based on the interviews made with 10 formerly convicted individuals residing in Isparta province in order to reveal the opinions about labor market of formerly convicted individuals. The acquired data is evaluated by using the content analyzing method and the most difficult circumstances that the individuals came across after the prison, the things encountered in working life, prejudice of the employer and social environment, the factors which the employers pay attention to, benefited institutional supports are tried to be analyzed in the direction of designated opinion.

Keywords: Former Convicted Individual, Labor Market, Employment Behavior

Jel Codes: J21, J29.

¹ Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarafından Yayınlanan “Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımı Sürecinde İşgücü Piyasası Politikaları: Isparta İlindeki İşverenler ve Eski Hükümlü Bireyler Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Toplumda dezavantajlı grupta yer alan eski hükümlü bireylerin cezaevi süreçleri sosyal hayattan ve iş hayatından belirli bir süre uzak kalmalarına neden olmaktadır. Her ne kadar hukuki olarak ceza süresi tamamlanmış olsa da suç geçmişine sahip olmak bireylerin cezaevi sonrasındaki yaşam süreçlerini pek çok açıdan olumsuz etkileyebilmektedir. Söz konusu bu durum bilhassa bireylerin istihdam edilmelerini zorlaştırarak toplumsal uyumlarını olumsuz etkileyebilmekte ve aynı zamanda ülke ekonomisi için de atıl bir grubun oluşmasına yol açabilmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde ceza süresi dolup tahliye edilen eski hükümlü bireylerin yeniden çalışma hayatına girmeleri ve gelir elde edebilmeleri suç tekrarının önlenmesinde etkilidir. Çünkü birey çalışma karşılığında elde ettiği gelir ile kendisinin ve aile üyelerinin geçimini sağlayabilmekte ve toplumda kendine bir konum oluşturabilmektedir.

Bu çalışmada eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına geri dönmeleri sürecinde yaşadıkları zorlukları kendi pencerelerinden değerlendirmeleri ile çalışma yaşamında var olabilme durumları saptanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu bireylerin görüşlerinin belirlenmesi yaşadıkları durumun daha net ortaya konulması bakımından önem arz etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kanunlarla belirlenen ve suç sayılan fiilleri, davranışları yaparak kanuna aykırı davranan bireylere uygulanan yaptırımlardan en önemlisi hürriyeti bağlayıcı cezalardır. İşlemiş olduğu kanuna aykırı bir suç nedeni ile hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyet bağlayıcı cezalara mahkûm bireylere “hükümlü” denilmektedir (Altan, 1980: 323). Erkul’un tanımına göre hükümlü, işlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyeti belli bir süre bağlanan cezası infaz

edilerek “hükümlü” sıfatı almış kişidir (Erkul, 1976: 287).

Suçu dolayısı ile verilen cezayı tamamlayarak cezaevinden tahliye edilen hükümlülük durumu ortan kalkan kişilere ise eski hükümlü denilmektedir. Başka bir ifade ile hükümlü niteliği işlenen suçta verilen cezasının bitmesiyle tüm hukuki öğeleri ile birlikte ortadan kalkmış ve hukuken suçtan arınmış kişilerdir (Altan, 1980: 324).

Verilen hüküm gereği yargı kararı kesinleşen hürriyet bağlayıcı cezasını doldurarak cezaevinden tahliye edilen kişi “eski hükümlü” olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçten sonra hükümlülük niteliği cezanın sona ermesiyle ortadan kalkmıştır. Fakat işlenen suç ve yeniden suç işleme eğilimi düşüncesi toplumda bu kişilere yönelik tedirginliği devam ettirebilmektedir (Aytaç, 2011:250).

Bununla birlikte, eski hükümlü tanımı “Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” 3. maddesinde, “*Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri*” şeklinde yer almaktadır.

Eski hükümlü ile ilgili bir diğer yönetmelik olan, “Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği’nde” 4.madde resmi gazetede (Değişik:RG-31/3/2018-30377) yayımlanan değişiklik ile “*Eski hükümlü: Affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, cinsel saldırı veya çocuğun cinsel istismarı*

suçlarından mahkûm olmamak şartıyla; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri,” şeklinde değiştirilerek daha kapsamlı tanımlanmıştır.

3. İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Her yıl birçok kişi cezaevlerinden tahliye edilmektedir. Birçoğu, topluma yeniden girmeye çalışırken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Karşılaştıkları en zorlu durumlar arasında, işgücü piyasasına yeniden girememeye, bir başka deyişle çalışma hayatına kaldığı yerden devam edememe durumu yer almaktadır (Holzer vd., 2003: 2). Eski hükümlü bireylerin suç geçmişleri ve belli bir süreyi cezaevinde geçirmiş olmaları sosyal ve hukuki nitelikte engeller oluşturmakla birlikte aynı zamanda onların çalışma hayatı içinde yer alıp, uyum sağlamalarını da zorlaştırmaktadır (Aytaç, 2011: 252). Cezaevinden çıkan söz konusu eski hükümlü bireylerin önündeki engellerden bazıları, dışarı çıkar çıkmaz gerekli olan konut, gıda, giysi ve ulaşım dâhil olmak üzere acil sayılabilecek ihtiyaçlardan oluşmaktadır. Birçoğu ise bu ihtiyaçları yerine getirebilmek için başkalarına bağımlı olabilmektedir. Meşru bir işte çalışmak, kendi kendine yeterli olmanın anahtarı olsa da, eski hükümlü olarak işe alınmak oldukça zorlaşabilmektedir (Schulte ve Cochling, 2013: 6). Eski hükümlü bireyler istihdam alanında diğer dezavantajlı gruplara nazaran daha çok sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kaldığı aşikardır. İşverenlerin suç türlerine ilişkin çeşitli ön yargıları iş

başvuruları arasında hükümlü olmayan kişileri seçme eğilimi yaratabilmektedir (Kavi ve Altun, 2010: 453). İŞKUR'un 2017 yıllık tabloları verilerine göre 2009-2017 yılları arası 42.802 eski hükümlü birey iş başvurusu yapmış olup, 2.376 kişi kamuda işe yerleştirilmiş fakat 2008'de özel sektörde eski hükümlü istihdam etme zorunluluğu kaldırıldığı için bu yıllar arasında özel sektörde işe yerleştirme gerçekleşmemiştir (media.iskur.gov.tr, 15.04.2019).

Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasında yer alabilmeleri birçok açıdan oldukça önemlidir. Söz konusu bu bireylerin çalışması kendilerine öz güvenlerinin artmasında ve meşru bir amaç oluşturmalarında etkisi büyüktür. İş bulup çalışmak için gelir elde etmek aynı zamanda statü unsuru ve psikolojik doyum kaynağı oluşturmaktadır (Aytaç, 2011: 252). Eski hükümlü bireylerin işgücüne geri dönüşüyle birlikte ekonomik olarak birçok fayda sağlanmaktadır. Bu bireyler sadece çalışan olarak değil, aynı zamanda gelirlerinin bir kısmını harcayarak toplumda mal ve hizmet talebini artırabilecek vergi mükellefleridir (Solomon vd., 2004: 4). Eski hükümlü bireyleri toplumdan uzaklaştırmak onları tekrar suç işlemeye yönlendirebildiği gerçeği doğrultusunda toplumdaki herkesin ve onlara iş imkanı verebilecek olan işverenlerin söz konusu bu bireylere destek olması gerekmektedir (Altan, 2006: 255). Ayrıca eski hükümlü bireylerin meşru işlerde çalışması kamu güvenliği açısından oldukça önemlidir. İstihdam bu bireyleri suç davranışlarından vazgeçmeye de teşvik etmektedir (Solomon vd., 2004: 4).

Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına girmelerinin önemine inanılmakla birlikte, söz konusu bu bireylerin istihdamını zorlaştıran birçok engel bulunmaktadır. Bunları eski hükümlü bireyden kaynaklanan engeller, işverenin ön yargılı tutumları ve işin özellikleri olarak ele almak mümkündür. Eski hükümlü bireyden kaynaklanan engeller; sınırlı eğitim ve bilişsel beceriler, sınırlı iş tecrübesi, madde bağımlılığı ve diğer fiziksel/zihinsel sağlık

sorunları olarak sayılabilir (Holzer vd., 2003: 4-5). Araştırmalarda bu bireylerin birçok konuda olumsuzluk yaşadığı belirtilerek ağırlıkla; madde bağımlılığı, zihinsel ve genel sağlık sorunları, hapis sürecinde ‘toplum-aile-istihdam’ ağlarından koparak sosyal ve iletişim becerilerinin azalması, düşük benlik saygısı, barınma sorunları, eğitim düzeylerinin düşük olması, mesleki bilgi, becerilerinin azaldığına işaret edilmektedir (Travis, vd., 2001: 12; Dawe, 2007: 11; Graffam ve Shinkfield, 2012: 3; Griffiths vd., 2007: 4; Cnaan, vd., 2008: 193; Vacca, 2004: 301). Tüm bu olumsuzluklar bir taraftan eski hükümlü bireylerin istihdam edilmelerini zorlaştırırken diğer taraftan da cezaevi sürecinden başlayıp sonrasında da devam etmesi gereken rehabilitasyon yetersizliğine bağlı olarak toplumsal ve çalışma hayatına uyum sürecini yavaşlatmaktadır. Eski hükümlü bireylerin söz konusu bu dezavantajları, işverenlerin bazen ön yargılı davranmalarına bazen de bu bireyleri işe almamalarına sebebiyet vermektedir.

İşgücü piyasasında yer alan işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışlarında kişisel tutumları ve inançları etkilidir (Fletcher vd., 2001: 23). Suç türü işe alım konusunda oldukça önemlidir. Holzer ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada işverenlerin, suç geçmişinde şiddet içeren suçları olan bireyleri, işe almak istemedikleri belirtilmiştir (Holzer vd., 2004: 41). Ayrıca işverenler en çok cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan endişe duymakta olup, bu suç türünü daha çok önemsemektedir (Lockhart vd., 2008: 2). Ceza ve Tevkif Evleri 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu’nda suç türleri istatistiklerine göre 28.920 kişi uyuşturucu, 28.654 kişi hırsızlık, 25.711 kişi adam öldürme, 13.791 kişi cinsel suçlardan hükümlü bulunmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 15.04.2019). Bu suç türleri işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etmelerinde ön yargılı davranmalarına sebebiyet vermektedir.

İşverenlerin eski hükümlü bireylerin istihdam edilmelerine ilişkin çeşitli

endişeleri, önyargıları ve inançları mevcuttur. Bu bireylerin bir suç geçmişlerinin olması onlara karşı bir kuşku ve güvensizlik duyulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla işverenler bu bireylere iş vermekte isteksiz davranabilmektedir (Altan, 1980: 324). İşverenler genellikle eski hükümlü olmayan bireyleri eski hükümlü bireylere tercih edebilmektedir. İşverenlerin söz konusu bu bireylerin iş faaliyetleri sırasında etraflarındaki kişilere zarar vermeleri ve müşterilerin yahut diğer işçilerin kendilerine dava açma ihtimallerine yönelik sahip oldukları kaygı düzeyi eski hükümlü bireylerin istihdamı önünde bir engel teşkil etmektedir (Freeman, 2003: 10). Holzer ve arkadaşlarının (2002) yaptığı bir araştırmada, işverenlerin genel olarak eski hükümlü bireyleri işe almaktan kaçındığı ve dezavantajlı gruplar arasında en fazla işe almak istemedikleri bireylerin eski hükümlü bireyler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Holzer vd., 2002: 10). Yapılan bir başka çalışma, eski hükümlü bireylerin, ücretli işlerin güvenceye alınmasında sayısız bireysel, yasal ve iş piyasası engeliyle karşı karşıya olduğunu, mesleki becerilerin ve işe girebilmenin, topluma geri dönüşün başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli faktörlerin başında geldiği belirtilmiştir (Brown, 2011: 340). Karakartal’ın (2018) yaptığı araştırmada işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etmek istemedikleri ve önyargı yaşadıkları ifade edilmiştir (Karakartal, 2018: 80).

4. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Fenomenoloji, insanların fenomenleri nasıl tecrübe ettiklerini özenli ve derinlemesine betimlemelerini içermektedir. Yani insanların yaşamları içinde edindikleri deneyimleri derinlemesine mülakat yapılarak aktarmasına dayanmaktadır (Patton, 2018: 104). Fenomonoloji, araştırmalarda yaşantıları ve anlamaları ortaya çıkarmayı

amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 75).

4.1. Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem evren içerisinde yer alan birimler tam olarak belirlenemediği ve evreni temsil edecek örneklemin belirlenmesinin zorlaştığı durumlarda kullanılır. Böyle durumda araştırmacı öncelikle araştırma evreni içerisinde yer alan ve araştırmacının ulaşabileceği ilk

birim, kişi belirlenir, bu birim üzerinden sonraki birime ve daha sonra bunu takip eden diğer birimlere ulaşılarak örneklem oluşturulur (Ural ve Kılıç, 2006: 46). Araştırmanın katılımcıları 2018 yılı Eylül-Kasım ayları arasında Isparta ilinde ikamet eden 10 eski hükümlü birey ile gönüllülük esasına göre yarı yapılandırılmış sorular ile yüz yüze görüşmeler yapılarak nitel veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılan eski hükümlü bireylerin demografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Hüküm Sebebi	Tahliye Sonrası Çalışma Durumu	Cezaevine Girme Sayısı	Cezaevinde Geçen Süre
Katılımcı 1	36	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Çalışmıyor	7	4 Yıl
Katılımcı 2	31	Uyuşturucu Kullanma Satma / Oto Hırsızlığı	Çalışıyor	4	3 Yıl
Katılımcı 3	50	Yaralama	Çalışıyor	5	10 Yıl
Katılımcı 4	46	Yaralama/Hakaret	Çalışıyor	4	1 Yıl
Katılımcı 5	41	Yaralama/Hakaret	Çalışıyor	7	4 Yıl
Katılımcı 6	50	Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma/Yaralama	Çalışıyor	6	3 Yıl
Katılımcı 7	52	Kasten Öldürme	Çalışıyor	1	11 Yıl
Katılımcı 8	42	Uyuşturucu Kullanma Satma	Çalışıyor	1	2 Yıl
Katılımcı 9	56	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Emekli	3	1 Yıl
Katılımcı 10	45	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Çalışıyor	1	8 ay

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere çalışma grubunda yer alan eski hükümlü bireylerin yaşları 36-56 arasında değişmektedir. Katılımcıların 2’si mal varlığına karşı suçlardan, 3’ü yaralama, 1’i kasten adam öldürme, 2’si uyuşturucu kullanma satma, 3’ü mal varlığına karşı suçlardan hüküm giymiştir. Cezaevinden tahliye olduktan sonra 8’i çalışmakta, 1’i çalışmamakta, 1’i ise emeklidir. Katılımcıların cezaevine girme sayıları 1 ve 7 kere arasında yer almaktadır. Cezaevinde geçen süre ise 1 ve 11 yıl arasında değişmektedir.

4.2. Veri toplama araçları

Araştırmada nitel veri toplama aracı olarak eski hükümlü bireylere yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasına göre yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan 6 adet

yarı yapılandırılmış görüşme soruları aşağıdaki şekildedir:

1. Cezaevinden çıktıktan sonra en çok zorlandığınız durumlar nelerdir?
2. Çalışma durumunuzla ilgili bilgi verebilir misiniz?
3. Eski hükümlülerin istihdam edilmesinde size karşı çevrenin bir önyargısı var mı?
4. İşverenlerin eski hükümlüleri istihdam etmesinde hangi faktörler belirleyicidir?
5. İstihdam konusunda kurumsal destek konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Sizce eski hükümlünün istihdamını kolaylaştıran faktörler nelerdir?

İlk olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler için araştırmacı tarafından bir görüşme formu hazırlanmış ve görüşmeler esnasında bu formdaki düzen izlenmiştir. Daha sonra görüşmelerden elde edilen tüm veriler, katılımcıların izni ile bilgisayar ortamında

yazılı metne dönüştürülmek üzere ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

4.3. Verilerin analizi

Araştırmada nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizi seçilmiştir. İçerik analizinde, birbirine benzeyen kavram ve temalar çerçevesinde verileri düzenlemek ve yorumlamak yani başka bir ifade ile birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya toplanarak, düzenlenerek yorumlamak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227; Altunışık vd., 2010: 258). Nitel araştırma verileri içerik analizi yoluyla dört basamakta analiz edilmektedir; (a) Verilerin kodlanması, (b) Temaların bulunması, (c) Verilerin kodların ve temaların düzenlenmesi, (d) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 228). Daha sonra temalaştırılan veriler düzenlenmiş ve araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Bulgular bölümünde oluşturulan kod ve temalara ilişkin eski hükümlü bireylerin ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

4.4. Araştırma Bulguları

Eski hükümlü bireyler ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilere ait bulgular çalışmanın bu bölümünde verilmektedir.

4.4.1. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesi

Cezaevi süreci ve tahliye edildikten sonra yaşanacakların zorluğu, hayatın cezaevi öncesi ve sonrası şeklinde ifade edilmesi elbette bireylerin tüm yaşamını etkilemektedir. Buradan yola çıkarak katılımcılara ilk önce cezaevinden çıktıktan sonra topluma geri dönünce zorlandıkları durumlar sorularak açıklamaları istenmiştir. Açıklamalar ekseninde 3 üst tema oluşmuştur. Bunlar; “ekonomik sorunlar açısından”, “farklı suç türlerini öğrenme açısından”, “toplumsal hayata uyum açısından”, ele alınarak aşağıda yer verilmiştir.

4.4.1.1. Ekonomik Sorunlar Açısından

Katılımcılar tarafından cezaevi sonrası dışarıdaki hayata dönüldüğünde tekrar işlere düzene girene kadar ki sürede ekonomik olarak yaşanan zorluklar belirtilmiştir. Katılımcıları tarafından işleri yoluna koyana kadar, için psikoloji düzeline kadar ve bir iş bulup çalışana kadar ekonomik zorluk yaşandığı ifade edilmiştir. İlgili katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Dışarı çıkınca bir şekilde hayata katılıyoruz. En çok ekonomik olarak sorun oluyor. Bu durumu düzeltene kadar belli bir süre geçiyor.” (Katılımcı 4)

“Çıkınca belli bir süre iş bulunmuyor kendini toplaman gerekiyor. O arada ekonomik anlamada sıkıntı olabiliyor tekrar düzen tutana kadar, psikolojik olarak dışarıya alışmak biraz sorun oluyor.” (Katılımcı 5)

“Belli bir süre ekonomik olarak zorluk yaşıyor. Birileri aracı olup iş bulana kadar devam ediyor.” (Katılımcı 2)

4.4.1.2. Farklı Suç Türlerini Öğrenme Açısından

Cezaevi sürecinin ıslah amacıyla oluşunu herkes bilememektedir. Ancak bazı durumlarda bu süre ıslah amacından çıkıp farklı suçların öğrenildiğini, farklı arkadaşların edinildiğini ve çıkınca da bu ilişkileri sürdürüldüğü durumlar yaşanabilmektedir. Aşağıda bu durumu ifade eden katılımcı görüşleri yer almaktadır.

“Önce kendi işim vardı cezaevine girince kapattım. Ceza evine ıslah amaçlı giriliyor ama orda farklı arkadaş gurupları ediniliyor her girişte daha farklı arkadaşlardan farklı suç türleri öğreniliyor. Suç ortamına orda alışılıyor.” (Katılımcı 1)

“Cezaevi de farklı arkadaşlar edinilebiliyor. Suç guruplarına dahil olmak gibi, mesela cezaevindeki arkadaşlara takılsam ya meyhaneye takılırım yada kumarhaneye oradan kendini çekmezsen suç dünyasına takılırsın tabi 10-15 yıl yatanlarda daha çok görülüyor.” (Katılımcı 8)

4.4.1.3. Toplumsal Hayata Uyum Açısından

Toplumsal hayata uyum konusunda yaşananlar iki şekilde ifade edilmiştir. Birinci olarak “toplumsal dışlanmaya maruz kalma” ikincisi ise “kişinin toplumdan uzak durma isteğidir”. Bu doğrultuda 2 alt tema oluşmuştur. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ Toplumsal Dışlanmaya Maruz Kalma

Toplumsal hayata geri dönen eski hükümlülerin toplum tarafından nasıl karşılandığını, dışlanmaya maruz kalınıp kalınmadığını katılımcılar yaşadıkları durumlar itibari ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından dışlanma suç türü ile ilişkilendirilmiş, adi suçları işleyenlerin dışlanıp, yüz kızartıcı olmayan suçları işleyenlerin ise dışlanmayacağı belirtilerek, bu konun birde kişinin karakterine bağlı olduğu söylenmiştir;

“Toplumsal dışlanma oldu tabi zamanla azalıyor dışlanma normale dönüyor, şimdi bir sıkıntı yaşamıyorum bu konuda.” (Katılımcı 3)

“Toplumsal dışlanma şöyle oluyor cezaevine girmiş adi bir suç işlemiş gözüyle bakılıyor yani hırsız tecavüz gibi kötü suçtan yatmışsın gibi bakılıyor, belki kader mahkûmusun ama insanlar öle bakmıyor. Demiyorlar ki adam düşmüş elinden tutalım yardım edelim.” (Katılımcı 1)

➤ Kişinin Toplumdan Uzak Durma İsteği

Topluma uyumda kişisel anlamda yaşadıklarını içeren görüşlerinde bazı katılımcılar tarafından topluma uyumda sıkıntı yaşandığı belli bir süre yalnız kalmak istendiği, insanların içine çok girmek istenmediği ifade edilirken, sıkıntı yaşanmadığını belirten katılımcılarda olmuştur. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Bunun yanında tabii ki toplumsal hayata uyum sağlamak zor oluyor devamlı yalnız kalmak istiyorsunuz o şekilde yaşıyor. Cezaevinden sonra insan yalnızlık seviyor ara ara insanların içine giriyorum.” (Katılımcı 3)

“İnsanlar ile diyalog zor oluyor psikolojik olarak kimseyle muhabbete girmek istemiyorsun 15-16 ayını alıyor alışmak daha çok yalnız kalmak geliyor insanlara güvenim kalmadı o yüzden muhatap olmakta istemiyorum.” (Katılımcı 8)

4.4.2. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Toplumsal Çevrenin Tutumunun Değerlendirilmesi

Katılımcılar yaşadıkları durum itibari ile çevrenin önyargılı davranıp davranmadığı sorularak, durumu değerlendirmeleri istenmiştir. İfade ettikleri görüşlerine göre 3 tane üst tema oluşmuştur. Bunlar; “aile, eş, dost ve akraba, arkadaş açısından”, “işveren açısından”, “çalışanlar açısından”. Temalarla ilgili katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

4.4.2.1. Aile, eş, dost, akraba ve Arkadaş açısından

Bireyin en yakını aile olarak katılımcıların çoğunlu aile desteği gördüğünü bu konuda önyargı yaşamadıklarını, bazıları evlilikleri ile ilgili sıkıntı olduğunu, bazıları ise arkadaş konusunda durumun biraz daha farklı olduğunu önyargının yaşanabildiğini belirtilmiştir. İlgili ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“Aile olarak onlar hep yanımdaydılar hep destek oldular. Ailemle ilgili sıkıntım olmadı. Ama eşimle evliliğim sürmedi. Arkadaş çevresi olarak cezaevine girdin mi kimse aramaz sormaz, zaten daha sonra farklı arkadaşlar ediniliyor.” (Katılımcı 1)

“Aile desteğim her zaman oldu. Ama arkadaş sıkıntısı oldu arkadaşlar çıkınca geri duruyor acaba paramı isteyecek bir şey mi isteyecek diye biraz geri duruyorlar.” (Katılımcı 5)

4.4.2.3. İşveren Açısından

Genel olarak işverenlerin önyargılı tutumlarının olduğu belirtilmiştir. Yaşadıkları durumlara ilişkin ifadelerinden 4 tane alt tema oluşmuştur. Bunlar; “farklı gözle bakılması”, “suç türü”, “güvenmeme/tedirgin olma”, “etraftan çekinme.” Belirtilen görüşler aşağıdadır.

➤ Farklı Gözle Bakılması

Katılımcılar bazen farklı gözle bakan işverenlerin olabileceğini, kişi kendini kanıtlarsa elinden tutacağını, bazı işverenlerin itici caydırıcı işler verebileceğini ifade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Farklı gözle bakan işverenler olabilir, alacaksa kullanmak ister bezende sıkıntılı işler olursa orda çalıştırmak ister mesela kendine koruma tutak isteyebilir. İtici caydırıcı işler verebiliyorlar.” (Katılımcı 5)

“Başta farklı gözle bakabilirler, cezaevinde yatmış derler ama işini düzgün yapacağına inanırlarsa, kendini kanıtlayabilirsen, elinden tutarlar.” (Katılımcı 6)

➤ Suç Türü

Katılımcılar tarafından suç türünün işverenin önyargılı tutumunda oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Hırsızlık, gasp gibi suçları işleyenlere işverenin olumlu bir bakışının olmayacağı ifade edilmiştir. Belirtilen görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

“Ama İşveren önyargısı vardır çünkü adamın suçu önemli buna bakılır.” (Katılımcı 4)

“İşveren önyargılıdır tabi özellikle suçuna göre, ama ben dışarıda çalışmadım iş aramadım o yüzden çok bilmiyorum. Eski işime devam ettim.” (Katılımcı 3)

➤ Güvenmeme/Tedirgin olma

Katılımcılar işverenlerin bazılarının eski hükümlü çalıştırmaktan tedirgin olabileceklerini, bazen korkabileceklerini, güven duyma konusunda çekince yaşayacaklarını belirtilen görüşleri aşağıdadır.

“İşveren cezaevinden çıkınca işe almaya çekiniyor bize zarar verir mi diye düşünüyor, tedirgin oluyor yani bir bakıma korkuyor.” (Katılımcı 1)

“İş arayan arkadaşlardan duyuyorum suçun ne kadar yattın diye soruyorlar işe alma konusunda işveren hevesli değil anca adamın olursa alırlar. Genelde güvenmezler.” (Katılımcı 3)

➤ Etraftan Çekinme

İşverenin eski hükümlüyü işe aldığı takdirde, etraftan çekindiklerini toplum tarafından olumsuz bir bakış açısıyla karşılanacakları endişesi yaşadıklarını ifade eden katılımcı görüşü aşağıda yer almaktadır.

“Kimisi de işe alırsam etraftaki insanlar tarafından farklı algılanırım diye çekinip işe almak istemiyor genel olarak önyargılı davranıyorlar.” (Katılımcı 1)

4.4.2.4. Çalışanlar Açısından

Katılımcılar tarafından işyerindeki çalışanlar ele alınarak onların çok önyargılı olmadıkları ifade edilmiştir. Genelde sıkıntı olmayacağı, karşıdaki kişilerle kurulan diyaloga göre çekincenin aradan kalkacağı belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri şöyledir;

“Çalışanlar, senin samimiyetine bağlı kişilerle diyalog kurabilirsen sıkıntı olmaz ama ne kadar başta bir çekince olur bu bakış açısı beyinde başlıyor.” (Katılımcı 1)

“Çalışanlarda ilk önce bu adam tehlikeli şöyle böyle diyebilir tabi zamanla bu bakış açısı değişebilir sen iyi olursan herkes iyi olur.” (Katılımcı 3)

4.4.3. Eski hükümlü Bireylerin Çalışma Durumunun Değerlendirilmesi

Katılımcılara cezaevine girmeden ve çıktıktan sonraki çalışma durumları, bu konuda yaşadıkları problemler ve çalışmanın sağladığı faydalar sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda dört üst tema oluşmuştur. Bunlar; “cezaevine girmeden önce çalışma durumu”, “cezaevinden çıktıktan sonra çalışma durumu”, “cezaevinden çıktıktan sonra yaşanan problemler”, “cezaevinden çıktıktan sonra çalışmanın eski hükümlü bireye sağladığı faydalar” Belirtilen temalar aşağıda yer almaktadır.

4.4.3.1. Cezaevine Girmeden Önce Çalışma Durumu

Katılımcıların hepsi tarafından cezaevine girmeden önce işlerinin olduğu çalıştıkları belirtilmiştir. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Cezaevine girmeden önce çalışıyordum tamirinde sonra sanayide çalıştım asgari ücret alıyordum.” (Katılımcı 2)

“Cezaevine girmeden öncede hayvancılıkla uğraşıyordum.” (Katılımcı 3)

“Cezaevinden önce hayvancılık yapıyordum.” (Katılımcı 4)

4.4.3.2. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışma Durumu

Katılımcılar cezaevi sonrası çalışma durumları ile ilgili genel görüşlerini ifade etmişlerdir. Genel olarak iş aramadıkları iş aramak gibi bir sorunlarının olmadığı belirtilmiştir. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Hiç iş aramadım ondan bir zorluğum olmadı kendim işverenim çünkü.” (Katılımcı 4)

“İş arama gibi bir şeyim olmadı mesleğimden dolayı....” (Katılımcı 5)

“İş bulma konusunda sıkıntı yaşamadım.” (Katılımcı 8)

“İş başvurusu çok yapmadım.” (Katılımcı 2)

Genellikle iş aramadıkları, aramakta istemedikleri görülmektedir. Bunun yerine kendi işlerini kurmayı ya da var olan mesleklerine devam etmeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Cezaevinden çıkınca bazı eski hükümlülerin çalışıp bazılarının çalışmadığı ifade edilmiştir. “cezaevinden çıkınca çalışanlar” ve “cezaevinden çıkınca çalışmayanlar” olarak iki alt tema oluşmuştur.

➤ Cezaevinden Çıkınca Çalışanlar

Genel olarak cezaevinden sonra çalışıldığı ifade edilmiştir. Çalışma hayatına tekrar katılma sürecini belirtilen görüşler doğrultusunda 3 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “kendi işini kuranlar”, “işveren yanında çalışanlar” ve “önceki işine devam edelerdir”.Aşağıda katılımcı görüşleri yer almaktadır.

➤ Kendi İşin Kuranlar

Katılımcıların bazıları tarafından cezaevinden sonra kendi işlerini kurdukları ifade edilmiştir. Katılımcıların kendi işlerini kurma süreçlerini kısaca belirttikleri görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“İçeri girmeden önce tost dükkânım vardı çıkınca da baba desteği ile kahve açtım hiç iş aramadım aile desteği olduğu için iş konusunda sıkıntı yaşamadım.” (Katılımcı 6)

“Girmedim oto kaportacıydım çıktuktan sonra 3 yıl deva etim. Dükkânı bozmamıştık daha sonra kaybolan yılları telafi edemeyince meslek değiştirdim. Lokanta açtım evimi yerimi aldım düzenimi kurdum.” (Katılımcı 7)

➤ İşveren Yanında Çalışanlar

Cezaevinden çıkınca iş arayıp, işveren yanında çalışan katılımcının belirttiği görüşü aşağıda yer almaktadır.

“İş başvurusu çok yapmadım sonra köyden tanıdıklar aracı oldu şu anki işime girdim. Şimdi sütçülük yapıyorum asgari ücretten biraz fazla alıyorum.” (Katılımcı 2)

➤ Önceki İşine Devam Edeler

Katılımcılardan bazıları tarafından cezaevine girmeden var olan işlerine tahliye sonrasında da devam ettikleri, sıkıntı yaşamadıkları vurgulanmıştır. Belirtilen görüşler şöyledir;

“Cezaevine girmeden öncede hayvancılıkla uğraşıyordum çıktuktan sonrada aynı işe devam ediyorum kazancım normal geçiniyoruz. İş arama gibi bir durumum olmadı o yüzden.” (Katılımcı 3)

“İçeri girmeden öncede apartman görevlisiydim çıkınca da aynı işe devam etim iş aramadım sorun yaşamadım. İşverenle bir sıkıntım olmadı.” (Katılımcı 8)

➤ Cezaevinden Çıkınca Çalışmayanlar

Cezaevinden çıkınca farklı sebeplerden dolayı çalışmayan katılımcılarda olmuştur. Bu sebepleri, kolay para kazanmaya alışmak, suç ortamına alışmak ve asgari

ücreti beğenmeyip çok para kazanmayı tercih edenler şeklinde ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Cezaevinden sonra hiç çalışmadım, halende çalışmıyorum. Cezaevine girince zaten eski hükümlü oluyorsun, çalışmak istemiyorsun, hazır para daha kolay geliyor. Ona buna tokat atıyorsun 500 tl alıyorsun. Cezaevinde Suç ortamına orda alışılıyor. İşe başvurduğum oldu adam bana “senin 1 günde kazandığın parayı ben 1 ayda kazanıyorum ben senin yanında işe gireyim” dedi. Geçimimi arkadaş ortamında idare ediyorum. Berduş diye tabir edilen arkadaş ortamında birbirimizi geçindiriyoruz.”(Katılımcı 1)

“Genel olarak kader mahkûmu olan iş arar çalışır. Diğerleri asgari ücrete gelmez suçla daha çok para kazanmayı tercih ederler. Ondan iş aramazlar suç çevresinde takılmaya devam ederler. Cezaevinden çıkanların çoğu işverenin yanında çalışmıyor kumarhanede ya da gazinoda güvenlik olmayı tercih ederler. Çoğunluğu iş aramaz asgari ücret yetmez”(Katılımcı 8)

4.4.3.3. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışma Hayatında Yaşanılan Problemler

Katılımcıların çalışma hayatında yaşanan problemleri belirten görüşleri doğrultusunda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “işini kaybetmek”, “iş için sermaye bulmak”, “cezaevinde geçen süre ile iş becerilerini kaybetmek” son olarak “eski hükümlü olmak” alt temaları oluşturmaktadır. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ İşi Kaybetmek

Cezaevinden çıkınca geçen süre bazı olumsuzlukları özellikle iş anlamındaki, beraberinde getirebiliyor, var olan işi kaybetmek, düzenin bozulması sıkıntı yaşatabiliyor bu durumu ifade eden katılımcı görüşü şöyledir;

“Cezaevine girmekle çıkmak arasında bazı şeyler değişebiliyor. Benim için İşimi kaybetmek en önemli zorluk buydu düzenim bozuldu, özellikle aile varsa daha zor oluyor.”(Katılımcı 6)

➤ İş İçin Sermaye Bulmak

Cezaevinden çıktıktan sonra tekrar çalışma hayatına dönmek için kendi işini kurmak isteyen bu yüzden zorluk yaşan katılımcı görüşü şöyledir;

“En çok iş kurmak için sermaye bulamadım ondan zorlandım İŞKUR’a başvurduğum bir şey çıkmadı.”(Katılımcı 2)

➤ Cezaevinde Geçen Süre İle İş Becerilerini Kaybetmek

Cezaevinde geçen sürenin insanın hem mesleki becerilerini hem de yıllar sonraki teknolojiye uyum sağlamakta zorlandığını ifade eden katılımcı şöyledir;

“Çıktığımda işyerim duruyordu dağıtmadık çıkınca da işyerimde 3 yıl devam ettim. Sonra cezaevinde kaybettiğim zamanı kapatamayacağımı düşündüm, mesleki beceriler zayıflıyor, kaportacıydım ben teknolojiyi yakalayamadım gerekli parayı kazanmakta zorlandım.”(Katılımcı 7)

➤ Eski Hükümlü Olmak

Çalışma hayatı ile ilgili bir diğer yaşanan problemin, cezaevi sürecinden sonra artık eski hükümlü olarak nitelendirilmekten kaynaklandığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Belli bir süre cezaevinde geçiyor çıkınca birçok şey değişmiş oluyor, tekrar düzen kurmak zorlaşıyor çaba gerekiyor. Birde eski hükümlü olduğunu insanlar bildiği için bazen rahatsız edebiliyorlar, yaşana problemlerden bunlardan kaynaklanıyor.”(Katılımcı 7)

“İçerde olmakla dışarıya farklı işleri yoluna koymak için zaman gerekir insanın kendini toplaması psikolojisini düzeltmesi lazım, birde insanlar eski hükümlü olduğunuzu biliyor iş için bunlar sorun olabiliyor.”5

“Eski hükümlü olmak, insanların bakış açısı zorluyor.”(Katılımcı 1)

“Cezaevine girince İnsanın düzeni bozuluyor tekrar iş kurmak zor. Baştan başlamak kolay değil. Dışarı çıktığınızda

artık eski hükümlü oluyorsunuz bir şekilde önünüze geliyor.”(Katılımcı 6)

4.4.3.4. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışmanın Eski hükümlüye Sağladığı Faydalar

Katılımcılar çalışmanın sağladığı yararları genellikle aile, suç tekrarı önlemesi, topluma uyum, kendine güven getirmesi gibi ifadelerle açıklamışlardır. Bu doğrultuda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “kendine güveninin artması”, “suç tekrarının önlemesi”, “aile kurumunun güçlenmesi”, “toplumsal uyumun sağlanmasıdır”. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ Kendine Güvenin Artması

Özellikle geçim sağlamanın, çalışmanın insanın kendine güven sağladığını, boşluk hissinden kurtardığını ayrıca diğer insanlara kendini kanıtama fırsatı verdiğini belirten katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Çalışınca geçmişi hatırlanmıyor en azından. Özgüven sağlıyor para oluyor cebinde sorumluluk almak insana özgüvende veriyor.”(Katılımcı 2)

“Çalışmak güven kazandırıyor her şeyden önce gelir sigorta var ihtiyaçlarını karşılamaya paran var güven de geliyor tabii.”(Katılımcı 3)

➤ Suç Tekrarının Önlenmesi

İnsanın işinin olmasının çalışmanın, boşluktan kurtarıp, sorumluluk almasını sağladığı böylece suç tekrarı önleyeceğini belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Düzenli bir işe kendini kanıtlamış olursa tekrar suç işlemez insanlar işle ilgili kendine güvenenin gelirse odaklanırsa suçta bulaşmaz.”(Katılımcı 1)

“Elinde işin varsa ekonomik olarak düzgünsen suç tekrarını önler boşlukta olmazsan suçta yönelmezsin.”(Katılımcı 6)

➤ Aile Kurumunun Güçlenmesi

Aile bütünlüğünün korunması, gerekli geçimin temin edilmesi, çocuklara olumlu

örnek olabilmek için çalışmanın önemli olduğunu belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çalışmak aile içinde önemli aileyi geçindirecek para iş olunca boşanmalar olmaz evlilik devam edebilir.”(Katılımcı 1)

“Aile içinde önemli bugün işte devam etmek aile düzenini koruyor. Çocuklarda berduş olur ama çalışınca ailede düzen sağlanmış oluyor.”(Katılımcı 5)

➤ Toplumsal Uyumun Sağlanması

Çalışmak toplum içinde olmayı sağladığını, zaman içinde belli bir süreden sonra toplum kabulünü etkilediğini belirten katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Çalışmak dışlanmayı önler toplum içinde olmayı sağlar.”(Katılımcı 1)

“Dışlanma sonra aradan zaman geçince kendini kanıtlayınca dışlanmayı önüyor çok faydası oluyor.”(Katılımcı 3)

4.4.4. Eski Hükümlü Bireye Göre İşverenin İstihdam Etme Davranışı Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi

İşverenin eski hükümlü bireyi işe alırken dikkat ettiği faktörler katılımcılara sorulmuş görüşler doğrultusunda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “liyakate açısından”, “suç türü açısından”, “suç tekrarı açısından”, “demografik özellikler açısından”dır. İfade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

4.4.4.1. Liyakat Açısından

İşverenin mesleki bilgi beceri, tecrübe ve toplumsal uyuma önem verebileceği, bunların olmasının iş bulma konusunda avantaj yaratabileceği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşlerin bazıları aşağıdadır.

“Tecrübe önemli tabii Sosyal uyum: cezaevinde yatıp kendini geliştirmeyse yapacak bir şey yok kendini geliştirmeli yoksa uyum sağlayamaz hayatla mücadele etmeyi öğrenmeli.”(Katılımcı 4)

“İş bulma konusunda adamın becerisine bir mesleğinin olması bir avantaj sağlar.”

İşverene tecrübe, davranış, tavır, kendinizi yansıtanıza bağlı.” (Katılımcı 8)

4.4.4.2. Suç Türü Açısından

Katılımcıların hepsi tarafından işe girmede suç türünün çok önemli olduğu işverenin en çok bu konuya dikkat ettiği belirtilmiştir. Suç türleri ağır suç, adi suç, kabul edilir kabul edilemez suç gibi ifadeler ile açıklanmıştır. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Suç türü çok önemli uyuşturucu ve suçunu sorarlar ona göre de işe almazlar adam sorar adam yaralama öldürme falan olursa işe almayabilir araştırır sebep önemli.” (Katılımcı 3)

“En önemlisi insanın yaptığı suçtur. Kabul edilir ve kabul edilemez suçlar vardır. Kader mahkûmu var birde ağır suçlusunu var.” (Katılımcı 9)

“Suç türü en önemlisi bir sabıka kaydı aranır hangi suçtan yattın direk bunu sorarlar neden yattın sorusu gelir hırsızlıktan falan yattıysan kesinlikle hayır kavga dövüşse olumlu olabilir.” (Katılımcı 5)

“Suç türü çok önemli bence ağır suçsa kimse işe almak istemez bir yerde barınamaz.” (Katılımcı 7)

4.4.4.3. Suç Tekrarı Açısından

Katılımcılar işverenlerin suç tekrarına olumlu bakmadığını ve işe almak istemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Suç tekrarında işverenin artık kişiyi suç makinesi gibi göreceğini, hep suç işleyecekmiş gibi algılayacağını Belirtilen görüşlerden bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Suç tekrarı 3-5 girenin iş hayatı kalmamıştır. Bu suç makinesi olmuştur. Burada işveren iyi gözle bakmaz güvenmez.” (Katılımcı 8)

“Aslında işverende haklılık payı var biz gibi 5-6 girmiş olunca adam da düşünüyor hep girip çıkıyor diye ama 1 kere girmiş olsan kader mahkûmu sayabilirler.” (Katılımcı 1)

4.4.4.4. Demografik Özellikler Açısından

Katılımcılar işverenlerin işe almada yaşa dikkat edebileceği genç olmanın makbul olacağı, eğitimden ziyade el becerisini önemseneyeceği belirtilmiştir. Birde işverenlerin evli olup olmama durumu ile ilgilenmeyecekleri vurgulanmıştır. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıdadır.

“Demografik yaş önemli iş için genç makbul bence 20 yaşında irmiş 25 de çıkmış ben çıkmışım 40 da işveren genç tercih eder. Eğitim durumu yapacağın işe bağlı eğitim şirkette iş ararsan lazım ama inşaatta iş ararsan eğitim aramazlar tabi belediye falansa eğitim önemli olabilir.” (Katılımcı 5)

“Yaş önemli işveren buna bakar. Eğitimden ziyade el becerisi önemli işliyorsan eğitim önemli değil.” Evli olup olmamakla ilgilenmez işveren. Önemli değildir. (Katılımcı 6)

4.4.4.5. Hükümlülük Süresi

Cezaevinde geçirilen sürenin önemli olmağı işverenin merak ederse araştıracağı fakat suç türünün önemli olduğu, uzun süre cezaevinde kalınmışsa bilgi becerilerin körelebileceği ve yaşın önemi belirtilmiştir. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Hükümlülük süresi önemli değil ama suç türü önemli.” (Katılımcı 8)

“Hükümlülük süresi önemli değil de uzun süre yatınca bilgi beceri körelmiş olabilir.” (Katılımcı 7)

“İşveren ne kadar yattın arkadaş der ama burada suça durumu değerlendirir mesela trafik suçundan 5 yıl yasanda bir önemi olmaz işe girer.” (Katılımcı 5)

4.4.4.6. Çıktıktan Sonra Geçen Zaman

Cezaevinden çıktıktan sonra geçen zamanın iş bulma konusunda çok etkisinin olmadığı ifade edilirken suç türünün burada da önemli olduğu belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çıktıktan geçen süre önemli değil işveren için sorun yok.” (Katılımcı 3)

“Geçen süre önemli değil de suç türü hep önemlidir.”(Katılımcı 8)

“Önemli değil ama uzun süredir dışarıdaysa güven oluşturabilir.”(Katılımcı 7)

4.4.5. Eski Hükümlü İstihdamının Sağlanmasında Kurumsal Desteğin Değerlendirmesi

Katılımcılar tarafından eski hükümlü istihdamının sağlanmasına yönelik faaliyetleri olan kurumlar, faaliyetleri, yararlanılıp yararlanılmadığı belirtilmiştir. Belirtilen görüşler doğrultusunda 2 tane alt tema oluşmuştur. Bunlar; “İŞKUR”, “KOSGEB”dir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

4.4.5.1. İŞKUR

Katılımcıların İŞKUR ile ilgili olarak iş bulmaya aracılık yapması, meslek edindirme kursları yönelik görüşleri aşağıdadır.

➤ İş Bulmaya Aracılık

Kurum desteği olarak İŞKUR’a başvuran katılımcılar, belediyeden iş fırsatı yakaladıklarını fakat bunu değerlendirmediklerini belirttikleri görüşleri aşağıdadır.

“İŞKUR’a başvurduğum sonra telefon geldi belediyede iş vereceklerdi gel dediler. Şartlar bana uygun değildi gitmedim.”(Katılımcı 1)

“İŞKUR’a başvurduğum İstanbul da belediyede iş çıktı ama aldığım para ancak kiraya yetecekti geçim sağlayamayacağım için gitmedim.”(Katılımcı 5)

➤ Meslek Edindirme Kursları

Meslek edindirme kursları hakkındaki düşüncelerini dile getiren katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Cezaevinde kalırken kurslar var ben ilkokulu cezaevinde tamamladım bilgisayar kursu aldım işe girme konusunda işe yarar tabi benim kardeşim açık hava işletmeciliği kursu aldı şu anda çalışıyor.”(Katılımcı 1)

“Cezaevinde bilgisayar aracılık kursu aldım. Çıkınca hiç faydasını görmedim bir faydası yok sonrasında destek yok çünkü.”(Katılımcı 3)

4.4.5.2. KOSGEB

KOSGEB’e başvuran katılımcıların durumu değerlendirdiği, başvurularından cevap alamadıkları dolayısıyla bunlardan faydalanamadıklarını ifade eden görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“KOSGEB’e başvurduğum ama hiç çıkmadı KOSGEB zaten zengin yanında parası olana çıkıyor gerisi hikâye ben 3-4 başvurduğum olmadı.”(Katılımcı 5)

“KOSGEB’e gittim başvurduğum ama 2 yıldır hala dönecekler büyükbaş hayvancılık için başvurmuşum.”(Katılımcı 2)

4.4.6. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamını Kolaylaştıran Unsurlar

Katılımcılara eski hükümlü bireylerin işe girmelerini kolaylaştıran faktörler sorulmuştur. Açıklamalarda genelde pek destek olmadığı görüşü ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Yani pek bir destek yok ama devlet işe alıyor KOSGEB kredisi var.”(Katılımcı 7)

“Devlette yaşa bağlı bazen işe alıyor ya da belediye hükümlü kadrosuna alabiliyor.”(Katılımcı 5)

“Var kendim.”(Katılımcı 4)

“Sadece dayın olursa işe girebilirsin başkada kolaylaştıran bir şey yok.”(Katılımcı 3)

5. SONUÇ

Bu araştırma ile cezaevinden tahliye edilen hem topluma hem de işgücü piyasasına geri dönen eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Cezaevi sonrası yaşanan zorluklar itibari ile öncelikle ekonomik olarak tekrar iş bulana kadar zor günler geçirdikleri, ceza geçmişini bilen insanların tekrar suça sürüklemeye çalıştığı zamanlarda sıkıntılarının oluştuğu, toplumsal

hayata uyum sağlanma sürecinde zorlukların yaşandığı görülmüştür. Karakartal (2018) tarafından yapılan araştırmada eski hükümlü bireylerin toplum tarafından etiketlenme ve bazı toplumsal sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir (Karakartal, 2018: 79).

Çevrenin ön yargısı konusunda eski hükümlü bireyler için aile desteğinin hep yanlarında olduğu, fakat evlilik kurumunun bozulabildiği, arkadaşların ise önyargılı davranabildikleri görülmüştür. Pansag ve arkadaşlarının (2016) yaptığı çalışmada, ailenin genellikle cezaevinden yeni çıkmış sevdiklerine karşı kabullenici olduğu belirtilmiştir (Pansag vd., 2016: 25). İşveren açısından ise genel olarak önyargılarının olduğu, bu durumun hüküm geçmişinden dolayı güven duyma konusunda çekince yaşadıkları, en önemlisi suç türüne göre davrandıkları tespit edilmiştir. İşyerindeki çalışanlar açısından genellikle önyargılarının olmadığı, kişilerle kurulan iletişime göre sorun olmadığını görülmüştür.

Katılımcıların çalışma durumları cezaevi öncesi ve sonrası şeklinde iki bölümde değerlendirilmiştir. Katılımcıların genel olarak cezaevi öncesinde çalıştığını fakat cezaevi sonrasında çalışma durumunda değişikliklerin olduğu görülmüştür. Genel olarak iş aramak yerine, bir kısmı cezaevi sonrasında hükümlülük sürecinde edinilen arkadaş grupları ile yasal işlerde çalışmak yerine farklı arkadaş çevresinde iş ilişkileri geliştirdiği, bir kısmının cezaevinden sonra kendi işini kurmak için caba sarf ettiği, bir kısmının cezaevi öncesi mevcut işine geri döndüğü, az bir kısmında başkasının yanında iş aradığı fakat yinede tanıdık referansı ile işe girebildiği sonuçları ortaya çıkmıştır.

Çalışma hayatında yaşanan problemlerin en önemlisinin eski hükümlü bireylerin işlerini kaybetmelerinden dolayı maddi manevi zorluklar yaşanmasından kaynaklandığı görülmüştür. Tekrar çalışma hayatına dönme sürecinde ise kendi işlerini kurmak isteyen bireylerin sermaye bulma konusunda, cezaevinde geçen süre nedeni

ile iş becerilerinin kaybedilmesi ve tekrar işe uyum konusunda ve en önemlisi eski hükümlü olmanın getirmiş olduğu ön yargılı tutumlar konusunda zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Cezaevi sürecinden sonra çalışmanın eski hükümlü bireylerde kendilerine güven duygusunun artmasında, suç tekrarının önlenmesinde, aile kurumunun güçlenmesi yönünde, topluma uyum sağlanmasında katkısı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

İşverenin eski hükümlü bireyi işe alırken liyakat açısından, mesleki bilgi beceri ve tecrübeyi önemsedikleri, suç türünün çok önemli olduğu, işverenlerin özellikle hırsızlık, cinsel suçlar, uyuşturucu gibi ağır suçları işlemiş olanları işe almak istemedikleri, suç tekrarının kabul edilmediği sonuçları ortaya çıkmıştır. Demografik özellikler olarak yaşın işveren için önemli olabileceği, eğitim durumunun ise başvuru işe göre değişebileceği, cezaevi sonrası geçen zamanın ve hükümlülük süresinin işe alımda etkisinin olmayacağı fakat burada yine suç türünün önemli olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; suç ve cezaevi geçmişinden kaynaklanan eski hükümlü etiketi söz konusu bireyleri hem toplumda hem de işgücü piyasasında dezavantajlı kılmaktadır. Eski hükümlü bireylerin çalışma hayatına katılması onlara ikinci bir şans vererek topluma entegre olmalarını ve meşru kazanç yollarına ulaşmalarını dolayısıyla suç tekrarının azalmasını sağlayabilecektir. Fakat çalışma hayatına dahil olmalarının önündeki zorlukları tek başına aşabilmeleri yönündeki güçlükler eski hükümlü bireylerin devlet kurumları tarafından gerekli sosyal politika uygulamaları kapsamında desteklenmeleri ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu hususta eski hükümlü bireylere yönelik önyargı nedeni ile iş aramaktan kaçınan eski hükümlü bireylere kendi işlerini kurmaları yönünde girişimciliğin geliştirilmesi ve gerekli kredi desteklerinin sağlanması önem arz etmektedir. Böylelikle söz konusu bireylerin hem işgücü piyasasına kazandırılması hem de başka bireylerin istihdamına katkı sağlaması mümkün

olabilecektir. Cezaevi sürecinde eski hükümlü bireylerin suç işleme eğiliminden vazgeçmesi ve tekrar topluma uyum sağlamasında rehabilitasyon programlarının önemi açıktır. Bu programların cezaevi sürecinde daha etkin hale getirilmesi söz konusu bireylerin, işveren ve toplum tarafından daha hızlı kabul edilmesini

sağlayabilecektir. İşverenlerin mesleki bilgi ve beceriyi önceleme durumu göz önünde bulundurulduğunda ise eski hükümlü bireylere işgücü piyasasının beklentisi yönünde gerekli mesleki eğitim ve işbaşı eğitim programları ile istihdamlarının kolaylaştırılması sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

1. ALTAN, Ö. Z. (1980). “Eski hükümlü bireylerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması”, Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi, 16(1): 322-356.
2. ALTAN, Ö. Z. (2006). Sosyal Politika Dersleri, TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No, 1592, Eskişehir.
3. ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, 6. Baskı Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
4. AYTAÇ, S. (2011). “Çalışma Hayatında Özel Gruplara (Dezavantajlı Gruplara) Yönelik Sosyal Politikalar”, s. 250-263, (Ed.) TOKOL, A., Alper Y., Sosyal Politika, Dora Yayınları, 1. Baskı. Bursa.
5. BROWN, C. (2011). “Vocational Psychology and Ex-Offenders’ Reintegration: A Call for Action”, Journal of Career Assessment, 19(3): 333-342.
6. CNAAN, R. A., Draine, J., Frazier, B., Sinha, J. W. (2008). “Ex-Prisoners’ Re-Entry: An Emerging Frontier and a SocialWork Challenge”, Journal of Policy Practice, 7 (2-3): 178-198.
7. DAWE, S. (2007). “Vocational Education And Training For Adult Prisoners And Offenders In Australia: Research Readings”, Edited By Susan Dawe, Published By NCVER, © Australian Government.
8. ERKUL, İ. (1976). “Eski Hükümlüler ve Çalışma Sorunları”, Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi, 12 (2): 286-305.
9. FLETCHER, D. R. ve Taylor, A., Hughes, S., Breeze, J. (2001). “Recruiting And Employing Offenders”, © Joseph Rowntree Foundation, Work and Opportunity Series No. 27.
10. FREEMAN, R. (2003). “Can We Close the Revolving Door? Recidivism vs. Employment of Ex-offenders in the US. Cambridge”, MA: Harvard University National Bureau of Economic Research, 1-19.
11. GRAFFAM, J. ve Shinkfield, A. (2012). “Strategies To Enhance Employment Of Indigenous Ex-Offenders After Release From Correctional Institutions”, Resource Sheet No. 11 Produced For The Closing The Gap Clearinghouse, March, 1-15.
12. GRIFFITHS, C. T., Dandurand, P., Murdoch, D. (2007). “The Social Reintegration Of Offenders And Crime Prevention”, The International Centre for Criminal Law Reform And Criminal Justice Policy (Icclr), Research Report: -2, 1-35.
13. HOLZER, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. (2002). “Can Employers Play a More Positive Role in Prisoner Reentry?, Prisoner Reentry and the Institutions of Civil Society: Bridges and Barriers to Successful Reintegration”, The Urban Institute, March 20–21.

14. HOLZER, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. (2004). "How Willing Are Employers To Hire Ex-Offenders?", Focus Vol:23, No:2, Summer, 40-43.
15. HOLZER, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. (2003). "Employment Barriers Facing Ex-Offenders", Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work, Urban Institute Reentry Roundtable, May 19–20, New York University Law School, 1-23.
16. KARAKARTAL, D. (2018). "Cezaevinden Çıkan Eski Hükümlülerin Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi", Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4 (9): 72-85.
17. KAVİ, E. ve Altun, S. (2010). "Sosyal İçerme Açısından Eski hükümlü bireylerin Girişimcilğe Yönlendirilmesi ve Denetimli Serbestlik Faaliyetleri", Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma - Girişimcilik Sempozyumu, 1 - 2 Ekim İğne ada - Kırklareli: bildiriler kitabı II, 449-461.
18. LOCKHART, G., Ullmann, B., Chant, J. (2008). "You're Hired! Encouraging The Employment Of Ex-Offenders, Research Notes Clutha House", 10 Storey's Gate, London SW1P 3AY, 1-12.
19. PANSANG, F.-J., Rosaroso, R.C., Paradiang, L.A., Labasano, F., Lasana, G. (2016). "Journey of an Ex-convict: From Conviction to Liberation", Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research, Vol. 4, No. 2, May, 21-28.
20. PATTON, M. Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri, (Çev.) BÜTÜN M., Demir S. B., Pegem Akademi, Ankara.
21. SCHULTE, M. ve Cochling, E. (2013). "Increasing Employment Opportunities For Ex-Offenders Policy Recommendations For The State Of Georgia", Report , Workforce, <http://georgiaopportunity.org/assets/2014/10/GCO-Report-workforce-web.pdf>.
22. SOLOMON, A. L., Johnson, K. D., Travis, J., McBride, E. C. (2004). "From Prison to Work: The Employment Dimensions of Prisoner Reentry A Report of the Reentry Roundtable", Urban Institute Justice Policy Center, Research Report.
23. TRAVİS, J., Solomon, A., Waul, M. (2001). "From Prison to Home: The Dimensions and Consequences of Prisoner Reentry". Washington, D.C.: The Urban Institute.
24. URAL, A. ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara.
25. VACCA, J. S. (2004). "Educated Prisoners Are Less Likely to Return to Prison", 55 J. Corr. Educ. 297, 297–304.
26. YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
27. 25 Nisan 2009 Tarihli ve 27210 Sayılı Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik.
28. 19 Eylül 2009 Tarih ve 27354 Sayılı Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.
29. (http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf, 15.04.2019).
30. (<http://media.iskur.gov.tr/13398/2017-yillik-tablolari.xls>, 15.04.2019).